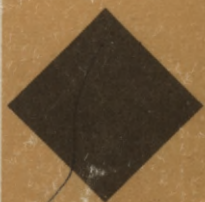
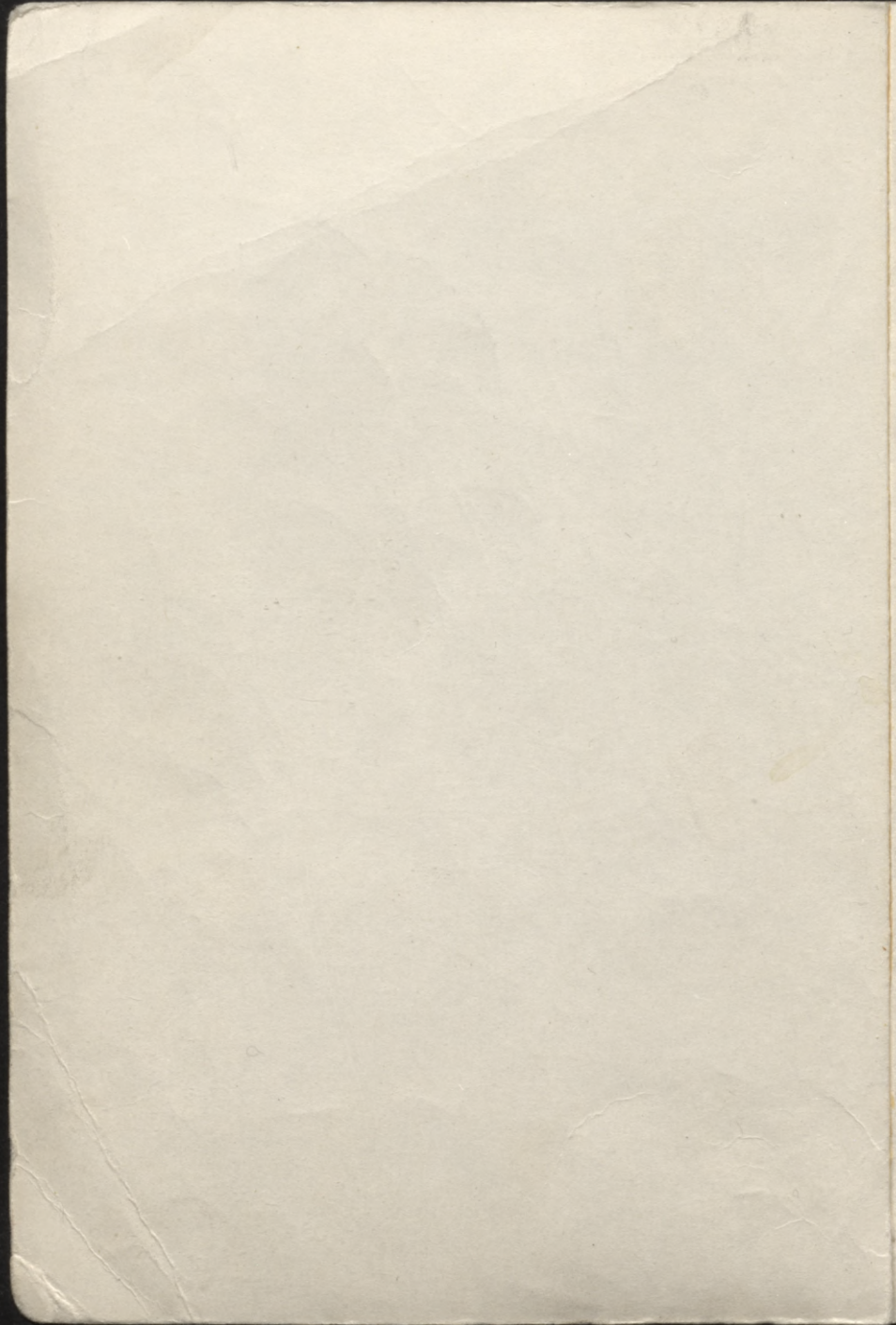

ALFREDS
ĀDLERS

PSIHOLOGIJA
UN
DZĪVE

IDEA

L

92-3

543

dušas

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

L
15

ALFREDS ĀDLERS

PSIHOLOĢIJA UN DZĪVE

IZDEVNIECĪBA

IDEA

RĪGA 1992

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

BBK 88.5
Ad 590

~~98-10.811~~
0305068368

Darbu *Psiholoģija un dzīve* ar autora atļauju no angļu
valodas tulkojusi Dr. phil. E. Turkina

© E. Turkina, 1932

Teksts sagatavots
pēc Latvijas Skolotāju savienības izdevuma
Alfreds Adlers. *Psiholoģija un dzīve.* – R., 1932,
tā redakcija veikta atbilstoši mūsdienu terminoloģijai
un pareizrakstībai.

Darbu *Individuālpsiholoģija* no vācu valodas tulkojis,
kā arī komentārus un pielikumus sagatavojis

Igors Šuvajevs

© Izdevniecība IDeA, 1992

Mākslinieks: **Kirils Šmeļkovs**

Redaktori: **Dzintars Zaļūksnis, Mārtiņš Zelmenis**

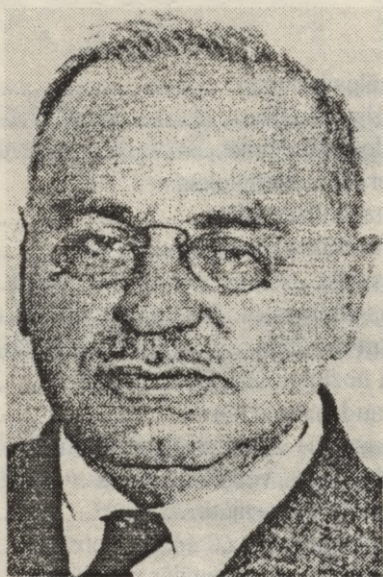
Operatores: **Inese Lagimova, Iveta Ozoliņa**

Maketētāja: **Elīna Lasmane**

Printed in Latvia, IDeA Publishers, Riga, 1992

Saturs

A.Ādlers. Individuālpshilgija.	5
A.Ādlers. Psihologija un dzive.	15
1. nodaļa. Psihologija un dzive.	16
2. nodaļa Inferioritātes kompleks jeb mazvērtības sajūta.	28
3. nodaļa. Superioritātes kompleks.	38
4. nodaļa. Dzives stils.	48
5. nodaļa. Pirmās atmiņas.	58
6. nodaļa. Stāja un kustības.	67
7. nodaļa. Sapņu nozīme.	77
8. nodaļa. Grūti audzināmie bērni.	86
9. nodaļa. Kopības jūtas un sadzīves problēmas.	99
10. nodaļa. Kopības jūtas, veselais saprāts un mazvērtības sajūta.	108
11. nodaļa. Mīla un laulība.	116
12. nodaļa. Seksualitāte un seksuālās problēmas.	125
Noslēgums.	132
Komentāri un pielikumi.	133
I.Šuvajevs. A.Ādlera individuālpshilgija.	134
A.Ādlera biogrāfijas nozīmīgākie dati.	167
Bibliogrāfija.	170
Individuālpshilgijas biedrības un institūti.	178

Jāatbrivojas no visiem
aizspriedumiem par iedzimto
apdāvinātību. Mums šķiet, ka visi
lielie sasniegumi ir labas skološanas,
nesalaužamas drosmes un agri sākta
pareiza treniņa rezultāts.

Alfreds Ādlers

Individuālsiholoģija

Ar šo nosaukumu raksta autors ir iedibinājis cilvēkzinības zinātni, kas pašlaik guvusi ievērojamu izplatību. Tas noticis pirmām kārtām tāpēc, ka individuālpсихолоģija ir lietojama grūti audzināmu, novārtā atstātu bērnu un nervozu personu ārstēšanā un dziedināšanā. Aizvien vairāk tiek atzīta tās loma šo dvēseliskās attīstības neveiksmju profilaksē, tās audzinošā nozīme, un tagad jau, iespējams, vairs nav neviena dvēseles izpētes virziena, kas svarīgākajos punktos ar to nesakristu.¹ Kaut gan sākotnēji pret to vērsās uz individuālpсихолоģijas trūkumiem orientētie oponenti, līdz šim nav bijis vajadzības būtiski mainīt individuālpсихолоģijas zinātniskos pamatus.

Savu pirmo uzdevumu tā saskatīja miesas un dvēseles problēmas labākā izgaismojumā. Savu pētījumu sākumpunktu tā guva bioloģijā un medicīniskajā patoloģijā (**Adler A. Studie über Minderwertigkeit von Organen.** München, 1907) un konstatēja, ka bērns pārdzīvo sava organisma nozīmīgumu un piemērotību un, ilgstoši atrazdamies **mazvērtības izjūtu**² stāvoklī, tiecas izjust paša pilnvērtību, pilnīgumu, pārākumu pār dabas un sociālo attiecību radītajām grūtībām. Augoša **tieksšanās pēc varas**³ saskaņā ar pašnepietiekamību un ārējām grūtībām izpaužas kā virzienu sniedzības tendences, kas tiecas attīstīt visus individam piemērotos spēkus un iespējas kāda tumša, neskaidra pilnības mērķa virzienā. Tas, ko vēlāk atrodam kā dvēseliskus procesus, kustības, izpausmju formas utt., arī spējas un «dotības», rodas šajā **individuāli** piedzīvotajā treniņā⁴, katra cilvēka radošajā spēkā, kas, meklējot un alojoties, tiecas pēc fiktīva galamērķa, pēc fināla, tādēļ mums ir tiesības saukt savu zinātni par individuālpсихолоģiju.

Taču bērna radošās dziņas norisinās individuāli aptveramajā appasaulē, kas arī noteic individuālās grūtības. Tādējādi visi dvēseles fenomeni, tiklīdz sākas bērna kustība uz galamērķi

(atbilstoši sava Es atrašanai tā sākas jau bērna pirmajos divos dzīves gados), ir **radoši atbilstmīgas attieksmes, nevis reakcijas** uz kāda bērna noteiktā situācijā piedzīvoto sasprindzinājumu. Tādēļ izšķirošā nozīme ir nevis viņa orgānu un to funkciju absolūtajai vērtībai, bet gan to relatīvajai vērtībai, attiecībā ar apkārtni. Tā kā bērns visu pārdzīvo individuāli, mēs uzskatām, ka dvēseles uzbūves pamatā liekamas nevis absolūtas vērtības, bet gan bērna iespāidi, kas simtiem ietekmju un kļūmju dēļ **kauzāli nekad** nav aptverami, tos var izprast, tikai iejūtoties un apjēdzot **individuālo dzīves stilu**.

Turklāt šis finālistiskais pētījums ir absolūti nepieciešams. Nerunājot jau nemaz par to, ka mēs varam skatīt cilvēku tikai kā vienotīgu būtņi, tātad – kā mērķatbilstīgu un plānveidīgu veselumu, dzīve un plānveidīgās kustības viņā paredz nemitīgi uzturēt vienotu mērķi. Tātad cilvēka dvēseles dzīves teleoloģija pamatojas uz imanenti nepieciešamajām norisēm, taču to savdabību rada pats indivīds.

Ja mums būtu zināms personas mērķis, kas iepriekšminētajā formā – grūtību pārvarēšanā – figurē pārāk neskaidri, mēs varētu piedāvāt savus pakalpojumus, varētu izprast un izskaidrot to, ko vēlas teikt dvēseles fenomeni: kāpēc tie radīti, kas izveidots no iedzīmtā materiāla un kāpēc izveidots tieši tā un nevis citādi, kādām jābūt indivīda rakstura iezīmēm, afektiem, jūtām, loģikai, morālei un estētikai, lai viņš sasniegtu savu mērķi. Mēs varētu saprast arī to, kāpēc un cik ļoti indivīda attīstība atšķiras no, iespējams, normālas attīstības norises, ja vien varētu konstatēt, ka viņa mērķis ir atšķirīgs no mūsu vai vispār no **cilvēku kopdzīves**⁵ absolūtās loģikas. Mēs taču spējam nepazīstamā melodijā atpazīt zināma komponista, bet rotājumā – noteiktu arhitektūras stilu, jo daļa vienmēr ir saistīta ar veselo. Bet dzīves aprēķināšana nav tik vienkārša. Nabadzīgā mācība par tipiēm neko nevēsta par individuāliem trūkumiem. Ja no cilvēkdzīves rotājumiem un melodijām varētu izsecināt individuāli izraudzīto mērķi un visu dzīves stilu, mēs varētu gandrīz ar dabaszinātnisku drošticamību, kas līdzinātos

matemātikas precizitātei, noteikt, kā **indivīds rīkosies kādā noteiktā situācijā**, apliecinot individuālpsiholoģisko pētījumu vērtīgumu.

Individuālpsiholoģijas skolai, nenogurstoši veicot šo darbu, acīmredzot ir izdevies atrisināt šo uzdevumu (sk. A.Ādlera darbus: *Über den nervösen Charakter; Praxis und Theorie; Handbuch der Individualpsychologie* (Hg.v. E.Wexberg); *Heilen und Bilden*⁶⁾). Mūsu rīcībā esošie pētījumi, kas ļauj noteikt kāda cilvēka dzīves stilu un mērķi (visviens – bērna vai pieaugušā, grūti audzināma vai nervoza indivīda), ir būvēti uz empīriski gūtiem faktiem; un šādi tie ir pieejami ikvienam, bet mūsu finalistisko uzskatu un saskaņotās pētīšanas metodikas dēļ mēs tos skatījām citā gaismā un varējām viegli izkārtot un sistematizēt citādāk. Mēs iemācījāmies ikvienā dvēseles kustībā reizē saskatīt pagātni, tagadni, nākotni un galējo mērķi, kā arī agrīnās bērnības situāciju, kurā sākusi veidoties pacienta personība, **viņa pirmforma**.

Dzīves norise tās dvēseliskajā aspektā arī ir uz finālu virzīta kustība. Ja šajā uzskatā mēs redzam ko vairāk par frāzi, ja nemam šo apgalvojumu nopietni, tas nozīmē, ka galamērķa iespaidā ikviena parciālā dvēseles kustība iekļaujas veselā akciju līnijā un ka pirms katras kustības notiek sagatavošanās. Bet pašas akcijas dziļākā jēga ir atvērstība totalitātes virzienā. Tādējādi ikviens solis dzīves ceļā ir arī tiekšanās pēc papildinājuma plānveidīga piepildījuma; **kompensācijas** uzdevums ir izlīdzināt trūkumus, pacelt no «apakšas» uz «augšu».

Tādējādi šis kompensācijas process – cilvēka dzīves dziļākā jēga – ir radošs spēks. Tas radijis kultūru kā cilvēkdzimuma nodrošināšanas sistēmu, radijis arī indivīda visas izpausmes formas un **dzīves stilu** kā atbildi uz ārpusaules izraisīto sasprindzinājumu, kā nenogurstošus meklējumus un **nodrošinājumu**, kā līdzsvaru to spēku spēlē, ko veido «cilvēks – zeme – sabiedrība – dzimums». Tādēļ visu dvēselisko tiecību galamērķis ir līdzsvarotība, drošība, pielāgošanās, totalitāte.

Šādas saskaņotības vai nesaskaņotības apliecināšana, pro-

tams, norisinās nevis pēc zinātniskiem, matemātiskiem principiem, bet gan atbilstoši individuāliem iespaidiem, kas ir pilnīgi atkarīgi no individuāli konkretizētā pilnības galamērķa. Atkarībā no tā, kur, pielāgojoties realitātei, indivīds saskata sevi drošinošo galamērķi — kučiera, zirga, ģenerāļa, dziedējoša ārsta vai pasaules glābēja lomā (kā tas norisinās bērnības fantāzijās vai izvēloties profesiju), atkarībā no tā viņš izjutis un vērtēs sasniegto stāvokli. Aiz visiem šiem reāli saprātīgajiem, «konkretizētajiem» galamērķiem slēpjas tās pašas indivīda radošās alkas panākt līdzsvarotību, aiz tā visa slēpjas arī viņa skološanās reālajai dzīvei un pirmām kārtām – viņa drosme un pašpalāvība. Tas nosaka arī viņa izturēšanos, viedokli, gaitu vai, izsakoties vispārpieņemtajā psiholoģijas valodā, raksturu, temperamentu, afektus, jūtas un gribu, viņa loģikas iespējas, viņa uzmanības un rīcības virzienu. Par pēdējo, svarīgāko instanci šajā attiecību sistēmā mēs varam pieņemt **pašvērtības** vai paša **personības izjūtu**, kas, vairāk vai mazāk apmierināta, rada indivīda rīcību saskaņā ar individuāli izprastiem dzīves uzdevumiem.

Visā šajā attiecību sistēmā nav neviena matemātiski izskaitļojama lieluma. Indivīda dzīvē darbojas nevis ķermeniskā un dvēseliskā materiāla fakti, iedzimtās spējas, bet gan to iekļāvums dzīves stilā, kas veidojas pirmajos trijos līdz piecos gados. Tā, piemēram, «dzirdes spējas», ja vien tās var uzskatīt par spējām, var palikt pilnīgi neattīstītas, ja rūpes par to attīstību ir pārlietu lielas vai mazas. Bet ar pareizu skološanu un atbilstošu audzināšanu tās var atmodināt nevis radīt. Par Kārli Lielo viņa biogrāfs stāsta, ka, neraugoties uz pūlēm, viņš neesot varējis iemācīties lasīt un rakstīt, jo trūcis iedzimto dotību. Tagad, izmantodami Pestalocija (*Pestalozzi*) un citu apmācības metodes, mēs vairs neņemam vērā šādas spējas. Ja ņemsim vērā cilvēka individuālpсихолоģiskos uzskatus un iepriekšējo skološanos, mēs aizvien mazāk godināsim kādu ģeniālu sasniegumu un sāksim izprast tā tapšanu.

Līdzīgā kārtā mums jānoraida arī pieņēmums, ka bērna

pārdzīvojumam, situācijai un videi, kurā viņš atrodas, piemistu kauzāla nozīme. To nozīme un īstenība attīstās, tā teikt, netiešajos dvēseles **procesos**. Tos asimilē agrā bērnībā iegūtais dzīves stils. Tādējādi var gadīties, ka visnotaļ morālā ģimenē dažkārt izaug kaitnieks, bet pagrimušā «familijā» – pilnvērtīgs cilvēks. Viens un tas pats pārdzīvojums divus cilvēkus nekad neietekmē vienādi, tas, kādu mācību indivīds gūst no pārdzīvojumiem, ir atkarīgs no dzīves stila. Protams, cilvēks nespēj izdarīt absolūti pareizu galaslēdzienu un nemitīgi dzīvot saskaņā ar to. Un visai neticami, ka arī plašajā pārpratumu valstībā pastāv kauzalitāte. Tādēļ, kā arī konkurējošo pamudinājumu daudzveidības dēļ, dvēseles dzīves kauzālais pētījums ir iespējams tikai kā dievbijīga vēlme.

Tādējādi visu dzīvi un visas tās atsevišķo izpausmju formas caurauž vienota akciju līnija, kas veido individualitātes pamatu. Un tādējādi ikviens dvēseles fenomens nozīmē vairāk, nekā to saskata *common sense*. Tikai ņemot vērā visu attiecību sareķības, var uzzināt, vai meli nozīmē lielīšanos vai izvairīšanos, vai ziedojums pauž līdzcietību vai lielummāniju, bet līdzcietība – kopības izjūtu vai augstprātību. Rihards Vāgners un Lists līdzīgās skaņās katrs izsaka kaut ko citu. Visas dvēseles izpausmju formas ir izvietojušās ap tīcību pēc pārākuma. Taču tās visas satur šīs tīcības individuālās nianšes un vareno **kopības izjūtu**, kas indivīdu saista ar citiem.

Šo iedzimto kopības izjūtu ir nepieciešams attīstīt jau no visagrākās bērnības. Pretējā gadījumā, pielāgojoties cilvēku sabiedrībai, indivīds sastopas ar grūtībām. Šo secinājumu mums neuzspiež tīri sociāli apsvērumi, kā domā daži tuvredzīgie. Tas, ka cilvēce sasniegs labākas dienas, attīstot kopības izjūtu, nav tikai mūsu vēlme vai pārliecība. Mēs nemaz neesam oriģināli ar šādu apgalvojumu. Visas reliģiskās, juridiskās, valstiskās, sociālās institūcijas lielākoties vienmēr ir bijušas mēģinājumi padarīt cilvēku kopdzīvi vieglāku un labāku, nosakot indivīdu dzīves formas tā, lai saglabātos cilvēku dzimums. Individuālpsiholoģija pievienojas šiem centieniem, vie-

nīgi vairāk par citām institūcijām tā norāda uz šķēršļiem, kas likti kopības izjūtas izplatīšanas ceļā, un meklē labākas metodes.

Dzīvē nav citu vērtību, kā vien tās, kas apstiprinātas kopības izjūtā. Var minēt tikai vienu vērtību, bet tās pamats ir kaut kas cits, jo tā arī ir nepieciešama vispārībai. Tā ir bērna mazvērtības izjūta, ko nosaka viņa vājums; tā pastiprinās un pieaug, tiklīdz bērns apzinās vai neskaidri izjūt, ka kopībā viņam nav īpašas vērtības.

Ikvienam kļūst skaidrs, ka, pastiprinot tiekšanos pēc personiskās varas, tiek kavēta kopības izjūtas attīstība. Bet šāda veida trūkums ārkārtīgi stipri ietekmē dvēseles attīstību, bērna dzīves stilu, jo kopības izjūta ir iekšēji saistīta ar svarīgākajām dvēseles funkcijām un to norisi. Lai izveidotos un nostiprinātos valoda, saprāts, morāle, ētika, ir nepieciešama saistība ar līdzcīvēkiem. Sakari ar cīvēkiem un cīvēkzinība ir nepieciešams priekšnoteikums tam, lai cīvēks sekmīgi darbotos sabiedrībā, un to nevar atrisināt teorētiski. Un, tā kā patiesa laime ir nesaurājami saistīta ar **dāvāšanas** jūtām, tad ir skaidrs, ka dāvājošs cīvēks stāv tuvāk laimei nekā izolēts indivīds, kas tiecas pēc pārākuma. Individuālpsiholoģija īpaši ir norādījusi uz to, ka visi dvēseliski nelaimīgie, neirozei pakļautie un novārtā atstātie cīvēki rodas no indivīdiem, kam jaunībā nav bijis iespējams attīstīt kopības izjūtu un tāvad arī **drosmi**, optimismu un pašpārliecību, jo tas viss rodas tāpēc, ka cīvēks jūtas piederīgs vispārībai. Taču šo piederību, ko neviens nevar apstrīdēt, pret kuru nav nekādu kontrargumentu, var iegūt tikai kopīgā spēle, darbā, dzīvē, kļūstot citiem nepieciešams, tā ilgstoši radot reālu vērtības izjūtu. Tie trīs lielie dzīves jautājumi, kuru risinājumā apstiprinās līdzcīvēcīguma pakāpe, ir šādi: attiecības starp «Es» un «Tu», produktīvā darbība un mīlestība. Tas, kā cīvēks tuvojas šiem jautājumiem, kādu distanci ietur, kā viņš nodrošinās pret to risināšanu, vislabākajā veidā ļauj iepazīt cīvēka stilu, jo īpaši tad, kad viņam ātri par kaut ko jāizšķiras.

Ir arī cita tipa cīvēki – kam cīvēce un tās problēmas ir

svešas un tālas. Parāk daudz nodarbojoties ar sevi un savu varu, tomēr esot atkarībā no citu domām, šiem cilvēkiem šķiet, ka pārējie vēlas viņiem nodarīt ko sliktu, un parasti uzskata tos par ienaidniekiem. Pilni nedrošības un, gaidot savu uzvaru, drosmi zaudējuši, aizvien drebēt par sevis gāšanu, viņi piedzīvo to, kā dižojas viņu saspringtā godkāre un aizsprosto ceļu uz priekšu, liedzot izvairīties no neveiksmes. Tādēļ nav nekāds pārsteigums, ka daudzi no šiem cilvēkiem piedzīvo aizvien lielāku mazvērtības izjūtu. Bet vairāk par visu kopības izjūtas attīstību traucē stipra mazvērtības izjūta.

Individuālpsiholoģija jau ir atrisinājusi lielu daļu uzdevumu, atklājot nomaldus un neveiksmes, kas dzīves stila veidošanās periodā var radīt pastiprinātu mazvērtības izjūtu. Kļūdaino startu, kas raksturīgs lielai daļai bērnu, vēlāk var labot, tikai dziļi apjēdzot tā sekas. Taču neirotikie, novārtā atstātie un grūti audzināmie cik necik grūtos apstākļos paši to spēj izdarīt ļoti reti. Šādos gadījumos individuālpsiholoģijas metode ir apvienojama ar tās savdabīgo tehniku, kas būtībā ir **neierobežota iedrošināšana**. Pirmām kārtām tas nozīmē, ka jāatbrivojas no visiem **aizspriedumiem par iedzimto apdāvinātību**. Mums šķiet, ka visi lielie sasniegumi ir labas skološanas, nesalaužamas drosmes un agrī sākta pareiza treniņa rezultāts. Pret šiem trim faktoriem nedrīkst pielaut nekādus kontrargumentus. Visi iebildumi ir tikai glēvulīgās mazvērtības izjūtas glēvulīgās atrunas, mēģinājumi izvairīties no paša vērtības noteikšanas. Vai arī tie ir sabiedrībai nevajadzīgu cilvēku mēģinājumi kaut kā attaisnoties, tāpat kā tas notiek pagrimuma un nozieguma gadījumā. Grūti audzināmo neirotikie simptomi un kļūmes veido bremzes, drošinājumus un aranžētas aiztures, pašblokādes, lai izvairītos no paša mazvērtības atmaskošanas. Šajos pētījumos ir atklāts, ka sākotnējo grūtību pārvarēšana var kļūt par īpaši nozīmīgu visas dzīves pieredzi, tā tika izdarīts šķietami paradoksālais secinājums, ka lielākie sasniegumi parasti ir iegūti, droši pārvarot grūtības, nevis pateicoties sākotnējām dotībām; drīzāk jau tos sasniedz «dotību» trūkumu dēļ.

Individuālpsiholoģija ir atrisinājusi arī tos uzdevumus, tās ievērojamās grūtības, kas pirmajos piecos dzīves gados rada stipru mazvērtības izjūtu un problemātisku dzīves stilu, kuru raksturo novirzes no normas. Tādējādi ir radītas plašas audzināšanas profilakses iespējas, iespējas pasargāt no neirozēm, psihozēm un pagrīmšanas. Tāpēc šī zinātne ieguvusi pedagogu atzinību. Tāpat tā pierādījusi, ka ir vienīgā zinātniskā cilvēkzinības metode, kas pēc atsevišķiem fragmentiem, atmiņām, sapņiem, fantāzijām, apzinātām un neapzinātām tiek-smēm var izsecināt indivīda un masas dzīves stilu. Tā proklamē bērna, sirmgalvja un sievietes vienlīdzību un uzskata, ka pastāvošā nepilnvērtīguma pamats ir mūsu kultūras un mūsu sapratnes pārvaramie trūkumi.

Mēs uzskatām, ka dziļāki iemesli, lai agrā bērnībā rastos stipra mazvērtības izjūta, var rasties trijās situācijās. Pie pirmās lielās šādu bērnu kategorijas mēs pieskaitām tos, kas ir nākuši pasaulē ar **nepilnvērtīgiem orgāniem** un to trūkumus pārdzīvo kā dzīves grūtības. Stāvokļa uzlabošanās nemaina viņu pesimistisko nostāju pret dzīves jautājumiem, jo viņi jau ir atraduši savu dzīves stilu un atbilstoši tam interpretē un asimilē visus savus pārdzīvojumus un pieredzi. Pārvarot savus trūkumus (īpaši uztveres orgānu defektus), viņi bieži vien apgūst smalkus tehniskus papēmienu, kas ļauj darboties mākslas jomā. Bet apgūto instrumentu izmantošana nosaka to, ka dažiem vairs nav jāattīsta mākslinieciskās spējas. Vēsture zina daudzus muzikantus bez muzikālās dzirdes, gleznotājus un dzejniekus ar sliktu redzi. Šāda pati iedzimta mazvērtība ir arī kreilība. Zīmīgi, ka galaiznākums šai cīņai par pašapliecināšanos ir atkarīgs no daudziem faktoriem, bet drosmei ir vislielākā nozīme.

Otro lielo, iespējams – vislielāko, kategoriju veido **izlutinātie bērni**. Viņi dzīvo simbiotiski un tādējādi nevar iegūt nekādu ievēribas cienīgu pašvērtības izjūtu. Viņu dzīvē vienmēr pienāk laiks, kad lutināšana kļūst nepietiekama, un viņi jūtas kā no paradīzes izdzīti. Svētā mātes **funkcija** viņiem neļauj

iziet ārpus mātes (vai analogiskas personas), tikai māte viņiem sniedz iespēju izjust absolūti uzticamo personu un tiekšanos ar līdzcilvēkiem, tādējādi viņiem dzīvē aizvien trūkst sākotnējās sirsniņas un viņi nekad nevar rast saskaņu ar citiem.

Trešajai – **bezsirdīgo bērnu** – kategorijai šāds līdzcilvēku pārdzīvojums neveidojas. Viņi visur atrod tikai ienaidniekus un izturas tā, it kā atrastos ienaidnieku zemē.

Tādējādi, mūsaprāt, pats svarīgākais ir: audzināt drosmi un patstāvību, pacietību, atrodoties grūtās situācijās, izvairīties no autoritātesveltīgas tēlošanas un pazemošanas, izsmejot, nozākājot un sodot bērnu. Pats galvenais – **neviens bērns nedrīkst zaudēt ticību savai nākotnei!**

Piezīmes

1. Jau 1904.gadā tiek publicēts A.Ādlers darbs *Ārsts kā audzinātājs*, un šim tematam viņš paliek uzticīgs visu savu dzīvi (Metzger W. *Adler als Autor // Die Psychologie des 20. Jahrhunderts*. Zürich, 1977. Bd. 3. S. 536).

2. Koncepts *mazvērtības izjūta* cēlies no P.Žanē idejas *sentiment d'incopletude*. Mazvērtības koncepts attiecas uz šādām sfērām: ķermenisko, sociālo un ekonomisko, dzimumatšķirību, ģimenes attiecībām un audzināšanu.

3. *Tiekšanās pēc varas* — principā tas ir pārvarēšanas koncepts («Dzīves pamatlikums ir pārvarēšana» — Adler A. *Der Sinn des Lebens*. Wien, 1933. S. 47), lai gan A.Ādlers pieļauj dažādas interpretācijas iespējas: tiekšanās «pēc pārākuma», «pēc pilnības», «pēc pabeigtības» u.tml.

4. *Treniņš* — mācīšanās, vingrināšanās, spēle. Šo terminu A.Ādlers sāk lietot pēc 1928.gada.

5. A.Ādlers lieto arī apzīmējumu *kopības izjūta, līdzcilvēciskums* u.tml. Sk.: *Wörterbuch der Individualpsychologie*. München, 1985.

6. Ervins Veksbergs ir sarakstījis arī sistematizētu individuālpsiholoģijas izklāstu: Wexberg E. *Individualpsychologie*. Eine systematische Darstellung. Leipzig, 1913.

Psiholoģija un dzīve

Vispārsaprotams ievads
individuālpsholoģijā

191
43-01-89

Pirmā nodaļa

Psiholoģija un dzīve

Lielais filosofs Viljams Džeimss (*William James*)* saka, ka īsta zinātne ir tikai tā, kas tieši saistīta ar dzīvi. Citiem vārdiem sakot, tādā ar dzīvi tieši saistītā zinātnē teorija un prakse ir nešķiramas. Veidojoties līdz dzīves virzībām, tā kļūst par īstu dzīves zinātni. Šie apgalvojumi vislielākajā mērā attiecināmi uz individuālpsiholoģiju, kura katru īpatni mēģina aplūkot kā veselumu un katru atsevišķu reakciju, kustību un impulsu – kā īpatņa attieksmes pret dzīvi izpausmi. Gluži dabiski, ka tāda zinātne orientējas uz praktisko pusi, jo ar zināšanu palīdzību mēs savu izturēšanos varam labot un mainīt. Tādējādi individuālpsiholoģija ir pravietiska divējādā nozīmē: tā pareģo, kas notiks, un arī, līdzīgi pravietīm Jonāsam, pareģo, kas notiks, lai tas nenotiktu.

Individuālpsiholoģijas zinātne attīstījās no pētījumiem, kas tika veikti, lai izprastu noslēpumaino, radošo dzīves spēku – to spēku, kas izpaužas dziņā attīstīties, tiekties un iegūt, dziņā atalgot sevi par trūkumiem, kas izpaužas vienā virzienā, cenšoties sasniegt sekmes citā virzienā. Šis spēks ir t e l e o l o ģ i s k s, tas izpaužas mērķtiecībā, turklāt fiziskās un garīgās funkcijas ļoti cieši sadarbojas. Būtu absurdi pētīt fiziskās funkcijas un garīgos procesus abstrakti, ignorējot saistību ar individu kopumā. Piemēram, ir absurdi kriminālpsiholoģijā vairāk vērības veltīt noziegumam nevis noziedzniekam. Svarīgs ir nevis noziegums, bet gan pats noziedznieks. Lai kā pētīsim

---

* Viljams Džeimss (1842–1910) – viens no pragmatisma filosofijas pamatlicējiem, radikālā empirisma autors. Uzskatīja, ka visas izziņas pamatā ir pieredze. Politikā pārstāvēja liberālismu. (*Red. piez.*)

pārkāpumu, nekad nesapratīsim tā noziedzīgo dabu, ja nevērtēsim to kā atsevišķu epizodi individa dzīvē. Viena un tā pati darbība vienā gadījumā var būt noziedzīga, bet citā – pareiza. Svarīgi ir saprast individuālo sistēmu – atsevišķa individa dzīves mērķi, kas nosaka viņa darbību un rīcības virzienu. Šis mērķis savukārt dod iespēju saprast jēgu, kas slēpjas aiz katrreizējās atsevišķās rīcības – mēs redzam atsevišķas darbības kā veselā daļas. Un otrādi, pētot daļas – ja tikai pētām tās kā vienota organisma daļas – mēs varam labāk saprast veselo.

Paša autorā interesi par psiholoģijas zinātnei rosināja medicīniskā prakse. Ārsta prakse izveidoja to teleoloģisko viedokli, kas nepieciešams, lai izprastu psiholoģiskus faktus. Medicīnā redzam, ka visi orgāni noteikti tiecas attīstīties zināmam mērķim. Pilnīgi nobrieduši, tie iegūst noteiktu formu. Vēl vairāk. Ja kāds orgāns ir defektīvs, daba noteikti pūlas šo defektu labot vai arī izlidzināt, attīstot kādu citu, aizvietojošu orgānu, kam jāuzņemas defektīvā orgāna funkcijas. Dzīvība pastāvīgi meklē turpinājumu. Dzīves spēks nekad bez cīņas nepadodas ārējiem šķēršļiem.

Psihes virzības ir gluži līdzīgas orgānu dzīves virzībām. Katra cilvēka apziņā ir nojauta par to mērķi, kas jāsasniedz, pārvarot pašreizējo stāvokli. Tagadnes trūkumi un grūtības jāpārvar, lai noteiktu konkrētu mērķi nākotnei. Pateicoties šim konkrētajam mērķim, cilvēks jūtas pārāks par tagadnes likstām, jo viņš arvien patur prātā savas eventuālās sekmes. Bez mērķa nojautas individa darbībai nebūtu nekādas jēgas.

Visi novērojumi rāda, ka mērķa noteikšanai – dodot tam konkrētu formu – jānotiek agri, jau mūža sākumā, veidojošajā bērnības laikā. Šai laikā bērnam sāk veidoties noteikts priekšstats par to, kādu viņš sevi iedomājas kā «lielu» cilvēku; rodas noteikts prototips jeb t.s. ideāltēls – parastī kādas pieaugušas personas veidā. Kā rodas šāds ideāltēls? Bērns ir vājš, jūtas niecīgs un nespēj šādu stāvokli izturēt. Tādēļ viņš cenšas attīstīties tā mērķa virzienā, kādu sev izvēlēties. Šai attīstības pakāpē

lidzekļi, kādus viņi lieto, ir daudz mazsvarīgāki par viņa mērķi, kas nosaka attīstības virzienu. Grūti pateikt, kā notiek mērķa izvēle, bet ir skaidrs, ka tāds mērķis pastāv un ka tas pārvalda bērna rīcību. Šai agrīnajā posmā impulsi, cēloņi, spēks, spējas un trūkumi ir maz saprotami. Īstenībā pētījumiem nav nekāda pieturas punkta, jo attīstības virziens («dzīves līnija») tiek galīgi noteikts tikai tad, kad bērns jau savu mērķi izvēlējis. Tikai tad, kad jau sākam vērot, kurp jaunā dzīvība tiecas, mēs varam minēt, kādi soļi tiks sperti nākotnē.

Kad ideāltēls – tā agrā personība, kas iemieso mērķi – ir izveidots, attīstības virziens top noteikts, un indivīds sāk noteikti orientēties. Tagad mēs spējam paredzēt, kas viņa dzīvē notiks vēlāk. Indivīda apzinīgā iespaidu uztvere tagad ievirzās gultnē, ko nosaka attīstības virziens. Bērns neuztvers situācijas reāli, bet saskaņā ar personiskās apercēpcijas plānu, t.i., viņš tās uztvers savu interešu izraisīto aizspriedumu gaismā. Šī fakta interesanta ilustrācija ir tas apstāklis, ka bērns ar kādu organisku defektu pastāvīgi saista savus pārdzīvojumus ar defektīvā orgāna funkcijām. Piemēram, bērns, kam nav kārtībā gremošanas orgāni, ārkārtīgi interesējas par ēšanu. Tie, kam ir vāja redze, ļoti interesējas par visiem redzamajiem priekšmetiem. Šādas parādības pilnīgi saskan ar personisko apercēpcijas plānu, kas raksturīgs ikvienam cilvēkam. Tādēļ varētu iedomāties, ka ir ļoti viegli izziņāt, par ko bērns interesējas – vajadzētu tikai pārliccināties, kurš orgāns viņam ir defektīvs. Tomēr tas nav tik vienkārši. Bērns nepārdzīvo sava orgāna inferioritātes (mazvērtības) faktu tā, kā to redz novērotājs no malas, bet gan saskaņā ar savu apercēpcijas plānu. Tieši tāpēc inferioritātes novērošana vien nedod mums pieeju apercēpcijas plānam, lai gan orgānu inferioritātes fakts ir tā pamatelements.

Bērns, tāpat kā mēs visi, tikai relatīvi ir pārliecināts par savu nodomu pareizību. Neviens no mums nezina absolūto patiesību, pat zinātnē tās nav. Zinātne balstās uz saprātu – tas nozīmē, ka tā pastāvīgi mainās un veic vienīgi lielu kļūdu atvietošanu ar mazākām. Mēs visi kļūdāmies, bet svarīgi ir

klūdas izlabot. Prototipa jeb ideāltēla veidošanās laikā klūdas izlabot ir vieglāk. Ja mēs klūdas neizlabojam tai laikā, tad varam – atsaukuši atmiņā visu šo laika sprīdi – tās izlabot arī vēlāk. Neirotiķa ārstēšanas galvenā problēma nav vis nodarboties ar tām parastajām klūdām, kas iezagušās viņa vēlākajā dzīvē, bet gan – uzzināt tās kardinālās klūdas, kam bijusi nozīme viņa prototipa veidošanā. Attiecīgi ārstējot, šīs klūdas ir iespējams izlabot.

No individuālpsiholoģijas viedokļa iedzimtības problēma vairs nav tik ļoti svarīga. Svarīgi nav tas, kas kādam iedzimts, bet gan tas, ko viņš ar savu iedzimtības kapitālu vēlākos gados izdarījis – t.i., nozīmīgs ir bērnībā izveidotais ideāltēls. Iedzimtība vainojama organisku defektu gadījumos, bet mūsu uzdevums ir – atbrīvot bērna psihi un nostādīt bērnu izdevīgā stāvoklī. Iedzimtības gadījumos psihologa stāvoklis ir pat izdevīgāks, jo, redzot defektu, viņš zina, kā rīkoties. Bieži vien veselīgam bērnam var kaitēt vairāk, to nepareizi barojot un nepareizi audzinot.

Bērniem, kas piedzimuši ar defektīviem orgāniem, psiholoģiskā situācija ir visgrūtākā. Tādi bērni arvien izrāda pārspīlētas inferioritātes jeb mazvērtības izjūtu pazīmes, jo viņi atrodas ļoti grūtā stāvoklī. Tai laikā, kad viņi rada savu prototipu (ideāltēlu), viņi daudz vairāk interesējas par sevi nekā par citiem un šo tieksmi saglabā arī vēlākajā dzīvē. Protams, orgānu inferioritāte nav klūdaina prototipa izveidošanās vienīgais cēlonis. Arī izlutināti un neieredzēti bērni atrodas līdzīgos apstākļos. Vēlāk mēs visas šīs situācijas apskatīsim sīkāk, ar reāliem faktiem ilustrējot visus trīs vienlīdz negatīvos gadījumus – bērnus ar defektīviem orgāniem, izlutinātos un neieredzētos bērnus. Pagaidām atzīmēsim tikai to, ka visi tādi bērni uzaug garīgi saistūti. Viņi aug vidē, kurā neiemācās būt patstāvīgi, tādēļ viņi pastāvīgi baidās no straujiem ārējiem iespaidiem.

Nepieciešams jau pašā sākumā izprast sabiedriskās intereses jo tā ir individuālpsiholoģiskās audzināšanas un ārstē-

šanas vissvarīgākā sastāvdaļa. Tikai drošsirdīgi, pašpaļāvīgi cilvēki prātis izmantot dzīves ļaunās un labās puses. Viņi no dzīves nebaidās. Viņi zina, ka dzīvē sastaps grūtības, bet zina arī to, ka spēs šīs grūtības pārvarēt. Viņi ir sagatavoti visām dzīves problēmām, kuras arvien ir sabiedriskas problēmas. Cilvēce prasa, lai esam sagatavoti sabiedriskajai dzīvei. Minētie trīs bērnu tipi sev izveidos prototipu (ideāltēlu) ar mazinātām kopības jūtām. Viņos trūkst tieksmes piemēroties dzīves nepieciešamībai vai grūtību pārvarēšanai. Saskaņā ar savu prototipu viņi jūtas mazvērtīgi un viņu attieksme pret dzīves problēmām ir nepareiza; viņi tiecas izveidot pasīvu personību. Mūsu uzdevums turpretī ir – palīdzēt tādiem slimniekiem izkopt sevī sociāli derīgas īpašības un atrast pareizo vietu dzīvē un sabiedrībā.

Sabiedrisko interešu un kopības jūtu trūkums ir gluži tas pats, kas tiekšanās sabiedrībai nederīgā virzienā. Grūti audzināmie bērni, noziedznieki, vājprātīgie, dzērāji – tie visi ir indivīdi, kuriem trūkst kopības jūtu. Mūsu uzdevums ir atrast līdzekļus, kā viņus ietekmēt, lai viņi atgūtu interesi par līdzcīvēkiem un sāktu tiekties sabiedrībai derīgā virzienā. Tāpēc varam teikt, ka individuālpсихолоģija patiesībā ir sociāla psiholoģija.

Nākamais uzdevums ir – atrast tos traucēkļus, kas kavē indivīda attīstību. Šis uzdevums pirmajā mirklī liekas grūtāks, bet īstenībā nav visai komplikēts. Mēs zinām, ka katrs lutināts bērns ar laiku pārtop par neieredzētu bērnu. Ne sabiedrība, ne ģimene nevēlas lutināšanas procesu turpināt bezgalīgi; drīz vien luteklītis saskaras ar dzīves problēmām. Skola viņam ir jauna sabiedriska iestāde, jauna sabiedriska problēma. Viņš atsakās rakstīt vai rotaļāties ar biedriem, jo līdzšinējie piedzīvojumi nav viņu sagatavojuši skolas kopības dzīvei. Vēl vairāk – piedzīvojumi prototipa veidošanās periodā viņā sekmē bailes no jaunām situācijām un ilgas tikt lutinātam vēl vairāk. Šāda indivīda rakstura īpašības nebūt nav iedzimtas, tās izriet no bērna prototipa dabas un mērķa. Tā kā šī mērķa sasnieg-

šanai nepieciešamas dažas specifiskas īpašības, viņš nevar rīkoties citādi.

Nākošā pakāpe dzīves zinātnē ir jūtu pētīšana. Dzīves līnija – kā dēvē mērķa noteikto attīstības virzienu – ne vien ietekmē rakstura īpatnības, fiziskās kustības, izteiksmi un vispārējos ārējos simptomus, bet arī pilnīgi pārvalda jūtas. Ļoti zīmīgi, ka cilvēki arvien mēģina savu izturēšanos attaisnot ar jūtām. Ja kāds nodomājis darīt kādu labu darbu, tad allaž redzam, ka šis nodoms tiek pārspilēts un pārvalda visu jūtu dzīvi. Tāpat mēs varam secināt, ka jūtas parasti saskan ar cilvēka viedokli par savu darbu, tās pastiprina cilvēka tieksmi uz šādu savas darbības vērtēšanu. Mēs arvien darām to, ko tikpat labi varētu izdarīt arī bez jūtu līdzdalības. Jūtas ir tikai mūsu darbu pavadmotīvs.

Sapņi pilnīgi apstiprina šos faktus. Viens no individuālpсихолоģijas pēdējiem sasniegumiem ir sapņu mērķa noskaidrošana. Līdz šim vēl nebija noskaidrots, ka katram sapnim ir savs nolūks. Vienkārši izsakoties, sapņa nolūks ir radīt zināmu noskaņojumu, kas savukārt nosaka sapņa raksturu. Tas visai interesantā kārtā apstiprina seno uzskatu par sapni kā maldinājumu. Sapņi mēs izturamies tā, kā to slepeni vēlamies. Sapņi izpaužas nomoda plāni un nodomi. Sapnis ir kā ģenerālmēģinājums lugai, kura gan pārsvarā nekad netiek nospēlēta. Šajā nozīmē sapņi ir maldinājums. Sajūtas sagādā mums darbības pārdzīvojumu bez pašas darbības.

Sapņu raksturīgās īpašības pārdzīvojam arī nomodā. Mums arvien piemīt stipra tieksme maldināt sevi ar jūtu palīdzību, mēs arvien mēģinām sevi pārliecināt rīkoties tā ideāltēla virzienā, kādu esam sev radījuši ceturtajā vai piektajā dzīvības gadā.

Prototipa jeb ideāltēla analīze ir nākošais solis mūsu zinātniskajā plānā. Kā jau teicām, četrus vai piecus gadus vecumā prototips jau ir izveidots, tādēļ jāpēta tos iespaidus, ko bērns šai laikā vai agrāk guvis. Šie iespaidi var būt samērā dažādi, daudz dažādāki nekā varētu iedomāties no normāla pieauguša

cilvēka viedokļa. Ļoti bieži un stipri bērns pārdzīvo apspiešanas sajūtu, kas rodas, tēvam vai mātei viņu pastāvīgi sodot vai rājot. Bērns cenšas atsvabināties no tādas sajūtas, un tādējādi bieži nonāk psihiskas izslēgšanas stāvokli. Niknu, pārsteidzīgu tēvu meitām bieži sastopams prototips, kas izslēdz vīriešus, jo tie [viņu apziņā] ir pārsteidzīgi. Arī zēni, kurus apspiež stingras mātes, izslēdz sievietes. Izslēgšanas stāvoklis uz ārieni izpaužas dažādi, piemēram, bērns kļūst pārāk kautrs, vai arī viņš iegūst seksuālas novirzes (kas arī ir viens no sievietes izslēgšanas veidiem). Seksuālās novirzes nav iedzimtas, bet attīstās no apstākļiem, kādos bērns minētajā vecumā dzīvo.

Bērna kļūdas agrā jaunībā ir liktenīgas, bet, par spīti tam, viņam reti kad tiek sniegta palīdzība. Vecāki vai nu nezina, vai negrib atzīties bērnam savos maldos, un tā bērns ir spiests patstāvīgi sekot savai dzīves līnijai.

Ir savādi, ka pat vienā un tai pašā ģimenē nav divu bērnu, kas uzaugtu pilnīgi vienādos apstākļos. Arī ģimenē pret katru bērnu izturas savādāk. Pirmais bērns kādu laiku ir viens pats un atrodas visu uzmanības centrā. Kad piedzimst otrs bērns, pirmais jūtas kā pazemots, un tāda pārmaiņa viņam nepavisam nepatīk. Īstenībā tā viņa dzīvē ir vesela traģēdija, jo viņam ir piederējusi vara un nu tās vairs nav. Traģiskā sajūta izpaužas viņa prototipā un atkalparādās pieaugušā raksturā. Atsevišķu gadījumu analīze rāda, ka tādi bērni vēlāk bieži vien garīgi sabruk.

Liela nozīme ir arī tam, ka ģimenē pret zēniem un meitenēm izturas dažādi. Parasti zēnus pārvērtē un meitenes nonievā, tāpēc meitenes izaug nedrošas un nomāktas. Visu mūžu viņas pastāvīgi vilcinās, un viņas ietekmē bērnības iespaids, ka tikai vīrieši īstenībā var ko sasniegt.

Otrā bērna stāvoklis ģimenē ir raksturīgs un īpatnējs, gluži citāds nekā tas ir pirmajam bērnam. Viņš sev priekšā jau atrod ceļa rādītāju, kas iet ar viņu vienā virzienā. Parasti otrais bērns savu ceļa rādītāju panāk un pārspēj; tas notiek vienkārši tāpēc, ka vecākais ir saīdzis par sāncensi un viņa īgnums vēl vairāk

grauj viņa privilēģēto stāvokli ģimenē. Bailēs no sāncensha viņam vairs nekas neizdodas tik labi kā agrāk. Vecāku acīs viņš slid arvien zemāk un zemāk, un viņi sāk vairāk cienīt otro bērnu. No otras puses, jaunākais bērns spiests pastāvīgi traukties uz priekšu, jo viņam acu priekšā piemērs – vecākais bērns. Jaunākā rakstura īpašībās atspoguļosies viņa īpatnējais stāvoklis ģimenē. Viņš parasti ir stūrgalvīgs un neatzīst ne autoritāti, ne varu.

Vēsture un neskaitāmas teikas stāsta par vareniem jaunākajiem bērniem. Bībeles Jāzeps ir viens tāds gadījums – arī viņš gribēja pārspēt savus brāļus. Faktam, ka viņa prombūtnē ģimenē piedzima vēl viens jaunāks brālis, nav nekādas nozīmes. Viņš pastāvīgi atrodas jaunākā dēla stāvokli. Gluži to pašu atrodam tautas pasakās, kur jaunākajam dēlam arvien pieder vadošā loma. Mēs redzam, ka šo raktura īpatnību sākums meklējams jau agrā bērnībā un nemainās tik ilgi, kamēr indivīds pats tās nav izpratis. Lai bērna garīgo dzīvi pārveidotu, jāpalīdz viņam saprast, kas ar viņu noticis agrā bērnībā. Viņam jāsaprot, ka viņa prototips viņu maldīgi iespaido visās dzīves situācijās.

Bērnības atmiņu pētīšana lielā mērā palīdz izprast prototipu un līdz ar to arī indivīda dabu. Visi novērojumi un fakti rāda, ka bērnības atmiņas attiecas uz prototipa veidošanās posmu. To paskaidros maza ilustrācija. Aplūkosim pirmā tipa bērnu, t.i. bērnu ar nepilnīgi attīstītiem orgāniem, piemēram, tādu, kam nav kārtībā kuņģis. Ja viņš atminēsies kaut ko redzētu vai dzirdētu, tad tas katrā ziņā saistīsies ar ēdamlietām. Ņemsim bērnu – kreili. Arī šis trūkums ietekmēs bērna viedokli. Daži cilvēki atceras māti, kas viņu lutinājusi, daži – kāda jaunāka bērna piedzimšanu. Dažs stāstīs, kā viņu sitis karstas dabas tēvs, vai arī ka viņam kā nīstam bērnam skolā bijis jācieš. Visi šie norādījumi ir ļoti svarīgi, ja vien mēs protam tos iztulkot.

Bērnības atmiņu tulkošana ir māksla, kas prasa ārkārtīgi daudz simpātiju un ļoti lielas spējas identificēt sevi ar bērnu

viņa bērnības apstākļos. Tikai ar vislielākajām simpātijām apbruņoti sapratīsim to lielo, intīmo nozīmi, kāda vecākā bērna dzīvē ir jaunāka bērna piedzimšanai, vai arī cik ļoti lielu iespaidu uz bērna garu atstāj nesavaldīga tēva pārestība.

Vēlreiz jāuzsver, ka ar sodiem, pamācībām un sprediķiem nekas nav panākams. Ja ne bērns, ne pieaugušais nezina, no kuras vietas uzsākt pārmaiņas, tad arī nekas nav līdzams. Ja bērns nesaprot, ko no viņa grib, viņš kļūst bailīgāks un viltīgāks. Viņa prototipu (ideāltēlu) nevar mainīt sprediķojot un sodot. To nevar izmainīt arī dzīvē, jo dzīves sniegtie pārdzīvojumi veidojas saskaņā ar individuālo uztveri, iekļaujas individa tendenciozās apersepcijas shēmā. Kādu pārmaiņu mēs varam panākt tikai tad, ja nokļūstam līdz pašiem personības pamatiem.

Novērojot ģimeni, kurā aug vāji attīstīti bērni, mēs redzam: lai gan viņi visi liekas saprātīgi (tai nozīmē, ka var sakarīgi atbildēt uz jautājumiem), taču, papētot simptomus un izteiksmi, izrādīsies, ka viņi mokās ar mazvērtības sajūtu. Inteligence ne vienmēr nozīmē praktisku dzīves gudrību (veselo saprātu). Šiem bērniem ir gluži personiska, varētu teikt – privāta garīga nostāja, kāda raksturīga neirotiķiem. Piemēram, piespiedu (kompulsīvās) neirozes gadījumā slimnieks saprot, cik nejdzīgi ir nemītīgi skaitīt logus, bet nespēj apstāties. Cilvēks, kas interesējas par vispārderīgām lietām, nekad tā nerīkosies. Nenormāliem cilvēkiem raksturīga arī gluži privāta valoda un privāts saprāts. Nenormālais nekad nerunā parastā valodā, jo valoda taču ir sabiedriskās intereses augstākais sasniegums.

Salīdzinot cilvēka veselo prātu ar privāto saprātu, izrādas, ka pirmais gandrīz vienmēr ir pareizs. Cilvēka veselais prāts atšķir labo no ļaunā. Lai gan sarežģītās situācijās parasti kļūdāmieš, tomēr arī kļūdas cilvēka veselais prāts galu galā izlabo. Bet tie, kuru rīcību nosaka vienīgi viņu privātās intereses, nevar tik viegli atšķirt, kas ir labs, kas – ļauns. Dzīvē viņi savu nespēju bieži vien izrāda, jo labs novērotājs it viegli saprot viņu rīcības motīvus.

Piemēram, parunāsim par noziegumiem. Papētot noziedznieka inteligenci, saprātu un motīvus, drīz vien redzēsim, ka noziedznieks savus darbus uzskata par gudriem un varoņīgiem. Viņš ir pārliecināts, ka sasniedzis superioritātes jeb pārakuma mērķi, ka viņš ir izveicīgāks par policiju un to pārspējis. Savā apziņā viņš ir varonis un nemaz nesaprot, ka viņa darbi liecina par kaut ko gluži pretēju, kas ne tuvu nav varonība. Kopības jūtu trūkums ir virzījis viņa darbību dzīvei nederīgā virzienā. Tas saistās ar drosmes trūkumu, ar glāvēulību, bet noziedznieks to nesaprot. Personas, kas tiecas dzīvei nederīgā virzienā, bieži baidās no tumsas un izolācijas, tās vienmēr grib būt kopā ar citiem. Tā ir glāvēulība, un šis vārds te arī ir jālieto. Noziegumus vislabāk varētu novērst, ja visi saprastu, ka noziegums ir tikai mazdūšības izpausme.

Bieži vien noziedznieki ap trīsdesmito dzīvības gadu uzsāk kādu darbu, apprecas un kļūst par labiem pilsoņiem. Piemēram, kramplauzis. Kā gan trīsdesmit gadus vecs kramplauzis var sacensties ar divdesmitgadīgu? Pēdējais ir daudz izveicīgāks un spēcīgāks. Bez tam trīsdesmit gadu vecumā noziedznieks ir spiests dzīvot citādi nekā viņš dzīvojis agrāk. Rezultātā – noziegumi vairs neatmaksājas un noziedzniekam ērtāk ir uzsākt citādu dzīvi.

Par noziegumiem runājot, nedrīkst aizmirst, ka, palielinot sodus, noziedzniekus nebūt nenobaidīsim, bet gan nostiprināsim viņos pārliecību par viņu varonību. Nedrīkstam aizmirst, ka noziedznieks dzīvo egocentriskā pasaulē, kurā nav vietas īstai drosmei, pašpaļāvībai, kopības apziņai un vispārējo vērtību izpratnei. Tāda persona absolūti nespēj iekļauties sabiedrībā. Neirotiski ļoti reti nodibina biedrības vai klubus. Ar citiem nebiedrojas arī tie, kas cieš no agorafobijas (nervozas bailes, pārejot laukumus) un nenormālas personas. Ar citiem nekad nedraudzējas grūti audzināmi bērni un personas ar ticsmi uz pašnāvību. Tas ir fakts, kuram parasti neatrod cēloni. Tomēr cēlonis ir: draugu viņiem nav tāpēc, ka agrā bērnībā viņi sākuši dzīvēt iet egocentriskā virzienā. Viņu prototipi

orientēti uz nepareiziem mērķiem un klist dzīvei nederīgā virzienā.

Tagad aplūkosim programmu, kādu individuālpsholoģija sniedz pedagogijai un neirotiķu dziedināšanai. Pie neirotiķiem jāpieskaita nervozi bērni, noziedznieki un hroniski dzērāji, kas šādā veidā cenšas izbēgt no dzīves istenības.

Vispirms rūpīgi jāizpēta, kad īsti slimība cēlusies. Parasti vainu piedēvē kādai jaunai situācijai, bet tā ir kļūda. Pētījumos iespējams noskaidrot, ka jau pirms slimīgo parādību izpaušanās pacients nav bijis sagatavots jaunajai situācijai. Viņa prototipa kļūdas nebija manāmas, kamēr viņš atradās izdevīgā situācijā, jo katri apstākļi ir kā eksperiments, uz kuru viņš reaģē saskaņā ar prototipa radīto uztveres plānu. Viņa pretdarbība nav tikai reaģēšana vien, tā ir radoša un saskan ar to mērķi, kas viņa dzīvē dominē. Pieredze rāda, ka individuālpsholoģiskos pētījumos varam neņemt vērā iedzimtības faktoru (tāpat kā jebkuru citu izolētu valēju faktoru) tā mazsvarīguma dēļ. Prototips reaģē uz iespaidiem ar savu ipatnēju uztveres plānu (apercepcijas shēmu), un, lai sasniegtu rezultātus, mums jānodarbojas tikai ar pēdējo.

Sacītais balstās uz individuālpsholoģijā akceptēto izpratni, kāda tā attīstījusies pēdējo divdesmit piecu gadu laikā. Redzams ka individuālpsholoģija ir tālu aizgājusi jaunā virzienā. Pastāv daudzas psiholoģijas un psihiatrijas. Viens psihologs strādā vienā virzienā, otrs – citā, un katrs domā, ka pārējie maldās. Ari lasītājam nevajadzētu ticēt bez pierādījumiem, bet salīdzināt. Tād viņš redzēs, ka mēs nevaram piekrist «dziņu» psiholoģijai (Amerikā šo virzienu reprezentē Makdaugals (*McDougall*)*), tāpēc ka «dziņās» pārāk liela nozīme tiek piešķirta iedzimtām tieksmēm. Tāpat nevaram piekrist biheiviorisma (*behaviorism*) aizstāvētajiem «apstākļiem» un «reakcijām». Veltīgi ir

---

* Viljams Makdaugals (1871–1938) – angļu un amerikāņu psihologs, uzskatīja, ka visam dzīvajam piemīt instinktīva tiecība uz mērķi, kritizēja biheiviorismu un freidismu. Personības metapsiholoģijas teorijas autors. (*Red. piez.*)

mēģinājumi konstruēt indivīda likteni un raksturu no «dziņām» un «reakcijām», ja nesaprotam darbības mērķi. Neviena no minētajām psiholoģijām neievēro individuālo mērķtiecību.

Lasītājam pagaidām ir neskaidrs mērķa jēdziens, tāpēc to vajag konkretizēt. Galējā analizē atrast mērķi nozīmē censties pielīdzināties dievam. Dievišķība, dievlīdzība ir visaugstākais mērķis – tā teikt, mērķu mērķis. Audzinātājiem jāizvairās padarīt sevi un savus audzēkņus līdzīgus dievam. Patiesībā bērni attīstoties atrod sev konkrētāku un tuvāku mērķi. Bērni novēro stiprāko personu savā apkārtnē un veido savu mērķi, tiecoties tai līdzināties. Tāda persona var būt tēvs vai māte; pat zēni cenšas imitēt māti, ja tā viņiem liekas stiprāka. Vēlāk viņi ilgojas kļūt par ormaņiem, jo ir pārliecināti, ka ormanis ir stiprākā, varenākā persona.

Kad zēns par savu mērķi padarījis ormaņi, viņš izturas, jūt un ģērbjas gluži kā ormanis un pieņem visu raksturīgāko, kas saskan ar viņa mērķi. Bet tad kādudien viņš redz, ka kārtībnieks paceļ roku un ormanis ir nulle... Vēlāk viņa ideāls var būt ārsts vai skolotājs. Skolotājs var bērnu sodīt, un tāpēc viņš ir stiprākā persona.

Mērķa izvēlei bērns izmanto konkrētus simbolus, un mums jāsecina, ka viņa izvēlētais mērķis patiesībā ir viņa sabiedrisko interešu (kopības jūtu) indekss. Kādam zēnam jautāja, par ko viņš dzīvē vēlētos kļūt, un viņš atbildēja: «Par bendi!» Te skaidri redzam sabiedrisko interešu trūkumu. Zēns gribēja būt valdnieks pār dzīvību un nāvi – tā ir loma, kādu piešķir tikai dievam; viņš gribēja būt varenāks par sabiedrību un novirzījās sabiedrībai kaitīgā virzienā. Arī mērķis būt par ārstu ir sensenā vēlēšanās līdzīgi dievam valdīt pār dzīvību un nāvi, bet šai gadījumā mērķis var tikt realizēts, tikai kalpojot sabiedrībai.

Otrā nodaļa

Inferioritātes komplekss jeb mazvērtības sajūta

Nav precīzi individuālp psiholoģijas praksē šķirtu faktoru apzīmēšanai lietot terminus «apzināts» un «neapzināts». Apzinātais un neapzinātais darbojas vienā virzienā un nebūt nav pretrunīgi, kā bieži tiek uzskatīts. Vēl vairāk – tos pat neatdala noteikta demarkācijas līnija. Vajag tikai atrast to kopējā virzienā mērķi. Ja nav izpētīta abu šo faktoru sadarbība, tad nav arī iespējams noteikt, kas ir apzināts un kas – neapzināts. Sadarbība izpaužas prototipā, t.i., tajā dzīves paraugā, ko apskatījam iepriekšējā nodaļā.

Apzinātās un neapzinātās dzīves intīmo sakaru lai ilustrē kāds gadījums. Četrdesmit gadus vecu precētu virieti neatvarāmi mocīja dziņa lēkt ārā pa logu. Viņš pastāvīgi cīnījās ar šo dziņu, bet citādi bija gluži vesels. Viņam bija draugi, labs stāvoklis dzīvē, un arī ar sievu viņš dzīvoja laimīgi. Šo gadījumu nevar izskaidrot citādi, kā vien ar apzinātā un neapzinātā ciešu sadarbību. Apzināti viņš jūta, ka katrā ziņā jālec laukā pa logu, un tomēr viņš to nedarīja, pat nekad nemēģināja darīt. Viņa gara dzīvei bija vēl otra puse, kam bija liela nozīme cīņā pret dziņu izdarīt pašnāvību, un, šai neapzinātajai otrajai pusei cieši sadarbojoties ar apziņu, pārsvaru guva neapzinātā. Faktiski savā «dzīves stilā» – par kuru vēlāk parunāsim detalizētāk – šis cilvēks kā uzvarētājs sasniedza superioritātes jeb pārkuma mērķi. Varētu jautāt – kāds pārkums var būt cilvēkam, kas apzināti cieš no dziņas izdarīt pašnāvību? Atbildi dod tas viņa būtības faktors, kas uzvarēja cīņā pret pašnāvības tieksmēm. Šis cīņas pozitīvais rezultāts viņu padarīja par uzvarētāju un

superioru būtnei, lai gan ciņas virzienu noteica viņa vājība, kā tas bieži mēdz būt ar personām, kuras cieš no mazvērtības jūtām.

Aplūkosim, vai šī cilvēka prototips jeb ideāltēls, ciktāl tas atveidojams, analizējot viņa bērnības atmiņas, apstiprina mūsu teoriju. Agrā jaunībā viņam bijušas nepatīkšanas skolā. Citus zēnus viņš nav ieredzējis un gribējis no viņiem aizbēgt, un tomēr viņš to pārvarējis un piespiedis sevi palikt skolā. Citiem vārdiem sakot, jau te mēs redzam centienus pārspēt savu vājību. Viņš savu problēmu sapratis un uzvarējis.

Analizējot pacienta raksturu, redzam, ka viņa galvenais dzīves mērķis ir bijis – pārvarēt bailes un uztraukumu. Šī mērķa sasniegšanai viņa apzinātās idejas sadarbojas ar neapzinātajām un veido vienību. Neuzskatot cilvēku par veselumu, varētu domāt, ka mūsu pacients nebūt nav superiora būtne un ir pilnīgi nesekmīgs. Varētu viņu noturēt par godkārīgu cilvēku, kas gan cenšas un cīnās, bet patiesībā ir gļēvulis. Tāds uzskats tomēr būtu maldīgs, jo neņemtu vērā visus faktus un neattiecinātu tos uz cilvēku kā veselumu. Visa mūsu psiholoģija, visa izpratne vai cenšanās izprast, ir velta un nederīga, ja mums trūkst pārliecības, ka cilvēks ir veselums.

Pieņemot cilvēku kā veselumu, jāievēro arī viņa vieta cilvēku kopībā. Bērni piedzimst nespēcīgi, un citiem ir par viņiem jā rūpējas. Bērna dzīves stilu nevarēs izprast, ja nevēros viņa saistības un attiecības ar tām personām, kas ir par viņu rūpējas un kas ir atbildīgas par viņa inferioritātes izjūtu. Bērna attiecības ar māti un ģimeni nebūs saprotamas, ja ņemsim vērā tikai bērna fiziskās būtnes perifēriju. Bērna individuālitate krusto viņa fizisko individualitāti un ietver sevī visas viņa saistības ar citiem cilvēkiem.

Kas attiecas uz bērnu, attiecas arī uz visu cilvēci kā kopību. Nespēks, kas liek bērnam dzīvot ģimenē, ir analogs tam nespēkam, kas cilvēkiem liek dzīvot sabiedrībā. Noteiktās situācijās ikviens jūtas nespēcīgs. Dzīves grūtības viņu nomāc, un viņš jūt, ka viens pats nespēj ar tām cīnīties. Tāpēc cilvēkam

piemīt stipra tieksme dzīvot kopībā kā sabiedrības loceklim nevis kā savrupam īpatnim.

Sabiedrība viņam lielā mērā palīdz pārvarēt nepiemērotības un mazvērtības sajūtas. Mēs zinām, ka tāpat ir ar dzīvniekiem – vājākās sugas dzīvo grupās, lai kopīgiem spēkiem pretotos nelabvēlīgiem apstākļiem. Bifeļu bars lieliski prot aizstāvēties pret vilkiem. Vienam tas nav iespējams, bet barā tie sabāž galvas kopā un sper ar kājām, kamēr ienaidnieku aizdzen. Turpretī gorillas, lauvas un tīgeri dzīvo savrup, jo daba tiem devusi aizsargāšanās līdzekļus. Cilvēkam trūkst zvēru lielā spēka, viņu zobu, viņu nagu un tāpēc viņi atsevišķi dzīvot nevar. Individa nespēkā atrodam sabiedriskās dzīves pirmsākumus.

Nemot vērā šo faktu, nevaram prasīt, lai visu sabiedrības locekļu spējas un prasības būtu vienādas. Tomēr pareizi iekārtota sabiedrība arvien atbalstīs savu locekļu spējas un veicinās to izkopšanu. Šis apstāklis ir ārkārtīgi svarīgs, jo bez tā mēs varētu iedomāties, ka indivīds jāvērtē tikai pēc viņa iedzimtajām spējām. Sabiedrībā atradis kompensāciju un būs lietderīgs arī tāds loceklis, ko moka zināmi defekti.

Pieņemsim, ka individuālie defekti ir iedzimti. Tādā gadījumā psiholoģijas uzdevums ir radināt cilvēku sadzīvot ar citiem, lai dabisko trūkumu efekts mazinātos. Cilvēces progresa vēsture liecina, ka cilvēki vienojušies kopdarbībai, lai pārvarētu savus individuālos defektus un nepilnības. Visiem zināms, ka valoda ir sabiedrības produkts, bet maz ir to, kas saprot, ka valodas sākums meklējams kādā individuālā defektā. Šo faktu labi ilustrē maza bērna izturēšanās. Kad viņa vēlēšanos neapmierina, viņš mēģina pievērst sev uzmanību ar īpatnējas valodas palīdzību. Ja bērnam nevajadzētu pievērst sev pieaugušo uzmanību, viņš nemaz nemēģinātu runāt. Pirmajos dzīvības mēnešos māte, pirms bērns vēl izteic savu vēlēšanos, apgādā viņu ar visu, kas vajadzīgs. Ir gadījumi, kad bērni nesāk runāt pat līdz sešu gadu vecumam tādēļ, ka viņiem to neliek nekāda vajadzība. Arī kurlmēmu vecāku bērni pastiprina šī

fakta pareizību. Kāds kurlmēmu vecāku bērns nekad neraudāja balsī. Viņš nekad nebrēca, kad krita un sasitās, jo zināja, ka troksni taisīt nav nozīmes – vecāki tik un tā nedzirdēs. Tāpēc viņš tikai pūlējās pievērst sev vecāku uzmanību, bet kliegt nekliedza.

Tāpēc, pārbaudot faktus, arvien jāpēta to sabiedriskais sakars. Lai saprastu kāda indivīda notiekto «superioritātes mērķi», jāsaprot viņa sociālā vide. Sociālā vide jāņem vērā, arī pētot kādu sabiedrībai nepiemērotu tipu. Daudzas personas kļūst nepiemērotas sabiedrībai tāpēc, ka nespēj ar valodas palīdzību nodibināt vajadzīgos kontaktus ar cilvēkiem. Tādi mēdz būt cilvēki, kas stostās. Viņus papētot, redzam, ka jau no bērnības viņi nav varējuši piemēroties savai sociālajai videi. Viņi nevēlas piedalīties rotaļās, viņi negrib iegūt draugus un biedrus. Lai izkoptu valodu, viņiem nepieciešama sabiedrība, bet viņi no tās vairās un tāpēc turpina stostīties. Cilvēkiem, kas stostās, parasti novēro divējādas tieksmes: vieni meklē citu cilvēku sabiedrību, otri – pastāvīgi noslēdzas vientulībā.

Vēlākos gados personas, kas nav dzīvojušas kopībā, bieži nav spējīgas runāt plašākas auditorijas priekšā. Tās cieš no tā saucamā skatuves drudža – tāpēc ka uzskata klausītājus par saviem ienaidniekiem. Redzot savā priekšā it kā naidīgu un valdonīgu pūli, šiem cilvēkiem uzmācas mazvērtības sajūta. Tikai tāds cilvēks, kas uzticas sev un saviem klausītājiem, var labi runāt un tikai tādu nemocīs skatuves drudzis.

Tāpat inferioritātes jūtas ir cieši vienotas ar sabiedriskās audzināšanas problēmu. Inferioritātes jūtas rodas no nespējas piemēroties sabiedrībai, un sabiedriskā audzināšana ir tā bāze, uz kuras pamata varam šīs jūtas pārvarēt.

Arī starp sabiedrisko audzināšanu un saprātu ir visciešākā saistība. Ja mēdzam teikt, ka cilvēku rīcību grūtos brīžos nosaka saprāts, tad ar šo vārdu apzīmējam noteiktas sabiedrības grupas uzkrātu inteligenci. No otras puses, tādos cilvēkos, kas izmanto savu privātu valodu un rikojas ar savu privātu loģiku, izpaužas anomālija – kā to skatījām iepriekšējā nodaļā.

Tādi ir vājprātīgie, neirotiķi un noziedznieki. Ir dažas lietas, kas viņus neinteresē – līdzcilvēki, sabiedriskas iestādes un sadzīves parašas viņiem ir tukša skaņa, lai gan tikai šajās normās viņi varētu atrast glābiņu.

Lai šādas personas izārstētu, vispirms jāgādā, lai tās interesētos par līdzcilvēku dzīvi. Parasti neirotiķi aprobežojas ar labu gribu, bet ar to vien nepietiek. Sabiedrībā ir nozīme tikai tam, ko viņi īstenībā paveic, ko viņi tai faktiski dod.

Lai gan inferioritātes jūtas un tieksme pēc superioritātes (pārākuma) ir vispārēja parādība, būtu maldīgi no šī fakta secināt, ka visi cilvēki ir vienādi. Inferioritāte un superioritāte gan ir galvenie faktori, kas ietekmē cilvēka izturēšanos, bet bez šiem faktoriem vēl liela nozīme ir organisma stāvoklim, veselībai un videi. Tādēļ arī dažādu individu kļūdas vienādos apstākļos ir dažādas. Nav tāda absolūti noteikta un pareiza veida, ko varētu lietot it visu bērnu pārbaudei. Katrs bērns ir īpatnējs. Visi viņi tiecas pēc labāka dzīves stila, bet katrs to dara īpatnēji, ar savām īpatnējām kļūdām un pa savu ceļu.

Mēģināsim analizēt dažu individu savādības un novirzes, piemēram, kreļšus. Daži bērni nemaz nezina, ka viņi ir kreļši, jo viņiem rūpīgi iemācīts izmantot arī labo roku. Sākumā viņi ir ļoti neveikli un ar labo roku rīkoties neprot, un tad viņus bar, kritizē un apsmej. Bērnu apšmīet – tā ir liela kļūda, viņam jāmāca izmantot abas rokas. Kreiļi var pazīt jau šūpulī, jo viņš kreiso roku kustina vairāk nekā labo. Vēlāk viņš bieži cieš no tā, ka labā roka nav attīstīta un ārkārtīgi interesējas par savu un citu cilvēku labo roku. To var novērot viņa zīmējumos, rakstos u.c. Ļoti bieži gadās, ka tāds kreiļis vēlāk iegūst lielāku roku veiklību nekā normāls bērns. Ta kā viņš interesējas par savām rokām, tad viņš, tā teikt, ir agrāk pamodies, un viņa defekts kļuvis par dzinuli viņa attīstībai. Bieži tā attīstās liels mākslinieka talants un spējas. Bērns kreiļis bieži ir godkāriģs un cīnās, lai pārvarētu savu defektu. Ja viņa ir pārāk grūta, tad bērns var kļūt greizsirdīgs un skaudīgs. Tādā gadījumā attīstās ļoti stipra mazvērtības sajūta, kura

grūtāk pārvarama nekā normālos gadījumos. Pastāvīgā ciņa pret savu defektu padara bērnu kildīgu. Vēlāk, pieaudzis, viņš ir kildīgs, viņu arvien vajā doma, ka viņš nedrīkst būt neveikls un neapmierināts. Tādi cilvēki cieš vairāk nekā pārējie.

Bērni kreīji cenšas, kļūdās un attīstās dažādi, saskaņā ar to prototipu, kādu viņi pirmajos četros piecos dzīves gados radījuši. Katram atšķirīgs mērķis. Viens vēlas kļūt par gleznotāju, kamēr otrs vēlas mirt, jo esot nederīgs šai pasaulei. Mēs varbūt zinām, kā viņam palīdzēt, bet viņš pats to nezina un bieži vien viņam neviens neprot palīdzēt.

Daudziem bērniem ir vājas acis, ausis, plaušas vai kuņģis, un viņu interese arvien vēršas defekta virzienā. To raksturo arī šāds savāds gadījums. Kādu vīrieti mocīja astma, bet tikai tad, kad viņš vakarā pārnāca mājās no darba. Viņš dzīvoja labos apstākļos, bija precējies, apmēram četrdesmit piecus gadus vecs. Kad viņam prasīja, kāpēc lēkmes arvien uzbrūk vakaros, kad viņš atrodas mājās, viņš paskaidroja: «Mana sieva ir liela materiāliste, un es esmu ideālists – tāpēc mums nesaskan. Kad es pārnāku mājās, man patīk vakaru pavadīt mierā, bet sieva arvien grib iet viesos un izpriecās un kurn, kad jāpaliek mājās. Tad es saskaišos un man uznāk lēkmes.»

Kāpēc šim vīram pastāvīgi uzbruka astma, kāpēc viņš, piemēram, nevēma? Tāpēc, ka viņš bija uzticīgs savam prototīpam. Kā mazs bērns viņš kāda fiziska trūkuma dēļ pastāvīgi ticis cieši notīts, tāpēc juties ļoti neērti un viņam bieži nācies grūti elpot. Aukle viņu ļoti mīlējusi, arvien sēdējusi tam līdzās un žēlojusi. Visu laiku viņa pašai dziedīgi rūpējas tikai par viņu, un tā viņā iesakņojusies pārliecība, ka viņam ir tiesības tikt lutinātam un mierinātam. Kad viņam bijuši četri gadi, aukle aizbraukusi. Viņš to pavadījis uz staciju un rūgti raudājis. Mājās viņš teicis mātei: «Ja man vairs nav aukles, tad man pasaulē nekas vairs nepatīk.»

Arī vīra gados viņš palicis tāds pats. Viņš arvien meklē kādu ideālu personu, kas viņam pastāvīgi kavētu laiku, viņu mierinātu un interesētos tikai par viņu. Protams, nav viegli

atrast tādu personu, kas domātu tikai par otru. Viņš arvien gribēja būt situācijas kungs, un viņam tas bieži arī izdevās. Kad viņam uznāca astmas lēkmes, sieva vairs nevēlējās iet viesos vai uz teātri. Tā viņš varēja justies pārāks.

Apzināti šis cilvēks arvien bija krietns un rikojās prātīgi, bet zemapziņā viņam bija tieksme valdīt. Viņa vārdiem runājot, viņš gribēja pārvērst sievu no «materiālistes par ideālisti». Patiesībā šim cilvēkam bija gluži citi motīvi.

Bērni ar vājām acīm sevišķi interesējas par visu, ko uztver ar redzi un bieži attīsta lielas spējas šajā virzienā. Lielajam vācu dzejniekam Gustavam Freitagam (*Gustav Freitag*) bija vāja redze. Šis apstāklis ir ļoti interesants, jo viņš pats par sevi saka: «Liekas, es biju spiests attīstīt savu fantāziju tāpēc, ka manas acis nebija tādas kā citiem cilvēkiem. Negribu teikt, ka par lielu rakstnieku kļuva vājas redzes dēļ, bet katrā ziņā vāja redze ir bijusi cēlonis tam, ka es fantāzijā redzu labāk nekā citi īstenībā.» Dzejniekiem un gleznotājiem bieži ir vāja redze.

Pētot ģeniju personiskās īpašības, bieži vien sastopam vai nu vāju redzi, vai kādu citu defektu. Mitoloģija vēsta, ka pat dievi dažreiz bijuši akli vai nu ar vienu, vai abām acīm. Fakts, ka bijuši ģeniji, kuri gandrīz akli spējuši izšķirt linijas, krāsas un ēnojumus labāk par citiem, rāda, ko var izdarīt ar defektiem bērniem, ja vien pareizi saprot un atrisina viņu problēmas.

Daži cilvēki sevišķi interesējas par ēdamvielām un nemitīgi apspriež, ko viņi var un ko nevar ēst. Parasti šādiem cilvēkiem bērnībā ēšana bijusi apgrūtināta un tāpēc viņos pret to attīstījusies sevišķa interese. Laikam gan rūpīga māte viņiem kādreiz nemitīgi atkārtojusi, ko viņi drīkst ēst un ko – nedrīkst. Šādām personām jācenšas pārvarēt kuņģa defektus, un tāpēc tās bezgala interesējas par to, ko ēdis brokastīs, ko – pusdienās, ko – vakariņās. Dažkārt tādi cilvēki attīstās par sevišķi virtuoziem kulināriem vai arī diētas ekspertiem.

Dažreiz kuņģa un zarnu vājums liek cilvēkiem meklēt kādu ēdienu aizvietotāju. Bieži tāds aizvietotājs ir nauda, un tad

cilvēks kļūst par skopuli vai plaša vēriena banķieri. Visiem spēkiem viņš cenšas saraust naudu, domā par to dienu un nakti. Pastāvīgā, koncentrētā interese vienādos apstākļos dod viņam lielas priekšrocības attiecībā pret citiem. Interesanti atzīmēt, ka ļoti bagātiem cilvēkiem bērībā bieži ir bijis slims kungis.

Šai vietā atcerēsimies, cik bieži nepareizi mūsu saista ar garu. Noteikta defekta sekas ne katreiz ir vienādas. Ne vienmēr cēloņa – fiziska defekta – sekas ir nepareizs dzīvesveids. Fizisku defektu varam labot ar pareizu barību, vai arī vājumu daļēji mazināt kā citādi. Nevis fiziskais defekts ir sliktu seku cēlonis, bet gan paša slimnieka izturēšanās pret šo defektu. Tāpēc arī individuālpсихologs vēro ne tikai fiziskus defektus vai fiziskus cēloņus, bet arī nepareizu attieksmi pret fizisku defektu radītām situācijām. Tāpēc individuālpсихologs cenšas sekmēt cīņu pret inferioritātes izjūtu ideāltēla izveidošanas periodā.

Kad cilvēks nevar pietiekami ātri pārvarēt grūtības, viņš kļūst nepacietīgs. Par pastāvīgi kustīgiem, viegli sakaitināmiem, straujiem cilvēkiem droši varam teikt, ka viņiem ir stipra inferioritātes izjūta. Cilvēks, kas apzinās, ka viņš grūtības var pārvarēt, nekad nezaudēs pacietību. Gluži otrādi, viņš bieži vien lielā pašpaļāvībā atstāj daudz ko nepadarītu. Visus uzbāzīgos, nekaunīgos, ķildīgos bērnus nomoka stipra mazvērtības sajūta. Mūsu uzdevums šai gadījumā ir meklēt cēloņus viņu gara konfliktiem, lai varētu tos dziedināt. Prototipa dzīves veida kļūdas nekad nedrīkst kritizēt vai par tām sodīt.

Bērnu ideāltēla raksturīgās iezīmes varam vērot viņu savdībās – par ko viņi interesējas, kā viņi plāno un cenšas citus pārspēt, veidojot savu pārākuma mērķi. Sastopams arī bērnu tips, kas neuzdrošinās daudz izpausties kustībās un vārdos. Šāds bērns cik iespējams izvairās no citiem. Viņš nelabprāt iet pie svešiem, kur jānonāk jaunās situācijās, bet labāk paliek savā šaurajā lokā, kur viņš jūtas drošs. Gluži tāds pats viņš ir arī vēlāk – skolā dzīvē, sabiedrībā, laulībā. Viņš arvien cer

savā šaurajā dzīves lokā paveikt lielas lietas, lai sasniegtu superioritātes mērķi. Šī īpašība ir raksturīga daudziem. Viņi aizmirst, ka panākumus gūst tikai tas, kas var pārdzīvot dažādas situācijas un visam stāties pretī. Ja cilvēks izvairās no noteiktām personām un situācijām, viņš gūst tikai šauru privātu dzīves gudrību, bet ar to nepietiek. Mums visiem nepieciešamas atjaunojošas vēsmas, un tās mums sniedz tikai kontakti ar cilvēkiem un sadzīves likumi.

Filosofam, kas vēlas pabeigt savu darbu, bieži un ilgi jānoslēdzas vienatnē, lai sakopotu idejas un izstrādātu pareizu metodi. Bet vēlāk viņam atkal nepieciešama sabiedrība – lai augtu dziļumā. Kontakts ar sabiedrību nepieciešams viņa attīstībai. Tādai personai vienmēr jāatbilst šīm divām prasībām. Novērojot tādas personas, var pateikt, vai viņas derīgas vai nederīgas, un vai viņu dzīvesveids ir derīgs vai nederīgs.

Visa sabiedriskā procesa risinājums atrodams faktā, ka cilvēki arvien mēģina atrast tādu situāciju, kurā viņi varētu valdīt. Bērni ar stipru mazvērtības izjūtu izvairās no lielākiem un stiprākiem bērniem, bet labprāt rotaļājas ar vājākiem un mazākiem, pār kuriem viņi var valdīt. Tā ir nenormāla, patoloģiska inferioritātes sajūtas izpausme. Jāievēro, ka svarīga nav tik daudz pati mazvērtības sajūta, cik tās raksturs un pakāpe.

Anormālā inferioritātes jeb mazvērtības sajūta guvusi apzīmējumu «inferioritātes komplekss». Bet attiecībā uz tādu inferioritātes izjūtu, kas pārvalda visu personas būtību, komplekss nav pareizais apzīmējums. Tā jau ir vairāk nekā komplekss, tā jau ir gandrīz slimība, kuras postošais iespaids dažādos apstākļos ir dažāds. Kad cilvēks strādā darbu, ko viņš labi prot, viņa inferioritātes sajūta neizpaužas. Turpeti sabiedrībā vai attiecībās ar pretējo dzimumu viņš sev vairs netic, un tad mēs varam novērot viņa patieso psiholoģisko situāciju.

Saspilētos un grūtos apstākļos defekti izpaužas spilgtāk. Grūtā vai neparastā situācijā prototips parādās skaidri, un patiesībā grūta situācija jau gandrīz vienmēr ir neparasta. Tāpēc

jaunā sociālajā situācijā izpaužas sociālās ieinteresētības pakāpe, kas jau tika aplūkota pirmajā nodaļā.

Kad bērns sāk apmeklēt skolu, tur viņa kopības jūtas var novērot tikpat labi kā sabiedrībā vispār. Tad ir redzams, vai bērns labprāt uzturas biedru vidū, vai arī izvairās no tiem. Redzot pārāk aktīvus, viltīgus, izveicīgus bērnus, jāpēta viņu gara dzīve, lai atklātu šo parādību iemeslus. Savukārt grūti iekustināmiem un kautrīgiem bērniem piemītis raksturīgas īpašības, kas atklāsies tikai vēlāk – dzīvē, sabiedrībā un laulībā.

Uz katra soļa sastopam cilvēkus, kas saka: «Es to darītu tā...», «Es labprāt uzņemtos šo darbu...», «Es tam cilvēkam gan parādītu... b e t...!» Šādi izteicieni ir inferioritātes sajūtas pazīme, un tā saprasti tie atklāj noteiktas jūtas – piemēram, šaubas. Parasti tāds šaubu māks cilvēks sapinas savās šaubās un neko nepaveic. Bet ja kāds saka: «Es to nedarīšu,» tad viņš tā arī rikojas.

Psihologs novērotājs bieži saskarsies ar pretrunām cilvēkos. Arī šādas pretrunas jāsaprot kā inferioritātes sajūtas izpausme. Jānovēro arī pacienta ārējās kustības. Sastopot svešus cilvēkus, viņš kļūst nedrošs, pat viņa soļos, visās ķermeņa kustībās izpaužas vilcināšanās, tūlība. Tieši tāds viņš būs arī dzīvē. Daudzi cilvēki sper vienu soli uz priekšu, otru – atpakaļ; tas liecina par stingru mazvērtības sajūtu.

Mūsu uzdevums ir atradināt šādas personas no vilcināšanās. Vispareizākais ceļš ir šos cilvēkus uzmundrināt, iedrošināt, nekad viņiem neatņemt drosmi, nebaidīt. Viņiem jāliek saprast, ka viņi var pārvarēt dzīves grūtības un atrisināt dzīves problēmas. Tas ir vienīgais ceļš – ieaudzināt pašpaļāvību – , un tikai tāda veidā drīkst ārstēt tos, kas slimo ar inferioritātes kompleksu.

Trešā nodaļa

Superioritātes komplekss

Iepriekšējā nodaļā apskatījām mazvērtības kompleksu un tā saistību ar vispārējo mazvērtības izjūtu, no kādas ciešam mēs visi un pret kuru cināmies. Tagad pievērsīsimies pretējai parādībai – pārkuma jeb superioritātes kompleksam.

Jau redzējām, ka visi simptomi kāda indivīda dzīvē atrodas kustībā – tie progresē. Var teikt, ka katram simptomam ir pagātne un nākotne. Nākotne saistās ar mūsu centieniem un mērķi, bet pagātne demonstrē to mazvērtības vai nepiemērotības izjūtu, ko mēs pūlamies pārvarēt. Tādēļ arī mazvērtības kompleksa gadījumā vienmēr meklējam sākumu, kamēr superioritātes kompleksā pētām turpinājumu – paša pārdzīvojuma progresu. Gluži dabiski, ka abi šie kompleksi viens otru ietekmē. Nav brīnums, ja mazvērtības kompleksa gadījumos atrodam arī vairāk vai mazāk slēptu pārkuma jeb superioritātes kompleksu. No otras puses, pētot kādu superioritātes kompleksu un tā progresu, neizbēgami atrodam vairāk vai mazāk slēptu mazvērtības kompleksu.

Protams, arvien jāpatur prātā, ka, runājot par mazvērtības un pārkuma izjūtām, vārdu «komplekss» lietojam tikai apzīmējot tos gadījumus, kad mazvērtības un pārkuma izjūta izpaužas pārspīlētā veidā. Ja izvēlamies šādu piecu parādībām, mums vairs neliekas paradoksāli, ka divi pretrunīgi virzieni, kādi ir mazvērtības un pārkuma kompleksi, var eksistēt vienā indivīdā. Ticksme pēc pārkuma un mazvērtības izjūta ir normālas parādības un kā tādas dabiski viena otru papildina. Ja mēs pašreizējā stāvokli nejustu trūkumus, tad arī necenstos tos pārvarēt un stāvokli uzlabot. Ciktāl tā saucamie kompleksi

izriet no normālas izjūtas, tiktāl tajos nav nekādu pretrunu – tāpat kā visās citās izjūtās.

Tieksme pēc pārākuma ir nemitīga, tā faktiski veido katra indivīda garu, psihi. Dzīve nozīmē mērķa vai veida sasniegšanu, un tieksme pēc pārākuma dod tai kustību. Tā ir kā straume, kas rauj sev līdz visu, ko sastop ceļā. Novērojot slinkus bērnus un redzot viņu darbības dziņas, viņu intereses trūkumu, rodas iespaids, ka viņi ir nekustīgi. Un tomēr viņos ir vēlēšanās būt pārākiem, vēlēšanās, kas tiem liek teikt: «Ja es nebūtu tik slinks, es būtu prezidents.» Viņi kustas un cenšas tikai ar zināmu noteikumu. Viņi iedomājas no sevis lielas lietas un uzskata, ka spētu daudz ko sasniegt, ja... Protams, tie ir meli, tā ir fantāzija, bet cilvēce taču ļoti bieži apmierinās tikai ar fantāziju. Tas sevišķi sakāms par personām, kam trūkst drosmes. Viņi parasti apmierinās ar kailu fantāziju. Viņi nejūtas pietiekami spēcīgi un allaž meklē aplinkus ceļus – allaž grib izbēgt no grūtībām. Pastāvīgi izvairoties no ciņas, viņi iegūst sajūtu, ka ir daudz stiprāki un gudrāki nekā ir patiesībā.

Daži bērni, kas cieš no pārākuma sajūtas, sāk zagt. Viņi domā, ka tādējādi viņi piekrāpj citus, ka citi nezina, ka viņi zog. Bez lielām pūlēm viņi jūtas bagāti. To pašu daudz lielākā mērā izjūt arī noziedznieki, kuri domā, ka viņi ir lieli varoņi, kas stāv citiem pāri.

Par šo īpatnību runājām jau agrāk, gan raugoties uz to no cita viedokļa, un nosaucām to par privātu uztveri, jo tā nekāda ziņā nav vispārēja vai sabiedriska uztvere. Ja slepkava uzskata sevi par varoni, tad tā ir viņa privāta uztvere. Patiesībā viņam trūkst drosmes, jo viņš tiecas lietas iekārtot tā, lai varētu izvairīties no dzīves problēmu risināšanas. Noziegumi tātad ir superioritātes kompleksa rezultāts un nevis kādas sevišķas iedzīmtas pirmatnējās netikumības izpausme.

Līdzīgus simptomus novērojam neirotiķiem. Neirotiķis, piemēram, mokās ar bezmiegu un otrā dienā nav spējīgs kārtīgi veikt savu darbu. Viņi apzinās, ka bezmiega dēļ no viņiem arī nevarētu prasīt noteiktu darbu. Un parasti viņi izsaucas: «Ko

gan visu es nevarētu paveikt, ja tikai varētu izgulēties!»

To pašu novērojam nomāktiem cilvēkiem, kas cieš no baiļu sajūtas. Baiļu sajūta liek viņiem tiranizēt citus. Viņi izmanto savas bailes, lai pār citiem valdītu, jo viņi pastāvīgi grib būt pie cilvēkiem, grib, lai citi viņus visur pavada u.t.t. Tuviniekiem jādzīvo tā, kā to vēlas baiļu sajūtu nomāktā persona.

Grūtsirdīgie un āprātīgie pastāvīgi ir ģimenes uzmanības centrā. Viņu inferioritātes komplekss palīdz viņiem iegūt varu. Viņi sūdzas par savu nespēku, par to, ka viņi zaudē svaru u.t.t., un tomēr viņi ir stiprāki par citiem. Viņi valda pār veselajiem. Šis fakts lai mūs nepārsteidz, jo mūsu kultūrā vispār nespēkam var būt liela un stipra vara. (Uz jautājumu, kas ir visstiprākā persona mūsu kultūrā, loģiska atbilde būtu – bērns. Bērns valda, bet pār viņu valdīt nevar.)

Papētīsim, kādas ir superioritātes un inferioritātes kompleksu savstarpējās sakarības. Piemēram ņemsim bērnu ar superioritātes kompleksu – nekaunīgu, lielīgu un ķildīgu bērnu. Viņš arvien grib izlikties lielāks nekā ir patiesībā. Untumaini bērni ar savām untumu lēkmēm parasti grib valdīt pār citiem. Kāpēc viņi ir tik nepacietīgi? Tāpēc ka viņi nav pārlicināti vai ir diezgan stīpri, lai sasniegtu mērķi. Viņi jūt savu mazvērtību. Ķildīgos, kauslīgos bērnos arvien slēpjas mazvērtības komplekss un vēlēšanās to pārvarēt. Viņi it kā pūlas pacelties pirkstgalos, lai tikai izliktos lielāki un spēcīgāki un tā vieglī gūtu panākumus, lepnuma un pārkuma apziņu.

Jāatrod veids, kā ar tādiem bērniem apieties. Viņu izturēšanās izriet no tā, ka viņi nepareizi izprot dzīves sakarības un dabisko gaitu. Protams, mēs nedrīkstam viņiem pārnest to, ko viņi nespēj saprast, jo uz mūsu jautājumiem viņi atbildēs, ka nejūtas mazvērtīgi, bet gan pārāki par citiem. Ļoti laipnā un draudzīgā veidā mums jāpaskaidro savs viedoklis un jāpanāk, lai viņi mūs saprastu.

Cilvēks ir lielīgs tikai tāpēc, ka viņš jūtas mazvērtīgs, ka viņš nejūt sevi tik daudz spēka, lai dzīvei derīgā virzienā varētu sacensties ar citiem. Tāpēc viņš dodas dzīvei nederīgā virzienā,

jo viņam trūkst saskaņas ar līdzcilvēkiem. Viņš nav sociāli piemērots un nezina, kā atrisināt dzīves sociālās problēmas. Bērnbā norisinās pastāvīga cīņa starp vecākiem un skolotājiem no vienas un viņu pašu no otras puses. Šādos gadījumos psihologam ir jāsaprot situācija un jādara tā saprotama arī pašam bērnam.

To, kā savijas inferioritātes un superioritātes kompleksi, novērojam arī pie neirotiķiem. Neirotiķis ļoti bieži izpauž savu superioritātes kompleksu, bet nepamana inferioritātes kompleksu. Šo faktu spilgti ilustrē kāds piespiedu neirozes gadījums. Tas attiecas uz kādu jaunu meiteni un viņas vecāko māsu, kas bija ļoti patikama un tāpēc visu iemīlota. Pēdējais fakts ir ļoti svarīgs, jo, ja kāda persona ģimenē ieņem izcilu stāvokli, tad pārējiem jācieš. Tāda izcila, ievērojama persona var būt vai nu tēvs, vai kāds no bērniem, vai māte. Citu ģimenes locekļu stāvoklis ar to tiek padarīts ļoti smags, dažreiz pat nepanesams.

Bērni tādos gadījumos parasti cieš no mazvērtības sajūtas un tiecas pēc pārākuma. Tik ilgi, kamēr viņi interesējas ne tikai par sevi vien, bet arī par citiem, viņi diezgan labi tiek galā ar dzīves problēmām, bet, ja virsroku gūst mazvērtības komplekss, viņi jūtas tā, it kā dzīvotu ienaidnieku zemē. Īstu kopības jūtu viņiem trūkst, jo pastāvīgi kā galvenās tie vērtē savas nevis citu cilvēku intereses. Viņu viedoklis par cilvēku kopības jautājumiem ir tāds, kas neder to risināšanai. Izeju meklējot, viņi novēršas dzīvei nederīgā virzienā. Mēs zinām, ka tā nav nekāda izeja, bet viņiem tā liekas izeja, jo viņi var atļauties būt nepatstāvīgi un ļaut savā vietā rīkoties citiem. Viņi līdzinās ubagiem, kas atļauj citiem sevi uzturēt un jūtas ērti citus izmantojot.

Šķiet, tas cilvēka dabai ir raksturīgi: tiklīdz kāda persona – bērns vai pieaugušais – jūtas nespēcīga, tā tūlīt zaudē kopības jūtas, zaudē interesi par līdzcilvēkiem un tiecas pēc pārākuma. Viņi grib atrisināt dzīves problēmas, neizjūtot nekādu interesi par līdzcilvēkiem. Ja kāds tiecas pēc pārākuma un dzīvo līdzī

sabiedrībai, viņš vienmēr iet dzīvei derīgā virzienā un var sa-
sniegt daudz derīga, bet, ja viņš no cilvēku kopības novēršas,
tad īstenībā viņš nemaz nevar atrisināt dzīves problēmas. Šai
kategorijā ietilpst visi grūti audzināmie bērni, vājprātīgie, no-
ziedznieki, pašnāvnieki u.c.

Minētā meitene uzauga nelabvēlīgos apstākļos un jutās
apspiesta. Ja viņa būtu tiekusies kopības virzienā un sapratusi
savu stāvokli, tad viņas garīgā attīstība varētu norisināties
pozitīvi. Viņa sāka studēt mūziku, bet mazvērtības kompleksa
dēļ viņa pastāvīgi dzīvoja sasprindzinājumā, pastāvīgi domāja
par pārāko māsu, tā ka no studijām nekas neiznāca. Kad viņai
bija divdesmit gadu, viņas māsa apprecējās, un arī viņa pati
sāka ilgoties pēc precībām, lai sacenstos ar māsu. Garīgie
sarežģījumi kļuva dziļāki, un nabaga meitene arvien tālāk sli-
dēja prom no veselīga, derīga dzīvesveida. Viņā iesakņojās
pārlicība, ka viņa esot ļoti samaitāta sieviete un ka viņai
piemītot maģisks spēks nosūtīt cilvēkus uz elli.

Šajā maģiskajā spēkā mēs redzam superioritātes kom-
pleksu, bet viņa pati nevarēja par to beigt gausties, gluži tāpat,
kā dažreiz bagātnieki sūdzas, cik briesmīgs liktenis gan esot
būt bagātam. Viņa ne vien jūta, ka viņai piemītot dievišķa
vara nosūtīt cilvēkus uz elli, bet dažreiz arī bija pārlicināta,
ka viņas pienākums esot šos cilvēkus glābt. Šī iedomas liekas
smieklīga, bet ar šīs iedomas pārlicību viņa tagad pārvaldīja
spēku, kas bija daudz varenāks nekā viņas pārākās māsas
pievilcība. Māsu pārspēt viņa varēja tikai fantāzijā. Viņa pastā-
vīgi sūdzējās, ka viņai piemītot šis spēks, jo gribēja pārlicināt
apkārtējos, ka tāds spēks viņai tiešām piemīt. Ja viņa zobotos,
viņas maģisko varu varētu apšaubīt. Sūdzoties un žēlojoties
viņa samierinājās ar savu likteni. Te atkal redzam, ka supe-
rioritātes komplekss dažreiz var būt apslēpts, pagaidām nenō-
jaušamas, bet īstenībā ir mazvērtības izjūtas kompensējums.

Kāda vecākā māsa, par kuru mums tagad jārunā, bija ļoti
iemīļota, jo ilgāku laiku viņa bija bijusi vienīgais bērns un
visas ģimenes uzmanības centrs. Trīs gadus vēlāk piedzima

jaunāka māsa, un šis fakts satricināja vecākās meitenes stāvokli. Agrāk viņa bija viena pati un uzmanības centrā, tagad izstumta no savas valstības. Tādēļ viņa kļuva ķildīga. Bet ķildoties var tikai tad, ja ir vājāki biedri. Kauslīgs bērns nemaz nav drošsirdīgs, viņš kaujas tikai ar vājākiem. Ja apkārtējie stiprāki par viņu, tad viņš nekaujas, bet kļūst untumains, saīdzis, nospicsts un šo īpašību dēļ ģimenē arvien sliktāk ieredzēts.

Tādos gadījumos vecākais bērns redz, ka viņu vairs nemil tā kā agrāk, un mainījusies apkārtējo izturēšanās šo viņa pārlicību apstiprina. Māti viņš uzskata par galveno vainīgo, jo viņa taču atgādājusi mājās to otro, svešo meiteni. Tāpēc saprotams, ka viņa untumi un uzbrukumi vērsti pret māti.

Mazā māsiņa, gluži otrādi, tagad ir jāsargā, jānovēro, jālutina kā jau visi mazbērniņi un tāpēc atrodas izcilā stāvoklī. Viņai nemaz nav jāpūlas, nav jākaujas. Viņa attīstās par maīgu, mīlu un ļoti labi ieredzētu bērnu, kļūst par visas ģimenes viduspunktu. Dažreiz uzvar tikums paklausības veidā.

Palūkosimies, vai šis maīgums, pieglaudiva un paklausība ved dzīvei derīgā virzienā. Jādomā, ka meitene bija tik padevīga un paklausīga tikai tāpēc, ka tika tik ļoti lutināta. Bet mūsu civilizācija ne visai ieredz lutinātus bērnus. Nāk diena, kad tēvs to saprot un vēlas situāciju mainīt. Dažreiz šo situāciju maina skola. Lutināta bērna stāvoklis skolā ir apdraudēts, un tāpēc viņš jūtas mazvērtīgs. Kamēr lutinātie bērni atrodas labvēlīgos apstākļos, mazvērtības jūtas nav manāmas, bet, tiklīdz apstākļi mainās, šie bērni sabrūk, kļūst nomākti, vai arī attīsta sevi pārspīlētas pārākuma tieksmes.

Vienā ziņā superioritātes komplekss un inferioritātes komplekss saskaņojas pilnīgi – tie abi ved dzīvei nederīgā virzienā. Lielīgs, nekaunīgs bērns, kas cieš no superioritātes kompleksa, nekad nedarbosies sabiedrībai derīgā virzienā.

Kad lutinātie bērni iestājas skolā, viņu izcilais stāvoklis beidzas. No šī brīža redzam, ka viņi sāk vilcināties un dzīvē nekad nevar neko paveikt. Tā tas notika arī ar minēto jaunāko māsu. Viņa sāka mācīties šūt, spēlēt klavieres u.c., bet pēc īsa

laika visu atmeta. Līdz ar to viņa zaudēja arī interesi par līdzcīvēkiem, negribēja vairs rādīties cilvēkos un jutās nomākta. Viņa jūta, ka māsa ar savām daudz pievilcīgākajām īpašībām viņu apēno. Viņas nedrošība viņu vājināja un visbeidzot galīgi sagrāva viņas raksturu.

Vēlāk dzīvē viņa visos darbos bija nedroša un nekad neko nepabeidza. Arī milā un laulībā viņa bija nedroša, neskatoties uz vēlēšanos sacensties ar māsu. Trīsdesmit gadu vecumā, viņa atrada kādu dīlonslīmu virieti, kuru gribēja precēt. Zināms, vecāki tādām laulībām pretojās. Šoreiz viņai nemaz nevajadzēja savu nodomu pārtraukt pašai, jo to pārtrauca viņas vecāki un laulības nenotika. Gadu vēlāk viņa apprecējās ar trīsdesmit piecus gadus vecāku vīru. Tik vecu vīru jau vairs nevar uzskatīt par virieti, un tātad arī šī laulība, kuru nemaz nevar saukt par laulību, bija nederīga. Inferioritātes komplekss bieži izpaužas, precot pārāk vecu vīru vai sievu, vai arī izvēloties tādu personu, kuru nemaz nav iespējams precēt, piemēram, ja tā ir jau precējusies. Ja kādu darbību traucē šķēršļi, tad parasti rodas aizdomas, vai tur neslēpjas glēvulība. Šī meitene neapmierināja savas pārākuma jūtas laulībā un tāpēc atrada savam superioritātes kompleksam jaunu virzienu.

Viņa apgalvoja, ka galvenā lieta dzīvē esot pienākums. Turklāt viņa pastāvīgi mazgājās. Tiklīdz kāds viņai pieskārās, viņa tūlīt nomazgājās un tā ar laiku pilnīgi izolējās. Turklāt rokas viņai tiešam bija netīras, kas arī ļoti viegli saprotams. Nemitīgi mazgājoties, roku āda viņai kļuva tik rupja, ka netīrumi pastāvīgi sakrājās rievās.

Skaidri redzams, ka te parādās inferioritātes komplekss, bet viņa uzskatīja pati sevi par vienīgo tīro cilvēku visā pasaulē un pastāvīgi kritizēja un nosodīja citus, kuriem nepiemita viņas mazgāšanās mānija. Viņa spēlēja savu lomu kā teātri. Arvien viņa gribēja būt pārāka par citiem un savās iedomās tāda arī bija – tīrākā persona visā pasaulē. Tā mēs redzam, ka viņas inferioritātes komplekss bija pārvērties ļoti stipri izteiktā superioritātes kompleksā.

Ši pati parādība novērojama arī megalomaniakiem (sli-
mojošiem ar lielummāniju), kas tic, ka esot dieva dēli vai ķei-
zari. Tādas personas ir novērsušās dzīvei nederīgā virzienā un
dzīvo savā lomā. Tās dzīvē ir izolējušās un, pētot to pagātni,
arvien atklājam, ka tās cietušas no mazvērtības kompleksa,
kuru pārvērtušas superioritātes kompleksā, bet dzīvei nederīgā
virzienā.

Kādu piecpadsmitgadīgu zēnu ievietoja vājprātīgo iestādē,
jo viņš redzēja halucinācijas. Tajā laikā – tas notika pirms
kara – viņš iedomājās, ka Austrijas ķeizars miris. Tas nebija
tiesa, bet viņš apgalvoja, ka Austrijas ķeizars viņu sapni apmek-
lējis un pavēlējis vest karaspēku pret ienaidnieku. Viņam rādīja
laikrakstus, kuri ziņoja, ka ķeizars dzīvo savā pili vai ka viņš
braukā savā automobili, bet viņš nebija pārliecināms. Viņš
ietiepīgi palika pie savām domām, ka ķeizars esot miris un
parādījies viņam sapnī.

Toreiz individuālpсихолоģija mēģināja noteikt cilvēka maz-
vērtības vai pārākuma izjūtas, novērojot to ķermeņa stāvokli,
kādu tas ieņem gulot. Ar tādu novērojumu palīdzību iespējams
daudzko noskaidrot. Dažam cilvēkam ir paradums saritināties
gultā kā ezim un apsegt galvu ar segu. Te izpaužas inferioritātes
komplekss. Vai var ticēt, ka šim cilvēkam piemīt drosme? Un
vai redzot cilvēku gultā taisni izstiepušos, varam teikt, ka dzīvē
viņš lieksies un svārstīsies? Burtiskā un pārnestā nozīmē viņš
būs liels, tāpat kā miegā. Novērots, ka ietiepīgas un ķildīgas
personas labprāt gul uz vēdera.

Arī minēto zēnu novēroja miegā un konstatēja, ka viņš gul
kā Napoleons – uz krūtīm sakrustotām rokām. Napoleons
parasti tiek attēlots stāvus, uz krūtīm sakrustotām rokām. Otrā
dienā zēnam jautāja: «Vai tu pazīsti kādu, kas tev atgādina
Napoleonu?» – «Jā, mans skolotājs,» zēns atbildēja. Izrādījās,
ka zēns identificē savu skolotāju ar Napoleonu. Zēns savu
skolotāju ļoti milējis un arī pats vēlējis kļūt par skolotāju. Bet
trūcīgie vecāki nevarējuši viņu tālāk skolot un nodevuši kādā
restorāna par apkalpotāju. Tur viesi pastāvīgi zobojušies par

viņa sīko augumu. Zēns to nekādi nevarēja paciest un bēga no pazemojumiem fantāzijas pasaulē. Viņš izvēlējās nederīgu virzienu.

Tagad varam saprast, kas ar šo zēnu īstenībā notika. Jau pašā sākumā viņu mocīja mazvērtības sajūta sīkā auguma dēļ un tāpēc, ka restorāna apmeklētāji to izzoboja. Bet viņš pastāvīgi tiecās pēc pārākuma, gribēja būt skolotājs. Kad šo mērķi neizdevās sasniegt, viņš atrada citu pārākuma mērķi, novērsdamies dzīvei nederīgā virzienā. Miegā un sapņos viņš ieguva superioritāti.

Tāpat superioritātes mērķis var būt dzīvei derīgā vai nederīgā virzienā. Cilvēks var būt labdarīgs, divu motīvu vadīts, – vai nu viņš ir noskaņots par labu sabiedrībai un tiešām vēlas citiem palīdzēt, vai arī viņš vienkārši grib lielities. Psihologs savā darbā bieži sastop cilvēkus, kas grib lielities. Kādam zēnam skolā nemaz neveicās, viņš pat ar laiku kļuva tik slikts, ka bēga no skolas un zaga lietas, bet pastāvīgi lielījās. To viņam lika mazvērtības komplekss. Viņš vēlējās sasniegt kādus rezultātus, kaut arī tukšas lielības ceļā. Viņš zaga naudu un pirka prostitutām puķes un citas dāvanas. Kādu dienu viņš ar auto aizbrauca uz provinces pilsētiņu, pieprasīja karieti ar sešiem zirgiem un braukāja pa pilsētu, līdz viņu arestēja. Visā viņa rīcībā redzam cenšanos izlikties lielākam par citiem, lielākam nekā viņš bija patiesībā.

Līdzīgas tieksmes, kā jau to agrāk aizrādījām, novērojam, pētot noziedzniekus, – arī viņiem piemīt tieksme bez pūlēm gūt lielus panākumus. Nesen Ņujorkas avīzes ziņoja par kādu laupītāju, kas ielauzoties skolotāju dzīvokļos un ilgi ar tiem diskutējot, pūlēdamies tos pārliecināt, cik parastais godīgais darbs esot grūts un ka daudz vieglāk būt par laupītāju. Šis cilvēks meklējis patvērumus dzīvei nederīgā virzienā un šai ceļā attīstījis sevi zināmu superioritātes kompleksu. Viņš jutās pārāks par skolotājiem, jo sevīki tādēļ, ka bija apbruņots, bet viņi nē. Bet vai viņš nojauta, ka ir glēvulis? Un viņš tomēr bija glēvulis, jo bija mēģinājis bēgt no sava mazvērtības kompleksa

dzīvei nederīgā virzienā. Par spīti tam, ka viņš pats sevi uzskatīja par varoni, viņš tomēr bija glēvulis.

Daži cilvēki tik ļoti vēlas izvairīties no dzīves un tās grūtībām, ka dodas pašnāvībā. Liekas, ka viņi dzīvi nicina un jūtas par to pārāki, bet īstenībā viņi ir glēvuļi. Pārākuma komplekss ir tikai otrā fāze, tas ir mazvērtības jūtu kompensācija, izlīdzinājums. Vienmēr jāmeklē organiska saistība – saistība, kas bieži liekas pretrunīga, bet kas pilnīgi saskan ar cilvēku dabu, kā to jau redzējām.

Mazvērtības un pārākuma kompleksu vispārīgo apskatu nedrīkst beigt, nesakot dažus vārdus par to, kā šie kompleksi iedarbojas uz normālu cilvēku. Mēs visi ciešam no mazvērtības izjūtas, bet mums tā nav slimība, mums tā ir normāls, veselīgs dzenulis turpmākai attīstībai. Tā tikai tad kļūst patoloģiska, ja nepiemērotības izjūta cilvēku satricē: nevis virza viņu uz derīgu darbību, bet gan pilnīgi nomāc un paralizē viņa attīstības spējas. Lai izbēgtu no savām ciešanām, cilvēks ar pārspīlētu mazvērtības izjūtu mēģina patverties superioritātes kompleksā. Viņš iedomājas, ka ir pārāks par citiem, kaut tāds nemaz nav. Iedomātas sekmes glābj viņu no neciešamā mazvērtības stāvokļa. Normālam cilvēkam nav pārākuma kompleksa, viņam nav pat pārākuma jūtu. Viņš tikai tiecas pēc pārākuma tai nozīmē, kā mēs visi tiecamies pēc sekmēm. Kamēr šī tiekšanās izpaužas darbā, tikmēr tā nevar novest pie maldīgiem vērtējumiem, kuri izraisa visas gara slimības.

Ceturtais nodaļa Dzīves stils

Ielejā augusi priede atšķiras no tās, kas augusi kalna virsotnē. Tas pats koks, tā pati priede, un tomēr – divējāds dzīves stils. Kalna virsotnē kokam ir cits stils, ielejā – cits. Koka dzīves stils ir viņa īpatnība, tā parāda, kā viņš veido sevi un pieskaņojas savai videi. Koka stilu mēs uztveram tad, kad redzam, kā tas izceļas uz vides fona, tad, kad tas atšķiras no pārējiem. Tad aptveram, ka koks ir dzīvs un nevis tikai mehāniski reaģē uz vides iedarbību.

Gluzī tas pats ir arī ar cilvēkiem. Noteiktos vides apstākļos mēs redzam dzīves stilu, un mūsu uzdevums ir analizēt tā patiesās attiecības ar pastāvošiem apstākļiem, ciktāl psihe mainās līdzī videi. Kamēr cilvēks atrodas labvēlīga situācijā, tikmēr viņa dzīves stils nav skaidri redzams. Turpretī jaunās situācijās, kur viņam ceļā stājas dažādi šķēršļi, viņa dzīves stils parādās asi un noteikti. Speciālists psihologs arī labvēlīgā situācijā varētu noteikt cilvēka dzīves stilu, bet tas kļūst saprotams katram, ja cilvēks nonāk nelabvēlīgos un grūtos dzīves apstākļos.

Dzīve ir kas vairāk par rotaļu, un grūtību tajā netrūkst. Cilvēks allaž nokļūst sarežģītās situācijās. Ja gribam kādu novērot un saprast, tad viņš jāvēro brīdī, kad nonācis kādā grūtā situācijā; tad jāpēta viņa izturēšanās un raksturīgākās pazīmes. Kā jau agrāk minējām, dzīves stils ir vienība, jo tas izaudzis no sarežģītām bērnības situācijām un no tieksšanās pēc mērķa.

Pagātne mūs neinteresē tik daudz kā nākotne. Lai nojaustu pēdējo, jāsaprot cilvēka dzīves stils. Pat tad, ja saprotam instīktus, dzēnuļus, tieksmes u.t.t., vēl nevaram paredzēt,

kas notiks. Daži psihologi mēģina izdarīt secinājumus, pētot noteiktus instinktus, iespaidus un sāpinājumus (traumas), bet, tuvāk aplūkojot, atradisim, ka visi šie elementi ir atkarīgi no zināma dzīves stila esamības. Viss, kas mūs ietekmē, darbojas tikai tai virzienā, lai dzīves stilu sargātu un nostiprinātu.

☉ Kāda ir dzīves stila jēdziņa sasaiste ar to, ko pārrunājām iepriekšējās nodaļās? Mēs redzējam, kā no mazvērtības jūtām cieš visi, kam vāji orgāni, jo viņi nojauš sarežģījumus un jūtas nedroši. Mazvērtības jūtas cilvēks nespēj izturēt ilgstoši, un tās viņam liek kustēties un darboties. Tā cilvēks sev iegūst mērķi. Nemītu cilvēka virzišanos uz mērķi individuālpсихолоģija agrāk sauca par dzīves plānu, bet, tā kā šis apzīmējums bieži izraisīja pārpratumus, tad tagad to sauc par *d z ī v e s s t i l u*.

☉ Tā kā katram cilvēkam ir savs dzīves stils, tad dažkārt, ar viņiem sarunājoties un novērtējot atbildes, iespējams paredzēt viņu nākotni. Tas ir tāpat, kā noskatīties drāmas piekto cēlienu, kad visi noslēpumi jau atrisināti. Varam izdarīt secinājumus, jo pazīstam dzīves gaitu, sarežģījumus un problēmas. Pamatojoties uz piedzīvojumiem un faktiem, varam pateikt, kas notiks ar bērniem, kas pastāvīgi nodalās no citiem, kas arvien meklē atbalstu, kas ir izlūtināti un vilcinās katrā jaunā situācijā. Kas notiek ar cilvēku, kura mērķis ir panākt, lai citi viņu atbalstītu? Viņš vilcinās, apstājas, vai arī izvairās no dzīves problēmu risināšanas. Mēs zinām, ka viņš vilcināsies, apstāsies vai izvairīsies, jo esam to pieredzējuši jau tūkstošiem reižu. Mēs zinām, ka viņš negrib rīkoties patstāvīgi, bet grib, lai viņu lutina. Viņš grib palikt tālu no lielajām dzīves problēmām un labāk nodarbojas ar nederīgām lietām nekā nopūlas ar derīgām. Viņam trūkst kopības jūtu, viņš var pārvērsties par grūti audzināmu bērnu, neirotiķi, noziedznieku vai spert pēdējo soli – izdarīt pašnāvību. Tagad visas šīs parādības saprotamas daudz labāk nekā agrāk.

☉ Mēs, piemēram, saprotam, ka, pētot kāda cilvēka dzīves stilu, normālu dzīves stilu var izmantot kā pētījumu pamatu.

Nenam sabiedriski piemērojušos cilvēku par atskaites punktu un izmērām novirzes no normālā.

Saprotamāk būs, ja šajā vietā paskaidrosim, kā mēs nosakām normālo dzīves stilu un kā uz tā fona atšķiram kļūdas un savādības. Vispirms jāatzīmē, ka mēs savās psiholoģiskajās studijās nerēķināmies ar tipiem. Cilvēki nav nekādi tipi, jo katram cilvēkam ir savs individuālais dzīves stils. Kā kokā nav divu pilnīgi vienādu lapu, tāpat arī dzīvē nav divu pilnīgi vienādu cilvēku. Daba ir tik bagāta, tieksmju, instinktu un kļūdu izpausmes ir tik bezgala dažādas, ka divām personām nav iespējams būt pilnīgi identiskām. Un tādēļ, ja lietojam vārdu «tips», tad tikai kā loģisku apzīmējumu, lai padarītu atsevišķu individu vienības saprotamākas. Mēs spējam precīzāk spriest, ja intelektuāli izveidojam kādu tipu klasifikāciju un tad pētām to atšķirības. Tā darot, nemaz nav vajadzības visos gadījumos pielietot vienādu klasifikāciju. Mēs lietojam to klasifikāciju, kas attiecīgā gadījumā ir visnoderīgākā attiecīgo vienādību izcelšanai. Tie, kas neatlaidīgi izmanto tipus un klasifikācijas, it kā ievieto cilvēku sprostā un tad nesaprot, kā viņu varētu ierindot citā grupējumā.

Maza ilustrācija izskaidros mūsu viedokli. Runājot par sabiedriski nepiemērotu tipu, mēs domājam tādu cilvēku, kurš dzīvo, absolūti neinteresējoties par līdzcilvēkiem. Tas ir viens no veidiem, kā iedalīt individuus, un šis veids arī ir svarīgākais. Bet nemsim tādu personu, kuras intereses, lai arī ierobežotā mērā, koncentrējas uz skatāmām lietām. Šī persona pilnīgi atšķiras no citas, kuras intereses koncentrēsies uz dzirdi, bet abas personas nav sabiedriski piemēroti cilvēki un tām būs grūti nodibināt kontaktu ar līdzcilvēkiem. Šķirošana pa tipiem tāpat var būt cēlonis lielai neskaidrībai, ja apzināmies, ka tips ir vienīgi ērta abstrakcija.

Tagad pievērsīsimies normālam cilvēkam, kas ir mūsu standarts, mērot novirzes. Normāls cilvēks ir tāds indivīds, kas dzīvo sabiedrībā un kura dzīvesveids tā iekārtots, ka gribot vai negribot sabiedrība gūst no viņa darba zināmu labumu.

No psiholoģiskā viedokļa viņam ir pietiekami enerģijas un drosmes stāties preti tām problēmām un grūtībām, ko viņš sastop savā ceļā. Psihopātiem šo īpašību trūkst. Viņi nav ne sabiedriski, ne psiholoģiski piemēroti ikdienas dzīves uzdevumiem. Kā piemēru aplūkosim noteiktu personu, ap trīsdesmit gadus vecu vīrieti, kas arvien pēdējā brīdī izvairījās no problēmu risināšanas. Viņam bija arī draugs, bet viņš šo draugu pastāvīgi turēja aizdomās, un tāpēc draudzība nenostiprinājās. Draudzība tādos apstākļos nevar zelt, jo otrs jūt, ka attiecības ir saspīlētas. Šim cilvēkam nebija draugu, lai gan viņam bija ļoti daudz labu paziņu. Kopības jūtas viņam nebija pietiekami spēcīgas, lai viņam varētu būt draugs. Faktiski viņam sabiedrība nepatika, un viņš citu vidū pastāvīgi cieta klusu. Pats viņš apgalvoja, ka sabiedrībā viņam neesot galvā nekādu domu un tāpēc arī neesot nekā ko teikt.

Šis vīrs bija ļoti kautrīgs. Viņam bija sārts āda, un runājot viņš allāž pietvika. Tādos brīžos, kad viņam izdevās pārvarēt kautrību, viņš runāja diezgan labi. Īstenībā viņam vajadzēja palīdzēt, viņu nekritizējot. Apmulsuma brīžos viņš nemaz neizskatījās pievilcīgs un citiem nepatika. Viņš to jūta, un tā sekas bija nepatika runāt. Varētu teikt, ka viņa dzīves stils bija tāds, ka, tuvojoties citiem cilvēkiem, viņš pievērša sev uzmanību.

Nodarbošanās jautājums ir tikpat svarīgs kā attieksme pret līdzcīvēkiem un māksla sadzīvot ar draugiem. Mūsu pacients pastāvīgi bailojās, ka nav savam darbam piemērots, un mācījās dienām un naktīm. Sekas – pārpūlēšanās. Pārpūļējies viņš sevi atbrīvoja no atbildības par uzdevumu veikšanu – viņam vairs nevajadzēja risināt jautājumu par nodarbošanos.

Aplūkojot tuvāk mūsu pacienta pieeju abām savas dzīves svarīgākajām problēmām, redzam, ka viņš pastāvīgi atrodas saspīlēta stāvoklī. Tas liecina, ka viņam ir ļoti stipra mazvērtības sajūta. Viņš sevi novērtē pārāk zemu un uzskata citus cilvēkus un jaunas situācijas par sev naidīgām parādībām. Viņš izturas, it kā dzīvotu starp ienaidniekiem.

Tagad mums ir pietiekami daudz datu, lai iztēlotos šī cilvēka

dzīves stilu. Mēs redzam viņa cenšanos tikt uz priekšu, bet tajā pašā laikā viņu kavē bailes no neveiksmes. Liekas, ka viņš stāv bezdibeņa malā – pastāvīgi bailodamies un pastāvīgi saspīlēts. Uz priekšu viņš tiek tikai ar iebildumiem, bet daudz labprātāk viņš ieslēgtos mājās un ar citiem cilvēkiem nesatiktos.

Trešā problēma, ar kuru šim cilvēkam nācās saskarties – un pret to klūp lielais vairums cilvēku – bija milas problēma. Viņš baidījās tuvoties pretējam dzimumam. Viņš juta, ka grib mīlēt un apprecēties, bet ārkārtīgā mazvērtības izjūta liedza viņam jebko uzsākt. Savu vēlēšanos viņš nespēja piepildīt, un tā mēs redzam, ka visa viņa izturēšanās un rīcība izpaudās vārdos: «Jā... bet!» Viņš vispirms iemīlējās vienā jaunavā, tūlīt atkal – citā. Tā ļoti bieži notiek ar neirotiķiem, jo divas sievietes ir mazāk nekā viena. Šī aksioma bieži izskaidro arī tieksmi uz poligāmiju.

Tagad uzmeklēsim šā dzīves stila cēloņus. Individuālpsiholoģija vienmēr analizē dzīves stila cēloņus. Šis virs savu dzīves stilu bija noteicis pirmajos četros vai piecos gados. Šai laikā noteikti gadījās kāda traģēdija, kas viņu izveidojusi un noteikusi, un mums šī traģēdija jāizdibina. Kaut kas viņam ir licis zaudēt normālu interesi par citiem cilvēkiem un pārliecinājis, ka dzīve ir viena liela grūtība un ka labāk nedzīvot, nekā pastāvīgi nonākt sarežģītās situācijās. Tādēļ viņš kļuvis bailīgs, kautrs aplinkus ceļu meklētājs.

Jāatzīmē fakts, ka viņš bija pirmais bērns ģimenē. Mēs jau minējām, kāda ārkārtīga nozīme ir šim stāvoklim. Mēs jau rādījām, ka galvenā problēma pirmā bērna dzīvē ir tā, ka viņš gadiem ilgi atradies uzmanības centrā, bet tad ieradies otrs, un viņa slavas spožums izdzēsts. Ļoti bieži iemesls cilvēka kautrībai un bailēm no dzīves ir tas, ka cita persona ieņēmusi viņa agrāko vietu. Tādēļ šai gadījumā nav grūti atrast atrisnājumu.

Daudzos gadījumos pietiek tikai pacientam pavaicāt: «Vai jūs esat pirmais, otrais vai trešais bērns?» Tad mēs iegūstam

visu, kas vajadzīgs. Var lietot arī pilnīgi citu metodi: var jautāt pēc senām atmiņām, par kurām mēs sīkāk runāsim nākošajā nodaļā. Šī metode ir ļoti noderīga, jo bērnības atmiņas vai pirmās ainas ir daļiņas tajā agrajā dzīves stila veidojumā, ko mēs nosaucam par prototipu – pirmveidu vai ideāltipu. Ja kāda persona atstāta savas pirmās bērnības atmiņas, tad varam uztvert ideāli aktuālo daļu. Katrs atceras kādas svarīgas lietas, un patiesībā viss, kas iespiecies atmiņā, ir svarīgs. Ir daži psiholoģijas virzieni, kuri apgalvo pretējo. Tie apgalvo, ka svarīgākais esot tas, ko cilvēks aizmirsis. Īstenībā starp abiem virzieniem nav lielas atšķirības. Var būt, ka cilvēks, atstājot savas atmiņas, nezina, ko tās nozīmē, nesaista tās ar savu izturēšanos. Vai nu mēs uzsveram apzināto atmiņu slēpto, aizmirsto nozīmi, vai arī aizmirsto atmiņu svarīgumu – rezultāts ir viens un tas pats.

Bērnības atmiņu fragmenti ir ļoti svarīgi. Kāds cilvēks atceras, ka reiz bērnībā māte viņu un jaunāko brāli paņēmusi līdzī uz tirgu. Ar to pietiek. Mēs esam uz pēdām viņa dzīves stilam. Viņš tēlo sevi un jaunāko brāli, tāad viņam ir bijis ļoti svarīgi, ka viņam ir arī jaunāks brālis. Vedot šo cilvēku tālāk pa atmiņu taku, uzdūrāmies līdzīgai situācijai, kuru viņš atceras, jo tai dienā piepeši sācis liet lietus. Māte paņēmusi viņu rokās, bet tad viņa ieraudzījusi mazo brālīti, nolikusi lielāko zemē un nesusi mazo. Šī cilvēka dzīves stilu varam iztēloties sekojoši: viņš arvien baidās, ka priekšroka tiks dota citam. Nu mēs saprotam, kāpēc viņš sabiedrībā kautrējas runāt, jo viņš vienmēr paredz, ka citu ievēros vairāk nekā viņu. Tas pats attiecas uz viņa draudzību. Savu draugu viņš vienmēr tur aizdomās, ka viņš citus mīl vairāk un tapēc viņam nekad nevar būt īsts draugs. Viņš ir aizdomīgs, viņš vāc kopā sikumus, kas izposta draudzību.

Mēs arī saprotam, ka viņa pārdzīvotā traģēdija nav ļāvusi attīstīties kopības jūtām. Viņš atceras, ka māte paņēmusi mazo brālīti rokās, un jūt, ka māte brālītim pievērs vairāk uzmanības nekā viņam. Viņam ir aizdomas, ka brālim tiek dota priekšroka,

un viņš visur redz šo aizdomu apstiprinājumu. Viņš ir pilnīgi pārlicināts, ka tiek atstumts, un tādēļ pastāvīgi jūtas nomākts. Viņam nākas ārkārtīgi grūti uzsākt un paveikt kādu darbu, jo viņš taču zina, ka priekšroka tiks dota otram.

Šādai aizdomīgai personai vienīgā izeja ir pilnīga izolēšanās, lai tai nebūtu jāsacenšas ar citiem un tā varētu justies gandrīz kā vienīgais cilvēks uz visas zemeslodes. Dažreiz tāds bērns tiešām izfantazē, ka visa pasaule ir gājusi bojā, ka vienīgi viņš vēl palicis un neviens nevar viņu pārspēt. Mēs redzam, kā viņš izlieto visas iespējas, lai sevi glābtu, tikai viņš nevirzās pa loģikas, saprāta, patiesības, bet gan pa aizdomu ceļu. Viņa privātloģika liek viņam noslēgties šaurā dzīves lokā. Viņam absolūti trūkst kontakta ar līdzcilvēkiem un intereses par tiem. Pelt viņu par to nevar, jo šis process rāda, ka viņš pavisam novirzījies no normas.

Mums jācenšas tādā cilvēkā attīstīt kopības jūtas, kas nepieciešamas katram normālam cilvēkam. Kā to izdarīt? Vislielākās grūtības sagādā tas, ka šiem cilvēkiem, kuri trenējušies tādā virzienā, pastāvīgi ir saspīlēts garstāvoklis un viņi visur meklē savu maldīgo ideju apstiprinājumu. Viņu idejas nav iespējams mainīt citādi, kā vien mēģinot iespiesties viņu personībā un sagraut viņu aizspriedumu pamatus. Lai to paveiktu, vajadzīga zināma māksla un smalkjūtība, bez tam ir labāk, ja padomdevējs nav tuvs pacienta radnieks vai draugs. Tuvs cilvēks gluži negribot rīkosies ne tikai pacienta, bet arī savās interesēs. Pēdējais to manis un kļūs aizdomīgs.

Pirmām kārtām jāmēģina mazināt pacienta mazvērtības jūtas. Pilnīgi izdeldēt tās nevar, un mēs arī nemaz negribam tās pilnīgi izdeldēt, jo zināma mazvērtības izjūta ir nākotnes celtnes pamats. Mums jāmaina mērķis. Mēs jau redzējām, ka šī cilvēka mērķis bija – izvairīties, tādēļ ka priekšroka tika dota citam. Ap šo ideju kompleksu mums jāstrādā. Pierādot, ka viņš sevi par zemu novērtē, jāmēģina mazināt viņa mazvērtības sajūtu. Mēs varam pierādīt, kāpēc viņa tieksmes ir nepareizas, izskaidrot, ka viņam ir tendence saspīlēt savu

garastāvokli, iedomāties sevi bezdibeņa malā, starp ienaidniekiem vai lielu, draudošu briesmu prickšā. Mēs varam paskaidrot, ka tikai bailes no citu pārākuma viņam traucē paveikt kādu labu darbu un radīt vislabāko iespaidu.

Šim cilvēkam būtu līdzēts, ja viņam sabiedrībā nāktos spēlēt namatēva lomu, nāktos pie sevis uzņemt draugus, kavēt tiem laiku un rūpēties par viņu interesēm. Parasti viņš sabiedrībā nejūtas labi, viņam nav galvā nekādu domu un beigās viņš pasaka: «Muļķu bars – ne tie var man sniegt prieku, ne izraisīt mani interesi.»

Nelaime ir tā, ka tādi cilvēki nevar situāciju pārdzīvot normāli, jo viņiem ir sava privāta loģika un trūkst veselā saprāta. Visapkārt viņi redz ienaidņikus un jūtas vientuļa vilka lomā. Cilvēku sabiedrībā tāda dzīve ir traģiska anomālija.

Tagad aplūkosim citu specifisku gadījumu – cilvēku, kas cieš no melanholijas. Tā ir ļoti parasta slimība, bet to var izdziedēt. Melanholikus var pazīt jau agrā bērnībā. Ļoti daudzi bērni jaunā situācija cieš no melanholijas. Slimnieks, par kuru šeit gribam runāt, bija pārcietis pavisam desmit smagas melanholijas lēkmes, un tās viņam vienmēr uzbruka tad, kad viņš mainīja vietu. Kamēr viņš atradās vecajā vietā, viņš bija gandrīz normāls. Viņš tikai nevēlējās iet sabiedrībā un mīlēja valdīt pār citiem, tāpēc arī viņam nebija draugu un piecdesmit gadu vecumā viņš vēl nebija precējies.

Lai izpētītu viņa dzīves stilu, jāanalizē viņa bērnība. Viņš bija ļoti jūtīgs un ķildīgs bērns, arvien valdīja pār vecākajiem brāļiem un māsām, uzsvērdams savas sāpes un nespēku. Kādudien bērni rotaļājās uz kušetes, un viņš nogrūda citus zemē. Kad krustmāte viņam to pārmeta, viņš teica: «Tagad visa mana dzīve ir izpostīta – tāpēc ka tu mani izbāri!» Toreiz viņam bija četri vai pieci gadi.

Tas bija viņa dzīves stils – pastāvīgi valdīt pār citiem, pastāvīgi sūdzēties par savu nespēku un ciešanām. Turpmākā dzīvē šī tieksme noveda pie grūtsirdības, kas vienkārši ir nespēka izpausme. Visi ar grūtsirdību sirgstošie slimnieki mēdz

teikt: «Mana dzīve ir izpostīta. Esmu zaudējis visu.» Šādi cilvēki bieži vien bērnībā tikuši lutināti un vēlāk vairs nē, un šis apstāklis ietekmējis viņu dzīves stilu.

Cilvēki, reaģējot uz vienu un to pašu situāciju, ļoti līdzinās dzīvniekiem. Zaķis uz konkrētu situāciju reaģē citādi nekā vilks vai tīģeris. Tāpat tas ir ar cilvēkiem. Eksperimenta kārtā trīs dažādu tipu zēnus pieveda pie lauvas būra, lai pavērotu, kā viņi izturēsies, redzot šo briesmīgo zvēru pirmo reizi mūžā. Pirmais zēns aizgriezās un teica: «Iesim mājās!» Otrais teica: «Cik skaists!» Patiesībā viņš tricēja, bet gribēja izrādīties drošsirdīgs. Viņš bija glēvulis. Trešais prasīja: «Vai es drikstu viņam uzspļaut?» Te mēs redzam trejādu izturēšanos, vienas un tās pašas situācijas pārdzīvošanu trīs dažādos veidos. Redzam arī, ka parastākā cilvēcīgā reakcija ir bailes.

Baiļu jūtas, kas izpaužas sabiedriskās situācijās, lielākoties ir iemesls tam, ka cilvēks nevar piemēroties dzīvei. Kādas ļoti ievērojamas ģimenes atvase nekad negribēja piespieties pats, bet arvien vēlējās, lai viņu atbalsta. Viņš izlikās nespēcīgs un, protams, nevarēja sev atrast nodarbošanos. Kad mājās apstākļi mainījās uz ļauno pusi, brāļi viņam pastāvīgi pārmeta, ka viņš nekā neprot un savas mulķības dēļ nevar atrast nodarbošanos. Mūsu pacients sāka dzert un dažos mēnešos kļuva neglābjams alkoholiķis. Viņu ievietoja dzērāju ārstēšanas iestādē, kur divu gadu laikā viņš izveselojās. Tad viņu izlaida atpakaļ sabiedrībā, bet, tā kā viņš nebija sagatavots nekādam darbam, tad labuma nebija nekāda. Lai gan viņš bija cēlies no slavenas ģimenes, viņš strādāja visrupjākos darbus, jo nekā neprata. Tad viņš sāka redzēt halucinācijas. Viņam likās, ka kāds virs viņu pastāvīgi ķircina, jo viņš neprotot strādāt. Agrāk viņš nevarēja strādāt tāpēc, ka dzēra, tagad – tāpēc ka viņam rādījās halucinācijas. Te mēs redzam, ka nepietiek atradināt dzērāju no dzeršanas, ir jālabo arī viņa dzīves stils.

Pētot viņa bērnību, uzzinājām, ka viņš bijis lutināts bērns, kam vienmēr bijusi vajadzīga palīdzība. Viņš nebija sagatavots strādāt viens un – sekas jau redzējām. Jācenšas audzināt bērns

tā, lai tie būtu neatkarīgi, un to var panākt tikai tad, ja viņi paši
saproto kļūdas savā dzīves stilā. Ja šis bērns būtu iemācījies
jebkādu darbu, tad brāļu un māsu klābūtņē viņam nebūtu
jākaunās.

Piektā nodaļa Pirmās atmiņas

Iepriekšējā nodaļā redzējām, cik liela nozīme ir cilvēka dzīves stila analīzei. Tagad pievērsīsimies atmiņām, ar kuru palīdzību var visdrošāk noteikt dzīves stilu. Caur bērnības atmiņu prizmu skatoties, skaidrāk nekā citādā ceļā saredzēsim ideāltipu – dzīves stila kodolu.

Ja gribam atrast pacienta – bērna vai pieaugušā – dzīves stilu, tad pēc tam, kad viņš jau nedaudz pastāstījis par savām kaitēm, jāprasa, lai viņš pastāsta savas bērnības atmiņas un jāsalīdzina ar tiem faktiem, kurus viņš pastāstījis. Dzīves stils lielākoties nekad nemainās. Cilvēkam arvien tā pati personība, tā pati vienība. Dzīves stilu veido, tiecoties pēc kāda sevišķa pārākuma mērķa, un tāpēc ik vārds, ik darbs, ik sajūta ir visas darbības linijas organiska daļa. Dažos gadījumos darbības linija izpaužas sevišķi skaidri. Tas notiek bērnības atmiņās.

Nemaz nav tik stingri jāšķiro senākas un jaunākas atmiņas, jo arī nesenās atmiņās ietilpst darbības linija, tomēr ir vieglāk un skaidrāk, ja iespējams atrast darbības linijas pašu sākumu. Tad mēs tūlīt uztveram tematu un saprotam, kāpēc cilvēka dzīves stils vairs nemainās. Četru vai piecu gadu vecumā izveidotajā dzīves stilā kopā savērpjas bērnības atmiņas un tagadnes darbība. Pēc ilgiem novērojumiem šai jomā varam apgalvot, ka bērnības atmiņās arvien slēpjas pacienta ideāltēls.

Meklējot pagātnē, pacienta atmiņā vienmēr uzpeldēs tas, kas saistīts ar kādiem dziļiem dvēseles pārdzīvojumiem, un tādējādi radīsies pieeja viņa personībai. Nav noliedzams, ka aizmirstie pārdzīvojumi dzīves stilam un pirmveidam ir tikpat svarīgi, bet bieži vien aizmirstas jeb, kā tās parasti sauc,

neapzinātās atmiņas ir grūti atrast. Apzinātajām un neapzinātajām atmiņām ir kopīga īpašība – tiekties uz vienu un to pašu superioritātes mērķi. Tās abas ietilpst izveidotajā ideāltēlā (prototipā), tādēļ ir labi, ja var atrast abas. Galu galā abas ir vienādi svarīgas, bet pats indivīds tās parasti nesaprot. Tās saprast un iztulkot var tikai novērotājs.

Sāksim ar apzinātajām atmiņām. Ja cilvēkiem lūdz pastāstīt kādas bērnības atmiņas, tad viņi parasti saka: «Es neko neatceros.» Viņiem ir jākoncentrējas un jāpūlas atcerēties, un tas viņiem pēc kāda laika arī izdodas. Šo vilcināšanos atskatīties atpakaļ bērnībā var uzskatīt arī par negribēšanas zīmi; no tās var spriest, ka viņu bērnība nav bijusi patikama. Tādi cilvēki ir vadāmi, tiem jādod norādījumus, lai atrastu to, ko vēlamies. Galu galā viņi arvien kaut ko atceras.

Daži apgalvo, ka varot atcerēties līdz pat pirmajam dzīvības gadam. Tas nav iespējams, un patiesībā tās nebūs īstas, bet gan iedomātas atmiņas. Bet, tā kā visas atmiņas ietilpst cilvēka personībā, tad nav svarīgi, vai atmiņas ir īstas, vai iedomātas. Daži apgalvo, ka nezinot, vai noteiktu gadījumu atminoties viņi paši, vai arī par to stāstījuši vecāki. Arī tas nav svarīgi. Ja arī par konkrēto gadījumu būtu stāstījuši vecāki, tas tomēr ir iesakņojies prātā un palīdz mums noteikt interešu virzienu.

Iepriekšējā nodaļā jau aizrādijām, ka reizēm ir parocīgi sadalīt indivīdus tipos. Arī senās atmiņas pakļaujas klasificēšanai un atsedz to, ko no atsevišķa tipa izturēšanās var sagaidīt. Piemēram, kāds cilvēks atceras, ka viņš redzējis brīnišķīgu ziemsvētku eglīti, greznotu svecītēm, dāvanām un pēperkokiem. Kas šai stāstā ievērojams? Tas, ka viņš r e d z ē j i s. Kāpēc viņš stāsta, ka viņš redzējis? Tāpēc, ka viņš vienmēr ir interesējies par to, ko var redzēt. Bērnībā viņam bijuši kādi redzes traucējumi, un pieaudzis viņš arvien interesējies par lietām un tās uzmanīgi aplūkojis. Var būt, ka redze neieņem vissvarīgāko vietu viņa dzīves stilā, bet katrā ziņā tā ir viens no pamatelementiem. Tas norāda, ka viņam jāizvēlas tāda nodarbošanās, kurā viņš var izmantot savu redzi.

Pedagoģija bieži ignorē tipu principu. Bieži vien bērns ir neuzmanīgs, neklausās tāpēc, ka viņš ir redzes tips un labprāt kaut ko aplūkotu. Ar tādu bērnu jābūt pacietīgam un viņu jāradina arī klausīties. Daudzi bērni skolā attīstās tikai vienā virzienā, jo viņi iespaidus uztver vairāk ar vienu jutekli. Viņi vai nu labprāt klausās, vai arī labprāt skatās. Daži grib vairāk kustēties un strādāt. Nevaram sagaidīt vienādas sekmes no visiem trim bērnu tipiem – sevišķi, ja skolotājs lieto tikai vienu metodi, piemēram, tādu, kas der dzirdes tipam. Kad skolotājs tikai stāsta, tad redzes tips un kustību tips cieš un savā attīstībā tiek kavēti.

Kādam divdesmit četrus gadus vecam vīrietim bieži uznāca ģībonis. Kad viņam bija jāstāsta bērnības atmiņas, viņš atcerējās, ka četru gadu vecumā noģībis, dzirdot lokomotīves svilpienu. Citiem vārdiem sakot, viņš bija dzirdes tips un interesējās par visu, ko varēja dzirdēt. Nav nepieciešams izskaidrot, kā šim jaunajam cilvēkam attīstījās ģīboņi, pietiek tikai atzīmēt, ka jau no mazotnes viņš bija ārkārtīgi jūtīgs pret skaņām. Viņš bija ļoti muzikāls, nespēja paciest trokšņus, disharmoniju, griezīgas skaņas, tāpēc nav jābrīnās, ka lokomotīves svilpiens atstāja uz viņu tik satrīcinošu iespaidu. Bieži bērni un pieaugušie par lietām interesējas tāpēc, ka no tām cietuši. Lasītājs atcerēsies agrāk minēto slimnieku, kuru mocīja astma. Bērnībā viņš kaut kādu iemeslu dēļ ticis pārāk cieši satīts un tāpēc izkopies slimīgu interesi par elpošanas procesu.

Dzīvē bieži sastopam personas, kuru galvenās intereses koncentrējas ēdamlietās. Arī viņu senās atmiņas attiecas uz ēšanu. Galvenā lieta pasaulē viņam ir – kā ēst, ko ēst un ko nedrīkst ēst. Pētījumi rāda, ka agrā bērnībā viņiem bijuši sarežģījumi ar ēšanu, un tāpēc viņi visu mūžu pārspilējuši ēšanas nozīmi.

Tagad pievērsīsimies atmiņām, kas attiecas uz kustībām un staigāšanu. Ļoti daudzi bērni agrā bērnībā nespēj normāli staigāt tāpēc, ka viņi ir pārāk vāji vai rahtiski. Tādi arvien ārkārtīgi interesējas par kustībām un grib skriet. Kāds

piecdesmit gadus vecs virietis ārstam sūdzējies, ka, ejot pāri ielai otra pavadībā, viņu sagrābjot ārprātīgas bailes tikt sabrauktam. Vienam pašam viņam nekad neesot bail, un viņš ielu pārejot gluži mierīgi, bet, tiklīdz viņu pavadot otrs, viņam liekoties, ka otrais ir jāglābj. Tad viņš satverot pavadoni aiz rokas, raustot viņu pa labi un pa kreisi un izturoties kā negudrs. Tādas personas, lai arī ne bieži, tomēr reizumis sastopamas. Kādi gan būtu tik muļķīgas rīcības iemesli?

Kā bērnības atmiņas viņš pastāstīja to, ka trīs gadu vecmā vēl nevarējis labi staigāt rahīta dēļ. Divreiz viņam uzbraucis transporta līdzeklis. Tagad, pieaugušam, viņam bija ļoti svarīgi pierādīt, ka viņš no sava vājuma ticis valā, pierādot, tā sakot, ka vienīgi viņš prot pāriet ielu. Un to viņš varēja pierādīt vienīgi tad, ja viņam līdzī bija pavadonis. Pāriet ielu gan nav tāds darbs, ar ko varētu sevišķi lepoties vai sacensties ar citiem, bet tādām personām kā minētais slimnieks vēlēšanās kustēties un lielīties ar savām kustībām ir slimīgi pārspīlēta.

Nākošais gadījums attiecas uz zēnu, ko gandrīz varēja ierindot mazgadīgo noziedznieku kategorijā. Viņš zaga, bēga projām no skolas u.t.t., un vecāki izmisumā nezināja, ko iesākt. Viņa pirmās atmiņas bija par to, ka viņš vienmēr vēlējies kustēties un skriet projām. Tagad viņš kopā ar tēvu strādāja vietā, kur visu laiku bija jāšēž. Šo slimnieku izārstēja, un viens no ieteiktajiem līdzekļiem bija – likt viņam kustēties. Viņš tēva veikalā kļuva par apkārceļojošu pārdevēju.

Viens no svarīgākajiem atmiņu tiptiem ir nāves gadījumi bērnībā. Kad bērni redz kādu pēkšņi mirušu cilvēku, tas viņu atmiņā atstāj neizdzēšamu iespaidu. Dažreiz viņi kļūst slimīgi, citreiz turpreti ziedo visu dzīvi nāves problēmai un pastāvīgi vienalga kādā veidā cīnās pret slimībām un nāvi. Vēlāk dzīvē tādi bērni bieži interesējas par medicīnu un kļūst par ārstiem vai ķimikāliem. Šāds mērķis ir dzīvei derīgā virzienā, jo viņi ne tikai paši cīnās pret nāvi, bet palīdz cīnīties arī citiem. Tomēr dažreiz ideāltēlā attīstās egoistisks viedoklis. Kādam bērnam, kas bija ļoti satriekts par vecākās māsas nāvi, prasīja, kas viņš

dzīvē vēlētos būt. Visi domāja, ka viņš vēlēsies kļūt par ārstu, bet viņš gribēja būt kaprācis. Uz jautājumu kādēļ tā, viņš atbildēja: «Tad es aprakšu citus, un mani neviens nevarēs aprakt.» Šis mērķis ir dzīvei nederīgā virzienā, jo zēns interesējas tikai par sevi.

Tagad aplūkosim to cilvēku senās atmiņas, kas bērnībā tikuši lutināti. Šī tipa raksturīgākās pazīmes viņu bērnības atmiņās atspoguļojas ļoti skaidri. Šī tipa bērns bieži atceras māti. Tas varbūt ir dabiski, bet tā ir arī zīme, ka viņam ir bijis jācinās par izdevīgu stāvokli. Dažreiz bērnības atmiņas ir gluži nekaitīgas, tomēr analīzei vienmēr ir nozīme. Piemēram, kāds cilvēks atceras, ka sēdējis istabā un māte stāvējusi pie skapja. Šīs atmiņas liekas nesvarīgas, bet fakts, ka viņš piemin māti, norāda, ka māte viņam bijusi ļoti svarīga. Dažreiz atmiņās māte parādās slēpti, un tad pētīšana kļūst sarežģītāka: mums viņa ir jāuzmin. Kāds cilvēks atceras ceļojumu. Pēc atbildes uz jautājumu, kas viņu pavadījis, izrādās, ka māte. Dažreiz bērni stāsta: «Kādu vasaru es dzīvoju laukos.» Mēs nojaušam, ka tēvs palicis pilsētā darbā un bērni izbraukuši kopā ar māti. Mēs varam jautāt, kas bērniem bija līdzī, un tā uzzināt par slēpto mātes iespaidu.

Pētot atmiņas, bieži sastopam ciņu priekšrocību dēļ. Redzam, ka bērns savā attīstībā drīz vien sāk novērtēt mātes lutināšanu. Tas jāpatur prātā: ja bērni vai pieaugušie mums stāsta tādas atmiņas, viņi droši vien vienmēr baidās, ka cits varētu ieņemt viņu vietu. Saspīlējums arvien pieaug un kļūst arvien redzamāks, jo viss viņu gars koncentrējas vienā idejā. Šis fakts ir ļoti svarīgs. Tas nozīmē, ka šīs peronas vēlākā dzīvē būs ļoti greizsirdīgas.

Dažreiz cilvēki interesējas par vienu atsevišķu lietu. Kāds bērns stāsta: «Kādudien man bija jāpieskata mazā māsiņa. Es gribēju viņu sevišķi labi pasargāt un noliku pie galda. Bet galdauts aizķērās, un māsiņa nokrita zemē.» Vecākā māsa bija tikai četrus gadus veca. Bēdīgi, ka tik mazam bērnam jau jā rūpējas par citiem. Varam saprast, kāda tā bija traģēdija bērna

mūžā, jo viņš taču darīja, ko spēja, lai «glābtu» mazo māsiņu. Pieaugusi vecākā meiene apprecējās ar ļoti labsirdīgu, varētu pat teikt – paklausīgu vīru. Bet sieva pastāvīgi bija greizsirdīga un neapmierināta, arvien baidījās, ka vīrs pievērsīsies citai. Varam saprast, ka viņas vīram tas apnīka, un viņš lielāko daļu savas uzmanības veltīja bērniem.

Bieži saspilējums izpaužas vēl skaidrāk, un cilvēki atceras, ka viņi bērnībā vēlējušies saviem ģimenes locekļiem darīt sāpes vai pat tos nonāvēt. Tādas personas interesējas vienīgi par sevi, citus tās neieredz. Citos cilvēkos tās jūt sāncensūs. Šī izjūta pastāv jau pirmveidā.

Ir kāds cilvēka tips, kas nekad neko nespēj pabeigt, jo šis cilvēks baidās, ka sabiedrībā un draudzībā tiks dota pricksroka citam, viņš citus tur pastāvīgās aizdomās, it kā tie vēlētos viņus pārspēt. Nekad viņš nespēj sakust ar sabiedrību, jo baidās, ka kāds būs par viņu pārāks. Katrā ziņā viņš jūtas saspilēts, sevišķi tas sakāms attiecībā uz milu un laulību.

Tādas personas mēs gan pilnīgi izārstēt nevaram, bet, iztirzājot senas bērnības atmiņas, varam viņu stāvokli zināmā mērā atvieglot.

Savu ārstniecības metodi pielietojām arī kāda iepriekšējā nodaļā minētā zēna gadījumā – viņš kopā ar māti un jaunāko brāli gājis uz tirgu. Kad sāka līt, māte paņēma viņu rokās, bet, pamanījusi jaunāko bērnu, nolika viņu zemē un paņēma mazāko. Tā zēnā radās sajūta, ka mazākais brālis labāk ieredzēts.

Ieguvuši šādas senās atmiņas, varam iepriekš pateikt, kas ar mūsu pacientu notiks turpmākajā dzīvē. Taču nedrīkst aizmirst, ka senas atmiņas nav pierādījumi, bet tikai mājiieni. Tās norāda uz notikušo un tā attīstības gaitu. Atmiņas parāda kustību mērķa virzienā un šķēršļus, kādi ceļā jāpārvar. Tās atklāj, kāpēc cilvēks par vienu dzīves parādību sāk interesēties vairāk nekā par citām. Viņā var attīstīties ideja – aizvietotāja, piemēram, seksuālā virzienā –, ja viņš par seksu interesējas vairāk nekā par ko citu. Tādā gadījumā nebūsim pārsteigti, ja

bērnības atmiņas viņam vērsies ap kādu seksuālu pārdzīvojumu. Daži mazi bērni vairāk nekā citi interesējas par dzimumorgāniem. Protams, gluži dabiski, ka bērns interesējas par dzimumorgāniem, bet arī šai interesei ir ļoti daudz variāciju un pakāpju. Personas, kas savās atmiņās stāsta par seksuālām parādībām, vēlākā dzīvē bieži attīstās šai virzienā. Rezultātā viņu dzīve nav harmoniska, jo pārāk stipri uzsvērtā viena puse. Daži cilvēki apgalvo, ka visa pamatā ir sekss. Savukārt citi apgalvo, ka svarīgākais orgāns mūsu organismā ir kuņģis. Kā vienā, tā otrā gadījumā atradīsim raksturīgas bērnības atmiņas.

Kādam vidusskolniekam skolā pagalam neveicās. Viņš pastāvīgi staigāja apkārt – pie draugiem, pa kafējnicām, pa ielām, bet nekad nevarēja mierīgi nosēdēt mājās pie grāmatām. Tādēļ interesanti bija analizēt viņa bērnības atmiņas. Viņš teica: «Es atceros, ka gulēju šūpulī un skatījos sienā. Tur bija tapetes ar puķēm, dažādām figūrām u.t.t.» Šis cilvēks vēlējās tikai gulēt šūpulī, bet ne mācīties eksāmeniem. Pie grāmatas viņš nespēja koncentrēties, jo pastāvīgi domāja par citām lietām un gribēja noķert uzreiz divus zaķus, kas, protams, nav iespējams. Varam redzēt, ka viņš bija izlutināts bērns, kas nebija radis strādāt viens.

Tagad nonākam pie neieredzēta jeb nīsta bērna. Šis ir rets tips un saslimšanas gadījumi arī reti – ja bērns tiek nīsts no pašas agras bērnības, tad viņš nespēj dzīvot, viņam jāiet bojā. Parasti taču bērniem ir vecāki vai aukles, kas tos zināmā mērā lutina un apmierina viņu prasības. Neieredzēti bērni sastopami starp nelikumīgiem bērniem, starp noziedzīgiem un negribīgiem bērniem, un vienmēr redzam, ka šie bērni jūtas ļoti nomākti. Arī viņu bērnības atmiņas rāda, ka tie tikuši nīsti. Kāds slimnieks, piemēram, stāsta: «Atceros, ka man sita. Māte mani lamāja, bāra, un beidzot es aizbēgu.» Bēgot viņš gandrīz noslicis.

Minētais slimnieks griezās pie psihologa, jo baidījās atstāt mājas. No viņa bērnības atmiņām jau redzējām, ka to vienu reizi, kad viņš atstāja mājas, viņš nokļuva lielās briesmās. Tas

uz viņu atstājis tik lielu iespidu, ka, izejot no mājas, viņš arvien izjuta lielas bailes. Viņš bijis apdāvināts, bet dzīvojis pastāvīgās bailēs, ka nenokārtošot eksāmenus, kļuvis nedrošs un vairs neticis uz priekšu. Kad beidzot nokļuvis augstskolā, arī tad pastāvīgi bēdāties, ka nevarēsot izpildīt prasības. Tagad redzam, ka viņa izturēšanos var izsekot līdz pat senajām slikšanas briesmām.

Otrs ilustrējošs gadījums – kāds bērns, kam gada vecumā nomira vecāki. Viņu ievietoja patversmē, tur viņu labi neapkopa, un viņš saslima ar rahītu. Nevienš par viņu nerūpējās, un arī vēlāk dzīvē biedroties vai sadraudzēties viņam bija ļoti grūti. Sekojot viņa bērnības atmiņām, atrodam, ka viņš arvien juties atstumts, un šai sajūtai viņa attīstībā bijusi svarīga loma. Viņš jutis, ka netiek ierēdzēts, un tas viņam traucējis normāli attiekties pret dzīves parādībām. Arī vēlāk viņš juties izslēgts no visām dzīves problēmām un situācijām – pats sevi izslēdzis no mīlas, laulības, draudzības, darba, jo visās šajās situācijās nepieciešama saskarsme ar citiem cilvēkiem. Mazvērtības sajūta viņam lika no citiem izvairīties.

Kādā citā interesantā gadījumā slimnieks pastāvīgi sūdzējās par bezmiegu. Viņš bija vīrietis vidējos gados (46 – 48). Visus viņš kritizēja un teicās ūranizēt, sevišķi savus ģimenes locekļus. Viņa klātbūtne citus ļoti nomāca.

Bērnības atmiņās viņš pastāstīja, ka audzis pie ļoti nesaticīgiem vecākiem, kas pastāvīgi kāvušies un draudējuši viens otram, un ka viņš baidījies no abiem. Skolā parasti ieradies netīrs un neapkopts. Reiz pastāvīgā skolotāja aizgājusi atvaļinājumā; viņas vietas izpildītāja ļoti interesējusies par savu darbu. Viņa drīz vien ievērojusi panikušo zēnu un centusies to iedrošināt. Tādu izturēšanos viņš sastāpis pirmo reizi mūžā un no šī laika sācis attīstīties. Viņam licies, it kā kāds viņu no aizmugures bidītu uz priekšu. Bet vēl joprojām viņš nav ticējis, ka spēj kaut ko panākt, un strādājis visu dienu, kā arī vēl naktī. Tā viņš paradīs strādāt līdz pusnaktij, vai arī negulēt nemaz, domājot par to, ko nu vēl vajadzētu padarīt. Galu galā viņā

iesakņojusies pārliecība, ka kaut ko paveikt var tikai tad, ja pavada nomodā gandrīz visu nakti.

Vēlāk redzam, ka viņa attieksme pret ģimeni un citiem cilvēkiem izpaužas vēlmē būt pārākam. Ģimene ir vājāka par viņu, un viņš tur var uzstāties kā uzvarētājs. Sievai un bērniem turpreti no šādas izturēšanās nenovēršami bija jācieš.

Aplūkojot šī cilvēka raksturu kā tipu, redzam, ka viņam bija pārākuma mērķis, bet tas bija tādas personas mērķis, kas cieta no stipras mazvērtības izjūtas. Ar pārgurušiem cilvēkiem tā nereti gadās. Viņi pastāvīgi nervozē un pārpūlas, jo šaubās par panākumiem, bet savas šaubas nosedz ar pārākuma jūtām, kas īstenībā ir tikai šķietamas. Vecu atmiņu pētījumi atsedz patieso situāciju.

Sestā nodaļa

Stāja un kustības

Iepriekšējā nodaļā centāties paskaidrot, kā senas atmiņas un senu iedomu tēli palīdz saprast cilvēka slēpto dzīves stīlu. Bet senu atmiņu pētījumi ir tikai viens personas izziņāšanas veids; tādu paņēmienu ir vesela grupa. To visu pamatā ir princips, ka pēc atsevišķām izpausmēm var tulkot un izprast indivīdu kā veselumu. Bez senām atmiņām varam novērot arī cilvēka kustības un stāju. Kustības kā tādas jau pašas ietilpst stājā. Pēdējā turpreti izpaužas cilvēka attieksme pret dzīvi – attieksme, ko saucam par viņa dzīves stīlu.

Vispirms apskatīsim ķermeņa kustības. Parasti par cilvēku spriežam pēc tā, kā viņš staigā, kustas, runā u.t.t., lai gan ne vienmēr to apzināties. Katrā ziņā gūtīe iespaidi rada mūsos simpātijas vai antipātijas.

Redzot stāvošu bērnu vai pieaugušo, tūlīt ievērojam, vai viņš stāv taisni, vai saliecies. To ievērot nav grūti, jo mums galvenokārt jānovēro pārspilējumi. Persona, kas stāv pārāk taisni saspīlējusies, modina mūsos aizdomas, ka šāda stāvokļa ieņemšanai tiek izlietots pārāk daudz enerģijas. Mums uzmācas domas, ka šī persona jūtas daudz mazāka nekā grib izlikties. Šai raksturīgajā sīkumā atspoguļojas minētās personas pārākuma tieksmes. Šis cilvēks grib izlikties drošsirdīgāks, grib atrast savai personībai spēcīgāku izteiksmi nekā to patiesībā izjūt.

No otras puses, redzam personas ar gluži pretēju ķermeņa stāvokli – tos, kas stāv liki vai pavisam uz priekšu saliekušies. Tāds ķermeņa stāvoklis norāda, ka šie cilvēki zināmā mērā ir glēvuļi. Mūsu zinātnē ir likums vienmēr būt uzmanīgiem

atzinumos, arvien meklēt arī citus pieturas punktus un nespriest pēc viena paša gadījuma vai novērojuma. Dažreiz jūtam, ka mūsu atzinumi ir pareizi, un tomēr gribam savu spriedumu balstīt vēl uz citiem gadījumiem. Arvien jautājam: «Vai patiešām visi cilvēki, kas stāv salikuši, ir glēvuļi? Ko varam sagaidīt no viņiem grūtā situācijā?»

Meklējot citus pieturas punktus, novērojam, ka šīs personas arvien grib kaut kur atbalstīties, atspiesties vai nu pret galdu, vai pret krēslu. Tās neuzticas saviem spēkiem, bet meklē sev atbalstu, kas raksturo to pašu psihisko stāvokli kā lika stāvēšana. Redzot abus darbības veidus vienā personā, sajūtam, ka mūsu atzinums ir pamatots.

Bērniem, kas pastāvīgi meklē atbalstu, ir gluži citāds ķermeņa stāvoklis nekā patstāvīgiem bērniem. Jau novērojot, kā bērns stāv, kā viņš tuvojas citiem cilvēkiem, varam noteikt viņa patstāvības pakāpi. Šādos gadījumos nav iemesla šaubām, jo mūsu rīcībā ir neskaitāmas iespējas savas atziņas pamatot. Un, tiklīdz esam nonākuši pie pamatotiem atzinumiem, varam mēģināt situāciju labot un bērnu nostādīt uz pareiza ceļa.

Ar nepatstāvīgiem bērniem varam izdarīt sekojošu mēģinājumu. Nosēdinām māti uz krēsla un ielaižam bērnu istabā. Viņš nevēros nevienu citu, bet dosies taisni pie mātes un pieglauzīsies pie viņas vai piesliesies pie viņas krēsla. Tas apstiprina mūsu atzinumu – bērns vēlas, lai viņu pastāvīgi atbalsta.

Interesanti ir arī novērot, kā bērns izturas, kad viņš tuvojas citiem cilvēkiem, jo tādā veidā viņš pauž, cik lielā mērā viņam attīstas kopības jūtas. Tas izsaka arī to, vai bērns paļaujas uz citiem. Visi cilvēki, kas citiem labprāt netuvojas un stāv nomālus, ir ļoti atturīgi arī citādā ziņā. Viņi parasti maz runā un ir neparasti klusi.

Redzam, ka visi šie novērojumi virzās uz vienu pusi, jo cilvēks ir vienība un kā tāds reaģē uz dzīves problēmām. Kā pierādījumu aplūkosim kādu slimnieci, kas meklēja palīdzību pie ārsta psihologa. Ārsts viņai piedāvāja krēslu un gaidīja, ka viņa

apsēdisies viņa tuvumā, bet viņa ātri apskatījās apkārt un apsēdās pavisam atstatu. No šādas rīcības varētu secināt, ka slimniece negrib saistīties ne ar vienu cilvēku. Viņa pastāstīja, ka ir precējusies, un tālāk viņas dzīves stāsts bija viegli uzminams. Varēja noprast, ka viņa grib saistīties tikai ar savu vīru, ka viņa vēlas, lai to lutina, lai vīrs vienmēr ir ļoti akurāts un vienmēr noteiktā laikā ir mājās. Vienatnē viņa ļoti cieš, ir uztraukta, nekad nevēlas viena atstāt māju un negrib sastapties ar citiem cilvēkiem. Īsi sakot, no vienas vienīgas viņas ķermeņa kustības varējam uzminēt visu viņas dzīves stāstu. Tomēr nevaram aprobežoties ar minēšanu un turpinām pētījumus šini virzienā.

Viņa sūdzas, ka viņu mokot bailu un nemiera sajūtas. Neviens nevarētu saprast, ko tas nozīmē, ja nezinātu, ka bailes var izlietot kā ieroci, lai valdītu pār citiem. Ja kāda persona mokās ar bailu sajūtu, tad varam nojaust, ka ir kāds cilvēks, kas šo personu atbalsta.

Kāds precējies pāris apgalvoja, ka viņi esot brīvdomātāji, t.i., ka abi laulības dzīvē varot rīkoties, kā viņiem tik. Tikai vajagot to pateikt otram. Vīrs protams, ielaidās vairākas milas dēkās un izstāstīja visas sievai, kura likās esam gluži apmierināta. Bet pēc kāda laiciņa viņu sāka mocīt bailu sajūta, viņa nekur neizgāja viena, vīram viņa bija visur jāpavada. Tā mēs redzam, ka sievas bailes palīdzēja «brīvdomību» mikstināt.

Daži cilvēki arvien mēdz nostāties pie sienas un pret to atbalstīties. Tas nozīmē, ka viņi nav īsti drošsirdīgi, nejūtas īsti patstāvīgi. Analizēsim tāda nedroša, kautra cilvēka ideāltipu. Skolā ierodas kāds ļoti kautrs zēns. Šī rakstura iezīme ir ļoti svarīga, jo tas nozīmē, ka viņš negrib veidot ar citiem nekādas attiecības. Draugu viņam nebija, un viņš ilgot ilgojās pēc stundu beigām. Viņš kustējas ļoti lēni, pa trepēm kāpa, cieši pie sienas piespiedies, pie durvīm labi aplūkoja ielu un tad skriešus devās mājās. Skolā viņš nebija starp labākajiem, gluži otrādi – skolas darbus viņš vienmēr veica slikti, jo skolā nejutās laimīgs. Viņš pastāvīgi vēlējās būt mājās pie mātes. Māte viņam bija slimīga atraadne un dēlu ļoti lutināja.

Lai šo gadījumu labāk izprastu, ārsts psihologs aizgāja pie mātes aprunāties. Viņš jautāja: «Vai viņš labprāt iet gulēt?» Māte atbildēja: «Jā.» «Vai viņš naktī reizēm nekliedz?» – «Nē.» – «Vai neslapina gultu?» – «Nē.»

Ārsts nodomāja, ka vai nu viņš, vai zēns pārskatīties. Bet tad viņš nosprieda, ka zēns laikam guļ gultā pie mātes. Kāpēc? Ja bērns naktī kliedz, tad tas nozīmē, ka viņš grib pievērst sev mātes uzmanību, tāpat arī tajos gadījumos, kad bērns slapina gultā. Ja zēns guļ pie mātes, tad tas nav vajadzīgs. Ārsta atziņums bija pareizs: zēns gulēja pie mātes.

Rūpīgi pārbaudot, redzam, ka visi tie sikumi, kam ārsts psihologs pievērs uzmanību, ir konsekventa dzīves plāna sastāvdaļa. Tāpēc, ja saprotam mērķi – zēna gadījumā tas bija pastāvīgi būt kopā ar māti – tad no tā varam daudz ko secināt. Tādējādi varam arī noteikt, vai kāds par plānprātīgu uzskatīts bērns tiešām tāds ir vai nē. Plānprātīgs bērns nekad nespēs izveidot tik inteligentu dzīves plānu.

Tagad pievērsīsimies cilvēku dažādajai garīgajai stājai. Daži cilvēki lielākā vai mazākā mērā ir ķildīgi, citi savukārt arvien grib piekāpties. Patiesībā gan neviens cilvēks nepiekāpjas pavisam. Tas nav iespējams, jo ir pret cilvēka darbu. Normāls cilvēks nevar atteikties no ciņas. Un ja viņš izliekas atteicies, tad tas nozīmē, ka viņš uzņēmies daudz grūtāku ciņu nekā ķildīgais.

Ir kāds bērna tips, kas pastāvīgi tiecas izvairīties no uzdevumiem, pamet visu pusceļā. Parasti šāds bērns atrodas ģimenes uzmanības centrā. Citiem par viņu jā rūpējas, jābaida uz priekšu un jāpamudina. Viņš dzīvē ir jāatbalsta un ir pastāvīgi citiem par nastu. Un tieši tas ir viņa pārākuma mērķis – tādā veidā viņš pauž vēlēšanos valdīt pār citiem. Mēs jau agrāk rādījām, ka šāds pārākuma mērķis istenībā ir mazvērtības jūtu sekas. Ja viņš nebūtu šaubījies par savām spējām, viņš savu mērķu sasniegšanai nebūtu izvēlējies šo ērto veidu.

Kā raksturīgs piemērs šim apgalvojumam noder kāds 17 gadus vecs jauniešs. Viņš bija vecākais bērns ģimenē. Mēs

jau redzējām, kādu traģēdiju vecākais bērns pārdzīvo, kad ierodas otrs un gāž viņu no troņa, ģimenes uzmanības centra. Tā tas notika arī ar šo zēnu. Viņš pastāvīgi jutās nomākts, bija saīdzis un neatrada sev nekādu nodarbošanos. Kādudien tas mēģināja nonāvēties. Pēc tam viņš ieradās pie ārsta psihologa un izstāstīja: pirms pašnāvības mēģinājuma sapņojis, ka nošāvis savu tēvu. Tā mēs redzam, ka šim nomāktajam, slinkajam, nekustīgajam zēnam visu laiku bijuši svarīgi iekšējie pārdzīvojumi. Arī visi nekustīgie, nevižīgie bērni skolā un visi kūtrie pieaugušie, kas liekas neesam spējīgi uz jēlkādu darbu, var pastāvīgi atrasties bezdibēna malā. Bieži šī nekustība ir tikai ārēja, un tad pēkšņi kaut kas notiek – vai nu pašnāvības mēģinājums, nervu sabrukums, vai vājprātība. Dažreiz zinātniekam ir grūti pārliecināties par šādu personu garīgo stāju.

Kautrīgām un biklam bērnam šīni ziņā arvien draud briesmas, ar viņu jāapietas ļoti saudzīgi. Bērna biklums ir jāizārstē, citādi tas sabojā visu viņa mūžu. Ja bērna biklumu neizārstēs, viņam dzīvē ies grūti, jo mūsu kultūra ir izveidojusies tā, ka panākumus un sekmes dzīvē gūst tikai tie, kam pietiekami daudz drosmes. Protams, arī drošsirdīgie dzīves cīņā reizēm zaudē, bet tas viņus tik ļoti nesatricē kā kautrīgos, bīklos. Turpretī nedrošais cilvēks, tiklīdz pamana savā ceļā kādus šķēršļus, tūlīt mēģina nobēgt dzīvei nederīgā virzienā. Pārāk nedroši bērni vēlāk var kļūt neirotiski vai plānprātīgi.

Dzīvē uz katra soļa redzam cilvēkus, kas staigā apkārt kā nopērti suņi, kas labprāt nerunā, stostās un galu galā pavisam izvairās no cilvēkiem.

Dotie raksturojumi ir garīgas stājas, kas nebūt nav iedzimtas, bet ir vienkārši atsevišķas personas reakcija noteiktā situācijā. Mana izturēšanās dzīves sarežģījumos ir tā atbilde, kādu mans dzīves stils atrod dzīves problēmu priekšā. Atbilde varbūt nav loģiska, nav tāda, kādu to gaidītu filosofs, bet tā ir tāda, kādai manas bērnības kļūdas un pārdzīvojumi mani ir sagatavojuši.

Bērnos un vājprātīgajos garīgās stājas funkcijas novērojamas labāk nekā normālos pieaugušos cilvēkos. Dzīves stila veidošanās pirmā pakāpe, kā jau redzējām, ir daudz skaidrāka un vienkāršāka nekā vēlākais posms. Pirmējo darbību var salīdzināt ar negatavu augli, kas uzsūc sevi visu – mēslus, ūdeni, zemi, gaisu – un visas šīs lietas izmanto savai attīstībai. Bet starpība starp pirmveidu – ideāltipu un dzīves stilu ir tāda pati, kā starp negatavu un gatavu augli. Cilvēka negatavības laikmetu ir daudz vieglāk analizēt un pārbaudīt, bet tas, ko tur atrodam, lielā mērā atrodams arī gatavā augli.

Bērns, kas mūža sākumā bijis glēvulis, izrāda savu glēvulību visās dzīves situācijās. Vesela atšķirību pasaule atdala bērnu – glēvuli no bērna – kaušļa. Ķildīgais bērns arvien zināmā mērā ir drošsirdīgs: drošsirdība ir tā saucamā veselā saprāta dabisks atzarojums. Un tomēr dažreiz, noteiktā situācijā glēvulis var likties kā liels varonis. Tas ir tad, kad viņš ar nolūku mēģina ieņemt pirmo vietu. Tā kādreiz gadījās ar zēnu, kas aizgāja citiem zēniem līdzī uz upi. Tie aicināja pedēt. Upe tai vietā bija dziļa, bet zēns metās iekšā un gandrīz noslika. Tā, protams, nav īsta drosme, tāda rīcība ir dzīvei nederīgā virzienā. Zēns devās ūdeni tikai tāpēc, ka gribēja, lai viņu apbrīno. Viņš nedomāja par briesmām, jo cerēja, ka citi viņu izglābs.

Jautājums par drošsirdību un bailēm psiholoģiski cieši saistīts ar ticību predestinācijai, t.i., likteņa lēmumam. Ticība likteņa lēmumam ietekmē mūsu spējas veikt derīgu darbu. Dažiem cilvēkiem ir spēcīga pārākuma sajūta, viņi jūt, ka spēj paveikt visu. Viņi visu jau zina un neko negrib zināt. Tādu iedomu rezultāts mums visiem zināms. Bērni, kam ir tāda sajūta, skolā parasti saņem sliktas atzīmes. Daži cilvēki savukārt arvien grib izmēģināt visbīstamākās lietas, viņi jūt, ka nekas ļauns nevar notikt, ka viņi zaudējumus necietīs. Ļoti bieži sekas ir bēdīgas.

Predestinācijas sajūta parasti sastopama personām, kuru dzīvē gadījies kas bīstmīgs, bet kuri no tā nav cietuši. Viņi varbūt bijuši kāda nopietna nelaimes gadījuma dalībnieki, bet

palikuši dzīvi, un pēc tam viņos rodas sajūta, ka viņi lemti kādam augstākam mērķim. Kāds cilvēks, kam bija tāda pārlicība, nokļuva apstākļos ar gluži citādu iznākumu un kopš tā laika zaudēja visu drosmi, kļuva nomākts un grūtsirdīgs. Viņa svarīgākais balsts bija sabrucis.

Kad viņam lika pastāstīt bērnības atmiņas, viņš atcerējās, kādu ļoti zīmīgu gadījumu. Reiz viņš saposies apmeklēt Viņē teātri, bet kāda apstākļa dēļ nokavējies. Kad viņš beidzot nonācis pie teātra, tas pašlaik beidzies degt. Pilnīgi saprotams, ka tāds cilvēks iedomājas sevi lemtu kam augstākam. Viss bija labi, kamēr viņš nepiedzīvoja neveiksmes ar sievu. Tad viņš sabruka.

Par fatālisma nozīmi varētu teikt un rakstīt daudz ko, jo tas skar tiklab individuus, kā tautas un civilizācijas. Bet šai vietā gribam tikai skart fatālisma saistību ar psiholoģiskās darbības un dzīves stila pamatiem. Ticība predestinācijai bieži ir glēvulīga izvairīšanās no pienākuma aktīvi veidot savu dzīvi derīgā virzienā. Tāpēc fatālisms ir neīsts balsts.

Attiecībā ar līdzcivēkiem viena no mūsu psihes pamatnostādnēm ir skaudība. Tā ir mazvērtības jūtu pazīme. Zināmā mērā skaudība piemīt mums visiem, tā ir gluži parasta parādība un nenozīmē neko ļaunu. Tikai jārūpējas par to, lai skaudību padarītu derīgu, lai tā izpaustos darbībā, lai skubinātu mūs tiekties uz priekšu, atrisināt dažādas problēmas. Tādos gadījumos skaudība nav kaitīga, un mēs visi droši varam sev šo druseiņu skaudības piedot.

Turpretī greizsirdība jau ir daudz sarežģītāks un bīstamāks garīgais stāvoklis, jo greizsirdību nav iespējams izmantot derīgā virzienā. Nav iespējams tāds gadījums, kad greizsirdīgs cilvēks varētu būt derīgs.

Bez tam greizsirdība ir lielas un dziļas inferioritātes sajūtas sekas. Greizsirdīgs cilvēks baidās, ka nespēs savu partneri paturēt. Tādos brīžos, kad viņš grib savu partneri iespaidot, greizsirdības izpausmē viņš parāda savu vājību. Pētot tāda cilvēka prototipu, atradīsim tajā pretestības sajūtu. Sastopoties

ar greizsirdīgiem cilvēkiem, vienmēr jāpēta viņu pagātne. Tad redzēsim, ka mums darišana ar valdniekiem, kas jau reiz gāzti no trona un baidās troni zaudēt vēlreiz.

Aplūkojuši skaudību un greizsirdību vispārīgi, varam pāriet uz ļoti ipatnēju skaudības veidu – tiem gadījumiem, kad sievietes apskauž vīriešu pārāko sabiedrisko stāvokli. Ļoti daudzas sievietes un meitenes vēlas labāk būt puikas, vīrieši; tas ir pilnīgi saprotami, jo, neitrāli runājot, vīriešiem mūsu kultūrā arvien pieder vadošā loma. Vīriešus pastāvīgi vairāk ciena un vērtē augstāk nekā sievietes. No morāles viedokļa tas, protams, nav pareizi un to vajadzētu pārvarēt. Meitenes vēro, ka jau ģimenē vīriešiem un zēniem daudz ērtāka dzīve, viņiem nav jā rūpējas par sīkumiem. Viņi ir daudzējādā ziņā brīvāki, un šī vīriešu dzimumam piešķirtā pārākā brīvība rada meitenēs nemieru ar savu lomu. Viņas lūko izturēties tāpat kā zēni un viņus dažādi imitēt. Meitenes, piemēram, dažreiz ļoti labprāt tērpjas zēnu uzvalkos, un šai ziņā vecāki bieži viņas atbalsta, jo zēnu uzvalks daudz ērtāks. Daudzas no šīm parādībām ir derīgas un nav nosodāmas, bet dažreiz tām ir slimīgs raksturs. Piemēram, kad meitene negrib dzirdēt savu vārdu, bet vēlas, lai viņu sauc zēna vārdā. Tādas meitenes ļoti dusmojas, ja apkārtējie viņas nesauc tajā zēna vārdā, kādu viņas sev izvēlējušās. Šī nostāja ir ļoti bīstama – ja tā nav tikai ārēja rotaļa, bet slēpj sevī ko nopietnāku. Tādām meitenēm vēlākā dzīvē var attīstīties seksuālā neapmierinātība – riebums pret laulību un, pēc apprecēšanās, – riebums pret sievietes seksuālo lomu.

Nav nekas slikts, ja sievietes savu tērpju pieskaņo vīrieša tērpam, jo tam ir daudz priekšrocību. Sievietēm attīstība un darbs ir tikpat svarīgi kā vīriešiem. Tomēr ir bīstami neapmierināties ar savu sievietes lomu un piesavināties vīriešu netikumus.

Šī bīstamā tendence parādās pubertātes gados, jo tad ideāltēls tiek saindēts. Meiteņu nenobriedusi psihe liek būt greizsirdīgām uz zēniem viņu priekšrocību dēļ un izpaužas tieksmē imitēt zēnu izturēšanos. Arī šeit izpaužas superioritātes komplekss – izvairīšanās no normālas attīstības.

Kā jau teicām, minētā tieksme var novest līdz nepatikai pret mīlu un laulību. Ne jau vienmēr sievietes, kurām piemīt šī nepatika, negribētu apprecēties, jo mūsu kultūrā neprecētu sievieti uzlūko ar nicināšanu un nožēlu. Pat tās sievietes, kas jūt riebumu pret seksuālo dzīvi, vēlas apprecēties.

Neviens, kas dzimumu attiecības vēlas balstīt uz vienlīdzības pamatiem, nedrīkst sieviešu «vīrišķības protestu» atbalstīt. Dzimumu vienlīdzībai jābūt lietu dabiskās gaitas rezultātam, bet «vīrišķības protests» nav nekas vairāk kā akla sacelšanās pret īstenību un tārad tieksme pēc pārākuma. Tāds «vīrišķības protests» var skart un traucēt dzimumu kopdzīvi, var izsaukt nopietnus sarežģījumus. Izsekojot minētās parādības, redzam, ka to cēlonis meklējams bērnībā.

Līdzās meitenēm, kas vēlas būt zēni, sastopam arī zēnus, kas vēlas būt meitenes, tikai šādi gadījumi ir daudz retāki. Tad zēni neimitē vis parasto meiteņu tipu, bet gan tādas meitenes, kas mil pārspilēti koķetēt. Tādi zēni pūderējas, izrotājas puķēm un uzvedas kā aušīgas meitenes. Arī te redzam vienu no superioritātes tieksmju veidiem.

Tādos gadījumos bieži vien izrādās, ka zēns audzis ģimenē, kur valdošā loma pieder sievietei, tāpēc viņš piesavinājies nevis tēva, bet mātes izturēšanos.

Kāds zēns griezās pie mums pēc padoma seksuālā jautājumā. Viņš stāstīja, ka pastāvīgi turoties pie mātes, ka tēvs ģimenē esot nulle. Agrāk māte bijusi šuvēja un savu darbu turpinājusi arī pēc apprecēšanās. Tā kā zēns pastāvīgi uzturējās mātes tuvumā, tad arī viņš sāka interesēties par tām lietām, ko māte gatavoja, iemācījās šūt, sāka zīmēt sieviešu tērpus u.t.t. Viņš bija tik ļoti pieķēries mātei, ka četrus gadus vecumā iemācījās pazīt pulksteni – tāpēc vien, ka māte izgāja no mājas četros un pārnāca piecos. Viņš tik ļoti gaidīja māti pārnākam, ka nemitīgi skatījās pulksteni un tā iemācījās to pazīt.

Kad viņš sāka iet skolā, viņš izturējās gluži kā meitene, nepiedalījās ne sportā, ne rotaļās. Citi zēni par viņu zobojās, bet dažreiz arī skūpstīja, kā tas bieži tādos gadījumos notiek.

Reiz skolā notika teātra izrāde, un zēns tik labi spēlēja meitenes lomā, ka visi skatītāji bija pārliecināti: viņu priekšā atrodas meitene. Kāds no skatītājiem pat iemīlējās viņā. Šis gadījums mums rāda: zēns sevi iedomājās meitenes lomā tāpēc, ka nespēja būt drošsirdīgs kā vīrietis. Te arī meklējami viņa vēlāko seksuālo sarežģījumu pirmsākumi.

Septītā nodaļa

Sapņu nozīme

Individuālpсихолоģija, kā jau mēs to dažādos gadījumos esam aplūkojuši, apzinātos un neapzinātos pārdzīvojumus uzskata par vienību. Divās iepriekšējās nodaļās iztirzājām apzinātos pārdzīvojumus – atmiņas, stāju, kustības, – kā indivīda vienības izpausmes. Tagad to pašu iztirzāšanas metodi pielietosim mūsu neapzinātajai jeb zemapziņas dzīvei – dzīvei sapņos. Mūsu sapņu dzīve tāpat kā mūsu nomoda dzīve ir daļa no veseluma, tāpēc arī saprotama vienādas metodes izmantošana. Citu psiholoģisko virzienu piekritēji mēģina aplūkot sapņus jaunos aspektos. Mūsu viedoklis sapņu tulkošanā attīstījies gluži pa to pašu ceļu, pa kādu esam nonākuši pie cilvēka psihiķes izpratnes.

Mūsu nomoda dzīvi nosaka pārākuma mērķis. Arī sapņus nosaka katra indivīda pārākuma mērķis. Sapnis vienmēr ir dzīves stila daļa, un tajā vienmēr var atrast ietvertu ideāltēlu. Vēl vairāk – tikai tad varam pareizi saprast sapni, ja atrodam, kādā veidā prototips parasti saistās ar noteiktu sapņa veidu. Ja kādu personu labi pazīstam, tad arī diezgan labi varam uzminēt viņa sapņu raksturu.

Mums, piemēram, ir zināms, ka cilvēki visumā ir glēvuļi. No šī vispārīgā fakta varam secināt, ka sapņos pa lielākajai daļai ietilpst bailes, briesmas, uztraukums. Zinot, ka kādas personas mērķis ir izvairīties no dzīves problēmu risināšanas, varam apgalvot, ka sapņos viņš bieži krīt. Tāds sapnis viņu brīdina: «Neej uz priekšu – tu zaudēsi ciņu.» Sapnis izsaka to, ko viņš sagaida no nākotnes – viņš krīt. Lielum lielais vairums cilvēku sapņo par krišanu.

Specifisks gadījums ir students eksāmenu priekšvakarā – tāds students, kas arvien labprāt izsargājies no pārpūles. Mēs jau varam uzminēt, kas ar viņu notiks. Visu dienu viņš būs saudzis, nevarēs koncentrēties un beidzot atradīs izeju – laika par maz, eksāmens jāatliek uz vēlāku laiku. Nakti viņš katrā ziņā sapņos, ka krit, un sapni tiks izteikts viņa dzīves stils. Lai sasniegtu savu mērķi, viņam katrā ziņā jāsapņo par krišanu.

Citam studentam studijās arvien veicas labi, viņš ir enerģisks un bezbailīgs un nekad neizvairās no darba. Arī viņa sapņus varam paredzēt. Pirms eksāmena viņš sapņos, ka kāpj augstā kalnā, priecājas par skaisto skatu, kas paveras no kalna virsotnes, un – uzmostas. Šis sapnis ir viņa dzīves gaitas izpausme, tajā parādās mērķis – sasniegums.

Persona ar ierobežotām iespējām, t.i., tāda persona, kas spēj attīstīties tikai līdz noteiktai robežai, parasti sapņo par ierobežojumiem. Sapņos viņu vajā un trenkā, un tā nespēj izbēgt no vajatājiem un briesmām.

Pirms pārējam uz nākošo sapņu tipu, pasvitosim, ka psihologs nebūt nezaudē dūšu, ja pacients viņam saka: «Nevaru atcerēties nevienu sapni, bet es jums stāstīšu izdomātus sapņus.» Psihologs zina, ka pacienta fantāzija var radīt tikai to, ko pavēl viņa dzīves stils. Izdomāti sapņi ir tikpat noderīgi kā sapnoti sapņi, jo viņa izdoma un fantāzija būs tikai viņa dzīves stila izpausme.

Lai kļūtu par dzīves stila izpausmi, fantāzijai nemaz nav jākopē cilvēka reālais dzīvesveids. Ir kāds cilvēku tips, kas vairāk dzīvo fantāzijās nekā tiešamībā. Tie ir cilvēki, kas sapņos ir ļoti drošsirdīgi, bet īstenībā glēvuļi. Vienmēr atradisim norādījumus, ka tāds cilvēks negrib savu darbu novest līdz galam. Tādi norādījumi būs skaidri saskatāmi pat visdrošsirdīgākajos sapņos.

Sapņa nolūks ir nolīdzināt ceļu uz superioritātes mērķi, un proti – atsevišķa indivīda privāto superioritātes mērķi. Visi simptomi, kustības un sapņi ir tikai veids, kas rāda, kā indivīds vingrinās, lai būtu spējīgs sasniegt dominējošo mērķi, vai nu tas būtu – nokļūt uzmanības centrā, valdīt pār citiem, vai iz-

vairīties no grūtībām.

Sapņa nolūks neizpaužas loģiski vai reāli, sapnis vajadzīgs tikai tāpēc, lai radītu noteiktu izjūtu, gara stāvokli vai noskaņojumu. Sapņa neskaidribu nav iespējams pārvarēt pilnīgi. Šai ziņā sapnis no nomoda un nomoda dzīves kustībām atšķiras tikai pēc sprauguma, ne pēc dabas. Mēs redzējam, ka psihe uz dzīves problēmām reagē saskaņā ar indivīda dzīves plānu un to nevar ietilpināt noteiktos loģikas rāmjos, lai gan sabiedrības labā mūsu mērķis ir saskaņot to ar loģikas prasībām. Ja nomoda dzīvi neuzskatām par kaut ko absolūtu, tad arī sapņu dzīve zaudē savu noslēpumainību. Sapņos turpina izpausties tās pašas attiecības un tas pats fakts un pārdzīvojumu sajaukums, kas nomodā.

Primitīvām tautām sapņi arvien ir liela mistērija, un tās sapņiem piešķir pravietisku nozīmi. Sapņos tiecas saskatīt nākamo notikumu pravietojumu. Šajā uzskatā ir zināma daļa patiesības. Sapnis tiešām ir tilts, ko sapņotājs pārmetis starp savu problēmu un sasniedzamo mērķi. Sapnis bieži piepildās, jo sapņotājs sapni atkārti savu lomu un tā sagatavoja sapņa piepildīšanai.

Citiem vārdiem sakot, sapņos novērojamas tās pašas sakarības, kas nomoda dzīvē. Sparīgs, inteligents cilvēks paredz savu nākotni – vienalga, vai viņš analizē savu nomoda, vai sapņu dzīvi. Viņam tikai jānosaka diagnoze. Ja sapni redzam, ka mirst kāds cilvēks, un viņš patiešām nomirst, tad tas nenozīmē neko vairāk, kā vien to, ko katrs ārsts vai tuvs radnieks varējis paredzēt. Sapņotājs tikai par šo personu vairāk domā nevis nomodā, bet sapnī.

Tieši tāpēc, ka sapņi satur daļu patiesības, mānīcīgi ir piedēvēt tiem kādu pravietisku nozīmi. Tikai mānīcīgas personas vai cilvēki, kas grib sevi uzskatīt par praviešiem, var ticēt, ka sapņos parādotes nākamie notikumi.

Lai izkļiedētu pravietisko mānīcību un tumšo noslēpuma segu, kas tinas ap sapņiem, mums jānoskaidro, kāpēc lielākā daļa cilvēku savus sapņus nesaprot. Bet ir taču tik maz cilvēku,

kas sevi pazīst pat nomoda dzīvē! Cik maz ir to, kas, aukstasinīgi sevi analizējot, saprot, uz kuriem viņi tiecas! Sapņu analīze ir daudz sarežģītāka un neskaidrāka lieta nekā nomoda dzīves parciņa izpratne. Vai tad kāds brīnums, ka vairums cilvēku nespēj analizēt savus sapņus – vai brīnums, ka savā nespēkā tie griežas pie šarlatāniem?

Sapņu loģiku labāk sapratisim, ja sapņus salīdzināsim ne tieši ar normālas nomoda dzīves pārdzīvojumiem, bet gan ar to parādību veidu, ko jau agrāk nosaucām par privātās inteliģences izpausmi. Lasītājs atcerēsies noziedznieku, grūti audzināmo bērnu un neirotiķu garīgo stāju – kā viņi rada noteiktu sajūtu, noteiktu gara stāvokli, kas palīdz viņiem pašiem iejusties kādai darbībai labvēlīgā virzienā. Slepkava attaisno pats sevi, sacīdams: «Šim cilvēkam dzīvē nav vietas, tādēļ es viņu nogalināšu.» Uzsverot domās to viedokli, ka cilvēkam nav vietas zemes virsū, viņš noskaņo sevi par labu slepkavībai.

Kāds cilvēks varbūt sāk prātot, ka tam un tam ir skaistas bikses, bet viņam nē, un piešķir šim apstāklim tik lielu nozīmi, ka kļūst skaudīgs. Viņa superioritātes mērķis tagad ir – iegūt skaistas bikses, viņš icaijā sevi sapni, kas rada noteiktu noskaņojumu mērķa sasniegšanas labā. To pierāda visi pazīstamie sapņi, piemēram, bībeles Jāzepa sapņi. Jāzeps sapņoja, ka citi viņa priekšā lokās. Mēs redzam, kā šis sapnis iederas epizodē ar raibajiem svārkjiem un viņa pārdošanu.

Vēsturē pazīstams grieķu dzejnieka Simonīda sapnis. Dzejnieku uzaicināja nolasīt dažas lekcijas Mazāzijā, bet viņš arvien vilcinājās un braucienu atlika – par spīti tam, ka kuģis ostā viņu jau gaidīja. Draugi mēģināja pierunāt, bet velti. Viņš redzējis sapni, ka kāds mironis, ko viņš reiz bija atradis mežā un apglabājis, atnāk pie viņa un saka: «Tāpēc ka tu biji tik dievbijīgs un par mani mežā rūpējies, es tagad tevi bridīnu – nebrauc uz Mazāziju.» No rīta piecēlies, Simonīds noteikti atteicās braukt. Taču viņam negribējās braukt jau pirms sapņa. Viņš vienkārši radīja noskaņojumu, kas atbalstīja viņa apņemšanos, lai gan viņš pats savu sapni nesaprata.

Ja to saprotam, kļūst skaidrs: cilvēks rada noteiktu fantāziju, lai sevi apmānītu, un vēlamā izjūta vai nosaņojums ir šīs fantāzijas sekas. Bieži vien tas ir viss, ko no sapņa atceramies.

Aplūkojot Simonīda sapni, nonākam pie jautājuma – kādā veidā sapni tulkojami? Vispirms nedrīkstam aizmirst, ka sapni ir daļa no cilvēka radošā gara. Simonīds sapni ar radošās fantāzijas palīdzību izveidoja un papildināja notikumu ar mironi. Kāpēc dzejnieks no visa sava piedzīvojumu krājuma izvēlējās tieši mironi? Acīmredzot viņu nemitīgi bija nodarbinājušas domas par nāvi, jo viņš baidījās braukt ar kuģi – tajos laikos jūras brauciens vienmēr bija saistīts ar lielām briesmām. Jau tad, kad viņš vilcinājās, viņš droši vien domāja ne tikai par jūras slimību, bet arī par to, ka kuģis varētu iet bojā. Un tādēļ, ka viņa domas pastāvīgi atgriezās pie nāves, arī sapni viņš izvēlējās notikumu ar mironi.

Ja sapņus aplūkojam no šī viedokļa, to iztulkošana top daudz vieglāka. Vajag tikai atcerēties, ka ainu, atmiņu un fantāzijas tēlu izvēle sapni norāda virzienu, kādā darbojas gars. Novērojot sapņu virzienu, ar laiku redzam arī mērķi, ko sapņotājs grib sasniegt.

Piemēram, aplūkosim kādu precētu vīru, kas ir neapmierināts ar savu ģimenes dzīvi. Viņam ir divi bērni, bet viņam liekas, ka sieva par tiem rūpējas nepietiekami, ka viņai pastāvīgi ārpus mājas ir citas intereses, un tas šo vīru nomāc. Mājās viņš sievu pastāvīgi kritizē un mēģina viņu pāraudzināt. Kādunakt viņš sapņo, ka viņam ir arī trešais bērns, bet tas ir pazudis un nav atrodams. Izrādās, ka šajā gadījumā vainojama sieva, un viņš tai rūgti pārmet.

Tendence skaidri redzama: nomodā viņš pastāvīgi baiļojās, ka kāds no bērniem varētu pazust, bet sapni viņam nebija drosmes pazaudēt vienu no viņiem, tāpēc viņš piefantazēja trešo bērnu un lika pazust tam.

Otrs svarīgākais punkts – viņš milēja savus bērnus un negribēja tos zaudēt. Viņš juta, ka sieva jau divus bērnus uzskata par apgrūtinājumu, un tāpēc nevarētu pietiekami rūpēties

par trim. Trešajam būtu jāiet bojā. Te sapnim redzam vēl citu pusi un, to iztulkojot, atrodam slēptu jautājumu: «Vai mums varētu būt vēl trešais bērns?»

Sapnim bija reāls panākums – tas radīja noteiktu attieksmi pret sievu. Neviens bērns jau vēl nebija pazudis, bet, no rīta uzceļoties, vīrs sievu sāka bārt un kritizēt. Ļoti bieži cilvēki no rīta ir saiguši un ķildīgi tikai tāpēc vien, ka vēl atrodas sapņu iespaidā. Tāds stāvoklis līdzinās reibumam. Varētu to salīdzināt arī ar melanholiju, kad pacients sevi apreibina ar domām par zaudējumiem, nāvi un briesmām.

Varam arī redzēt, ka minētais vīrietis sapni izvēlējās tādu stāvokli, kurā viņš jutās pārāks. Viņš domāja: «Es par bērniem rūpējos, bet sieva nē, tāpēc viens no viņiem pazuda.» Tā tieksme valdīt izpaužas arī sapnī.

Modernajai sapņu tulkošanas mācībai ir apmēram divdesmit pieci gadi. Agrāk Freids (*Freud*) apgalvoja, ka sapņi esot infantilo seksuālo dziņu piepildījums. Tam mēs nevaram piekrist, jo, ja sapņi būtu tāds piepildījums, tad tie arī izpaustos piepildījuma veidā. Ikvienu ideja no zemapziņas nonāk apziņā. Tāpēc seksuālā piepildījuma formula mums neko sevišķu nepaskaidro.

Vēlāk Freids apgalvoja, ka sapņos ietilpstot arī vēlēšanās nonāvēt. Minētais sapnis gan tādā veidā izskaidrojams nav, jo nevaram taču apgalvot, ka tēvs vēlētos bērna pazušānu vai nāvi.

Patiesībā nav noteiktas formulas, ar kuras palīdzību varētu izskaidrot sapņus, – izņemot agrāk aplūkotos vispārīgos pieņēmumus par psihiskās dzīves vienību un par sapņu dzīves sevišķo afektīvo raksturu. Sapņu afektīvais raksturs un tiem sekojošais pašapmāns novērojams dažādās variācijās. Starp citu, tas izpaužas pārmērīgā salīdzinājumu un metaforu lietošanā. Ar salīdzinājumu palīdzību sevi un citus apmānīt var vislabāk. Varam būt droši, ka cilvēks, kas debatēs lieto salīdzinājumus, netic, ka viņš spēs jūs pārliecināt ar tiešāmības un loģikas palīdzību. Viņš grib jūs ietekmēt ar nevērtīgiem un piemeklētiem salīdzinājumiem.

Ari dzejnieki māna, bet patīkamā veidā. Viņu metaforas un dzejiskos salīdzinājumus mēs sevi uzņemam ar baudu. Bet arī te varam būt pārliccināti, ka šie izteicieni tiek lietoti, lai iespaidotu mūs lielākā mērā nekā tas būtu iespējams ar parastiem vārdiem. Ja Homērs runā, piemēram, par grieķu karavīriem, kas drāžas ciņā kā lauvas, tad, bezkaisligi analizējot, šī metafora mūs neapmānīs. Turpretī, ja būsīm dzejiski noskaņoti, tad tā mūs katrā ziņā sajūsminās. Dzejnieks grib mūs pārliccināt, ka viņam piemīt kāds maģisks spēks. Ja viņš vienkārši aprakstītu kareivju apģērbu un ieročus, tad mēs viņam nepievērstu sevišķu uzmanību.

To pašu novērojam, pētot cilvēku, kas kaut ko neprot izskaidrot. Ja viņš redz, ka mūs nepārliccinās, tad ķeras klāt salīdzinājumiem. Salīdzinājuma lietošana ir pašapmāns, un tāpēc metaforas un salīdzinājumi valda sapņū tēlos un ainās. Tā ir maksliģa pašapreibināšanās.

Fakts, ka sapņiem ir uzbudinošs raksturs, norāda mums arī uz sapņū novēršanas līdzekli. Ja kāds saprot, par ko viņš sapņo un arī saprot, ka viņš pats sevi apreibina, tad viņš turpmāk vairs nesapņos, jo sapņi viņam ir zaudējuši savu nozīmi. Tas notika ar šīs grāmatas autoru, kas vairs nesapņoja, tiklidz saprata, ko nozīmē sapņot.

Te jāiebilst, ka šādai garīģai stāģai var būt panākumi tikai tad, ja tā pilnīgi pārvērš visu emocionālo dzīvi. Autora gadījumā to panāca viņa pēdējais sapnis, ko viņš redzēja pasaules kara laikā. Sakarā ar savu darbu viņš ļoti pūlējās, lai kādu cilvēku nesūtītu uz fronti bīstamā vietā. Šo rindiņu autors sapņoja, ka kādu ir nogalināģis, tikai pats nezināja, ko īsti. Viņu mocģja jautājums: «Ko ģan esmu nogalināģis?» Lieta bija vienkārša: viņš bija uztraukts, un šo stāvokli izraisģja lielās pūles nogādāt minēto kareģvi vietā, kur tam nedraudģtu nāves briesmas. Sapņa noskaņa veicināja šīs ideģas pastiprināģanu. Kad autors saprata sapņa slēpto nolūku, viņš pārstāja sapņot. Bija lieki sevi apmāģnit, lai darģtu lietas, ko liek vai liedz darģt loģģika.

Sacģtais jau pats par sevi ir atbilde uz jautājumu, kāpēc

daži cilvēki nekad nesapņo. Tie ir cilvēki, kas nevēlas sevi apmānīt. Viņus pārāk saista kustības un loģika, viņi cenšas atrisināt problēmas. Ja arī šādi cilvēki sapņo, tad viņi savus sapņus ātri aizmirst – tik ātri, ka viņiem liekas, it kā nemaz nav sapņots.

Te jāatceras teorija, ka mēs visi sapņojam, tikai lielāko daļu no saviem sapņiem aizmirstam. Ja šī teorija būtu pareiza, tā apgāztu apgalvojumu, ka dažas personas nemaz nesapņo. Tad tie būtu tādi cilvēki, kas sapņo gan, tikai savus sapņus pastāvīgi aizmirst. Autoram šī teorija šķiet nepieņemama. Viņš tic, ka ir cilvēki, kas dažreiz aizmirst savus sapņus, bet ir arī cilvēki, kas nekad nesapņo. Šoreiz gadījums pēc savas dabas ir tāds, ka teoriju grūti atspēkot, bet varbūt galvenie pierādījumi būtu jāprasa tiem, kas šādu teoriju sludina.

Kāpēc mēs atkārtoti sapņojam to pašu sapni? Tas ir savāds fakts, kam nav pilnīga izskaidrojuma. Tādos atkārtotos sapņos dzīves stils tiek izteikts sevišķi skaidri. Atkārtots sapnis dod galīgu, neapšaubamu norādījumu, kādā virzienā meklējams indivīda pārākuma mērķis.

Ja sapnis ir ļoti garš un plašs, tad jādomā, ka sapņotājam vēl nav gluži skaidra sakarība starp savu problēmu un mērķi. Tāpēcisie sapņi ir saprotami vislabāk. Dažreiz sapni ietilpst tikai viena aina, daži vārdi, bet jau redzam, ka cilvēks steidzīgi vien meklē visisāko veidu, kā sevi apmānīt.

Savu apskatu varām beigt ar dažiem vārdiem par miegu. Daudzi cilvēki nevajadzīgi nopūlas izšķirt jautājumu, kas īsti ir miegs. Viņi iedomājas, ka miegs ir pretstats nomodam, ka miegs ir «nāves brālīš». Tāds uzskats ir maldīgs. Miegš nav pretstats nomodam, bet tikai viens no nomoda veidiem. Miegā mēs nebūt neesam šķirti no dzīves, mēs domājam, mēs dzirdam. Miegā izpaužas tās pašas tieksmes, kas nomodā. Māti dažkārt neuzmodina pat liels troksnis uz ielas, bet, tiklīdz šūpuli mazliet sakustas bērns, viņa uzmanība. Viņas interese ir nomodā. Miegā mēs nebūt nekritām ārā no gultas – arī tas norāda, ka miegam ir savas robežas.

Mūsu personība izpaužas kā dienā, tā naktī, un tāpēc arī hipnozes parādības viegli izskaidrojamas. Kas mānticīgiem ļaudīm liekas kā burvju vara, nav nekas vairāk kā noteikts miega veids: kad viens cilvēks vēlas otram paklausīt un zina, ka otrais vēlas, lai viņš aizmigtu. Vienkāršākā veidā šī parādība izteikta vecāku pavēlē bērniem: «Tagad diezgan – tagad aizmiedziet!» – un bērni paklausa. Arī hipnozei panākumi ir tikai tad, ja hipnotizējamā persona klausu. Paklausība ir proporcionāla iemigšanas ātrumam.

Hipnozes stāvokli mums rodas iespēja likt cilvēkam radīt ainas, priekšstatus, atmiņas, ko viņš nomodā nekad neradītu. Vienīgā prasība ir paklausība. Šādā veidā varam atrast dažus atrisinājumus, dažas senas atmiņas, kas agrāk bija aizmirstas.

Hipnozei kā dziedniecības veidam ir savas bīstamās puses. Šīs grāmatas autors hipnozi lieto nelabprāt un ķeras pie tās tikai tādos gadījumos, kad pacients neuzticas citam dziedniecības veidam. Hipnotizētās personas dažkārt ir atriebīgas. Sākumā tās gan pārvar grūtības, bet īstenībā savu dzīves stilu nemaina. Hipnoze ir kā narkoze vai kā mehānisks līdzeklis – tā neskar cilvēka patieso dabu. Ja mēs tiesām gribam cilvēkam līdzēt, tad jāpalīdz viņam saprast savas kļūdas, jāpalīdz atgūt drosmi un pašpaļāvību. Hipnoze to neveicina, tāpēc tā būtu lietojama tikai izņēmuma gadījumos.

Astotā nodaļa

Grūti audzināmie bērni

Kā lai audzinām savus bērnus? Tas ir viens no mūsdienu sabiedrības svarīgākajiem jautājumiem, kuru individuālpsiholoģija lielā mērā palīdzējusi atrisināt. Audzināšana mājās vai skolā ir mēģinājums attīstīt un izveidot indivīda personiskās īpašības. Tātad psiholoģija ir nepieciešams pamats pareizai audzināšanas tehnikai un, ja vēlas, audzināšanu kopumā var uzskatīt arī par psiholoģiskās zinātnes nozari.

Sāksim ar nelielu ievadu. Audzināšanas galvenais princips – tai jābūt saskaņotai ar indivīda vēlākās dzīves uzdevumiem, tātad ar visas tautas ideāliem. Ja mēs neaudzināsim bērnus saskaņā ar tautas dzīves ideāliem, tad viņiem vēlāk dzīvē būs stipri jācieš, jo viņi nebūs piemēroti sabiedrības locekļi.

Protams, nācījas ideāli var mainīties gan pēkšņi – piemēram, pēc revolūcijas – gan pamazām, attīstības ceļā. Tas norāda tikai uz to, ka audzinātājam jātur prātā ļoti plašs ideāls. Ideālam jābūt tādām, kas der vienmēr un kas indivīdam liek pareizi piemēroties jaunajiem apstākļiem.

Skolas, pateicoties savai atkarībai no valdības, atrodas sabiedriskā ideāla iespaida sfērā. Valdības iespaidā nacionālais ideāls atspoguļojas skolu sistēmā. Valdība nespēj ietekmēt vecākus, bet izmanto savu varu, lai ietekmētu skolas.

Vēsture liecina, ka skolas vienmēr ir atspoguļojušas dažādu laikmetu sabiedriskos ideālus. Sākumā Eiropas skolas bija iekārtotas tikai aristokrātiem. Skolas bija aristokrātiskas pēc sava gara, un tur mācījās tikai aristokrātu bērni. Vēlāk baznīca skolas pārņēma savā ziņā un pārvērta tās par reliģiskām skolām, kurās mācīja tikai priesteri. Bet tad sāka pieaugt tautas

prasības pēc zināšanām, skolās ieviesa vairāk priekšmetu un vajadzēja vairāk skolotāju nekā spēja dot baznīca. Tādējādi par skolotājiem kļuva arī negarīdznieki.

Līdz pat jaunajiem laikiem skolotāji nekad nebija tikai skolotāji vien, bet nodarbojās ar daudziem citiem amatiem: bija arī kurpnieki, drēbnieki u.c. Acīmredzot, viņi mācīja tikai ar rikstes palīdzību. Skolas nebija tā vieta, kur lauza galvu par bērnu psiholoģiskajām problēmām.

Eiropā modernā audzināšana sākās ar Pestalociju. Pestalocijs bija pirmais skolotājs, kas meklēja arī citādus audzināšanas paņēmienus – bez rikstes un sodiem.

Pestalocijs parādīja, cik liela nozīme skolā ir metodei. Pieļietojot pareizu metodi, katru bērnu – ja viņš nav plānprātīgs – var iemācīt lasīt, rakstīt, dziedāt un rēķināt. Nevaram apgalvot, ka jau esam sasnieguši vislabākās metodes. Tās nemitīgi attīstās. Mums nemitīgi jāmeklē arvien jaunas un labākas metodes, citādi nemaz nevar būt.

Atgriežoties pie Eiropas skolu vēstures, jaatzīmē, ka līdz ar pedagoģiskās tehnikas attīstību radās pieprasījums pēc strādniekiem, kas prastu lasīt, rakstīt, rēķināt un varētu strādāt patstāvīgi un saprātīgi. Toreiz atskanēja sauciens: skolu visiem! Mūsu dienās visiem bērniem jāiet skolā. Par tādu progresu jāpateicas mūsu ekonomiskās dzīves attīstībai un tiem ideāliem, kas atspoguļo šo ekonomisko dzīvi.

Senāk Eiropā valdīja tikai aristokrāti, visi pārējie bija ierēdņi un strādnieki. Tie, kas gatavojās augstākam stāvoklim, apmeklēja augstākas skolas, bet pārējie skolā negāja nemaz. Izglītības sistēmā atspoguļojās toreizējie nacionālie ideāli. Arī tagad skolas atbilst nacionālajam ideālam, tikai citādam. Mums vairs nav skolu, kur bērni sēž mierīgi, klēpī saliktām rokām, un kur viņiem nav brīv kustēties. Tagad bērni ir skolotāja draugi, viņus vairs nenomāc autoritāte, viņiem vairs neliek tikai paklausīt, bet ļauj attīstīties patstāvīgi. Arī Savienotajās Valstīs ir daudz tādu skolu, jo skolas nemitīgi attīstās – saskaņā ar valsts ideālu, kas kristalizējies valdības noteikumos.

Skolu sistēma atrodas organiskā saistībā ar nacionālo un sabiedrisko ideālu, un no psiholoģiskā viedokļa tas dod skolām kā audzinošam faktoram lielas priekšrocības. No psiholoģiskā viedokļa galvenais audzināšanas mērķis ir kopības jūtu izkopšana. Skola var veidot bērna kopības jūtas vieglāk nekā ģimene, jo skolu vada nācijas prasības un tā ir neatkarīga no bērnu kritikas. Skola bērnus nelutina un vispār ieņem neitrālu stāvokli.

Ģimenē ne vienmēr valda sabiedriskais ideāls, bet gan (ļoti bieži) tradicionālās idejas. Ģimenē tikai tad iespējama progresīva audzināšana, ja vecāki paši ir sabiedrībai piemēroti cilvēki un ja viņi saprot, ka bērni jāaudzina sabiedrībai. Ģimenēs, kurās vecāki to saprot, bērni tiek audzināti pareizi un sagatavoti skolai – tāpat kā skolā viņus sagatavo tai vietai, ko viņi vēlāk ieņems dzīvē. Tādai vajadzētu būt ideālai bērna attīstībai mājās un skolā. Skola atrodas vidū starp māju un nāciju.

No agrākiem pārskatiem redzējām, ka bērna dzīves stils ģimenē nostiprinās ap ceturto vai piekto dzīvības gadu un to nevar viegli mainīt. Šis fakts norāda ceļu, pa kuru jāiet jaunajai skolai. Ne kritizēt un sodīt, bet mēģināt veidot, audzināt un attīstīt bērna kopības jūtas. Jauno skolu nevar dibināt, pamatojoties uz apspiešanas un ierobežošanas principiem, skolai jā mēģina saprast un atrisināt bērna personiskās problēmas.

No otras puses, vecākiem ir grūti izaudzināt bērnus sabiedrībai, jo bērni un vecāki ģimenē ir cieši vienoti. Vecāki tiecas audzināt bērnus sev, un tā rada virzienu, kas bērna vēlākā dzīvē izraisa konfliktu. Tādiem bērniem jāpārvar lielas grūtības. Jau tajā brīdī, kad viņi iestājas skolā, viņi saskaras ar sarežģījumiem, un pēc skolas beigšanas, dzīvē, problēmas kļūst arvien grūtākas.

Lai šo stāvokli labotu, nepieciešams audzināt vecākus, bet tas bieži vien ir grūti, jo vecāki mums nepakļaujas tik viegli kā bērni. Pat ja mums izdotos kaut kā piekļūt vecākiem, mēs

konstatētu, ka viņi nemaz neinteresējas par nācīgas ideāliem. Viņi tik cieši saistīti tradīciju valgos, ka nemaz negrib šos ideālus saprast.

Tā kā ar vecākiem nekas daudz nav panākams, jāmēģina izplatīt savus uzskatus visur citur, galvenokārt skolās. Skola psiholoģijai ir galvenais darbības lauks – vispirms tāpēc, ka tā apvieno lielu skaitu bērnu. Otrkārt, tāpēc ka skolā kļūdainas dzīves stils izpaužas daudz skaidrāk nekā ģimenē, un, treškārt, tāpēc ka skolotājs ir tā persona, kas bērnu problēmas saprot vislabāk.

Normālie bērni, ja tādi vispār ir, mūs šoreiz neinteresē, tos mēs neaplūkosim. Ja redzam bērnus, kas pilnīgi attīstījušies un piemērojušies sabiedrībai, tad labākais, ko varam darīt, ir – atstāt viņus mierā. Lai viņi iet savu ceļu, jo tādi bērni katrā ziņā savu mērķi atradis dzīvei derīgā virzienā un izkops savu ticību uz augšu. Viņu augšupūtēcība nav slimīgs superioritātes komplekss, jo tā izpaužas cilvēku sadzīves gaismas pusē.

Turpretī grūti audzināmiem bērniem, neirotiķiem, noziedzniekiem u.t.t. kā superioritātes, tā inferioritātes jūtas attīstās sadzīves ēnas pusē. Tādām personām superioritātes komplekss attīstās kā līdzsvarojums inferioritātes kompleksam. Mazvērtības sajūta, kā jau aizrādijām, ir raksturīga katram cilvēkam, bet šī sajūta pārvēršas kompleksā tikai tad, ja tā cilvēku nomāc tik ļoti, ka viņā attīstās tieksme novērsties dzīvei nederīgā virzienā.

Visas šīs inferioritātes un superioritātes problēmas attīstās un iesakņojas bērņā jau ģimenē, pirms iestāšanās skolā. Tas ir periods, kurā bērns veido savu dzīves stilu. Lai atšķirtu pēdējo no pieaugušo dzīves stila, mēs to dēvējam par prototipu, ideāltēlu vai pirmveidu. Prototips ir negatavs auglis, un, ja negatavā auglī slēpjas kāds bojājums, ja tur paslēpies tārpis, tad tas aug un attīstās kopā ar augli.

Sarežģījumus parasti rada nepilnīgu orgānu problēmas. Mazvērtības sajūtas sakne meklējama nepilnīgos orgānos, bet to izsauc nevis orgānu nepilnība pati par sevi, bet gan tās

sekas – nespēja pielāgoties apkārtnei. Šai faktā arī slēpjas pedagoģiskās iespējas. Iemāciet cilvēku pielāgoties sabiedrībai, un orgānu trūkumi kļūs par dzenuli progresam. Mēs jau redzējām, ka orgānu nepilnība var attīstīt ārkārtīgu interesi, kuras izkopšana var pārveidot visu cilvēka dzīvi. Ja šo ārkārtīgo interesi ievada derīgā virzienā, tā kļūst par lielu ieguvumu.

Viss ir atkarīgs no tā, cik lielā mērā organiskais trūkums spēj iekļauties indivīda attiecībās ar līdzcilvēkiem. Ja bērns tiecas tikai redzēt vai tikai dzirdēt, tad skolotāja uzdevums ir attīstīt visu viņa jutekļu harmonisku darbību, pretējā gadījumā bērns neieklausīs citu skolēnu sabiedrībā.

Mums visiem pazīstami bērni kreīļi, kas parasti ir ļoti neveikli, jo lielākoties neviens nezina, ka viņi ir kreīļi un ka viņu neveiklību rada šis defekts. Parasti tāds bērns ir pastāvīgā karstāvoklī ar pārējiem ģimenes locekļiem. Kreīļi vai nu kļūst uzbāzīgi, vai kauslīgi – jo šim stāvoklim ir savas priekšrocības –, vai arī jūtas nomākti un iesligst īgnumā. Ja tāds bērns nonāk skolā, tad zem savas nelaimes nastas viņš kļūst ķildīgs, īgns, vai arī mazdūšīgs un sevi noslēdzies.

Audzinātājam sagādā grūtības ne tikai bērni ar nepilnīgiem orgāniem, bet arī lutinātie bērni. Mūsu skolas ir iekārtotas tā, ka bērnam fiziski nav iespējams ilgāku laiku palikt uzmanības centrā. Dažreiz gan gadās, ka skolotājam sievietēm klasē ir daži miluļi, bet, pārejot no klases klasē, šim priekšrocībām neatvairāmi pienāk gals. Turpmākajā dzīvē notiek vēl ļaunāk, jo mūsu kultūrā vienam cilvēkam nemaz nav iespējams pastāvīgi atrasties uzmanības centrā – sevišķi, ja viņam nav nekādu izcilu nopelnu.

Visiem grūti audzināmiem bērniem ir kopīgas noteiktas rakstura iezīmes. Viņi nav pietiekami piemēroti dzīves problēmām; viņi ir ļoti godkāriģi un nevēlas iekļauties sabiedrībā, bet grib valdīt personīgi; turklāt viņi ir ļoti ķildīgi un ar citiem dzīvo pastāvīgā naidā. Parasti viņi ir glēvuļi, jo viņiem trūkst intereses par dzīves problēmām. Lutīnāšana bērnībā viņus nav sagatavojusi problēmām.

Turklāt varam novērot, ka tādi bērni ir ļoti piesardzīgi un pastāvīgi vilcinās. Atrisinājumu tām problēmām, kuru priekšā viņus nostāda dzīve, viņi vai nu atliek uz vēlāku laiku, vai arī nemaz neķeras tām klāt. Viņi pastāvīgi novirzās uz aplinku ceļiem un nekad neko nepabeidz.

Visas šīs rakstura īpašības skolā izpaužas spilgtāk nekā ģimenē. Skola ir kā skābes reakcijas pārbaude, jo te ir redzams, vai bērns ir piemērots kopībai un tās problēmām. Ģimenē nepareizo dzīves stilu bieži nepamana, bet skolā tas ir skaidri redzams.

Gan izlutinātais, gan arī organiski defektīvais bērns grib «izslēgt» dzīves grūtības, jo viņa stiprā mazvērtības izjūta viņam laupa cīņasspēku. Skolā mēs turpreti varam šīs grūtības kontrolēt un sagādāt bērnam iespēju tās pārvarēt. Skola patiesi var kļūt par vietu, kur varam vārda pilnā nozīmē audzināt, ne tikai mācīt.

Bez diviem minētajiem tipiem vēl jāaplūko neieredzētais bērns. Neieredzētais bērns parasti ir nejauks, pārprasts, sakropļots, nesagatavots sabiedriskajai dzīvei. No visiem trim grūti audzināmo bērnu tipiem viņam skolā klājas visgrūtāk.

No tā visa secinām, ka skolu vadībai visas šīs problēmas jāsaprot un jāmeklē labākās metodes – vai nu tāds uzdevums skolotājiem un pārvalžu ierēdņiem patīk, vai ne.

Lielas rūpes sagādā ne tikai šie specifiski grūti audzināmie bērni, bet arī ārkārtīgi apdāvinātie – tā sauktie brīnumbērni. Parasti viņi dažos priekšmetos ir saviem klasesbiedriem priekšā, un tāpēc viņiem nav grūti tos pārspēt arī pārējos priekšmetos. Viņi ir ļoti jutīgi, godkāriģi un klasē ne visai iemīļoti. Bērni tūlīt jūt, vai kāds no viņiem ir sabiedriski piemērots, vai nav. Tādu brīnumbērnu gan apbrīno, bet nemīl.

Brīnumbērni skolas dzīvē iekļaujas puslīdz apmierinoši, bet vēlāk sabiedrībā viņu dzīves plāns izrādās sadzīvei nepiemērots. Sarežģījumi rodas tad, kad viņi sastopas ar trim galvenajām dzīves problēmām – sabiedrību, darbu un milu un laulību. Tagad uz āru izpaužas viss, kas noticis gados, kad veidojies

viņu prototips, tagad redzamas sekas viņu nenormālajam izcilus stāvoklim ģimenē. Kamēr bērns atradās ģimenes centrā, labvēlīgā situācijā, tikmēr kļūdas viņa dzīves stilā bija apslēptas, bet, tiklīdz viņš nokļuva jaunā situācijā, kļūdas kļuva redzamas.

Interesanti atzīmēt, ka šo parādību sakaru nojautuši arī dzejnieki. Daudzi rakstnieki savās drāmās un romānos tēlojuši tādu cilvēku brāzmaino dzīves plūsmu. Šekspīrs (*Shakespeare*), kas ir īsts psiholoģijas meistars, tēlo savu Nortamberlendu (*Northumberland*) kā gluži uzticīgu karalim – kamēr parādās istās briesmas. Tad viņš karali nodod. Šekspīrs nojauta, ka īstais cilvēka dzīves stils izpaužas sarežģītos apstākļos. Tikai jāievēro, ka apstākļi nerada dzīves stilu – tas ir izveidots jau agrāk.

Individuālpsholoģija pret brīnumbērnu problēmām izturas tāpat kā pret citu grūti audzināmo bērnu problēmām. Tā saka: «Katrš var sasniegt visu!» Šī demokrātiskā maksima sniedz atvieglojumu arī brīnumbērniem, kas pastāvīgi tiek nomocīti ar prasībām, pastāvīgi tiek bidīti uz priekšu un kas ar laiku sāk pārāk interesēties par savu personu. Ja vecāki audzināšanā piemēros šo maksimu, tad viņu izcili apdāvinātie bērni neklūs uzpūtīgi vai godkāriģi. Viņi sapratīs, ka par sekmēm jāpateicas labai sagatavotībai un izdevībai. Ja viņi arī nākotnē turpinās gatavoties tik pat labi, tad viņi sasniegs visu, ko sasnieguši citi. Arī bērni, kas dzīvo nelabvēlīgākos apstākļos, kas nav tik labi sagatavoti un audzināti, tāpat spēj paveikt savus uzdevumus –, ja skolotājs viņiem prot ieskaidrot pareizu metodi.

Slikti sagatavotie bērni varbūt jau ir zaudējuši drosmi, tāpēc viņi jāaizsargā no viņu pašu mazvērtības sajūtas. Neviens cilvēks nevar ilgstoši paciest mazvērtības sajūtu. Šiem bērniem ģimenē nebija jāsastopas ar tādām grūtībām kā tagad skolā, un tādēļ labi saprotam, ka grūtības viņus nomāc, ka viņi mēģina mukt no stundām, nepavisam negrib iet skolā. Viņi ir pārlicināti, ka skolā viņiem nav nekādu cerību tikt uz priekšu. Ja šī pārlicība būtu pamatota, tad būtu jāatzīst, ka bērni rikojas ļoti precīzi un saprātīgi, bet individuālpsholoģija noraida iedo-

mas, ka viņu stāvoklis ir bezcerīgs. Katrs var veikt kaut ko derīgu. Visiem gadās kļūdities, bet kļūdas var labot un bērns var tikt uz priekšu.

Tomēr parastos apstākļos redzam, ka situācija netiek novērtēta pareizi. Tiklīdz bērnu nomāc jaunās grūtības skolā, māte kļūst tramīga kā sasprindzināta, uztraukta novērotāja. Atzīmes, norādījumus un rājienus skolā vēl pastiprina pārdziwojamie satricinājumi mājās. Bieži vien bērns ģimenē bijis labs, jo ticis lutināts, bet skolā palicis slikts, jo, tikko viņam trūkst saites ar ģimeni, parādās viņa slēptā mazvērtības sajūta. Pēc kāda laika bērns sāk nīst māti, kura to lutinājusi, jo viņš nojauš, ka māte viņu pievilusi. Māte viņam vairs neliekas tik gaiša kā agrāk, jo jaunās situācijas uztraukumā lutināšana un lološana aizmirsta.

Savukārt ģimenes ķildīgais bērns skolā bieži ir kluss, rāms un pat nomākts. Dažreiz ierodas māte un sūdzas, ka bērns viņu visu dienu nodarbina, jo pastāvīgi ķildojas. Turpretī skolotājs apliecina, ka bērns visu dienu sēž rāmi, pat no vietas neizkustas. Citreiz gadās otrādi: māte apgalvo, ka bērns mājās ir mīļš un godīgs, bet skolotājs saka, ka viņš slikti ietekmē visu klasi. Pēdējo situāciju mēs ļoti labi saprotam. Mājās bērns ir uzmanības centrā un tādēļ mierīgs un neuzbāzīgs, skolā turpreti tā nav, un tur viņš ķildojas. Var būt arī otrādi.

Kāda astoņus gadus veca meitene skolā bija ļoti labi ieredzēta un labākā skolniece klasē. Kādudien viņas tēvs ieradās pie ārsta psihologa un sūdzējās, ka meitenei esot sadistiskas tieksmes, viņa esot īsts tīrāns. Ģimene viņu ilgāk nevarot paciest. Kāds bija iemesls? Meitene bija pirmais bērns ļoti vājā ģimenē, jo bērns var tīranizēt tikai vāju ģimeni. Kad piedzima otrais bērns, meitene nojauta briesmas un, vēlēdamās palikt uzmanības centrā, sāka ķildoties. Skolā iemesla ķildoties viņai nebija, jo tur viņu cienīja un viņa attīstījās labi.

Dažiem bērniem grūti klājas gan mājās, gan skolā. Ģimene un skola sūdzas, un tā rezultāts – bērns kļūdās vēl vairāk. Daži bērni ir nekārtīgi gan skolā, gan mājās. Ja bērns skolā un

mājās izturas vienādi slikti, tad cēlonis jāmeklē senākā pagātnē. Lai atrisinātu bērna problēmas, bērns jāpēta kā mājās, tā arī skolā. Ja gribam saprast bērna dzīves stilu un viņa tieksmju virzienu, jāņem vērā katrs viņa dzīves posms.

Dažreiz gadās, ka diezgan labi pielāgojies bērns, nonācis skolā jaunā situācijā, vairs nevar pielāgoties. Tā parasti notiek, ja bērns nonāk tādā skolā, kur skolotāji un skolēni jau sākumā pret viņu izturas naidīgi. Pirms kara kādā aristokrātu skolā nonāk pilsonisku vecāku bērns, jo bagātie vecāki savā uzpūtībā vēlas savu dēlu audzināt starp aristokrātiem. Protams, skolas biedri pret viņu izturas naidīgi, jo viņš nav aristokrāts. Agrāk lutinātais un savai ģimenei labi piemērotais bērns tagad pēkšņi atrodas naidīgā apkārtņē. Skolasbiedri dažreiz var būt tik nežēligi, ka jābrīnās, kā bērns to visu spēj izturēt. Parasti bērnam ir kauns mājās stāstīt, kā viņu spīdzina biedri. Savu šausmīgo likteni viņš pacieš klusēdams.

Sešpadsmit – astoņpadsmit gadu vecumā, kad sabiedrība bērnus sāk uzskatīt par pieaugušiem un kad viņi atklāti saskaras ar dzīves problēmām, tādi bērni sabrūk, jo viņiem pietrūkst cerību un drosmes. Viņi parasti bankrotē ne vien sabiedrībā, bet arī milā un laulībā, jo viņi nespēj pārvarēt šīs problēmas.

Kas šādos gadījumos darāms? Viņu enerģijai nav izejas, viņi patiesi ir vai jūtas šķirti no visas pasaules. Tīps, kas sāpina sevi, lai sāpinātu citus, beidz ar pašnāvību. Kāds cits tīps vēlas izzust no pasaules, un viņš arī izzūd – vājrātīgo namā. Viņš zaudē pat tās niecīgās kopības jūtas un spējas, kas viņam bija. Viņš vairs nerunā kā citi cilvēki, netuvojas citiem, jo izturas naidīgi pret visu pasauli. Tādu stāvokli mēs nosaucam par vājrātību, *dementia praecox*. Ja gribam viņiem palīdzēt, jā-mēģina viņos atgriezt drosmi. Tas ir ļoti grūti, bet nav neiespējami.

Tā kā bērnu psiholoģiskā ārstēšana ir atkarīga galvenokārt no viņu dzīves stila diagnozes, tad te būs noderīgi aplūkot metodes, kādas individuālpsiholoģija diagnozei pielieto. Ir paš-

saprotami, ka dzīves stila diagnoze noder ne tikai audzināšanā, bet arī citur, bet audzināšanas praksē tai ierādāma galvenā vieta.

Individuālpсихолоģija ne tikai tieši novēro bērna veidošanos gadu gaitā, bet arī pēta bērnības atmiņas un sapņus par nākotnes nodomiem, novēro stāju un fiziskās kustības un vāc ziņas par bērna stāvokli ģimenē. Visas šīs metodes mēs jau pārrunājām, bet vēlreiz jāuzsver bērna stāvoklis ģimenē, jo tas ciešāk nekā citi faktori ir saistīts ar audzināšanu.

Ir ļoti svarīgi zināt bērna vietu starp brāļiem un māsām, jo, kā jau redzējām, pirmais bērns kādu laiku vienīgais un vēlāk šo izcilo stāvokli zaudē. Kādu laiku viņam pieder liela vara – tikai tādēļ, lai to atkal zaudētu. Savukārt pārējo bērnu psiholoģiju nosaka un apzīmogo fakts, ka viņi ģimenē nav pirmie.

Vecākie bērni ģimenē bieži ir ļoti konservatīvi, viņi jūt, ka vara jāpatur tiem, kam tā pieder. Visu laiku viņi tiecas pēc varas un domā, ka to zaudējuši tikai nejaušības dēļ.

Otrais bērns atrodas gluži citādos apstākļos. Viņam pa priekšu iet ceļa laužējs, un viņš tikai tam seko, bet nav uzmanības centrā, tāpēc viņš cenšas soldari panākt. Viņš neatzīst varu, viņš prasa vienādas tiesības. Viņš pastāvīgi traucas uz priekšu kā sacikstēs. Visas viņa kustības rāda, ka viņš sev priekšā redz mērķi, kuru cenšas sasniegt. Viņš pastāvīgi mēģina pārkārtot dabas un zinātnes likumus. Viņš ir īsts revolucionārs, lai gan ne tik daudz politikā, kā sabiedriskajā dzīvē un attiecībās ar biedriem. Bībeles Jēkabs un Ēzavs ir labi piemēri.

Gadījumos, kad, piedzimstot jaunākajam bērnam, vecākie jau gandrīz pieauguši, jaunākais atrodas tādā stāvoklī, it kā būtu pirmais bērns.

Ari jaunākā bērna stāvoklis ģimenē no psiholoģiskā viedokļa ir ļoti interesants. Par jaunāko bērnu mēs saucam tādu, kas patiesi paliek jaunākais un kam vairs nekad nav jaunāku brāļu un māsu. Viņa stāvokļa priekšrocība ir tā, ka viņu nekad nevar gāzt no troņa. Otro bērnu var gāzt, un dažreiz viņš pārdzīvo

tādu pašu traģēdiju kā pirmais bērns, bet jaunākajam tas nekad nevar gadīties, un tādēļ viņa situācija ir labvēlīgāka. Ja visi citi apstākļi ir vienādi, jaunākais bērns tomēr attīstās vislabāk. Viņš ir ļoti enerģisks un, tāpat kā otrais bērns, cenšas citus panākt. Arī viņam ir priekšsolotāji, bet parasti viņš izvēlas no pārējiem ģimenes locekļiem atšķirīgu ceļu. Ja ģimenē ir zinātnieki, tad jaunākais kļūs par mūziķi vai tirgotāju. Ja ģimenē ir tirgotāji, tad viņš būs kaut vai rakstnieks, bet viņam jābūt citādam. Viegļāk ir sacensties nevis tai pašā laukā, bet gan citā, un tāpēc viņš sev izvēlas gluži citu arodu nekā pārējie. Acīmredzot, tas nozīmē, ka viņam drusku trūkst drosmes, jo drošsirdīgs bērns sacensties gribēs tai pašā laukā.

Jāuzsver, ka tie mūsu pareģojumi, kas pamatoti uz bērnu vietu ģimenē, norāda tikai uz vispārīgām tendencēm, kas nekādā ziņā nav neizbēgamas. Ja pirmais bērns ir apdāvināts, tad otrais viņu nepārvar, un pirmajam nekāda traģēdija nav jāpārdzīvo. Tāds bērns būs iederīgs sabiedrībā, un māte būs pratusi vērst viņa intereses uz citiem bērniem, ieskaitot arī jaunpiezimušo ģimenē. Bet – no otras puses – ja pirmais bērns nav pievēicams, no tā otrais bērns cietīs, un viņš pats var kļūt par grūti audzināmu bērnu. Grūti audzināmi otrie bērni ir vissliktākais tips, jo viņi bieži zaudē cerības un drosmi. Sacensībā bērniem nepieciešama cerība uzvarēt; ja viņi zaudē cerību, tad viss pagalam.

Arī vienīgajam bērnam ir sava traģēdija, jo bērnībā viņš bijis ģimenes centrs, un viņa mērķis ir – arvien būt centrā. Viņš neprāto pēc loģikas likumiem, bet pēc sava dzīves stila likumiem.

Ģimenē, kurā vairāk meiteņu, vienīgajam dēlam ir grūts un problemātisks stāvoklis. Parasti domā, ka tāds zēns izturas ļoti sievišķīgi, bet tāds uzskats ir pārspīlēts, jo galu galā mūs visus taču audzinājušas sievietes. Zināmas grūtības rodas tādā ziņā, ka visa ģimenes dzīve tiek piemērota sieviešu īpatnībām. Ieejot kādā mājā, tūlīt var pateikt, vai ģimenē vairāk zēnu vai meiteņu. Istabas lietas ir citādas, kārtība citāda, un katrā ziņā

būs sadzirdams troksnis. Ja vairāk zēnu, tad šur tur redzēsiet salauztas lietas, bet, ja vairāk meiteņu, tad mājā lielāka tīriba.

Meiteņu vidē zēni bieži vien pūlas vairāk izskatīties pēc vīriešiem un pārspilēt savas vīrišķīgās rakstura īpatnības. Dažreiz viņi savukārt kļūst sievišķīgi – tāpat kā pārējie ģimenes locekļi. Īsi sakot, tādos gadījumos zēns ir vai nu pārāk maigs un lēns, vai arī pārāk trakulīgs. Pēdējā gadījumā liekas, ka viņš pastāvīgi cenšas pierādīt un uzsvērt faktu, ka ir vīrietis.

Vienīgā meitene zēnu barā atrodas tikpat grūtā stāvoklī. Vai nu viņa ir ļoti klusa un attīstās sievišķīgi, vai arī grib darīt visu, ko dara zēni, un augt tāpat kā viņi. Tādā gadījumā mazvērtības jūtas ir acīmredzamas, jo viņa ir vienīgā meitene situācijā, kurā zēni ir pārāki. Mazvērtības sajūta izpaužas apziņā, ka viņa ir t i k a i meitene. Vārdiņā t i k a i izteikts viss inferioritātes komplekss. Ja viņa cenšas ģērbties kā zēni un vēlākā dzīvē nododas seksuālām pārmērībām, – tāpēc ka, viņasprāt, to dara vīrieši – tad tas liecina tikai par izlīdzinošu superioritātes kompleksu.

Apskatu par bērna vietu ģimenē varam beigt ar kādu savādu piemēru, kad pirmais bērns ir zēns un otrais – meitene. Starp abiem notiek sīva, neatlaidīga sacensība. Meitene traucas uz priekšu ne tikai tādēļ, ka viņa ir otrais bērns, bet arī tādēļ, ka viņa ir meitene. Viņa vairāk vingrinās un izveidojas par ļoti spilgtu otrā bērna tipu. Viņa ir ļoti enerģiska un neatkarīga, un zēns mana, ka sacīkstē viņa tam nāk arvien tuvāk un tuvāk. Mēs zinām, ka meitenes fiziski un garīgi attīstās daudz ātrāk nekā zēni. Divpadsmitgadīga meitene ir daudz vairāk attīstīta nekā divpadsmitgadīgs zēns. Zēns to redz un nesaprot, viņš jūtas mazvērtīgs un grib atteikties, negrib vairst sacensties. Viņš mēģina kaut kā izvairīties no sacensības. Dažreiz viņš izbēg mākslas virzienā, dažreiz kļūst neirotiķis, noziedznieks, vājprātīgais. Viņš nejūtas pietiekami stiprs, lai turpinātu sacensību.

Šī tipa situācija ir grūti atrisināma pat no mūsu viedokļa: «Katrs var paveikt visu.» Galvenā lieta, ko mēs varam darīt, –

pierādīt zēnam, ka meitene viņu apsteigusi tāpēc, ka viņa vairāk vingrinās un vingrinoties atrod arvien labākas attīstības metodes. Varam arī mēģināt novirzīt zēnu un meiteni pēc iespējas atšķirīgākās jomās un tā mazināt sacensības saspringtību.

Devītā nodaļa

Kopības jūtas un sadzīves problēmas

Individuālpсихолоģijas mērķis ir piemērot cilvēku sabiedrībai. Tas izklausās pēc paradoksa, bet tikai ārēji. Patiesībā tikai analizējot individa konkrēto psiholoģisko dzīvi, redzam, cik vissvarīgs tajā ir sociālais elements. Indivīds kļūst par indivīdu tikai tad, kad viņš ieaudzis sabiedrībā. Dažas psiholoģijas sistēmas šķir individuālpсихолоģiju no tā saucamās sociālās psiholoģijas, bet mēs tādu šķiršanu neatzīstam. Mēs gan līdz šim esam centušies analizēt individuālo dzīves stilu, bet analīze vienmēr veikta no sociālā viedokļa un paturot acu priekšā sociālo mērķi.

Tagad turpināsim savu analīzi, tikai vēl vairāk nekā līdz šim uzsverot sociālo piemērošanos. Reālie dati būs tie paši, tikai tagad uzmanību koncentrēsim ne tik daudz uz dzīves stila diagnozi, cik uz dzīves stila izpausmēm darbībā. Līdz ar to arī redzēsim, kādā veidā iespējams sekmēt darbību pareizā virzienā.

Sociālo problēmu analīze izriet tieši no tām audzināšanas problēmām, par kurām runājam iepriekšējā nodaļā. Skola un bērnu istaba ir sabiedriskas iestādes miniatūrā, tajās vienkāršoti varam izstudēt sociālās nepiemērošanās problēmas.

Aplūkosim, piemēram, piecgadīga zēna izturēšanos. Māte griežas pie psihologa ar sūdzību, ka zēns nemierīgs, pārmērīgi aktīvs, ķildīgs. Visu dienu mātei jānodarbojas ar viņu vien, un vakarā viņa jūtas līdz nāvei nogurusi. Viņa to vairs ilgāk nevarot izturēt un tāpēc gribot, lai zēnu ievieto kādā iestādē, kur tad viņu varbūt varētu izārstēt.

Pēc šiem aprakstiem mums nenākas grūti iedomāties sevi

zēna vietā. Ja mēs dzirdam, ka piecgadīgs bērns ir slimīgi aktīvs, tad varam iedomāties, kā šī aktivitāte izpaužas. Ko mēs darītu, ja būtu slimīgi aktīvi? Nu, kāptu uz galda dubļainiem zābakiem, staigātu apkārt nosmērējušies. Kad māte gribētu lasīt, mēs spēlētos ar elektrību – noslēgtu un iedegtu gaismu. Kad tēvs vai māte spēlētu klavieres vai mēģinātu dziedāt – ko gan tāds puika darītu? Viņš sāktu kaukt vai turētu ausis cieti un kliegtu, ka viņam mūzika nepatīk. Ja viņš nedabūtu to, ko grib – un viņš pastāvīgi kaut ko grib –, tad viņam uznāktu niknuma lēkmes.

Ja tāds tips atrodas bērnodārza pulciņā, tad audzinātāja drīz vien novēros, ka viņš grib kauties un dara visu, lai izprovocētu kautiņu ar citiem bērniem. Cauru dienu un nakti viņš ir nemierīgs, kamēr tēvs un māte jūtas līdz nāvei noguruši. Zēns nekad nav noguris, jo viņam, atšķirībā no viņa vecākiem, nav jādara tas, kas viņam nepatīk. Viņš tieši dara to, ko grib, – ir nemierīgs un citus nodarbina ap sevi.

To, cik ļoti zēns vēlējas būt uzmanības centrā, rāda kāds gadījums. Kādu dienu viņu paņēma līdzī uz koncertu, kur viņa vecāki, abi mūziķi, dziedāja un spēlēja. Kādas ārijas vidū zēns pēkšņi uzsauca: «Hallo, tēt!» un gāja cauri visai zālei uz skatuvi. Tēvs un māte nespēja saprast, kāpēc viņš tā izturējās, lai gan pazinējs būtu varējis šādu izturēšanos paredzēt. Neskatoties uz to, ka viņš neuzvedās kā normāls bērns, vecāki viņu uzskatīja par normālu.

Protams, zēnam bija inteligents dzīves plāns, un tiktāl viņš tiešām bija normāls. Viss, ko viņš darīja, tika darīts saskaņā ar viņa dzīves plānu jeb dzīves stilu – tāpat pareizi. Ja saprotam zēna dzīves plānu, tad ir viegli paredzēt viņa darbību. Plānprātīgam cilvēkam nekad nevar būt inteligents dzīves plāns. No tā varam secināt, ka zēns nebūt nebija plānprātīgs.

Kad māte sarīkoja viesības un vēlējās sarunāties ar viesiem, zēns vairākkārt piegāja kādam klāt un grūda to nost no krēsla, jo viņš gribēja sēdēt tieši tajā vietā. Arī šī viņa rīcība saskan ar viņa mērķi un prototipu. Viņa mērķis bija – būt pārākam un

valdīt pār citiem, un arvien piesaistīt sev tēva un mātes uzmanību.

Varam droši apgalvot, ka zēns kādreiz ticis lutināts un ka viņš arī tagad nemēģinātu kauties un plēsties ar citiem, ja joprojām tiktu lutināts. Citiem vārdiem sakot, mūsu pricksā atrodas bērns, kas zaudējis savu kādreizējo izcilo stāvokli.

Kādā ceļā? Viņš būs ieguvis kādu jaunāku brālīti vai māsiņu. Piecgadīgs zēns pēkšņi atrodas jaunā situācijā, jūtas kā no troņa nogāzts valdnieks un kaudamies un plēsdamies grib atgūt to izcilo stāvokli, ko zaudējis. Tādēļ viņš tēvam un mātei liek pastāvīgi ar sevi nodarboties. Ir vēl arī cits iemesls. Redzam, ka zēns nav bijis sagatavots jaunajai situācijai un kā lutinātam bērnam viņam nav attīstītas kopības jūtas, viņš nav sociāli piemērots. Viņš interesējas tikai par sevi un par savu labklājību.

Uz jautājumu, kā zēns izturas pret jaunāko brāli, māte apgalvoja, ka viņš to ieredzot diezgan labi, bet rotaļājoties arvien cenšoties nogrūst zemē. Mēs iedrošināmies domāt, ka tāda rīcība nu gan neliecina par sevišķu mīlestību.

Lai zēna izturēšanās nozīmi saprastu pilnīgi, mums tā jāsalīdzina ar citiem gadījumiem. Ir tādi ķildīgi bērni, kas tomēr pastāvīgi nekaujas, jo tādai rīcībai viņi ir pārāk inteligenti. Viņi saprot, ka tēvs un māte tādai rīcībai drīz vien darīs galu. Tāpēc tādi bērni šad un tad samierinās un izturas diezgan godīgi, bet vecās tieksmes reizi pa reizei tomēr parādās. To redzam arī pie minētā zēna, kurš rotaļājoties allaž mēģina nogrūst jaunāko brāli zemē. Patiesībā visu viņa rotaļu mērķis ir – pagrūst mazāko brāli.

Kā zēns izturas pret māti? Kad māte viņu ieper, viņš smejas un apgalvo, ka viņam nemaz nesāpot. Viņš apmirst tikai tad, kad māte sit stipri sāpīgi, bet drīz vien atsāk savu ālēšanos. Vajag tikai ievērot, ka zēna rīcība virzās uz vienu mērķi un ka visu, ko viņš dara, nosaka viņa dzīves plāns. Tas izpaužas tik spilgti, ka mēs pat varam iepriekš noteikt viņa rīcību. Mēs to nevarētu noteikt, ja prototips nebūtu cieša vienība, vai arī – ja mēs nezinātu prototipa virziena mērķi.

Iedomāsimies, ka šis zēns no ģimenes iziet dzīvē. Viņš vispirms nonāk bērnudārzā, un mēs jau varam paredzēt, kas tur notiks. Mēs būtu varējuši arī precīzi pateikt, kas notiktu, ja zēnu paņemtu līdzī uz koncertu. Vājā apkārtņē viņš arvien valdīs, bet stingrā apkārtņē cinīsies par valdošo lomu. Ja bērnudārzā būs stingra audzinātāja, tad viņa uzturēšanās laiks tur būs visai īss. Tādā gadījumā zēns meklēs dažādus aplinkus ceļus, lai tiktu no bērnudārza vaļā. Viņš atradīsies pastāvīgā nervu sasprindzinājumā, un šis sasprindzinājums izraisīs galvassāpes, bezmiegu u.t.t. Šie simptomi uzradīsies kā pirmās neirozes pazīmes.

No otras puses, ja apkārtne būs maiga un patikama, viņš drīz vien jutīsies uzmanības centrā. Tādos apstākļos viņš pat var kļūt par pirmo skolnieku skolā – par istu varoni.

Tā mēs redzam, ka bērnudārzs ir sociāla iestāde ar sociālām problēmām. Individam jābūt gatavam tādu problēmu risināšanai, jo viņam jāpakļaujas cilvēku kopības likumiem. Bērnam jāspēj dot labumu kopībai, un viņš nevar citādi pakalpot, kā tikai par citiem interesējoties vairāk nekā par sevi.

Skolā atkartojas tā pati situācija, un arī te varam iedomāties, kas ar šādu zēnu notiks. Privātā skolā viņam kļātos vieglāk, jo privātā skolā ir mazāk skolēnu un viņiem pievērš lielāku uzmanību. Labvēlīgos apstākļos varbūt neviens nemanītu, ka viņš ir grūti audzināms bērns, varbūt skolotāji pat uzskatītu viņu par spīdoši apdāvinātu, par savu labāko skolēnu. Iespējams arī, ka, ieguvīš izcilu stāvokli klasē, viņš arī mājās sāktu uzvesties labāk. Viņš varbūt apmierinātos ar priekšrocībām vienā virzienā.

Gadījumos, kad bērna uzvedība labojas, tiklīdz viņš sāk iet skolā, varam būt pārliecināti, ka viņš klasē ieņem izcilu stāvokli un jūtas valdnieka lomā. Bet parasti ir otrādi. Bērni, kas mājās ir ļoti mīļi un paklausīgi, ar savām palaidnībām bieži samaitā visu klasi.

Iepriekšējā nodaļā runājām par skolu kā posma punktu, kas atrodas pusceļā starp mājām un dzīvi sabiedrībā. Pie-

mērojot šo formulu, varam paredzēt, kas notiks ar šāda tipa zēnu, kad viņš izies dzīvē. Dzīve viņam nesniegs tādu izcilu stāvokli, kādu viņš reizēm sasniedz skolā. Cilvēki bieži brīnās un nevar saprast, kā bērni, kas skolā un mājās bijuši spīdoši, vēlāk dzīvē izrādās nederīgi. Pieauguši viņi pat top par neirotiķiem, kas vēlāk bieži kļūst vājprātīgi. Šādus gadījumus neviens nesaprot, jo prototips te ir labi segts ar labvēlīgiem apstākļiem – tik ilgi, kamēr jauneklis pieaug.

Tāpēc mums jāmācās saprast maldīgo ideāltipu arī labvēlīgā apkārtnē, vai vismaz jāsaprot, ka tas var eksistēt, lai gan to grūti pazīt. Tomēr ir dažas zīmes, pēc kurām noteikti var atpazīt maldīgu ideāltipu. Tāds bērns, kas grib pievērst sev uzmanību un kam trūkst kopības jūtu, bieži būs netīrīgs, jo, būdams netīrīgs, viņš nodarbina ap sevi citus cilvēkus. Viņš arī negribēs gulēt, nakti kliegs un slapinās gultā. Viņš simulē uztraukumu, jo zina, ka uztraukums ir ierocis, ar kuru viņš var piespiest citus sevi paklausīt. Visas šīs zīmes novērojamas labvēlīgā situācijā, un, tās atrodot, droši varēsīm nonākt pie pareiza atzinuma.

Painteresēsīmies, kāds ir zēns ar maldīgo ideāltipu tai laikā, kad viņš nobriest par vīrieti – ap 17 vai 18 gadiem. Aiz viņa atrodas liels dzīves posms, kuru nemaz nav iespējams tik viegli novērtēt, jo tas nav skaidrs. Nav viegli saskatīt dzīves stilu un mērķi. Ienākot dzīvē, viņam jāsaprot ar trim svarīgām dzīves problēmām – līdzcilvēku problēmu, darba problēmu un mīlas un laulības problēmu. Ar šo problēmu atrisinājumiem ir saistīta pati mūsu eksistence. Līdzcilvēku problēma ietver mūsu izturēšanos pret citiem cilvēkiem, pret cilvēci vispār un pret cilvēces nākotni. Šīs problēmas atrisinājumā meklējams katra cilvēka patvēruma un glābiņš, jo mūsu dzīves iespējas ir tik ierobežotas, ka tikai kopīgiem spēkiem varam pārvarēt grūtības.

Jau no zēna izturēšanās skolā varējām spriest par viņa attieksmi pret darbu. Varam būt pārliecināti, ka zēnam būs grūti atrast piemērotu nodarbošanos – ja viņš darbu uzskatīs

tikai par līdzekli, ar kura palīdzību iespējams valdīt pār citiem. Grūti atrast tādu darbu, kurā nebūtu jāapkalpo citus vai kurā nebūtu jāstrādā kopā ar citiem, un, tā kā šis zēns interesējas tikai par savu labklājību, tad viņš nekad nevarēs iedzīvoties subordinētā lomā. Turklāt tāds cilvēks darbā nevar būt uzticams, jo viņš savas intereses nekad nepakļaus darba vai iestādes interesēm.

Vispār varam teikt, ka sekmes darbā ir atkarīgas no kopības jūtu pakāpes. Darbā, arī veikalnieciskā darbā, ir nepieciešams iekusties līdzpilsoņu un pircēju vajadzībās, redzēt ar viņu acīm, dzirdēt ar viņu ausīm, just to, ko viņi jūt. Tādi cilvēki tiešām dzīvē tiks uz priekšu, bet mūsu zēns to nespēs, jo viņš pastāvīgi meklē tikai savu interešu apmierināšanu. Viņš spēs attīstīt tikai niecīgu daļiņu no tām spējām, kas nepieciešamas progresam, un tāpēc darbā arvien būs neveikls, neprātis piemēroties.

Ļoti bieži varam vērot, ka tādas personas nekādi nevar beigt gatavoties kādam arodam, vai arī to uzsāk ļoti vēlu. Bieži cilvēks jau ir trīsdesmit gadus vecs un vēl nezina, ko dzīvē iesākt. Bieži viņš svaidās no vienas studiju nozares uz otru, no viena aroda uz otru. Tā ir zīme, ka viņš nekam nav piemērots.

Dažreiz varam redzēt 17–18 gadus vecus jaunekļus, kas liekas centīgi, bet nezina, ko darīt. Psihologam jāspēj tāds cilvēkus saprast un dot viņiem padomus aroda izvēlē. Arvien vēl ir cerība, ka viņi var par kaut ko icinteresēties un sākt gatavoties šim arodam.

Protams, tā ir diezgan draudīga pazīme, ja jauniešs šīn vecumā vēl nezina, ko vēlāk dzīvē iesāks – tā norāda uz tipu, kas dzīvē nekad neko lielu nerasniegs. Tāpēc kā mājā, tā arī skolā jau pirms šī vecuma jācenšas vērst zēnu domas uz nākamo nodarbošanos. Skolā tas jādara, uzdodot domrakstus, piemēram, par tēmu: «Kas es dzīvē vēlētos būt.» Ja skolēniem liek rakstīt par šādu tēmu, tad viņiem noteikti uzdod tādu jautājumu, par kuru viņi varbūt sāktu domāt tikai tad, kad jau būtu par vēlu.

Pēdējais jautājums, uz ko mūsu jaunatnei jāatrod atbilde, ir jautājums par milu un laulību. Tā kā pasaulē ir divi dzimumi, tad šis ir viens no vissvarīgākajiem jautājumiem. Ja mēs visi būtu viena dzimuma, tad lieta būtu vienkārša, bet tagad mums ir rūpīgi jāveido savas attiecības ar pretējo dzimumu. Jautājumu par milu un laulību sīkāk aplūkosim kādā no nākošajām nodaļām, bet patlaban ir nepieciešams parādīt tikai tā saistību ar kopības jūtu problēmu. Tas pats sabiedriskās intereses trūkums, kas vainojams nespējai piemēroties sabiedrībai un darbam, ir iemesls arī vispārējai nespējai pareizi veidot attiecības ar pretējo dzimumu. Izslēdzot ego centrisks cilvēks nav pienācīgi sagatavots iet caur dzīvi divatā. Liekas neapstrīdami, ka seksuālā instinkta galvenais nolūks ir – izvilināt individu ārā no viņa šaurās čaulas un sagatavot kopības dzīvei. Bet psiholoģiski seksuālajam instinktā ir jāpalīdz. Tas nekad nevar pareizi veikt savas funkcijas, ja arī mēs paši neesam disponēti aizmirst sevi un sakust ar plašāku dzīvi.

Tagad varam izdarīt dažus secinājumus par mūsu pētījumu objektu – minēto zēnu. Redzējām viņu – izmīsušu un nedrošu – stāvam dzīves trīs lielāko problēmu priekšā. Redzējām, ka viņš ar savu personisko superioritātes mērķi tiecas izslēgt visas dzīves problēmas. Kas viņam atliek? Ar līdzcīvēkiem saskaņoties viņš nevēlas, pastāvīgi rikojas pretēji citiem, ir ļoti aizdomīgs un noslēgts. Un, tā kā viņš par citiem vairs neinteresējas, tad viņam ir vienalga, kādā izskatā tas parādās cilvēkos – viņš staigā apkārt noskrandis un neūrs, līdzīgs vājprātīgajam. Mēs zinām, ka valoda ir sociāla nepieciešamība, bet mūsu pacients sociālu nepieciešamību neatzīst. Viņš nerunā nemaz – raksturīgs papēmiens, ko novērojam arī *dementia praecox* gadījumā.

Ar pašceltiem vaļņiem nošķirts no visiem dzīves jautājumiem, mūsu pacients taisnā ceļā soļo uz vājprātīgo iestādi. Viņa superioritātes mērķis prasa hermētisku izolēšanos no citiem un arī viņa seksuālās tieksmes pārvērš tā, ka viņš vairs nav normāls cilvēks. Dažreiz viņš apgalvo, ka uzbraukšot de-

besīs, vai arī iedomājas sevi par Jēzu Kristu vai Ķīnas ķeizaru. Tādā veidā viņš cenšas izpaust savu superioritātes mērķi.

Visas dzīves problēmas īstenībā ir kopības problēmas. Bērnudārzā, skolā, draudzībā, politikā, ekonomiskajā dzīvē u.c. – visur izpaužas sabiedriskās problēmas. Skaidri redzams, ka visas mūsu spējas koncentrējas vienā kopības dzīves degpunktā un virzās cilvēces labklājības virzienā.

Mēs zinām, ka sabiedriskās piemērotības trūkums sākas jau ar prototipu, jautājuma būtība ir – kā šo trūkumu novērst, iekams nav par vēlu. Ja vecākiem paskaidrotu ne tikai to, kā aizkavēt rupjākās kļūdas, bet arī, kā izpētīt ideāltipa sīkās izpausmes un kā tās labot, – tad būtu daudz kas iegūts. Patiesības labad jāsaka, ka lielu darbu šai virzienā nav iespējams veikt. Ļoti maz ir tādu vecāku, kas vēlas mācīties un izvairīties no kļūdām. Parasti vecāki diezgan maz interesējas par psiholoģijas un audzināšanas jautājumiem. Viņi vai nu lutina savus bērnus un izturas naidīgi pret katru, kas viņu bērnus neuzskata par īstām pērlēm, vai arī par bērniem nepavisam neinteresējas. Nav jau arī iespējams īsā laikā vecākiem daudz ieskaidrot, jo vajadzīgs ļoti ilgs laiks, lai viņiem iemācītu visu, kas viņiem būtu jāzina. Tādēļ daudz labāk ir griezties pie ārsta vai psihologa.

Labus rezultātus var sasniegt ne tikai ar ārsta un psihologa individuālā darba palīdzību, bet arī ar darbu skolās un audzināšanu. Ļoti bieži kļūdas prototipā parādas tikai līdz ar bērna iestāšanos skolā. Psiholoģiski izglītots skolotājs īsā laikā pamaniš maldīgā prototipa izpausmes. Viņš redzēs, vai bērns ir vienāds ar citiem, vai arī arvien spraucas priekšā, gribēdams nostāties uzmanības centrā. Viņš redzēs, kuriem bērniem ir drosme, kuriem tās trūkst. Audzinātājs – psihologs jau pirmajā nedēļā uztvers prototipa kļūdas.

Jau skolotāju darba sabiedriskais raksturs nosaka to, ka tieši viņi vislabāk spēj labot bērnu kļūdas. Cilvēki skolas ierīkoja tāpēc, ka ģimene nespēja audzināt bērnus tā, kā to prasīja sabiedrība. Skola ir ģimenes papildinājums, un bērna raksturs

tur veidojas visnoteiktāk. Skolas uzdevums ir – mācīt tikt galā ar dzīves problēmām.

Tāpēc ir nepieciešams, lai skolām un audzinātājiem būtu tik daudz zināšanu psiholoģijā, ka tie spētu pienācīgi veikt savus uzdevumus. Nākotnes skolas neapšaubāmi strādās individuālpsiholoģijas virzienā, jo skolas īstais mērķis ir rakstura veidošana.

Desmitā nodaļa

Kopības jūtas, veselais saprāts un mazvērtības sajūta

Redzējām, ka sociālā nepiemērotība ir tikai sekas mazvērtības sajūtai un tieksmei pēc pārākuma. Nosaukumi «inferioritātes komplekss» un «superioritātes komplekss» jau rāda, kādas sekas ir bijušas nepiemērotībai. Šie kompleksi nav atrodami ne hermoplazmā, ne asinīs. Tie rodas kā reakcija sadursmē starp individu un viņa sociālo vidi. Kāpēc tāda reakcija nerodas visiem indivīdiem? Visi indivīdi cieš no inferioritātes jūtām, visi tiecas pēc panākumiem un superioritātes, un starp šiem diviem virzieniem norisinās visa mūsu psihiskā dzīve. Bet mūsu inferioritātes un superioritātes jūtas psiholoģiskas norises ceļā tiek iesprostotas sociāli derīgos rāmjos, un tāpēc mums kompleksu nav. Šie psiholoģiskie sprosti ir kopības jūtas, drosme, sabiedriskās tieksmes un loģiskais saprāts.

Aplūkosim tuvāk šī psiholoģiskā mehānisma funkcijas. Kamēr inferioritātes jūtas nav pārāk stipras, bērns arvien tieksies uz priekšu un darbosies dzīvē derīgā virzienā. Lai sasniegtu mērķi, tāds bērns vienmēr interesēsies par citiem. Tādas intereses pareizs un normāls atalgojums ir kopības jūtas un sociālā piemērotība. Nav gandrīz neviena cilvēka – ne bērna, ne pieaugušā –, kura tiekšanās pēc superioritātes nebūtu ietekmējusi viņa attīstību šai virzienā. Neatradīsim nevienu, kas ar pilnām tiesībām varēs teikt: «Eš par citiem neinteresējos». Viņš varbūt gan izturas tā, it kā pasaule viņu neinteresētu, bet tie ir maldi. Drīzāk gan viņš, lai aplēptu savu sociālo nepiemērotību, apgalvo, ka interesējoties par citiem. Arī tas ir mēms apliecinājums faktam, ka kopības jūtas ir vispārējas.

Un tomēr bieži saskaramies ar sociālās nepiemērotības gadījumiem. To izcelšanos sapratīsim, pētot blakus atzarojumus, t.i., tādus gadījumus, kad inferioritātes gadījums neizpaužas atklāti, jo pacients atrodas labvēlīgā vidē. Tādos gadījumos komplekss ir vai nu apslēpts, vai arī novērojama tieksme to apslēpt. Ja tādām cilvēkam nekad nav jāpārvar nekādi šķēršļi, tad viņš šķītis gluži apmierināts, bet, ciešāk ieskatoties, redzēsīm: viņš tik un tā aplicina faktu, ka jūtas mazvērtīgs, aplicina to ja ne vārdos, tad stājā. Te jau vērojam mazvērtības kompleksu, kas izaudzis no pārspīlētas mazvērtības sajūtas. Personas, kas cieš no tāda kompleksa, arvien cenšas atbrīvoties no tām nastām, ko pašas sev sava egocentrisma dēļ uzkrāvušas.

Interesanti pavērot, kā daži cenšas savu inferioritātes kompleksu noslēpt, bet daži atzīstas: «Jā, es ciešu no mazvērtības kompleksa.» Pēdējie savu atzišanos izsaka ar zināmu pacilātību. Viņi jūtas pārāki par citiem, jo atzinuši to, ko citi slēpj. Viņi paši sev iestāsta: «Es esmu godīgs, es neslēpju savu ciešanu iemeslu.» Bet pašā atzišanās brīdī viņi mēdz aplinkus norādīt uz dažām grūtībām vai sarežģītiem apstākļiem viņu dzīvē, kas vainojami viņu mazvērtības kompleksā. Viņi varbūt runā par saviem vecākiem vai ģimeni, par to, ka nav pareizi audzināti vai cietuši kādā nelaiimes gadījumā, runā par pārestību, apspiešanu u.c.

Bieži mazvērtības komplekss slēpjas zem pārākuma kompleksa; pēdējais kalpo kā kompensācija. Tādi cilvēki ir uzpūtīgi, nekaunīgi, iedomīgi un lielīgi. Viņiem ārējais izskats svarīgāks nekā darbi.

Šī tipa cilvēki agrā bērnībā cietuši no kautrības, nedrošības, un kopš tā laika izskaidro savas neveiksmes ar kautrību. «Kogān es neizdarītu, ja vien es nebūtu tik kautrīgs!» Tādos izteicienos aiz «ja vien» parasti slēpjas mazvērtības sajūta.

Uz mazvērtības kompleksu norāda arī tādas rakstura īpašības kā viltība, neuzticība, pedantisms, visu dzīves lielāko problēmu izslēgšana un norobežošanās šaurā darbības lokā, ko nosaka neskaitāmi principi un noteikumi. Ja kāds cilvēks

pastāvīgi staigā ar nūju un atbalstās uz tās, tad tas norāda uz mazvērtības kompleksu. Tāds cilvēks pats sev neuzticas, un, ja paaugstinās tuvāk, tad redzēsīm, ka viņam ir arī citas divainības. Parasti viņš nodarbināts ar visādiem sīkumiem. Varbūt viņš vāc avīžu izgriezumus vai noteiktus sludinājumus, un viņam šai laika izšķiešanai vienmēr atrodas aizbildinājums. Viņš vingrinās dzīvei nederīgā virzienā un, ilgi vingrinoties, nonāk līdz piespiedu neurozei.

Grūti audzināmos bērnos parasti slēpjas mazvērtības komplekss – neskatoties uz to, pie kāda tipa grūti audzināmiem viņi ārēji pieder. Būt slinkam istenībā nozīmē izslēgt dzīves svarīgos uzdevumus, un tā ir kompleksa pazīme. Zagt nozīmē izmantot otra prombūtni vai paviršību; melot nozīmē tikai to, ka cilvēkam trūkst drosmes teikt patiesību. Ja bērnos novērojam šīs īpašības, tad varam teikt, ka to pamatā ir inferioritātes komplekss.

Neuroze ir inferioritātes kompleksa augstākā forma. Ko gan visu nedara cilvēks, kam ir bailu neuroze! Viņš pastāvīgi grib, lai kāds viņu pavada, un, ja tas notiek, tad viņš savu mērķi sasniedzis, viņš ir apmierināts. Citi viņu atbalsta, un viņš liek citiem ar sevi nodarboties. Te redzam pāreju no inferioritātes kompleksa superioritātes kompleksā. Citu cilvēku pienākums ir viņam kalpot! Pakļaujot citus, neirotiķis jūtas pārāks. Līdzīga pārvērtība notiek ar vājprātīgajiem.

No viņu inferioritātes kompleksa izriet izvairīšanās politika, kas savukārt slimnieku nostāda nepārvaramu grūtību priekšā. Tāpēc viņi pārākumu sev rada fantāzijā, iedomādamies sevi par ievērojamām personībām.

Nespēja darboties sabiedriskā un derīgā virzienā uz kompleksu attīstības fona nozīmē to, ka indivīdam trūkst drosmes. Drosmes trūkums kavē viņu uzņemties sabiedriskus pienākumus. Līdztekus drosmes trūksam parādās arī nespēja sa-
prast sabiedriskās dzīves nepieciešamību un derīgumu.

Teikto visskaidrāk ilustrē noziedzinieku izturēšanās, jo visiem noziedziniekiem *par excellence* ir mazvērtības komplekss.

Noziedznieki ir glēvuļi un neprāšas. Viņu glēvulība un sabiedriskā nepiemērotība ir viena un tā paša novirziena divi posmi.

Līdzīgi varam analizēt arī dzeršanu. Dzērājs meklē savu problēmu atrisinājumu, bet ir tik glēvs, ka apmierinās ar atrisinājumu dzīvei nederīgā virzienā.

Visu šādu personu ideoloģija un intelektuālie apsvērumi krasi atšķiras no sociālā saprāta, kas izriet no normālu cilvēku drošas nostājas. Noziedznieki arvien atrod aizbildinājumus vai uzveļ vainu citiem. Viņi runā par nelabvēlīgiem darba apstākļiem, par sabiedrības neatsaucību, atbalsta trūkumu, vai arī par to, ka uz noziegumu viņus pamudinājis bads. Tiesā viņi pastāvīgi atrod dažādus iemeslus saviem darbiem; piemēram, pazīstamais bērnu slepkava Hikmanis teica: «Darīju to pēc pavēles no augšas.» Kāds cits slepkava teicis: «Kāds labums no tāda puikas, ko es nokāvu? Pasaulē miljoniem tādu puiku.» Atcerēsimies arī slepkavas – filosofus, kas apgalvo, ka nav noziegums nogalināt bagātu veceni, ja turpat blakus cilvēki cieš badu.

Šādu argumentu loģika ir uzkrītoši vāja, ja minēto viedokli nosaka tikai noziedznieku sociāli nederīgais mērķis, savukārt mērķa izvēle ir atkarīga no viņu mazdūšības. Viņi arvien spiesti meklēt sev attaisnojumu, kurpretī derīgs dzīves mērķis ir pats par sevi saprotams un neprasa nekādus aizbildinājumus.

Daži gadījumi no ārsta prakses parāda, kā sabiedriskas nostājas un mērķi pārvēršas pretsabiedriskos. Pirmais tāds gadījums ir kāda četrpadsmit gadus veca meitene, uzaugusi godīgā ģimenē. Tēvs bija krietns strādnieks un uzturēja visu ģimeni tik ilgi, kamēr bija darbaspējīgs. Bet tad viņš saslima. Māte bija laba, godīga sieviete un ļoti rūpējās par bērniem, kuri bija pavisam seši. Vecākā meita bija ārkārtīgi apdāvināta, bet nomira divpadsmit gadu vecumā, otra meitene – slimīga, bet tad izveseļojās, iestājās darbā un palīdzēja ģimeni uzturēt. Pēc viņas seko mūsu pacients, ļoti veselīgs bērns, bet, tā kā mātei bija lielas rūpes par divām slimajām meitenēm un par

tēvu, tad šai meitenei (sauksim viņu par Annu) māte neveltīja sevišķu uzmanību. Arī kāds jaunāks zēns bija ļoti apdāvināts un slims, un rezultātā Anna jutās iespiesta starp diviem mīļotiem bērniem. Viņa bija labs bērns, bet jūta, ka netiek milēta tik stipri, kā pārējie un sūdzējās, ka viņu neievēro un apspiež.

Skolā Anna mācījās labi, viņa bija pat labākā skolniece klasē, un tāpēc skolotājs ieteica vecākiem dot viņai augstāku izglītību, sūtīt viņu vidusskolā. Viņai bija tikai trīspadsmit ar pusi gadu, kad viņa iestājās vidusskolā un nokļuva pie tādas klases audzinātājas, kas viņu neieredzēja. Varbūt jau pašā sākumā viņa nemācījās visai labi, bet, kad viņai pietrūka atbalsta, viņa sabruka pavisam. Pie agrākās skolotājas, kura viņu bija milējusi, Anna nebija grūti audzināma, par viņu vienmēr bija labas atsauksmes, un skolas biedri viņu ļoti ieredzēja. Individuālpсихологс gan būtu novērojis, ka jau toreiz ar viņas draudzību kaut kas nebija kārtībā, jo viņa pastāvīgi kritizēja savus draugus un gribēja pār viņiem valdīt. Viņa pastāvīgi gribēja būt uzmanības centrā un necieta kritiku.

Anna vēlējās, lai viņu atzīst, ļoti ieredz un lai par viņu rūpējas, un sava mērķa piepildījumu atrada skolā – ne mājās. Turpretī jaunajā skolā Anna redzēja, ka viņu vairs neatzīst, jo skolotāja viņu bieži bāra, apgalvoja, ka viņa neesot ļoti sagatavojusi uzdevumus, sniedza par viņu sliktas atsauksmes. Tā viņa sāka izvairīties no skolas un dažreiz nenāca skolā vairākas dienas pēc kārtas. Atgriežoties skolā, klājās arvien sliktāk, kamēr beidzot skolotāja ieteica viņu izslēgt no skolas.

Protams, izslēdzot no skolas nekas nav panākams, skola un skolotāji ar to tikai pierādīja, ka viņi nespēj tikt galā ar kādu problēmu. Bet tādā gadījumā viņiem vajadzētu prasīt padomu citiem, kas spētu palīdzēt. Vajadzētu pamatīgi izrunāties ar vecākiem, varētu veicināt skolēna pāriešanu uz citu skolu. Varbūt cita skolotāja Annu būtu sapratusi labāk. Bet viņas skolotāja tā nedomāja, viņa sprieda gluži vienkārši: «Bērns mācībās nevar tikt uz priekšu, izvairās no skolas

apmeklēšanas, tātad – jāizslēdz.» Tādu spriedumu diktē privātā loģika nevis saprāts, un no skolotāja gan varētu prasīt, lai viņa lēmumi balstītos saprātā.

Viegli uzminēt, kas ar meiteni pēc tam notika. Viņai vairs nekas neveicās, viņa bija zaudējusi pēdējo balstu dzīvē. Pēc izslēgšanas no skolas arī mājās pret viņu izzuda pēdējais nieciņš atzinības, un tāpēc viņa aizbēga no mājām – tāpat kā no skolas. Viņa nozuda uz ilgāku laiku. Vēlāk izrādījās, ka viņai bijuši mīlas sakari ar kādu kareivi.

Šāds viņas solis viegli saprotams. Viņas mērķis bija – tikt ievērotai; līdz šim viņa bija virzījusies dzīvei derīgā virzienā, bet tagad no tā novērsās. Minētajam kareivim viņa kādu laiku bija patikusi, un tātad, viņasprāt, tas viņu bija ievērojis un atzinis. Vēlāk vēstulēs viņa savai ģimenei rakstīja, ka atrodoties mātes stāvokli un nonāvēšoties.

Arī pēdējais fakts pilnībā saskan ar viņas raksturu, jo viņa arvien vērsās tai virzienā, kurā sagaida savai personai ievēribu. Tagad viņa atgriežas mājās, jo te cer iegūt lielu lomu. Viņa zina, ka māte ir dziļi satriekta un nebārs viņu – gluži otrādi, ģimene priecāsies, ka viņa atkal ir mājās.

Šai gadījumā vislielākajā mērā ir svarīgi identificēties, t.i., ar lielākajām simpātijām pilnībā iejusties pacienta stāvokli. Mūsu priekšā atrodas persona, kas vēlas, lai to ievēro un kas noteikti virzās uz savu mērķi. Psihologam, kas identificējas ar tādu personu, jāprasa: «Ko es šādā gadījumā darītu?» Protams, jāievēro pacienta vecums un dzimums. Tāds cilvēks ir pastāvīgi jāuzmundrina, – bet arvien tikai dzīvei derīgā virzienā. Mums viņa būtu jāietekmē tiktāl, lai viņa pati pateiktu: «Varbūt būtu labāk, ja es pārietu uz citu skolu. Varbūt es neesmu diezgan mācījusies, varbūt neesmu bijusi diezgan uzmanīga, varbūt skolā gribēju ievērot tikai savas vēlmes un nesapratu skolotāju, – bet neapdāvināta es neesmu, varu sekot mācībām.» Ja ir iespējams iedvest drosmi, tad cilvēks sāk novirzīties dzīvei derīgā virzienā. Tikai drosmes trūkums kopā ar mazvērtības kompleksu noved cilvēku pie sabrukuma.

Iedomāsimies šīs meitenes vietā kādu citu cilvēku –, piemēram, zēnu. Zēns viņas vecumā varētu kļūt par mazgadīgu noziedznieku. Tādi gadījumi notiek bieži. Ja zēns skolā zaudē jebkuras cerības tikt uz priekšu, viņš viegli noklist neceļos un var kļūt par kādas huligānu bandas locekli. Tāda izturēšanās viegli saprotama. Ja zēns zaudējis cerības un drosmi, viņš sāk noseboties, sāk viltot parakstus uz atvainošanās zīmēm, nestrādā mājas darbus un meklē izdevību aizsmaukt no skolas. Parasti viņš atrod biedrus, kas to pašu ceļu gājuši pirms viņa, un tā viņš kļūst par bandas locekli. Skolā viņam vairs nav ne mazāko interešu, un viņā uz saprāta rēķina attīstās arvien vairāk privātu uzskatu.

Mazvērtības jūtas bieži saistās ar uzskatu, ka cilvēkam nav nekādu sevišķu spēju. Parasti domā, ka daži cilvēki ir apdāvināti, daži – nē, un šai viedokli jau pašā par sevi izpaužas mazvērtības jūtas. Bet individuālpsiholoģija saka: «Ikviens var paveikt visu!» Ja kāds zēns vai meitene neuzdrošinās sekot šai maksimāli un jūt, ka nespēj sasniegt savu mērķi dzīvei derīgā virzienā, tad tā jau ir norāde uz mazvērtības sajūtu.

Arī ticība tā sauktajām iedzimtajām rakstura īpašībām ir tikai mazvērtības kompleksa pazīme. Ja tiešām būtu tā, ka noteiktas rakstura īpašības var iedzimt – ja sekmes būtu atkarīgas tikai no iedzimtām spējām – tad psihologs būtu pilnīgi bezspēcīgs. Patiesībā sekmes ir atkarīgas no drosmes, un psihologa uzdevums ir – pārvērst izmisumu cerībā, kas dod enerģiju darīt cilvēcei derīgus darbus.

Dažreiz sešpadsmit gadus vecs jaunietis mēģina izdarīt pašnāvību tāpēc, ka viņu izslēdz no skolas. Te pašnāvība ir atreibības akts – apsūdzība, ko zēns met sejā sabiedrībai: zēns grib sevi izteikt tā, kā to liek viņa privātais saprāts, nevis tā, kā to prasa veselais saprāts. Tādā situācijā zēns jāatgūst un jādod viņam drosmē izvēlēties derīgu ceļu.

Varam aplūkot daudzus citus piemērus. Kāda vienpadsmitgadīga meitenīte mājās netika labi ieredzēta. Visus citus bērnus mīlēja, bet viņa jūta, ka ir lieka, un tāpēc kļuva drūma, ķildīga

un nepaklausīga. Šāda gadījuma analīze ir ļoti vienkārša. Meitene jūta, ka viņu vērtē zemāk, un sākumā pret to cīnījās, bet tad zaudēja cerības. Kādudien viņa sāka zagt. Individuālpsihologs saka, ka bērna zādzība nav tik daudz noziegums, kā cenšanās gūt kompensāciju par zaudētajām vērtībām. Kompensēties tādā veidā cenšas tikai tāds cilvēks, kas jūt, ka viņam kaut kā trūkst, ka viņam kaut kas nolaupīts. Meitene ģimenē izjuta mīlestības trūkumu, un zādzība bija tikai bezcerības rezultāts. Ja bērni jūt, ka viņiem kaut kā trūkst, viņi parasti zog. Neskatoties uz to, ka šī sajūta reizēm ir maldīga, tā ir zādzības psiholoģiskais pamats.

Kāds astoņus gadus vecs zēns dzīvoja audzītēva ģimenē. Viņš bija savas mātes ārļaulības bērns un ļoti neglīts. Viņa māte bija apprecējusies ar vecu vīru, un šis audzītēvs par zēnu nemaz nerūpējās – lai gan arī neapspieda. Ģimenē vēl bija maza meitene, vecā vīra vienīgais acuraugs, pastāvīgi lutināta. Zēnu ģimenē turēja tikai tāpēc, lai nebūtu citiem jāmaksā nauda par viņa uzturu. Pārnācis mājās, tēvs arvien atnesa meitenei konfektes, bet zēnam – nekad. Galu galā zēns sāka konfektes zagt. Viņš jutās aplaupīts, un viņam vajadzēja gūt kompensāciju. Tēvs viņu par zādzībām briesmīgi sita, bet zēns turpināja zagt. Taču maldīgi būtu domāt, ka zēns bija ļoti drošsirdīgs, ja turpināja zagt par spīti sitieniem. Zēns vienmēr cerēja, ka zogot viņu nepieņērs.

Šis neieredzētais bērns ģimenē nekad nejutās piltiesīgs. Tāda bērna uzticība ir jāiegūst, jādod viņam iespēju dzīvot piltiesīgu dzīvi. Kad viņš iemācisies iejusties citu satāvoklī, viņš sapratis, ko audzītēvs jūt, kad redz viņu zogam, un ko jūt mazā meitene, kad viņai konfešu vairs nav. Šai gadījumā atkal redzam, kā, savienojoties kopības jūtu trūkumam ar drosmes un saprāta trūkumu, veidojas mazvērtības komplekss, kas dotajā piemērā ir neieredzētā bērna mazvērtības komplekss.

Vienpadsmitā nodaļa Mila un laulība

Milai un laulībai pareizi var būt sagatavots tikai tāds cilvēks, kas ir biedriski noskaņots un sociāli piemērots. Sākot no agras bērnības līdz pilnīgam briedumam, līdztekus vispārējai sagatavošanai dzīvei, vajadzētu izkopt arī seksuālo instinktu – izkopt, virzoties uz šī instinkta normālu apmierinājumu laulībā un ģimenes dzīvē. Jau pirmajos dzīves gados prototipā izveidojas visas spējas, trūkumi un tieksmes, kas nosaka piemērotību milai un laulībai. Novērojot prototipa raksturu, varēsīm pateikt, kādas grūtības individu sagaida vēlākā dzīvē.

Milas un laulības problēmām ir gluži tāds pats raksturs kā galvenajām sociālajām problēmām. Tur saskatāmas tās pašas grūtības un tie paši uzdevumi, un ir maldīgi uzskatīt milu un laulību par paradīzi, kurā viss notiek pēc katra vēlšanās. Savi nopietni uzdevumi ir arī tur, un tie jāveic, pastāvīgi paturot prātā otras personas intereses.

Mila un laulība prasa ārkārtīgas simpātijas, ārkārtīgas spējas identificēt sevi ar otru personu – daudz lielākā mērā nekā parasto sociālo piemērošanās problēmu gadījumos. Mūsdienās tik maz cilvēku ir pareizi sagatavoti ģimenes dzīvei tādēļ, ka vairošs nekad nav mācījušies redzēt ar cita acīm, dzirdēt ar cita ausīm un just tā, kā jūt otrs cilvēks.

Iepriekšējās nodaļās analīzes centrā bija tāda tipa bērns, kura intereses koncentrējas tikai ar savu personu. No tāda tipa nevar gaidīt, ka tas līdz ar fiziskā seksuālā instinkta briedumu vienā dienā mainīs savu raksturu. Viņš milai un laulībai būs tikpat vāji sagatavots kā sabiedriskajai dzīvei.

Kopības jūtas attīstās ļoti lēni; īstenībā tās piemīt tikai

tādiem cilvēkiem, kas jau no agras bērnības pareizi trenējušies sabiedrisko interešu virzienā. Tāpēc nav sevišķi grūti saprast, vai kāds cilvēks ir labi sagatavots dzimumdzīvei vai nav.

Atcerēsimies, ko novērojām attiecībā uz dzīvei derīgo virzienu. Cilvēks, kas iet šajā virzienā, ir drošsirdīgs un pašpalāvīgs, viņš neizvairās no dzīves problēmām, bet mēģina tās atrisināt. Viņam ir biedri, draugi un labi kaimiņi. Jāšaubās, vai šādu stāvokli sasniegs tie, kam šo īpašību nav; tāds cilvēks nevar būt labi sagatavots milai un laulībai. Un otrādi – varam būt pārliecināti, ka cilvēks var doties laulībā, ja viņam ir nodarbošanās un viņš tajā progresē. Mēs spriežam pēc sikumiem, bet šie sikumi ir droša zīme, jo tie rāda, vai cilvēkam ir sociāla interese, vai nav.

Kopības jūtu būtība liecina, ka milas un laulības problēmas pareizi atrisināmas, vienīgi pamatojoties uz pilnīgu vienlīdzību. Mazāk svarīgi, vai viens partneris otram izrāda ārēju cieņu, vai arī to nedara. Daudz svarīgāka ir fundamentālā gatavība ne vien ņemt, bet arī dot. Mila pati par sevi neko neatrisina, jo ir taču dažāda veida milas. Milas attiecībām būs pareizs virziens un laulība būs laimīga, tikai pamatojoties uz pilnīgu vienlīdzību.

Ja vīrs vai sieva laulībā gribēs valdīt, tad sekas vienmēr būs liktenīgas. Turpmākā laulības dzīve pierādis, cik aplamī ir noslēgt laulību cerībā spēlēt tur galveno lomu. Neviens nevar būt valdnieks tādā situācijā, kur valdniekam nav vietas. Laulība prasa vislielāko interesi par otru personu un spējas ieciesties otra stāvokli.

Kāda tad sevišķa sagatavošanās laulībai vajadzīga? Kā jau redzējām, tajā ietilpst kopības jūtu veidošana saskaņā ar seksuālo tieksmi. Mēs visi jau no bērnības lolojam sevi kādu pretējā dzimuma personas ideālu. Ļoti iespējams, ka zēna ideāls līdzīgs viņa mātei un ka viņš vēlēšies precēt tikai šī tipa sievieti, turpretī tādā ģimenē, kur dēlam ar māti ir saspīlētas attiecības, dēls izvēsies sev gluži pretēja tipa sievu. Sakarība starp dēla attiecībām ar māti un to sievietes tipu, ko viņš vēlāk apprec, ir tik cieša, ka novērojama pat līdzība dažos ārējos sikumos – acīs, augumā, matu krāsā u.c.

Mēs arī zinām, ka tādās ģimenēs, kur māte valda un apspiež dēlu, pēdējam trūkst drosmes mīlai un laulībai. Tādos gadījumos dēla ideāls ir paklausīga vāja rakstura meitene. Ja dēls pats ir ķildīgs, tad viņš pēc laulībām ķildosies arī ar sievu un gribēs pār viņu valdīt.

Mēs redzam, ka visas pazīmes, kas izpaužas bērnībā, pastiprinās un pieaug, tiklīdz cilvēks saskaras ar mīlas problēmu. Mēs varam iedomāties, kā seksuālajās attiecībās izturēsies tāds cilvēks, kas cieš no mazvērtības kompleksa. Tā kā viņš jūtas vājš un mazvērtīgs, viņš vienmēr vēlēties citu cilvēku atbalstu. Bieži tāds cilvēks izvēlas sievu, kas rūpējas par viņu kā māte. Dažreiz viņš laulībā grib gūt kompensāciju savai mazvērtības sajūtai un kļūst lepns, nekaunīgs un ķildīgs. Tā kā viņam trūkst drosmes, tad viņam nenāksies viegli izvēlēties, un viņš varbūt apprecēs ķildīgu sievieti, tāpēc ka nīknā kaujā ir lielāks gods uzvarēt.

Tādā virzienā nevar sekmīgi darboties neviens dzimums, jo ir taču smieklīgi, kā tas bieži notiek, izmantot seksuālās attiecības inferioritātes vai superioritātes kompleksa apmierināšanai. Ieskatoties ciešāk, redzam, ka dažāda sieva un dažs vīrs īstenībā ir tikai upuris. Šo cilvēku partneri neiedomājas, ka seksuālās attiecības nedrīkst izmantot tādiem mērķiem, jo, ja viens no laulātajiem grib būt valdnieks, tad kāpēc gan lai arī otrais negribētu? Rezultātā kopdzīve vairs nav iespējama.

Dažādas nesaprotamas parādības, kas saistītas ar laulātā drauga izvēli kļūst saprotamas, ja ievērojam, ka konkrētā persona laulības dzīvē grib atrast gandarījumu savam kompleksam. Šis fakts paskaidro, kāpēc dažī izvēlas slimīgu, vecu dzīvesbiedru – viņi nojauš, ka ar tādu viņiem būs vieglāk sadzīvot un viņi varēs valdīt. Dažreiz viņu izvēle krīt uz jau precētu cilvēku; šis fakts norāda uz to, ka viņi īstenībā nemaz nevēlas problēmu atrisināt. Dažas personas iemīlas uzreiz divos vīriešos vai divās sievietēs, jo, kā jau aizrādijām, «divas sievietes ir mazāk nekā viena».

Mēs jau redzējām, ka cilvēks, kas cieš no mazvērtības

sajūtas, bieži maina nodarbošanos, izvairās no problēmām un nekad neko nepabeidz. Milas problēmu priekšā viņš izturas gluži tāpat. Iemiloties precētā cilvēkā vai arī divos cilvēkos uzreiz, tāds cilvēks rikojas saskaņā ar savu dzīves stilu. Par līdzīgu izvairīšanos liecina arī pārāk ilgs saderināšanās laiks vai mūžīga lakstošanās ar vairākiem – lakstošanās, kas nekad nenoslēdzas ar laulību.

Izlutinātie bērni arī laulībā ir uzticīgi savam tipam. Viņi grib, lai dzīvesbiedrs viņus lutina. Saderināšanās sākumā vai pirmajos laulības gados šāds stāvoklis tiešām var arī pastāvēt, bet vēlāk rodas neizbēgami sarežģījumi. Iedomāsimies, kas notiks, ja apprecēsies divi tādi izludināti cilvēki. Abi gaida, lai otrs viņu lutina, bet neviens negrib būt tas lutinātājs. Liekas, ka abi gaida to, ko ne viens, ne otrs nespēj dot, un abiem rodas sajūta, ka viņi maldījušies.

Iedomāsimies, kas notiek tādā gadījumā, ja viens no laulātiem jūtas pārprasts vai ierobežots darbībā. Viņš jūtas mazvērtīgs, vēlas šādu situāciju izbeigt. Laulībā tāda sajūta ir sevišķi bīstama – visvairāk tad, ja vēl rodas zināms bezcerības stāvoklis. Cietējs sāk lolot atreibības jūtas, viņš grib traucēt arī otra cilvēka dzīvi, un parastais ceļš ir – neuzticība. Laulības pārkāpšana parasti ir atreibības akts. Neuzticīgais laulātais draugs gan parasti sevi attaisno un runā par milu un jūtām, bet mēs, psihologi, zinām šīs milas un šo jūtu vērtību. Jūtas arvien pieskaņojas pārākuma mērķim un nevar tikt uzskatītas par pierādījumu.

Kā piemēru apskatīsim kādu lutinātu sievieti, vienīgo bērnu ģimenē. Viņas vīrs agrāk pastāvīgi bija juties brāļa apspiests, un viņu saistīja jaunavas maigā, pakļāvīgā daba. Viņa no savas puses cerēja laulībā tikt atzīta un lolota. Laulība bija gluži laimīga tik ilgi, kamēr piedzima bērns. Tagad mēs jau varam paredzēt, kas notiks. Sieva arvien gribēja būt uzmanības centrā un baidījās, ka tagad šo vietu ieņems bērns, tāpēc viņa nepavisam nebija laimīga par bērna piedzimšanu. Arī vīrs arvien gribēja būt sievai pirmajā vietā, un tagad baidījās, ka sieva

varētu bērnu milēt vairāk. Rezultātā kā vīrs, tā sieva sāka viens otru turēt aizdomās. Viņi gan bija gluži labi vecāki un pret bērnu izturējās labi, bet dzīvoja pastāvīgās bailēs, ka viena vai otra mila mazināsies. Ļoti bīstami ir dzīvot pastāvīgās aizdomās: ja sāksim vērtēt katru vārdu, katru darbu, kustību vai izteiksmi, tad viegli atradīsim (domāsim, ka esam atraduši) milas trūkumu. Kā vīrs, tā sieva to arī atrada. Kamēr sieva pēc dzemdībām veselojās un kopa bērnu, vīrs saņēma atvaļinājumu un devās ceļojumā uz Parīzi. No turienes viņš sievietai rakstīja jautras vēstules un attēloja, cik labi viņam klājosies, cik jautri pavadot laiku, iepazīstoties ar interesantiem cilvēkiem u.t.t. Sieva sāka justies aizmirsta, nelaimīga, viņai pastāvīgi bija nomākts garastāvoklis. Beidzot viņu sāka mocīt agorofobija, viņa vairs neuzdrošinājās iziet viena. Kad vīrs pārbrauca, viņam pastāvīgi bija jāiet sievietai līdzi. Pavirši spriežot, varēja likties, ka viņa savu mērķi sasniegusi, jo viņa tagad atradās uzmanības centrā. Bet par spīti tam gandarījums nebija īsts, jo sieva juta, ka vīrs viņu atstās, tiklīdz viņa izveselosies no savas agorofobijas. Tāpēc slimība viņai nepārgāja.

Slimības laikā viņai laimējās atrast kādu ārstu, kas par viņu rūpējās ar vislielāko uzmanību – un viņa uzraudzībā viņa jutās daudz labāk. Viņa pieķērās ārstam kā vissirsnīgākajam draugam. Bet, kad ārsts redzēja, ka pacientei klājas labāk, viņš viņu atstāja. Slimniece sirsnīgā vēstulē pateicās viņam par pūlēm, bet ārsts neko neatbildēja. Kopš tā laika slimnieces stāvoklis atkal kļuva sliktāks.

Tad sieva sāka fantazēt par sakariem ar citiem vīriešiem, lai atriebtos vīram. Šīs fantāzijas netika realizētas, jo viņa slimoja ar agorofobiju un nekur neizgāja bez vīra. Un tā viņai neizdevās kļūt neuzticīgai.

Kad redzam tik daudz kļūdu laulības dzīvē, neatvairāmi uzmacas jautājums: «Vai tas viss nepieciešams?» Mēs zinām, ka šo kļūdu pirmsākums meklējams bērnībā, un, atklājot un analizējot prototipa raksturu, ir iespējams mainīt maldīgu dzīves stilu. Tāpēc būtu ieteicams izveidot padomdošanas punktus,

kuros ar individuālpsholoģijas metožu palīdzību varētu raisīt un risināt laulības dzīves savijušos mezglus. Tādos padomdevēju punktos strādātu pieredzējušas, izglītotas personas, kas saprastu, ka visi notikumi indivīda dzīvē ir saistīti un savīti kopsakarā. Padomdevējiem katrā ziņā būtu ar vislielākajām simpātijām jāiejūtas padoma prasītāja stāvokli.

Padomdevējs nedrīkstētu teikt: «Jūs nevarat sadzīvot – jūs pastāvīgi ķīldojaties – jums vajadzētu šķirties.» Kadu labumu dod šķiršanās? Parasti šķirteņi precas atkal un turpina agrāko dzīves stilu. Daži cilvēki šķiras vairākas reizes un arvien apprecas no jauna: viņi vienkārši atkārto savas kļūdas no sākuma. Tādi cilvēki padomu punktā varētu apjautāties, vai viņiem ir izredzes būt laimīgiem jaunajā laulībā un jaunajos mīlas sakaros.

Neskaitāmas mazas kļūdas tiek izdarītas bērnībā un nelielas svarīgas līdz pat laulībai. Daži cilvēki pastāvīgi baidās aļoties. Ir bērni, kas nekad nejutās laimīgi, jo pastāvīgi baidās vilties. Tādi bērni vai nu jūt, ka viņus vairs nemil un cits ieņēmis viņu vietu, vai arī kāds sens smags pārdzīvojums viņus padarījis mānītīgi bailīgus, viņi baidās, ka traģēdija varētu atkārtoties. Viegli paredzēt, ka šādas bailes no aļošanās vēlāk laulības dzīvē radīs greizsirdību un aizdomas.

Sievietes parasti jūtas pazemotas, apzinoties, ka ir tikai rotallietīņas viriešu rokās un ka virieši pastāvīgi ir neuzticīgi. Ja ir tāda sajūta, tad laulība nevar būt laimīga. Laime nav iespējama, ja viens cilvēks ir pārliecināts, ka otrs viņu drīz vien atstās.

Spriežot pēc tā, kā cilvēki meklē padomus mīlas un laulības lietās, jāsecina, ka viņi uzskata šīs divas parādības par galvenajām dzīves problēmām. No individuālpsholoģijas viedokļa jāsaka, ka tās nepavisam nav galvenās dzīves problēmas, lai gan to nozīmi nedrīkst novērtēt par zemu. Individuālpsholoģijai neviena dzīves problēma nav svarīgāka par citu. Ja cilvēki uzsver seksuālās problēmas un piešķir tām galveno nozīmi, viņi izārda dzīves harmoniju.

Varbūt iemesls tam, ka seksuālajiem jautājumiem cilvēka prāts piešķir tik lielu nozīmi, ir meklējams apstākļi, ka šajos jautājumos mēs jaunatnei nesniedzam kārtīgus paskaidrojumus. Atcerieties, ko teicām par trim galvenajām dzīves problēmām. Ar pirmo, sabiedrisko problēmu, kurā ietilpst mūsu izturēšanās pret citiem, mūs iepazīstina jau no pašas dzimšanas, māca mūs dzīvot sabiedrībā. Tādas lietas mēs iemācāmies agrī. Arī savā arodā mums ir regulārs mācību kurss, mums ir skolotāji un grāmatas, kas māca mums pareizu rīcību. Bet kur ir tās grāmatas, kas gatavo mūs milai un laulībai? Protams, ir bezgala daudz grāmatu par milu un laulību. Literatūra ir pārsātināta ar milas stāstiem, bet ir ļoti maz grāmatu, kuras stāsta par laimīgām laulībām. Un tāpēc, ka mūsu kultūra ir tik cieši saistīta ar literatūru, katra cilvēka uzmanību saista grāmatu tēli, bet tie vienmēr ir nelaimīgi un piedzīvo visādas neveiksmes. Nav jābrīnās, ka cilvēki pret laulību izturas tik piesardzīgi un bailīgi.

Tā cilvēki rīkojušies kopš seniem laikiem. Jau bībeles teika stāsta, ka visa nelaime cēlusies no sievietes, un kopš tā laika vīriešu un sieviešu milas dzīvē arvien radušies traģiski sarežģījumi. Mūsu audzināšanas paņēmieni šai virzienā ir pārāk stingri. Nevajadzētu audzināt zēnus un meitenes it kā grēkam, bet būtu daudz prātīgāk audzināt vīriešus un sievietes laulības dzīvei, un audzināt viņus tā, lai viņi laulībā justos vienlīdz vajadzīgi.

Fakts, ka sievietes jūtas mazvērtīgas, pierāda, ka mūsu kultūra ir kļūdijusies. Ja lasītājs par to nav pārliecināts, lai paintersējas, pēc kā sievietes tiecas; viņš konstatēs, ka parasti sievietes grib citus pārspēt un bieži mācās un pārpūlas daudz vairāk nekā vajadzīgs. Viņas ir lielākas egocentriķes nekā vīrieši. Nākotnē sievietēm vajadzētu izkopt sevi vairāk sociālo interešu un nedzīties tikai pēc sava labuma. Bet, lai to panāktu, mums vispirms ir jāizklidina mārticīgie aizspriedumi par vīriešu privilēģijām.

Dažos piemēros apskatīsim, cik nepietiekama mēdz būt

cilvēku sagatavotība laulības dzīvei. Kādā ballē jauns cilvēks dejoja ar skaistu meiteni, ar kuru viņš jau bija saderinājies, bet piepeši viņam nokrita brilles. Lai tās paceltu, viņš savu partneri tik spēcīgi aizgrūda projām, ka tā gandrīz pakrita. Kāds draugs pieskrēja un prasīja: «Ko tu dari!?» Viņš atbildēja: «Es taču nevarēju viņai ļaut samīt savas brilles!» Skaidri redzams, ka šis jauneklis nepavisam nebija sagatavots laulības dzīvei, un meitene darija pareizi, ka viņu atstāja.

Vēlākajā dzīvē viņš griezās pie ārsta un sūdzējās par melanholiju. Egocentriķi ļoti bieži ir melanholiķi.

Tūkstošiem zīmju rāda, vai kāds cilvēks ir piemērots laulības dzīvei, vai nav. Milas lietās nekad nevar ticēt tādām cilvēkam, kas nokavējas bez svarīga iemesla. Tāda izturēšanās norāda uz to, ka cilvēks pastāvīgi vilcinās, un tā ir zīme, ka viņš nav pietiekami sagatavots dzīves problēmām.

Nepietiekamas sagatavošanās zīme ir arī viena laulātā tieksme pastāvīgi audzināt un kritizēt otru. Slikti, ja cilvēks ir jūtēlīgs, jo tas norāda uz mazvērtības kompleksu. Tāds cilvēks, kam nav draugu un kas sabiedrībā iet nelabprāt, nav piemērots laulības dzīvei. Arī vilcināšanās, izvēloties amatu, nav laba zīme; slikti piemērots ir arī pesimists, jo pesimisms norāda uz drosmes trūkumu, iedzīvojoties jaunās situācijās.

Un tomēr, nemaz nebūs grūti izvēlēties piemērotu personu, vai, pareizāk sakot, precīzi izvēlēties dzīvesbiedru. Ideālu cilvēku atrast nav iespējams, un, ja kāds meklē ideālu laulāto draugu un nespēj to atrast, varam būt pārliecināti, ka tāds cilvēks grib vilcināties. Viņš īstenībā baidās precēties.

Vācu tautai ir sena paraša izmēģināt, vai jaunais pāris sader kopā laulībai. Dažviet laukos puisī un meitu liek pie zāģa, katru savā galā. Viņiem jāpārzāģē baļķis, kamēr radi stāv apkārt un skatās, vai vilcieni saskan. Baļķi var pārzāģēt tikai divi cilvēki, un tāpēc katram ir jāuzmana, ko dara otrs, un savi vilcieni jāpieskaņo otra vilcieniem. Tauta uzskata šo darbu par labu pārbaudījumu nākošajai laulības dzīvei.

Noslēgumā mēs vēlamies atkārtot savu apgalvojumu, ka

mīlas un laulības problēmas spēs atrisināt tikai sabiedriski piemērojušās personas. Visvairāk kļūdu izriet no kopības jūtu trūkuma, un šīs kļūdas iespējams novērot tikai tad, kad cilvēks nonāk jaunā situācijā. Laulība ir problēma, kas risināma divatā. Mēs gan esam sagatavoti uzdevumiem, ko var veikt vienatnē vai arī kas veicami divdesmitiem, bet neesam radināti dzīvot un strādāt divatā. Bet, neskatoties uz trūkumiem mūsu audzināšanā, laulības izvirzītie uzdevumi ir sekmīgi veicami, ja vien abi partneri saprot katrs sava rakstura kļūdas un visus jautājumus izšķir, ievērojot vienlīdzības principu.

Gandrīz lieki ir piebilst, ka augstākais laulības veids ir monogāmija. Daži cilvēki, balstoties uz pseidozinātniskiem vienklikiem, apgalvo, ka poligāmija cilvēka dabai esot vairāk piemērota. Šī atziņa ir maldīga un nav pieņemama, jo mūsu kultūrā mīla un laulība ir sociālas problēmas. Mēs neprecamies savas izprieces pēc, bet netieši sociālā pienākuma dēļ. Vispārinot vēl vairāk, jāsaka, ka laulības tiek slēgtas rases uzturēšanas vārdā.

Divpadsmitā nodaļa

Seksualitāte un seksuālās problēmas

Iepriekšējā nodaļā apskatījām mīlas un laulības normālās problēmas. Tagad pievērsīsimies šī paša jautājuma īpatnējam aspektam – seksuālajām problēmām un to saistībai ar reālām vai iedomātām nenormālībām. Mēs jau redzējām, ka lielākā daļa cilvēku mīlas problēmām ir sagatavoti daudz sliktāk nekā citiem dzīves jautājumiem. Šī atziņa vēl jo vairāk attiecināma uz seksuālajiem jautājumiem. Seksuālajos jautājumos vēl valda pārsteidzoši daudz mānītības.

Visparastākā mānītība attiecas uz iedzimtajām īpašībām, t.i. ticību, ka esot daži iedzimti seksualitātes veidi, kurus nevarot mainīt. Mēs ļoti labi zinām, cik viegli iedzimtības jautājumu var izmantot kā aizbildinājumu vai atrunu un kā tādas atrunas kavē labošanu. Tādēļ ir nepieciešams tādus it kā zinātniski pamatotus uzskatus izgaismot. Vidusmēra cilvēks tādus uzskatus parasti uztver pārāk nopietni un neredz, ka šādu uzskatu autori mums rāda tikai rezultātus, bet nemaz nepēta, ciktāl seksuālo instinktu iespējams ierobežot vai mākslīgi pastiprināt. Bet rezultāti taču ir atkarīgi no pēdējiem diviem apstākļiem.

Seksualitāte parādās jau dzīves pirmajās dienās. Katra māte un aukle, rūpīgi novērojot, redzēs, ka jau pirmajās dienās pēc bērna piedzimšanas parādās noteikti seksuāli kairinājumi un kustības. Šāda seksualitātes izpausme no apkārtnes iespajdiem ir atkarīga daudz lielākā mērā nekā to varētu domāt, un tāpēc, ja bērns sāk šai virzienā darboties, vecākiem jāatrod līdzekļi, kā viņu izklaidēt. Ļoti bieži līdzekļi nav izvēlēti pareizi, bet dažreiz iedarbīgu līdzekļu nemaz nav.

Ja zidāinim izvadorgāni nefunkcionē pareizi, tad viņam gluži dabiski attīstās lielāka interese par seksuālām norisēm. Tāda interese rodas par jebkuru defektīvu orgānu, un dzimumorgāni nav nekāds izņēmums. Tomēr, pietiekami agri iesākot, ir iespējams bērnu audzināt pareizi.

Vispār jāsaka, ka noteiktas seksualitātes izpausmes bērnībā ir gluži dabiskas, un mums nebūt nav jābažijas, novērojot bērna dzimumorgānu darbību. Galu galā, katra dzimuma mērķis taču ir savienoties ar otru. Mums arvien jāpaliek nogaidoša novērotāja lomā, jābūt uzmanīgiem un jā rūpējas par to, lai seksuālā attīstība neaiziet nepareizā virzienā.

Parasti iedzimtiem trūkumiem tiecas pieskaitīt to, kas īstenībā ir bērnībā sāktas pašvingrināšanās (treniņa) rezultāts. Dažreiz pat pašu vingrināšanās aktu uzskata par iedzimtu rakstura īpašību. Ja bērns, piemēram, vairāk interesējas par savu nekā par pretējo dzimumu, tad to tiecas izskaidrot ar iedzimtu nespēju. Bet mēs zinām, ka šī nespēja ir kaut kas, ko bērns attīsta («trenē») no dienas dienā. Daudzi domā, ka bērnam vai pieaugušajam novērojamās seksuālās perversijas (ačgārņības) pazīmes esot iedzimtas. Bet, ja tas tā būtu, – kādēļ tad cilvēks vingrinātos (trenētos)? Kādēļ viņš par to sapņotu un sapņos atkārtotu savas darbības?

Individuālp psiholoģija izskaidro, kāpēc dažas personas pēc kāda laikā šo treniņu pārtrauc. Tie ir, piemēram, tādi, kas baidās no neveiksmes, tie, kas cieš no mazvērtības sajūtas. Dažreiz viņi vingrinās tik intensīvi, ka rezultātā rodas pārtraukuma komplekss, un šādā gadījumā novērojam pārspīlētu rosību, ko var noturēt par pārkairinātu seksualitāti. Tādiem cilvēkiem var piemist pat lielāks seksuāls spēks.

Apkārtne lielā mērā var veicināt seksuālus kairinājumus. Mēs zinām, cik ļoti gleznas, grāmatas, kino un noteikta sabiedrība var kairināt seksuālos dzenuļus. Varam droši apgalvot, ka mūsdienās viss tiecas uz to, lai attīstītu pārspīlētu interesi par seksuālo dzīvi. Nenoniecīnot seksuālā instinkta nozīmi un lomu, kas tam piemīt milā, laulībā un cilvēka sugas uzturēšanā,

apgalvosim, ka seksualitāte mūsdienās tiek uzsvērtā pārspilēti.

Vecākiem, kas novēro savus bērnus, ir jāsaprot pārspilētā seksuālo tendenču nozīmi. Bieži māte pārāk lielu uzmanību pievērš pirmajām bērības seksuālajām kustībām un tā iespaido arī bērnu – tā, ka viņš pārvērtē to nozīmi. Māte ir satraukusies un pastāvīgi nodarbojas ar tādu bērnu, runā ar viņu par seksuālām lietām un pat soda. Zinot, ka bērniem patīk būt uzmanības centrā, varam saprast, ka bērns bieži vien saglabā savu slikto paradumu tikai tāpēc vien, ka viņu par to bar. Sarunās ar bērnu labāk šo lietu nepārspilēt, bet izturēties pret to tāpat kā pret citām parādībām. Bērns būs daudz vieglāk atradināms, ja neizrādīsīm, cik ļoti mums šī lieta rūp.

Dažreiz bērns seko tradīcijām, kas viņu stimulē noteiktā virzienā. Varbūt māte ir ne tikai mīļa, bet bērnu arī bieži apkāpj, skūpstā u.t.t. Tādas lietas nedrīkst pārspilēt, lai gan dažas mātes apgalvo, ka nevarot atturēties no bērna skūpstīšanas. Tāda izturēšanās drīzāk bērnam kaitē nekā norāda uz mātes mīlestību. Lutināts bērns neattīstās seksuāli pareizi.

Sakarā ar to jāaizrāda, ka daudzi ārsti un psihologi seksuālo attīstību uzskata par gara, psihi, kā arī visu fizisko rosību attīstības pamatu. Mūsaprāt, tas nav pareizi, jo arī seksualitātes veids un attīstība ir atkarīgi no personības – no dzīves stila un ideāltēla.

Ja mēs, piemēram, zinām, ka kāds bērns savu seksualitāti noteiktā veidā izpauž un kāds cits bērns to apspiež, tad varam uzminēt, kas ar viņiem abiem notiks, kad viņi būs pieauguši. Ja bērns arvien grib būt uzmanības centrā un valdīt, tad arī savu seksualitāti viņš attīstīs tā, lai valdītu un būtu uzmanības centrā.

Daudzi cilvēki domā, ka viņi ir pārāki un valda pār citiem, ja ļauj savam seksuālam instīktam izpausties poligāmijā. Viņiem ir dzimumsakari ar daudzām personām, un varam viegli novērot, ka psiholoģisku iemeslu dēļ viņi tišām pārspilē savas seksuālās iegribas un tieksmes. Viņi domā, ka līdz ar to kļūs par valdniekiem. Tā, protams, ir tikai ilūzija un nav nekas vairāk, kā mazvērtības sajūtas kompensācija.

Mazvērtības komplekss ir vainojams arī seksuālo anormāliību gadījumos. Tāds cilvēks, kas cieš no inferioritātes kompleksa, pastāvīgi meklē vieglāko izeju. Dažreiz viņš to atrod, ignorējot visu pārējo dzīvi un pārspilējot seksuālo.

Bērnos šo tendenci sastopam bieži, sevišķi tajos, kas vēlas ap sevi nodarbināt citus. Viņi rada grūtības, nodarbina vecākus un skolotājus un tā seko savām tieksmēm dzīvei nederīgā virzienā. Arī vēlāk dzīvē viņi nodarbinās citus ar savām tieksmēm un gribēs šādā veidā būt pārāki. Tādiem bērniem seksuālās tieksmes sakūst ar tieksmēm uzvarēt un valdīt. Dažreiz, izvairoties no dzīves iespējām un problēmām, viņi var arī pilnīgi novērsties no pretējā dzimuma un vingrināties homoseksualitātē. Ļoti zīmīgi, ka izvīrtušiem cilvēkiem ļoti bieži ir arī pārkairināta seksualitāte. Īstenībā viņi pārspilē savas ačgārnās tieksmes, lai būtu nodrošināti pret normālas dzimumdzīves problēmu, no kuras tie grib izvairīties.

Šī parādība kļūst saprotama tikai tad, ja sapratīsim viņu dzīves stilu. Te mums darišana ar cilvēkiem, kas grib, lai viņiem velta daudz uzmanības, bet kas tomēr domā, ka nespēs pretējo dzimumu saistīt. Attiecībā uz pretējo dzimumu viņi mokās ar mazvērtības kompleksu, kura izveidošanos varam izsekot no pašas bērnības. Ja ģimenē, piemēram, meitenes un māte bija daudz pievilcīgākas par viņiem, tad viņos iesakņojas pārliecība, ka viņi nekad nebūs pievilcīgi sievietes acīs. Tādiem cilvēkiem pretējais dzimums varbūt patīk tik ļoti, ka viņi to sāk imitēt. Vīrieši dažreiz izturas kā meitenes, un meitenes izturas kā vīrieši.

Minētajam tieksmju pārspilējumam laba ilustrācija ir gadījums ar kādu slimnieku, kuru apvainoja sadismā un tikumības pārkāpumos ar bērniem. Pētot viņa attīstības gaitu, mums tapa zināms, ka viņam bijusi ļoti despotiska māte, kas viņu pastāvīgi kritizējusi. Par spīti tam skolā viņš izrādījies labs un apdāvināts skolēns, tikai māte nekad neesot bijusi apmierināta ar viņa sekmēm. Tāpēc viņš vēlējās māti norobežot no savām jūtām pret ģimeni. Tēvu viņš ļoti mīlēja, pastāvīgi par viņu rūpējās, bet par māti neinteresējās.

Mēs redzam: tādā bērņā iesakņojas pārliecība, ka sievietes ir bargas un kritiskas, ka kontakti ar viņām ir nepatīkami un no tiem rodas neizbēgams ļaunums. Tādējādi viņš sāka no pretējā dzimuma vairīties. Turklāt minētais vīrietis piederēja pie tā cilvēku tipa, kas seksuāli uzbudinās brīžos, kad pārcieš bailes. Tā kā šī tipa cilvēks pastāvīgi cieš no bailēm un pārkairinājuma, viņš meklē situācijas, kuras viņā neizraisītu bailes. Vēlāk dzīvē viņš varbūt sevi soda un spīdzina, vai arī labprāt redz – patiesībā vai tikai fantāzijā – bērņu spīdzināšanu. Viņš pieder pie aprakstītā tipa, un tāpēc viņš savās reālajās vai izfantazētajās mocībās pārdzīvo seksuālu kairinājumu un baudu.

Šis gadījums rāda, kādas ir sekas nepareizam trenīņam. Slimnieks nesaprata savu paradumu kopsakarū, un, kad viņš to saskatīja, tad bija jau par vēlu. Pārāk grūti ir sākt pāraudzīnāt 25 vai 30 gadus vecu cilvēku. Īstais laiks audzināšanai ir bērņība.

Bet bērņībā lietas bieži vien sarežģās psiholoģisko attiecību ar vecākiem dēļ. Ļoti interesanti novērot, kā sadursmes un psiholoģiski konflikti starp vecākiem un bērņiem izraisa nepareizu seksuālo trenīņu. Ķildīgs bērņs, sevišķi pubertātes vecumā, mēdz izmantot seksualitāti ar nepārprotamu nodomu apvainot un sāpināt vecākus. Mēs zinām, ka zēni un meitenes ir meklējuši seksuālus sakarus tūlīt pēc ķildas ar vecākiem – galvenokārt, lai atriebtos vecākiem, jo viņi mana, ka vecākiem tas ļoti sāpēs. Ķildīgs, stūrgalvīgs bērņs gandrīz vienmēr atriebsies šādā veidā.

Vienīgais ceļš, kā bērņu pasargāt no šāda kļūmīga soļa, ir – ieaudzināt viņā atbildības sajūtu par sevi pašu – lai viņš nedomā, ka aizskars tikai savus vecākus, bet atceras, ka izaicinās arī pats savu likteni.

Seksualitāti iespaido ne vien dzīves stilā atspoguļojušies bērņības pārdzīvojumi, bet arī valsts politiskie un ekonomiskie apstākļi, kas rada sevišķu sabiedriskās dzīves stilu. Pēc krievu – japāņu kara un pēc pirmās revolūcijas sabrukuma Krievijā, kad cilvēki bija zaudējuši cerības un ticību nākotnei, izvērsās

loti stipra seksuālās uzdzīves kustība, ko apzīmēja kā saņinismu*. Seksuālā uzdzīve aizrāva picaugušos un pat skolēnus. Līdzīgi seksuālie pārspilējumi rodami arī revolūcijas laikā, un mēs visi atceramies, kāda seksuālā izvirtība valdīja kara laikā. Tas notiek tādēļ, ka dzīve šķiet zaudējusi vērtību.

Interesanti atzīmēt, ka pat policija seksualitāti uzskata par psiholoģisku reakciju. Pēc katra lielāka nozieguma policija mēdz pārmeklēt prostitūtu mājokļus un lielākoties meklēto slepkavu vai zagli arī atrod. Pēc pastrādātā nozieguma noziedznieks ir uztraukts un sasprindzināts, un meklē atvieglojumu. Lai nebūtu jājūtas kā ļaundarim, viņš grib sev pierādīt, ka vēl ir spēcīgs un var valdīt pār citiem.

Kāds franču rakstnieks saka, ka cilvēks esot vienīgais dzīvnieks, kas ēd tad, kad nav izsalcis, dzer tad, kad tam neslāpst un seksuālās attiecībās ar pretējo dzimumu stājas visu cauru gadu bez pārtraukuma. Seksuālā instinkta (tāpat kā citu tieksmju) pārspilējumam ir jaunas sekas. Visas pārspilētās tieksmes vai intereses traucē dzīves harmonisko ritmu. Psihologiskajos žurnālos pārpārēm ir aprakstīti gadījumi, kad cilvēki savas tieksmes attīstījuši līdz slimīgiem apmēriem. Katrs cilvēks zinās stāstīt par skopuļiem, kas pārspilē naudas nozīmi. Daži cilvēki pārspilē tīrības nozīmi. Viņi mazgā un mazgājas cauru dienu un domā, ka mazgāšanās ir svarīgāka par visiem citiem darbiem. Dažiem liekas, ka cilvēka dzīvē galvenā lieta ir ēšana. Viņi ēd no rīta līdz vakaram, runā tikai par ēdieniem un interesējas tikai par ēdamām un neēdamām lietām.

Glūži tāpat tas ir arī ar seksuāliem ekscēsijiem; arī tie sagrauj cilvēka dzīves līdzsvaru un neglābjami rauj visu dzīves stilu nederīgā virzienā.

Parcīzi audzinot, seksuālais instinkts un seksuālās tieksmes

---

* Atvasināts no Arcibaševa romāna *Saņins* varoņa vārda. (*Aut. piez.*)

Mihails Arcibaševs (1878–1927) savā romānā *Saņins* (1907) no jauna pārskata revolūcijas vērtības. Romānā apsmaidīts tāda revolucionāra tips, kuram sveša morāle. (*Red. piez.*)

jāiegrožo un jāvada uz mērķi, kurā apvienojas visa mūsu aktivitāte. Ja cilvēks būs izraudzījies pareizu mērķi, tad viņš nepārspilēs ne seksualitāti, ne citas tieksmes.

Visas intereses un tieksmes ir jākontrolē un jāsapņo, bet arī pilnīga apspiešana ir bīstama. Tāpat kā nepietiekama barība novājina cilvēka miesu un garu, nevēlama arī pilnīga seksuāla atturība.

Ar to gribam teikt, ka normālā dzīves stilā seksuālās tieksmes atradīs savu pareizo izteiksmi. Ar to nebūt nav teikts, ka neirozes (t.i., traucēta dzīves stila pazīmes) varētu dziedināt, tikai ļaujot brīvi izpausties seksuālajam instinktam, kā to apgalvo daži ārsti. Pēdējā laikā tik populārais apgalvojums, it kā neirozes cēlonis esot apspiestās seksuālās tieksmes (libido), ir nepareizs. Pareizs gan būtu pretējais apgalvojums, proti, ka neirotiķi nespēj dzīvot normālu seksuālo dzīvi.

Bieži vien ārstam psihologam ir darīšana ar cilvēkiem, kas savam dzimuminstinktam ļāvuši brīvu vaļu, jo tas viņiem ieteikts veseljošanās nolūkā –, bet stāvoklis kļuvis daudz sliktāks. Tādā veidā cilvēki nekad nevar izveseļoties, jo viņi nespēj iegrozīt savas seksuālās tieksmes sociāli derīgos rāmjos, bet tikai tāda rīcība varētu sagādāt nervu atslābumu. Dzimuminstinkta darbošanās pati par sevi nervu slimniekus neizārstēs, jo neiroze, ja tā varētu izteikties, ir dzīves stila slimība un to var ārstēt tikai, rūpējoties par dzīves stilu.

Individuālpsihologam visas šīs parādības ir tik ļoti skaidras, ka viņš bez vilcināšanās iesaka laimīgu laulību kā visu seksuālo sarežģījumu atrisinājumu. Neirotiķis ļoti nelabprāt pieņem šādu atrisinājumu, jo neirotiķis ir gļēvulis un nav labi sagatavots sociālajai dzīvei. Visi tie cilvēki, kas pārspilē seksualitāti, plāpā par poligāmiju, par draudzības vai izmēģinājuma laulībām, it vienkārši mēģina izvairīties no seksuālo problēmu sociālā atrisinājuma. Viņiem trūkst pacietības šo problēmu atrisināt vīra un sievas savstarpējā saskarsmē, un tāpēc viņi fantazē, kā ar jaunas formulas palīdzību aizbēgt no dzīves. Visgrūtākais ceļš tomēr dažreiz izrādas vistaisnākais.

Noslēgums

Pienācis laiks apkopot mūsu pārskata rezultātus. Droši varam apgalvot, ka individuālpsiholoģijas metodes sākas un beidzas ar mazvērtības sajūtas problēmu.

Cilvēku centienu un panākumu pamatā ir mazvērtības izjūta. No otras puses, mazvērtības sajūta ir arī visu mūsu psiholoģiskās nepiemērotības problēmu pamatā. Ja cilvēks neatrod sev pareizu, konkrētu superioritātes mērķi, viņš kriet par upuri inferioritātes kompleksam. Inferioritātes komplekss rada vēlēšanos izvairīties no cīņas, un šī vēlēšanās savukārt izpaužas pārākuma kompleksā, kas nav nekas cits, kā mērķis dzīvei nederīgā, veltā virzienā, tomēr sagādā baudu, ko cilvēkam sniedz mānīgas sekmes.

Tāds ir psiholoģiskās dzīves dinamiskais mehānisms. Konkrēti runājot, mēs zinām, ka kļūdas mūsu psihes darbībā dažreiz ir ļoti bīstamas. Mēs zinām, ka dzīves stils izkristalizējas bērnībā veidotās tieksmēs – tani ideāltipā, kas attīstās līdz četru piecu gadu vecumam. Un tādēļ visas mūsu psiholoģiskās dzīves galvenais virziens ir atkarīgs no pareizas vadības agrā bērnībā.

Attiecībā uz pareizu vadību bērnībā mēs jau aizrādījām, ka galvenais mērķis būtu – izkopt pietiekami spēcīgas kopības jūtas tādos virzienos, kuros var ietilpināt derīgus un veselīgus dzīves mērķus. Bērni jāaudzina tā, lai viņi spētu pielāgoties sabiedriskajai dzīvei. Tikai tādā veidā varēs ierobežot vispārējo mazvērtības sajūtu un novērst briesmas, ka tā varētu pārvērsties inferioritātes un superioritātes kompleksā.

Piemērošanās sabiedrībai ir inferioritātes problēmas pretstats. Cilvēki sabiedrībā dzīvo tikai tādēļ, ka atsevišķi viņi jūtas vāji un mazvērtīgi. Individua glābiņš tātad meklējams kopības jūtās un sabiedriskā kopdarbībā.

Igors Šuvajevs
Alfreda Ādlera individuālpsiholoģija

Lietojot izteikumu *mazvērtības komplekss*, reti kad aizdomājas par tā izcelsmi un parasti nemaz nezina, ka šo nosaukumu ir ieviesis un attiecīgo ideju izvērsis Alfreds Ādlers. Turklāt tas nav vienīgais vārdu salikums, ko ieviesis A.Ādlers – ikdienas valodā, bērnu audzināšanas praksē un cilvēkzinībā (antropoloģijā) šādus nosaukumus neapzināti (t.i., neatceroties to ieviesēju un attiecīgās viņa idejas, intuīcijas) lieto visai bieži. «Alfreds Ādlers,» kā raksta Igors Karuzo un Ēvalds Englerts, «ir viens no nepazīstamākajiem un visvairāk pārprastajiem XX gadsimta psihologiem. Ja Freidu noliedza, tad Ādlers bija pazudis. Viņš gan tika ieviests psihologu oficiālajā sarakstā – laikam, lai tas izskatītos pilnīgāks, taču jautājums par viņa domāšanas esenci netika risināts. Tas, ko par viņu zināja un ko par viņu parasti zina mūsdienās, bieži vien ir viņa psiholoģijas pārprašana, viņa intuīciju apvēršana otrādi, nepareiza informācija.»¹

Zināmā mērā šajos pārpratos un neizpratnē ir vainojams arī pats A.Ādlers. Savus uzskatus viņš izklāsta nevis rakstos ar izkoptu stilu un viennozīmīgu terminoloģiju, bet gan dzīvā sarunā, tādējādi vedinādams uzskatīt sevi par sokratisku dialogistu. A.Ādlers ir kaismīgs savu uzskatu propagandētājs (dažas viņa grāmatas arī izdotas kā runu vai lekciju pieraksti) – un tas sekmē viņa mācības popularitāti, taču vienlaikus rada arī pārpratumus, kas pastāv (vai ko uztur) līdz pat mūsdienām. Uzskatu sokratiskais izklāsta veids sasaucas arī ar A.Ādlera izskatu un izturēšanos: «(.) viņš izskatījās kā Vīnes sīkpilsonis. Tā viņš arī runāja, bieži vien arī tā gērbās, un pat viņa seja bija

nenoliedzami līdzīga labsirdīgi karikētajai mūžīgā vinieša sejai, ko varēja skatīt tik daudzos žurnālos un uz plakātiem. Pirmajā acumirkli viņš nevienam neimponēja, par viņu interesējās mēreni. Saskaroties ar viņu tuvāk, pārsteidza acis: to izteiksme mainījās neparasti strauji, dažkārt – briesmīgi strauji.»²

A.Ādlers ir pirmais izcilākais Z.Freida piekritējs (ne velti viņus abus un K.G.Jungu dēvē par psihoanalīzes triumvirātu), kas gan drīz vien sarauj attiecības ar dziļu psiholoģijas pamatlicēju. Viņu attiecības ir visai saspringtas, kaismīgi polemiskas un aizvainojošas, un tādas tās starp freidiešiem un ādleriešiem saglabājas arī turpmāk. Savstarpējo aizvainotību nespēj mazināt nedz A.Ādlera, nedz (vēlāk) Z.Freida nāve. 1937.gada 22.jūnija vēstulē A.Cveigam Z.Freids raksta: «Ebrejpuikam no Vīnes priekšpilsētas nāve Aberdēnā jau pati par sevi ir karjera un pierādījums tam, cik tālu viņš ticis. Faktiski pasaule viņam ir bagātīgi atmaksājusi par to, ka viņš novērsies no psihoanalīzes.»³

A.Ādlera piekritēji gan uzstāj, ka viņš nekad neesot bijis Z.Freida skolnieks, ka tā esot tikai leģenda, kuras rašanos un izplatību veicinājis pats Z.Freids un viņa ortodoksālie sekotāji. Vieni uzskata, ka A.Ādlers esot koriģējis Z.Freida mācību un ietekmējis viņa uzskatu attīstību, turpretim citi apgalvo, ka A.Ādlers radījis oriģinālu mācību, no kuras psihoanalītiķi freidisti aizguvuši dažas svarīgas idejas.⁴ Šajos pārspriedumos stipri vien atveidojas partejiskās kaislības un personiskā psiholoģija, nevis patiesība un konkrēti vēsturisku pētījumu rezultāti, taču nevar noliegt, ka psihoanalīzes institucionalizācija un izplatība pasaulē vedina identificēt dziļu psiholoģiju ar ortodokso, t.i., freidisko psihoanalīzi un neofreidismu. Pēdējā laikā gan situācija ir mainījusies, jo visdažādākās dziļu psiholoģijas skolas un virzieni «sāk aplūkot cita citu satīcīgi, nenīvējot pasauluzskatītos un zinātniskos pretstatus»⁵ It īpaši A.Ādlera idejas sasaucas ar Es–psiholoģijas meklējumiem, kas sešdesmitajos gados izvirzās psihoanalīzes priekšplānā, tās sabalsojas arī ar Z.Freida idejām, meklējumiem un atziņām. Šajā

zinā visnotaļ pamatoti var uzskatīt, ka A.Ādlera mācība ir viena no dziļu psiholoģijas vai psihoanalitiskās antropoloģijas variācijām.

Psihoanalizes statusu, struktūru un nozīmi vēl joprojām apstrīd, taču šī polemika vairs nenorisinās Vilhelma Veiganta uzdotajā torņkārtā: «Psihoanalīze ir policijas kompetencē.»⁶ Vieni psihoanalīzi uzlūko par netradicionālu, neklasisku psiholoģijas virzienu, kā «dziļu psiholoģiju» ar klaji dziedniecisku, psihoterapeitisku ievirzi, uzsverot tās empīrisku izcelsmi un psihoanalītiķu neveiksmīgos, neadekvātos vispārinājumus, turpretim otri uzskata, ka psihoanalīze ir teorija, kurā dominē interpretācija un deskripcija, saistot to ar visdažādākajiem filosofiem un teorētiķiem. Vieni uzskata, ka psihoanalīze vispār nav zinātne (H.Eizenks, E.Krēpelins, O.Bumke u.c.), otri uzskata, ka tā ir dabaszinātne (H.Hartmans, D.Rapaports, K.Kriss u.c.), trešie to uzskata par «gara zinātņu psiholoģiju» (V.Diltejs, E.Šprangers, E.Huserls, M.Merlo-Pontī u.c.), bet ceturtie – par sociālo zinātņu hermeneitiku (P.Rīkērs, A.Lorencers u.c.). Zināmu iemeslu tādiem pārspridumiem dod paši psihoanalītiķi – viņu darbi nereti atgādina kārtainu pīrāgu: empīriski (kliniski, dabaszinātniski u.tml.) novērojumi mijas ar teorētiskiem vispārinājumiem, filosofiskiem un teoloģiskiem secinājumiem, metafiziskām un natūrfilosofiskām spekulācijām.

Pirmām kārtām psihoanalīze ir sociāli angažēta antropoloģija, kas ietver gan cilvēka pārdzīvojuma un izturēšanās teoriju, gan šo procesu izpētes metodi, gan arī to harmonizēšanas vai dziedināšanas tehniku. Sociālā angažētība nosaka to, ka psihoanalīze izvēršas par vienu no kultūrkritikas (sociālās kritikas) formām vai, tieši pretēji, par adaptēšanās (konformisma) programmu (it īpaši tas vērojams anglosakšu zemēs, kurās dominē psihoanalīzes (vai tās izpratnes) bioloģiski medicīniskais aspekts), taču šī iezīme, ja var tā izteikties, ir tikai psihoanalīzes epifenomens. Neraugoties uz visdažādākajām atrunām, kas ir tekstuāli un vēsturiski pamatojamas, psiho-

analīze pēta to psihes jomu, ko nenosaka cilvēka apziņa un kas neizriet no pasaules, kurā cilvēks dzīvo ar šo apziņu. Principā tā ir apziņas ontoloģija, kas nav izvērsta nedz kā filosofiska sistēma, nedz arī kā zinātniska teorija. Psihoanalīze izvēršas par cilvēka (vai apziņas dzīves) izturēšanās metateoriju, kurā dominē pārveides tehnoloģija, t.i., tā pieļauj, ka var veidot (un tas tiek darīts) visdažādākās teorijas un spriedumus, taču galvenais ir praktiskā darbība, «psihoanalītiskā izturēšanās»⁷. Šajā ziņā, kā raksta Alfreds Lorencers, psihoanalīzes terapeitiskā prakse, neskatoties uz visdažādāko skolu un virzienu teorijām, ir nemainīga.⁸ Psihoanalītiskajā praksē analītiķis ir spiests pieņemt lēmumu (hipotēzi, spriedumu, ko var censties izvērst par teoriju vai saistīt to ar kādu mācību), kas vienmēr atvērts labojumiem, ko var revidēt vai arī atmet, «pats psihoanalītiķis darbojas psihoanalīzes graušanas virzienā, jo īpaši tad, kad viņš pārliecināts, ka ir vienīgais un patiesais tās pārstāvis»⁹.

Tādējādi psihoanalīze nav vis zinātniska teorija (lai gan Z.Freids un citi psihoanalītiķi dažkārt ir to uzsvēruši, mēģinājuši veidot – nereti pēc dabaszinātņu parauga), bet gan cilvēka izturēšanās, t.i., apziņas dzīves mehānismu un struktūru atsegšana; turklāt šī atsegšana nav vis vienkārši aprakstīšana, bet gan darbs ar apziņu, darot iespējamu «lielāku vai plašāku» apziņu, t.i., visdažādāko traumu vai misēkļu novēršana, izmantojot pašas apziņas (apziņas valodas) ģenerētos līdzekļus un struktūras. Šajā ziņā psihoanalīze nav arī kāda atsevišķa psihoterapeitiska vai psihes dziedināšanas disciplīna, tā ir transdisciplināra, un tas arī nosaka psihoanalīzes transponēšanos visdažādākajās jomās un zinātniskajās disciplīnās (turklāt «tirā psihoanalīze» jeb «teorija» ir psihoanalītiskā prakse, bet psihoanalīzes shēmu vai konceptu attiecināšana uz citām sfērām (etnoloģiju, vēsturi, mākslu u.tml.) var neietvert praksi, kaut gan galu galā tā maina cilvēka izturēšanos).

Šis transdisciplinārisms izpaužas Z.Freida mēģinājumos (ne vienmēr veiksmīgos) veidot psihoanalīzi kā metapsiholoģiju,

kā «zināšanu» nozari, kas būtu «aiz» vai «pēc» psiholoģijas, un tādi mēģinājumi lielākoties raksturo visus dziļu psiholoģijas pārstāvjus: tāpēc psihoanalīze nav tikai jauna (neklasiska, netradicionāla) veida psiholoģija vai tās skola, tiesi otrādi – psiholoģisms (visviens vai naturalizēts, vai socializēts v.tml.) ir psihoanalīzes lielākais trūkums vai klupšanas akmenis. Termins *metapsiholoģija* norāda, ka teoriju (ne tikai zinātnisku teoriju, bet teoriju vispār) principā nav iespējams izveidot vai, ja to veido, tā ir nemitīgi jāpārskata un jāpārveido, šis termins norāda, ka ir iespējama tikai metateorija, kas pašā psihoanalīzē dažādu apstākļu dēļ līdz šim nav izveidota un laikam nemaz nav izveidojama. Var uzskatīt, ka uz to norāda arī koncepts *bezapziņa*, ko Z.Freids gan uzskata par vienu no galvenajām psihoanalīzes kategorijām, taču vēlāk pats no tās it kā atsakās, tās vietā lietojot (nevis aizstājot) terminu *Tas*. *Bezapziņa* psihoanalīzē var apzīmēt visdažādākās instances, lai gan principā tā ir «tehniks» konstrukts, kas ļauj izprast apziņu kā apziņu, neatvedinot tajā ģenerētās struktūras un mehānismus no materiālās vai spirituālās pasaules.

Tādējādi arī neopsihoanalīze (vai neoanalīze), neraugoties uz atšķirībām ar Z.Freida mācību¹⁰, ir tā pati psihoanalīze vai, citiem vārdiem izsakoties, psihoanalītiskā antropoloģija, kas pastāv tās pamatlicēja iezīmētajā matricē, bet atšķiras pēc orientācijas (dabaszinātniskās, filosofiskās u.tml.). Šajā ziņā arī A.Ādlera mācība ir viena no psihoanalītiskās antropoloģijas variācijām vai arī tā ir disciplīna, kuras invariants ietverts psihoanalītiskajā antropoloģijā, kas, var gadīties, nemaz nepastāv, t.i., pastāv kā dažādas skolas, virzieni u.tml. (arī Z.Freida mācība nav izņēmums), bet pati par sevi ir teorētiska (re)konstrukcija.

«Individuālpsholoģija,» kā raksta A.Ādlers, «mēģina apskatīt katru īpatni kā veselu, un katru atsevišķu reakciju, kustību un impulsu kā īpatņa attiecību izpausmi pret dzīvi.»¹¹ Tādējādi individuālpsholoģijas uzmanības lokā ir indivīds – vesela, nedalāma un neatkārtojama vienība, un tieši tas arī ir

fiksēts jaunās zinību disciplīnas nosaukumā (individuālpsiholoģija) un pretstatīts individuālajai (vispārējai vai V.Šterna diferencālajai¹²) psiholoģijai. Šo nostādni A.Ādlers uzskata par savu nopelni, jo, pēc viņa ieskata, jebkurš dvēseles (psihes) dzīves akts vai kustība ir saprotams tikai kā veseluma moments, bet tieši tas psiholoģijā netiekot ievērots. Dvēseles dzīve ir dzīves sastāvdaļa, tajā izpaužas dzīves vispār struktūras. Tādējādi dvēseles dzīvē (tāpat kā dzīvē vispār) priekšplānā izvirzās tādas funkcijas ka gatavība aizsardzībai vai uzbrukumam, un līdz ar to individuālpsiholoģijas uzdevums ir neierobežota iedrošināšana» (A.Ādlers).

Tā kā dzīve ir virzība uz noteiktu mērķi, šī virzība izpaužas arī dvēseles dzīvē, proti, dvēseles dzīvei ir fināls, tai piemīt teleoloģiska struktūra (E.Veksberga formulējumā, kas nav svešs arī A.Ādleram, – bioloģiskā finalitāte satur sociālo, kura savukārt pakārtota secībā ietver racionālo un personālo finalitāti¹³), kas nosaka dvēseles izpausmju un norises dinamiku. Tādējādi jebkuru dvēseles dzīves aktu (domāšanu, jūtas, gribu, sapņus u.tml.) nosaka un noteiktā gultnē ievirza mērķis, «individuālpsiholoģijas aksioma — visas dvēseles dzīves izpausmes ir uzskatāmas par sagatavošanos «prātā ienākušajam» (*vorschwebendes*) mērķim»¹⁴. Šādi A.Ādlers noliedz kauzalitātes, dabas kauzalitātes pastāvēšanu dvēseles dzīvē (ko, pēc viņa ieskata, atzīst Z.Freids) un ievieš teleoloģisko kauzalitāti dvēseles dzīves izpētē. Šo jaunievedumu A.Ādlers uzskata par savu nopelni, kaut gan līdzīgas domas tolaik jau bija izteikuši A.Šprangers, V.Šterns u.c., taču A.Ādlers to dara «dziļu psiholoģijas» tonalitātē.

Teleoloģiskās kauzalitātes ieviešana, pēc A.Ādlera ieskata, ļauj izprast problēmas un grūtības, kas neatkārtojamai individualitātei rodas, iekļaujoties noteiktas formas kopdzīvē. Šī kauzalitāte paredz, ka indivīdam ir mērķis (visviens — reāls, fiktīvs v.tml.) un tāpat arī attieksme pret dzīvi un tās izraisītajiem uzdevumiem un problēmām. Indivīdam ir noteikti uzdevumi (A.Ādlera izpratnē tie principā ir sociāli uzdevumi),

un cilvēka pozīcija, attieksme, virzība pret šiem uzdevumiem arī ir individuālpсихолоģijas izpētes priekšmets, savukārt individuālpсихолоģijas uzdevums — atklāt, atsegt «cilvēka kopdzīves imanento loģiku»¹⁵. Tādējādi A.Ādlera koncepcijā iezīmējas personālisma tendences, kas principā neiziet ārpus sociālā ietvariem. Savu koncepciju viņš uzskata ne tikai par zinātni, bet arī par mākslu, jo pārsvarā tajā skata individualizētus vai individualizējamus procesus.¹⁶ Šajā ziņā var teikt, ka individuālpсихолоģijas prakse «apsteidz» teoriju, t.i., teorija ir prakses realizācija, balstoties uz noteiktiem pieņēmumiem. Šī iezīme ir fiksēta arī vienā A.Ādlera grāmatas nosaukumā *Individuālpсихолоģijas prakse un teorija*. Acīmredzot tas arī ir viens no cēloņiem, kāpēc individuālpсихолоģijas jēdzieni (mazvērtības izjūta, tiekšanās pēc varas, pārākuma vai pilnīguma, kopības izjūta u.t.t.) ir tik daudznozīmīgi. Tāpēc individuālpсихолоģijā arī sastopami tik daudzi strāvojumi¹⁷: katoliskais (O.Švares, V.Frankls), marksistiskais (O.Rīls, M.Špērbērs, H.Jakobi), Fritca Kinkela mēģinājums savienot A.Ādlera kopības ētosu ar etniski rasiskiem ideāliem u.c.

DZĪVES GĀJUMS

I. Bērnība un jaunība

Alfreds Ādlers ir dzimis 1870. gada 7.februārī Rudolfsheimā, Vīnes priekšpilsētā. Viņa tēvs ir pārticis labības tirgotājs, bet pavisam Leopolda un Paulīnes Ādleru ģimenē ir seši bērni. Alfreds ir otrais bērns ģimenē, un tas viņā rada noteiktas īpatības – uz to ir norādījis gan pats A.Ādlers, gan pētnieki, kas centušies (vai tieši pretēji – nav centušies) izprast viņa dzīvi. No visai trūcīgajām biogrāfiskajām ziņām var secināt, ka Ādleru ģimenē ir valdījusi optimistiska gaisotne un atvērtība pasaulei. Ģimenē nav stingri pīcturējušies pie reliģiskajiem priekšrakstiem (vēlāk A.Ādlers pieņem protestantisko ticību) un nav noslēgušies sevī. Ādleriem pieder lauku mājas, kuras sadzīve A.Ādlera atmiņā iespiedās gluži tāpat ka pastaigas Šēn-

brunnas parkā, kura tuvumā viņi vēlāk dzīvo. A.Ādleram izveidojas ļoti labas attiecības ar tēvu, taču ar māti tās ir sašpringtas – pastāv pat savveida naida un atiecības jūtas, ko viņš vēlāk mēģina izprast ar paša radīto individuālpsiholoģiju.

Individuālpsiholoģijas «pamatfakti» principā ir rodami paša A.Ādlera bērnībā, tie ir reāli viņa paša pārdzīvojumi. (Šajā ziņā var vilkt paralēles ar Z.Freidu, kas teicis, ka psihoanalīzes galvenais pacients ir viņš pats.) Bērnībā viņš cieš no «orgānu mazvērtības», proti, A.Ādleram ir rahīts un balss saišu krampji. Individuālpsiholoģijā ir uzsvērts, ka bioloģiski «apdalītie» bērni pārdzīvo stīpras mazvērtības izjūtas un spiesti nopūlīties, lai kompensējot savu nepilnvērtību, sasniegtu dzīvīgu drošību un varu. Lai līdzinātos citiem cilvēkiem, lai pārvarētu savu ierobežotību un slimības, «apdalītajiem» ir jāpārvar pašu bezspēcība un apkārtnes radītie šķēršļi. Ikvienš bērns, kurš nāk pasaulē pēc pirmdzimtā, ir spiests trenēties, lai spētu līdzināties pirmajam. 1913.gadā publicētajā «pašanalīzē» *No individuālpsiholoģijas rezultātiem attiecībā uz gulēšanas traucējumiem*, nesaucot sevi vārdā, Alfreds Ādlers raksta: «No savām jaunības dienām es atceros vairākus notikumus, kad man tuvu stāvēja nāve. Tādējādi bez rahīta izraisītajām pārvietošanās grūtībām es iemantoju arī tā radītus mikstinātas formas balssaišu krampjus, kurus vēlāk kā ārsts tik bieži konstatēju bērniem, kam, asarām parādoties, balsene aizklājas tā, ka elpas trūkums un balss zudums izraisīja raudas.»¹⁸

Stīpru pārdzīvojumu radījusi A.Ādlera jaunākā brāļa nāve: «Man palika trīs gadi, kad nomira jaunākais brālis. Domāju, ka, lai izprastu miršanas nozīmi, es paliku pie viņa līdz pašām beigām, un zināju, ka, aizgājis pie vectēva, kurp mani sūtīja, nekad vairs bērnu neredzēšu, jo viņu apglabās kapsētā. Pēc apbērēšanas māte atnāca pēc manis, lai aizvestu mājās. Viņa bija ļoti noskumusi un noraudājusies, taču pasmējās, kad vectēvs, viņu mierinot, teica dažus amizantus vārdus, kuriem acimredzot bija jānorāda uz svētību nākamajiem bērniem. Ilgi es mātei nevarēju piedot šos smieklus, un šī apslēptā naida dēļ

es vēlāk secināju, ka esmu ļoti labi apzinājies nāves bailes.»¹⁹ Šīs bailes ietekmē A.Ādlera profesijas izvēli, taču daudz spilgtāku liecību sniedz cits notikums: «Piecu gadu vecumā es saslimu ar plaušu karsoni, un ārsts uzskatīja, ka mani nevar izārstēt. Taču kāds cits ārsts piekrita mani ārstēt, un dažās dienās es izveselojos. Prieccājoties par manu atveseļošanu, vēl ilgi tika runāts par nāves briesmām, kurām biju pakļauts; es atceros, ka kopš tā laika savu nākotni saistīju ar ārsta profesiju. Proti, es biju noteicis mērķi, ar kura palīdzību cerēju darīt galu savām bērības bailēm no nāves.»²⁰

Sešu gadu vecumā A.Ādlers sāk iet skolā, viņu uzskata par viduvēju skolnieku, kam īpašas grūtības sagādā zīmēšana un matemātika, taču reiz viņam izdodas atrisināt grūtu matemātikas uzdevumu, un viņu sāk uzskatīt par «apdāvinātāko» skolnieku šajā disciplīnā. Šī pieredze A.Ādleram ļauj kritiski vērtēt «apdāvinātības, dotību teoriju» un runāt par bērnu, vecāku un skolotāju «apmātību ar apdāvinātību», jo cilvēka iespēju pamatā, pēc viņa ieskata, ir treniņš, skološanās un drosme. Pēc ģimnāzijas beigšanas viņš imatrikulējās Vīnes universitātes medicīnas fakultātē, ko, īstenojot bērībā nosprausto mērķi, pabeidz 1895.gadā. Jau studiju laikā A.Ādlers pievēršas marksistiskajai literatūrai, tās toni ieskanas arī pirmajā publikācijā «*Gesundheitsbuch für das Schneidergewerbe*». Sociālistiski orientēto studentu apvienībā viņš iepazīstas ar Raisu Epšteinu, ar kuru 1897.gadā noslēdz laulības. R.Epšteina ir cēlusies no bagātas Maskavas tirgoņu saimes, studējusi Cīrihes un Vīnes universitātēs, taču studijas nav beigusi, jo tolaik sievietēm nepiešķīra zinātniskus grādus. Jau jaunībā viņa ir pieslēgusies revolucionārajai kustībai (vēlāk Ādleru ģimenes draugi un pacienti ir Trocki un Jofes) un politiskajā ziņā ir radikālāka par savu vīru. Arī Ādleru vecākā meita Valentine (pavisam ģimenē ir četri bērni) ir politiski aktīva, studē tautsaimniecību un dodas uz Padomju Savienību, kur – ilgu laiku nedodama vecākiem par sevi nekādu ziņu – «tīrīšanas» prāvās prickšlaicīgi mirst.^{21a} Taču šie fakti neļauj secināt, ka

A.Ādlers būtu bijis marksists vai pat marksistiski orientēts ārsts internists.

Pirmos divus gadus pēc universitātes beigšanas A.Ādlers strādā hospitāli, tad sāk privātpraksi un pievēršas neiroloģijai. Šajā jomā tolaik tiek publicēti vairāki nozīmīgi darbi, un to autori ir Vīnes ārsti Zigmunds Freids un Josefs Breiers: proti, tiek publicēts abu kopdarbs *Studijas par histēriju* (1895) un Z.Freida darbs *Sapņu interpretācija* (1899), kas psihoterapijā ievēsta jaunu laikmetu. Taču šo laikmetu kopumā sagatavo un veido visa Austroungārijas kultūra.²¹

II. Freids un Ādlers

Z.Freida un A.Ādlera pretrunīgi tiešanās un emocionāli sašņiptās attiecības beidzas 1911.gadā, kad viņi abi, kā pašiem un citiem šķiet, dodas katrs savā virzienā. Vēlāk rakstītos darbos viņi dažkārt ir skāruši savu attiecību problēmas, taču lielākoties šie skaidrojumi ir tikai piezīmes vai replikas. Izņēmums ir Z.Freida 1914.gada darbs *Par psihoanalītiskās kustības vēsturi* un A.Ādlera 1931.gada raksts *Individuālpsiholoģija un psihoanalīze*, taču šajos darbos tiek nevis rasta skaidrība, bet gan radīta (vai turpināta uzturēt) neskaidrība. Turklāt attiecību saraušanas cēloņi un būtība iezīmējas jau diskusijās, kas norit līdz 1911. gadam. Attiecību saraušanas pamatā ir gan personiski motīvi, gan arī teorētiski uzskati.

Par A.Ādlera un Z.Freida pirmo tikšanos pastāv vairākas pretrunīgas versijas, kas dokumentāli nav apstiprinājušās. Viena no šīm versijām vēsta, ka A.Ādlers esot publiski uzstājies kā Z.Freida aizstāvis pēc kādas viņa lekcijas, ko klausītāji neesot pieņēmuši. Taču tā laika medicīniskajos žurnālos nav atrodams neviens šādas ievirzes A.Ādlera raksts. Arī otrā versija – A.Ādlers esot publicējis recenziju par Z.Freida grāmatu *Sapņu interpretācija* – nav dokumentāli apstiprināma. Šīs versijas tiek kultivētas arī mūsdienās, uzsverot, ka A.Ādlers esot bijis neatkarīgs no Z.Freida un jau sākotnēji uzstājies kā viņa

aizstāvis. Taču šo versiju autors vai vismaz līdzautors ir pats A.Ādlers. Šajā ziņā simptomātiska ir intervija, ko viņš sniedzis 1928.gadā: «Es studēju pie Meinerta un Krafta-Ēbinga; toreiz nervozas ciešanas, kurām nevarēja atrast atbilstošus organiskus defektus, kas veidoja neirožu būtību, ticcās ārstēt vienkārši simptomātiski: ar auksta ūdens kūrēm, ar medikamentiem, sūtot pacientus ceļojumā, nosakot viņiem īpašu diētu. Nav šaubu, ka šai ārstēšanai bija arī panākumi, ja pacients cieši ticēja noteikto pasākumu dziedinošajai ietekmei. Taču visas šīs metodes, kurām pieskaitāma arī hipnoze, manuprāt, neļāva tvert šīs problēmas būtību tāpat kā brīnumdziedniecība, kas izdevās arī pūšlotājiem un fantastiem, ja vien pacientiem bija attiecīgā ticība. Es ticēcos aizvien dziļāk ictiekties psiholoģijas sakarībās, Šarko un Žanē raksti mani iedrošināja turpināt pētījumus šajā virzienā. Tā 1899. vai 1900.gada es klausījos Freida lekciju, kurš līdzīgi man mēģināja atrast dažādo neirožu psihisko sakarību. Es biju nervu ārsts. (...) 1901. un 1902.gadā es tiku ielūgts kopā ar dažiem Freida skolniekiem diskutēt pie viņa par neirozes problēmu.»²²

Šī A.Ādlera intervija rada iespaidu, ka vai nu viņu viņ atmiņa, vai arī vērojama apzināta hronoloģiskā laika pārvirze, turklāt arī pie Teodora Meinerta viņš nav mācījies. Gadsimtu mājā A.Ādlers ir nevis nervu ārsts, bet gan praktizējošs ārsts, kas vairāk darbojas sociālās medicīnas, higiēnas jomā, nevis interesējas par neiroloģiju. Problemātiska ir arī minētā Ž.M.Šarko un P.Žanē darbu studēšana, jo tajā laikā A.Ādleru vairāk ietekmē Rūdolfs Virhofs, turklāt vēl 1904.gadā viņš publicē rakstu *Ārsts kā audzinātājs*, un «šim tematam,» kā izsakās Vofgangs Mecgers, «viņš paliek uzticīgs visu savu dzīvi»²³. Neiroloģijai un psihožu problemātikai A.Ādlers pievēršas vēlāk, un īpaša loma šajā ziņā ir Z.Freida rīkotajiem *Psiholoģisko trešdienu vakariem*, uz kuriem viņu uzaicina 1902.gada vasarā vai rudenī. Šo «vakaru» iniciators ir Vilhelms Štekels, kurš tolaik ārstējas pie Z.Freida.

Sākotnēji «trešdienu sabiedrība» ir skaitliski maza (M.Ka-

hans, R.Reitlers, A.Ādlers, V.Štekels un Z.Freids), taču drīz vien dalībnieku skaits kļūst kuplāks.²⁴ A.Ādlers ir viens no aktīvākajiem «*Mittwoch-Gesellschaft*» dalībniekiem, kas diskusijās aizvien noteiktāk nostājas pret Z.Freidu. Viena no nozīmīgajām pretišķībām izskan A.Ādlera 1906.gada 7.novembra priekšlasījumā *Par neirožu organiskajiem pamatiem*, kurā izklāsta savas 1907.gada sākumā publicētās grāmatas *Studija par orgānu nepilnvērtību* galvenās atziņas. Lai gan darbā galvenokārt iztirzāta orgānu (morfoloģiskā un funkcionālā) nepilnvērtības problēma, A.Ādlers ar to neaprobežojas un tiecas veidot jaunu neirozes teoriju: «Šī studija ir vērsta uz to, lai visas neirozes un psihoneirozes parādības atvedinātu uz orgānu nepilnvērtību.»²⁵ Vienlaikus iezīmējas arī sociālā un sociālpsiholoģiskā skatījuma apoloģija, ko A.Ādlers aplicina arī turpmākajās trešdienu diskusijās: «Normālie orgāni, kas atbilst pietiekami labi funkcionējošai centrālajai nervu sistēmai, uzreiz pakļaujas apkārtējās kultūras prasībām.»²⁶ A.Ādlers vēl neredzē Z.Freida teoriju par infantilo seksualitāti, viņš vienkārši to iekļauj savā uzskatu sistēmā kā sastāvdaļu.

Studija par orgānu nepilnvērtību ir nozīmīgākā A.Ādlera tīri medicīniskā publikācija, kas, neraugoties uz autora iecerēm, neveido modernās neirožu teorijas pamatus, bet tajā paustie psihosomatiskie uzskati ir pārāk viennozīmīgi saistīti ar somatisko sākotni. Turklāt, kā raksta Bernhards Handlbauers, «Ādlera stils bieži vien ir paviršs un atgādina uzmetumu. Viņš raksta ātri un dinamiski, taču pierādījumos bieži vien ir spekulatīvs. Tas, kas, ātri lasot, šķiet interesants un loģisks, analītiski pārdomājot, izrādās loģiski nesakarīgs, parādās kā kaili apgalvojumi, minējumi vai spekulatīvi formulējumi. Straujais, dažbrīd steidzīgais stils spilgti kontrastē ar empīriskajām kļūdām. Tā kā Ādlera formulējumiem piemīt steidzīgums, bieži vien rodas neskaidrības. Trūkstošo teorētisko skaidrību kompensē bieža isvārdīga kazuistiska.»²⁷ A.Ādlera uzskatos dominē mācība par orgānu nepilnvērtību vai mazvērtību, ar kuru viņš tiecas izskaidrot visus psihiskos procesus un fenomenus.

Dažus gadus vēlāk par šādu visizskaidrojošu principu viņš pieņem «gribu pēc varas». Tiesa vienpusība neirožu un psihožu skaidrojumos nepiemīt A.Ādleram vien, vairāk vai mazāk tā raksturo visus tā laika meklējumus, tāpēc visai nepamatots ir apgalvojums, ka A.Ādlers sarauj attiecības ar Z.Freidu un nepiedalās trešdienu sanāksmēs, jo tajās tiek kultivēti vienpusīgi uzskati.

Nākamajos gados A.Ādlers ļoti intensīvi nodarbojas ar sadisma problemātiku. Tas izskan arī 1907.gada 10.apriļa diskusijā, kurā aplūko sadisma un seksualitātes attiecības, apspriežot krievu revolucionāres Tatjanas Leontjevas izturēšanos. A.Ādlers saista sociālās represijas ar individuālo seksuālo represiju (revolucionāru grupā, kurai piederēja arī T.Leontjeva, apspieda jebkādu seksuālo brīvību): «Krievijā sadismu rada apspiešana no augšas. Visi revolucionāri parasti ir lēnprātīgi, žēlsirdīgi un vienkārši, taču laiku pa laikam izpaužas viņu sadisms. Tas, protams, ir seksuālās apspiešanas pamats.»²⁸ Šo tematu A.Ādlers vēlreiz aplūko 1908.gada Zolzburgas kongresa referātā *Sadisms dzīvē un neiroze*, ko vēlāk publicē ar nosaukumu *Agresijas dziņa dzīvē un neirozē*. A.Ādlers relatīvā seksuālo dziņu, saistot to ar savu mācību par orgānu mazvērtību, bet sākotnēji bioloģiski ietonētā agresijas dziņa pakāpeniski izvēršas par «vīrišķo protestu», «varas dziņu» u.tml. Z.Freids šos uzskatus vērtē visumā pozitīvi, iebilstot vienīgi pret agresijas dziņas izcelšanu, kuru uzlūko par atsevišķu libido izpausmi. Vēlāk gan viņš izmanto šo A.Ādlera ideju, izvirzot savā 1920.gada darbā *Viņpus patikas principa* hipotēzi par nāves dziņu, taču šajā koncepcijā agresijas dziņa ir sekundāra nāves dziņas izpausme, turpretim A.Ādlera uzskatos tai ir dominējoša nozīme un tā zaudē seksualitātes piegaršu.

1909.gada 10.martā A.Ādlers nolasa referātu *Par marksisma psiholoģiju*, taču šai ierosmei nav īpašu rezultātu, psihoanalīzes un marksisma pirmā istā tikšanās norisinās tikai pēc pirmā pasaules kara. Tomēr diskusiju gaitā aizvien skaidrāk iezīmējas A.Ādlera un Z.Freida uzskatu nesakritības, pretšķirības un

nostāju nesamierinātība. A.Ādlera koncepts *orgānu nepilnvērtība* transformējas par *mazvērtības izjūtu*, kurā seksuālajam aspektam ir tikai pakārtota nozīme. Vienlaikus norisinās arī psihoanalīzes institucionalizācija, kurai A.Ādlers nevēlas pakļauties, proti, iecerei, ka pirms psihoanalītiķu darbu publicēšanas tos cenzē. Šo lēmumu gan tiecas mīkstināt, ieceļot A.Ādleru par žurnāla «*Zentralblatt für Psychoanalyse*» redaktoru, taču viņš drīz vien atsakās no šī amata, izstājas no Vīnes psihoanalītiķu savienības un nodibina *Brīvo psihoanalītisko pētījumu apvienību*, kas drīz vien pārvēršas par *Individuālpsiholoģijas sabiedrību*.

A.Ādlers nav vienīgais, kas izstājas no Vīnes psihoanalītiķu savienības, turklāt dažus gadus vēlāk attiecības ar Z.Freidu sarauj arī V.Štekels un K.G.Jungs. Tā ka psihoanalītiķu savstarpējo attiecību saraušana nebūt nav nejauša parādība, un to nevar izskaidrot tikai ar personīsiem motīviem, kuriem acīmredzot arī ir svarīga nozīme šajos notikumos. Katrā ziņā A.Ādlera gadījumā attiecību saraušanas iniciators ir Z.Freids, kurš nekādi nevar piedot atkāpšanos no savas mācības un atkritēju uzskata par paranoiķi.²⁹ Taču arī A.Ādlers nepaliek parādā: «Manā izpratnē tas viss pierāda to, ka Freida skola nemaz netic savām tēzēm, viņi vēlas tikai glābt savas investīcijas.»³⁰ Z.Freids vienmēr ir slimīgi uztvēris piezīmes un kritiku, šī īpašība jo sevišķi pastiprinās pēc viņa dievišķošanas psihoanalīzes ietvaros, lai gan tam ir arī tīri individuāli priekšnosacījumi.³¹ Taču gluži nepamatota nav arī paranoidālo īpašību piedēvēšana A.Ādleram, kurš trīsdesmitajos gados uzstājas kā individuālpsiholoģijas mācības pravietis. Arī psihoanalīzes institucionalizācija nav vienīgais attiecību saraušanas cēlonis un izskaidrojums, jo, institucionalizējoties individuālpsiholoģijai, arī no tās tiek ekskomunicēti vairāki pētnieki (R.Allers, O.Švarcs, F.Kinkels, A.Rile–Gerstele u.c.).

Ja pirms psihoanalīzes institucionalizācijas tā zināmā mērā tiek noliegta vai ignorēta, bet Z.Freids, neraugoties uz zinātnisko ražību (*Par ikdienas dzīves psihopatoloģiju* (1901),

Trīs apcerējumi par seksuālo teoriju (1905), *Asprātība un tās attiecības ar bezapziņu* (1905), *Leonardo da Vinči bērnības atmiņas* (1908) u.c.), pārdzīvo depresiju un domas par drīzu nāvi, tad, psihoanalītiskajai kustībai kristalizējoties, tā kļūst atraktīva, un pats Z.Freids – glorificēts. Psihoanalīze izveidojas par starptautisku kustību, tiek izveidotas psihoanalītiķu apvienības Čīrihē, Vinē, Berlīnē, Budapeštā, Ņujorkā, Londonā u.c., kā arī nodibināti vairāki izdevumi: «*Jahrbuch für psychoanalytische und psychopathologische Forschung*» (1909), «*Zentralblatt für Psychoanalyse*» (1910), «*Imago*» (1912). Un visus šos sasniegumus, vēršoties pret Z.Freida teoriju, A.Ādlers noniecina vai sagrauj ar savu priekšlasījumu ciklu *Freida dvēseles dzīves seksuālās teorijas kritika*. Lai arī A.Ādlers šajā laikā ir atzīts ārsts un viņu var uzskatīt par patstāvīgu, sava ceļa meklētāju psihoterapijā, viņam ir tikai viena nozīmīga publikācija *Studija par orgānu nepilnvērtību*. Tiesa, 1912.gadā viņš publicē darbu *Par nervozo raksturu*, kuru kopā ar iepriekšējo grāmatu viņš iesniedz kā habilitācijas darbu universitātē akadēmiskās karjeras sākšanai, taču tas tiek noraidīts, toties Z.Freids šajā laikā jau ir profesors. Ernsts Džonss, kurš dažbrīd pārlicīgi simpatizē Z.Freidam, raksta: «Mans iespaids par Ādleru bija tāds, ka viņš ir īgns, ķildīgs cilvēks, kas aizvien šaudās turpu šurpu starp strīdus meklējumiem un īgnumu. Bija pilnīgi skaidrs, ka viņš ir ļoti godkārigs un nemitīgi strīdas ar citiem par prioritāti zināmos teorētiskos jautājumos. Kad pēc dažiem gadiem es viņu atkal satiku, protams, pamanīju, ka panākumi viņā ir radījuši zināmu iecietību.»³² Tomēr A.Ādlera grāmata *Par nervozo raksturu. Salīdzinošās individuālpsiholoģijas un psihoterapijas pamatiezīmes* nav tikai polemisks Z.Freida teorijas noraidījums, tā ir arī mēģinājums apvienot normālpsiholoģiju un psihopatoloģiju, veidojot patstāvīgu skatījumu, ieviešot psihoanalīzē tolaik neizstrādātos pedagoģiskos un sociālfilosofiskos aspektus.

Individuālpsiholoģiskajā literatūrā, balstoties uz šīs mācības pamatlēcēja atziņām, nemitīgi tiek uzsvērtas Z.Freida un A.Ād-

lera rakstura atšķirības: «Freids, vecākais dēls, bija virzīts uz kārtību, sabiedriskajā ziņā un visā savā stājā viņš bija konservatīvs, augsti vērtēja pastāvošo dzīves stilu, rikojās apzināti aristokrātiski. Savu skolu viņš veidoja pēc stingriem noteikumiem. Ādlers, otrais bērns ģimenē, uzaudzis konfliktā ar vecāko brāli un pieradis ar viņu samēroties, bija atradis Freidā pretspēlētāju. Ārīšķību un reprezentāciju viņš nevērtēja īpaši augstu. Viņš brīvi diskutēja arī tad, ja diskusijas norisinājās kafējnīcās, kuru saviesīgā gaisotne viņam patika. Ar patiku viņš stāstīja par savu bērnību, kas pavadīta uz ielas.»³³ Z.Freids pārstāv pilsoniski birģerisko 19.gadsimta zinātnieka tipu, kura uzskatus lielā mērā nosaka dabaszinātņu sasniegumi, turpretim A.Ādleru vairāk ietekmē 20.gadsimta gara zinātnes un filosofija (F.Nīče, A.Bergsons, marksisms un sociālistiskais humānisms). Ja Z.Freidu raksturo liberāli konservatīvi un pesimistiski uzskati, tad A.Ādleru – pedagoģisks optimisms, bet viņš pats ir pārliecināts demokrāts un pacifists, Atšķiras arī viņu abu pacientu sociālā izcelsme. A.Ādlers pārsvarā ārstē cilvēkus, kas nākuši no zemākiem un vidējiem slāņiem, un tas nevar neietekmēt viņa sociālmedicīnisko orientāciju.

Z.Freids ļoti maz interesējas par Vīnes kultūras dzīvi (katrā ziņā — aktīvi neiesaistās tajā)³⁴, turpretim A.Ādleram tūk uzturēties pašā dzīves mutulī, viņš nenoliedz savas mācības angažētību un demokratizē «ārsta un pacienta» attiecības. Nesamierināmos pretspēlētājus nespēj vienot arī etniskā kopība, par kuru 1908.gadā Z.Freids raksta Karlam Abrahamam: «Ēsiet tolerants pret Jungu un neaizmirstiet, ka Jums ir daudz vieglāk sekot manām idejām, jo, pirmkārt, Jūs esat neatkarīgs un, otrkārt, rasiskās radniecības dēļ Jūs stāvat tuvāk manai intelektuālajai konstitūcijai, turpretim viņam kā kristietim un mācītājdēlam, tikai pārvarot milzīgu iekšējo pretestību, izdodas atrast ceļu pie manis.»³⁵ Tomēr arī etniski rasiski noteiktā intelektuālās konstitūcijas radniecība neļauj Z.Freidam un A.Ādleram saprasties. Var gan iebilst, ka A.Ādlers ir pieņēmis protestantismu, bet psihoanalīzes pamatlicējs turas pie

dabaszinātniski ateistiskiem uzskatiem. Viņš nevar pieņemt A.Ādlera *Es-psiholoģiju* vai, izsakoties paša vārdiem: «Es vienkārši gribēju parādīt, ka – un kuros punktos – šis mācības [Ādlera un Junga – I.Š.] noliedz psihoanalīzes aksiomas un tādēļ nav apskatāmas ar šādu nosaukumu.»³⁶

A.Ādlera individuālpsiholoģija un Z.Freida psihoanalīze ir saturiski pretrunīgas. Šajā ziņā dažkārt mēdz uzsvērt, ka A.Ādleram esot trūcis analīzes spēju un iemaņu, taču pašanalīze vai mācību analīze kļūst par obligātu psihoanalītiķa sagatavošanās prasību tikai pēc 1925.gada Badhomburgas Starptautiskā psihoanalītiķu kongresa. Dzīves otrajā pusē pats A.Ādleris neatzīst, ka bijis Z.Freida skolnieks vai sekotājs. 1936.gadā, atbildēdams uz tādu jautājumu, «viņš sāka plosīties, kļuva sarkans un runāja tik skaļi, ka apkārtējie cilvēki kļuva uzmanīgi. Viņš teica, ka tie esot meli un krāpšana. (...) Viņš teica, ka nekad neesot bijis Freida students, skolnieks vai piekritējs.»³⁷ Tas ir zīmīgs gadījums – A.Ādleris atkal apzināti ir aizmirsis agrāk paustās atziņas. Protams, pirms tikšanās ar Z.Freidu viņš ir patstāvīgs domātājs un sava ceļa meklētājs, taču tas attiecas uz sociālās medicīnas jomu, bet A.Ādlera pievēršanās psihoterapijai un neurožu teorijai norisinās «*Mittwoch-Gesellschaft*» diskusiju ietekmē.

III. Individuālpsiholoģijas izstrāde un A. Ādlera nāve

Pēc attiecību saraušanas ar Z.Freidu A.Ādleris pievēršas paša mācības izstrādei un 1912.gadā publicē grāmatu *Par nervozo raksturu*, kuru pēc vairākiem gadu desmitiem Jozefs Ratners novērtē šādi: «Šis Ādlera galvenais teorētiskais darbs ir neurožu psiholoģijas un mūsdienu dvēselzinības pamatgrāmata, kas nepieciešama ikvienam, kas nodarbojas ar dzīves izpratni, ar zinātnēm par cilvēku un viņa kultūru.»³⁸ Gadu vēlāk tiek publicēts A.Ādlera un viņa līdzstrādnieku kopdarbs *Dziedināt un izglītēt*, bet 1914.gadā tiek nodibināts individuālpsiholoģisks žurnāls – «*Internationale Zeitschrift für Individual-*

psychologie» prickštecis. Individuālpshilgiskā kustība pieņemaspēkā un pamazām institucionalizējas, un ap A.Ādleru pulcējas aizvien jauni piekritēji un atbalstītāji (Karls Furtmillers, Ervins Veksbergs, Dāvids Openheims, Margarete Hilferdinga u.c.).³⁹

Strādājot pie darba *Par nervozo raksturu*, A.Ādleru saista neokantieša Hansa Vaihingerā pazīstamā grāmata «*Die Philosophie des Als Ob*», kuras idejas viņš attiecina arī uz normālu un nervozu psihi. Fikcijas ir sastopamas kā vesela cilvēka, tā arī neirotiķa dzīvē, taču neirotiķis šīs imaginārās fikcijas ticcas īstenot ar varu, nerēķinoties ar realitāti, no kuras ir pilnīgi vai daļēji atsvešinājies. No psihoanalizes A.Ādlers pārņem arī tā saucamo *biogrāfisko metodi*, proti, viņš ticcas uzzināt par pacientu visu, ko vien iespējams uzzināt (pirmās bērnības atmiņas, ģimenes apstākļus, audzināšanas defektus u.tml.). Taču, skaidrojot psihes funkcionēšanu, Z.Freidu pirmām kārtām interesē atsevišķi fenomeni vai procesi (sapnis, kļūdišanās u.tml.), kurus vēlāk viņš cenšas ietvert vispārīgākā teorijā vai saistīt ar abstraktāku jēdzienu (piemēram, libido). Turklāt viņš vairāk ir tendēts uz to, lai šos procesus izskaidrotu. Turpretim A.Ādlers cenšas tvert cilvēku visā tā veselumā vai totalitātē un izprast, tāpēc savu mācību viņš dēvē nevis par dispozīcijas, bet gan par pozīcijas psiholģiju.⁴⁰

Aplūkojot cilvēku tā veselumā, A.Ādleram izdodas izdalīt un aprakstīt *neirotisko raksturu*, kam piemīt noteiktas iezīmes un tās var izpausties zināmās cilvēka īpašībās (godkārē, iedomībā, greizsirdībā, skaudībā, bailīgumā, neuzticībā u.tml.). Cilvēka dzīves īstenošanu, t.i., mērka sasniegšanas ceļu A.Ādlers saista ar raksturu: «Neirotiskā rakstura izpēte ir svarīgākā neirožu psiholģijas daļa. Kā visas psihes parādības tā ir izprotama tikai kopsakarā ar visu dvēseles dzīvi.»⁴¹ Neirotiskā rakstura iezīmes, pēc A.Ādlera ieskata, veido vadlīnijas, kurās īstenojas indivīda dzīve, tiecoties pēc noteikta ideāla. Psihiski slimam cilvēkam veidojas dzīves plāns (vēlāk šis jēdziens tiek aizstāts ar citu — *dzīves stils*), kas ir nereāls un

neīstenojams, turpretīm vesels cilvēks spēj to samērot ar realitāti, apstākļiem, vai arī koriģēt savu vadītēju, lai gan pāreja starp normu un nervozitāti ir plūstoša. Tādējādi raksturs ir nevis statisks (t.i., iedzimts vai konstitucionāli nosacīts un nemainīgs), bet gan dinamisks un kalpo izvēlētai ideāla īstenošanai. Tāpēc bez rakstura iezīmju (vadlīnijas uz izvēlēto imagināro mērķi) fenomenoloģiska apraksta, pēc A.Ādlera ieskats, jāaplūko, jāizpēta arī indivīda dzīvesgājums, kurā šīs vadlīnijas ir veidojušās. Neirozes sākotne, viņaprāt, ir rodama bērnībā, kad dažādu (bioloģisku, psiholoģisku, sociālu, pedagoģisku u.tml.) apstākļu dēļ bērnā tiek attīstīta nedrošība, kas viņā nostiprina cīnītājpozīciju pret dzīvi un sabiedrību, radot neadekvātu izturēšanos.

Izstrādājot savu mācību, A.Ādlers izmanto un padziļina Pjēra Žanē ideju par *sentiment d'incapacité*, papildinot to ar jaunu jēdzienu *Wille zur Macht*. Šis jēdziens dažbrīd tiek traktēts gluži naturālistiski, taču lielākoties ar to domāta tiekšanās pēc pārkuma, pilnīguma vai pat pilnības. Šī tiecība vai tiekšanās, pēc A.Ādlera ieskatiem, raksturo kā neirotisko, tā arī normālo, veselo dvēseles dzīvi, un tā gūst visdažādākās izpausmes. Pārākums, tiekšanās pēc tā var izpausties gan sievišķi, gan vīrišķi, t.i., kā «vīrišķais protests». Patriarhālā sabiedrībā cilvēki neapzināti vadās pēc opozīcijas: augša–vīrišķi–spēks/apakša–sievišķi–nespēks vai nepilnvērtīgs. Šīs iezīmes (vai «vīrišķais protests») raksturo ne tikai vīrieša, bet arī sievietes izturēšanos, turklāt pārākumu var panākt gan ar «vīrišķiem», gan ar «sievišķiem» līdzekļiem (sadisms/mazohisms u.tml.). Taču ar šiem apzīmējumiem A.Ādlers apraksta aktīvo un pasīvo izturēšanos, tādējādi norobežojoties no Oto Veiningera mizogīnijas un naturalizētās biseksualitātes teorijas.⁴² Individuālpsiholoģiskā skatījumā daudzas cilvēka dzīves problēmas ir saistītas ar audzināšanu un izglītošanu, kas šīs problēmas ļauj mazināt vai novērst.

Līdz ar to pedagoģija, pēc A.Ādlera ieskats, izvērsas par neirožu profilaksi, bet individuālpsiholoģija – par līdzcilvēci-

guma praktizēšanu, kurā dominē psihogēniski apsvērumi. It īpaši līdzilvēcīgums uzsvērts A.Ādlera pēckara gadu darbos⁴³: *Boļševisms un dvēselzinība* (1918), *Cita puse* (1919) un *Var-darbības psiholoģija* (1928), kurā Ādlers uzstājas kā «anti-autoritārisma apustulis» (J.Ratners). 1918.gada rakstā viņš noraida cerības, kas saista ar pagrieziena iespēju pasaules politikā, diagnosticējot boļševismā (un komunismā, kam pretstata sociālismu) aizseno varas dievišķošanu.⁴⁴ Grāmatā *Cita puse* A.Ādlers noliedz tolaik plaši apspriesto tautas kolektīvo vainu par kara izraisīšanu un īstenošanu. Viņaprāt, kara cēloņi, sakņojas nevis cilvēka iedabā, bet gan fanatizētī nacionālistiskā un militārā audzināšanā, ko pastiprina propaganda.

Detalizētāku individuālpsiholoģisko skatījumu, aplūkojot dažādus fenomenus un atsevišķas psihes norises, A.Ādlers mēģina sniegt grāmatā *Individuālpsiholoģijas prakse un teorija* (1920), kurā apkopo vairāku gadu rakstus, taču viņa pozīcija ir iepriekšējā – veidot dzīvīgu psiholoģiju, kas ļautu saprast apkārtējos: «Individuālpsiholoģiskie pētījumi tiecas pēc cilvēkzinības padziļināšanas, tā sasniedzama, tikai saprotot indivīda stāvokli attiecībā pret viņa sociāli nosacīto uzdevumu. Tikai kustības linija, kurā izpaužas un atveidojas kādas personības sociālā aktivitāte, izskaidro cilvēka saplūsmes pakāpi ar veicinājumiem, kas izriet no dzīves, līdzilvēkiem, visuma. Tā mums arī izskaidro viņa raksturu, deģsmi, viņa ķermeniski garīgo gribu. Tā ļauj izsekot līdz savai sākotnei es atrašanās laikā un tur, agrīnajās cilvēkbērna pozīcijās, rāda pirmo pretestību appasaulei, gribas formu un spēku un mēģinājumus pārvarēt appasauli. Šajās agrīnajās bērnības dienās, alojoties un nesaprotot, bērns rada savu šablonu, mērķi, paraugu un dzīves plānu, kuram zīnis nezīnis seko. (...) Rāmjus sniedz apkārtējā kultūra. Taču mūsu individuālpsiholoģija ir sagādājusi pierādījumus arī tam, ka cilvēka ticību kustības linija pirmām kārtām izriet no kopības izjūtas sajaukuma ar ticību pēc personiskā pārākuma. Abi pamatfaktori ir sociāli veidojumi, viens ir iedzimts, cilvēku kopību stiprinošs faktors, bet otrs –

ieaudzināts.»⁴⁵ A.Ādlers gan ievieš dažus jaunus jēdzienus un precizē iepriekšējos, taču izklāsts ir nesistemātisks, tas aptver visdažādākās jomas (literatūru, prostitūciju, neurozi u.tml.) un principā rada tikai neskaidrību.

A.Ādlera koncepts *tiekšanās pēc pārākuma* sasaucas ar F.Ničes atziņām⁴⁶, ko viņš sakās papildinām ar K.Marksa un F.Engelsa idejām. Lai gan principā viņu ietekmē ne tik daudz marksisms, bet gan M.Bakuņins, P.Kropotkins, M.Štirners un A.Bēbeļa grāmata *Sieviete un sociālisms*.⁴⁷ Viņa uzskati sabalsojas ar austromarksismu, kura pārstāvji augsti vērtē A.Ādlera darbību, kaut gan viņš pats neuzliek sev nekādas partejiskas saistības. Pēc pirmā pasaules kara Vinē varu gūst sociālistisku valdība, kuras skolas reformā aktīvi piedalās arī A.Ādlers: docē Vīnes pedagoģiskajā mācībiestādē, mācot skolotājus, un lasa publiskas lekcijas tautskolā. Tāpēc 1926.gadā iznākušās *Individuālpsiholoģijas rokasgrāmatas* priekšvārdā viņš var rakstīt: «Individuālpsiholoģija ir kļuvusi par masu kustību. Tā ir sastapusi diezgan ievērojamu pretestību. Mēs ar to rēķināmies kā ar nenovēršamu faktoru un labprāt samierināmies ar savu stāvokli, bet esam nesatricināmi, lai labvēlīgi izstaltotu kā atsevišķus cilvēkus, tā sabiedrību, un pirmām kārtām tāpēc, ka tīkojam vairot viņu drosmi un patstāvību un stiprināt ieskatu par vispārīgām, novēršamām kļūdām. Tādējādi individuālpsiholoģija ierīdojas daudz lielāku kustību virknē, kas tiecas sekmēt cilvēces progresu, kalpojot vispārībai un mēģinot atskaidrināt šajā ceļā sastopamos šķēršļus.»⁴⁸

A.Ādlers pamazām kļūst slavens psihoterapeits, tādējādi it kā samērojoties ar Z.Freidu. A.Ādlers atsakās no psihoanalizē praktizētās «divāna vai kušetes metodes», kad ārsts var vērot pacientu, bet tas viņu nevar saskatīt. Arī Z.Freida izstrādāto *brīvo asociāciju* metodi viņš aizstāj ar terapeitisku sarunu: ārsts un pacients sarunājas kā līdzvērtīgi partneri. Arī Ādleru mājās valda atvērtība: tur pulcējas ārsti, mākslinieki un intelektuāļi, bet pats namatēvs meitas klavierpavadījumā reizēm viesus iepriecē ar Šūmaņa dziesmām. Gan A.Ādlera dzīvē, gan arī

individuālpsiholoģijas pastāvēšanā īpaša loma ir kafejnīcām, kurās («*Café Central*», «*Tabakspfeife*», «*Café Siller*») norisinās diskusijas un priekšlasījumi. Turklāt A.Ādlerš uzskata, ka dzīvs vārds ir svarīgāks par rakstītu. Viņš ir nenogurstošs un atraktīvs runātājs: «Visdzīvāko iespaidu Ādlerš radīja kā runātājs. Uz paaugstinājuma parādijas vidēja auguma cilvēks. Viņā nebija ne miņas no autoritāras izturēšanās, tieši pretēji – viņš bija pilnīgi bez pretenzijām. Viņa nevērīgais apgērbs, brīvā izturēšanās skaidri rādīja, ka viņu maz norūpina iespaids, ko viņš atstāj. Cik mazu iespaidu pirmajā mirkli atstāja viņa āriene, tik ļoti iedarbojas personība, tiklīdz viņš sāka runāt. Pār viņu nāca pārvērtība. Viņš parādījās kā simpātiska, savaldīga, diža personība. Viņš nerunāja ar lielu patosu un tukšiem žestiem, viņš neizmantoja nesaprotamus izteikumus, viņa runa bija vienkārša un nemākslota. (...) Viņa kluso, simpātisko, labskanīgo balsi skaidri varēja dzirdēt visā zālē. Savu runu viņš atsvaidzināja ar humoru un īsām anekdotēm.»⁴⁹

Priekšlasījumos A.Ādlerš pārsvarā improvizē, neizmantojot nekādus pierakstus. Šādi ir tapusi arī viena no viņa populārākajām grāmatām *Cilvēkzinība* (1927), kas izdota pēc viņa skolnieka stenografētiem pierakstiem. A.Ādlerš dodas arī priekšlasījumu turnejās, kas vēl vairāk nostiprina viņa mācības popularitāti. 1926.gadā viņš kļūst par viesprofesoru Kolumbijas universitātē, gūstot panākumus medicīnas psiholoģijā (laika gaitā viņš perfekti apgūst arī angļu valodu). Individuālpsiholoģija strauji izplatās Amerikā, it īpaši skolotāju aprindās, un 1935.gadā tiek nodibinātas žurnāls «*International Journal of Individual Psychology*». 1933.gadā tiek publicēta arī A.Ādlera un teologa Ernsta Jāna grāmata *Reliģija un individuālpsiholoģija*, kurā mazliet koriģēti uzskati par reliģiju. A.Ādlerš kopš jaunības ir pārliecināts ateists, un 1904.gadā notikusī pāriešana protestantismā nozīmē tikai attiecību saraušanu ar jūdaisko pasauli, taču šajā darbā viņš atzīst, ka reliģijā atblāzmojas viņa kopības ideja. Līdz 1934.gadam A.Ādlerš pusi gada dzīvo Amerikas Savienotajās Valstīs, pusi – Eiropā, bet pēc Hitlera nāk-

šanas pie varas pilnīgi pārceļas un Ņujorku. Kopš 1932.gada viņam ir psiholoģijas katedra Logailendas medicīnas koledžā, ASV iznāk arī vairākas viņa angļiski uzrakstītās grāmatas: *Zinātne par dzīvošanu, Bērna izglītība* u.c.

1937.gadā sešdesmitseptiņgadīgais individuālpsholoģijas pamatlicējs lasa lekcijas Aberdēnas universitātē. 28.maijā, ejot pa ielu, viņš pakrīt un, sirdsdarbībai apstājoties, mirst. Pēc nostāsta pēdējais, ko viņš izdvesis, bijis – Kurts – viņa dēla vārds.

INDIVIDUĀLPSIHOLOĢIJAS PAMATJĒDZIENI UN BŪTĪBA

Saskaņā ar A.Ādlera uzskatiem viens no centrālajiem individuālpsholoģijas jēdzieniem ir mazvērtības izjūta: «Būt cilvēkam – justies nepilnvērtīgam.»⁵⁰ Šī jēdziena izstrāde ir saistīta ar mācību par orgānu nepilnvērtību vai mazvērtību, t.i., ar mācību par orgāniem, kas dažādu apstākļu dēļ nav guvuši atbilstošu attīstību, deģenerējušies vai cilvēka dzīves laikā sakropļoti. Nepilnvērtīgo orgānu parasti kompensē kāds cits orgāns vai orgānu komplekss. Ja sākotnēji A.Ādlers kompensāciju izprot tīri fizioloģiskā garā (dažkārt runājot pat par «orgānu dialektu»), tad vēlāk ar šo vārdu apzīmē psihisku procesu, proti, nepilnvērtīgā orgāna psihisku kompensāciju. Nepilnvērtības pārvarēšana ir cilvēkdzīves likums, attīstības stimuls, taču tā ir saistīta ar paša cilvēka nostāju. Tādējādi orgānu nepilnvērtība ir tikai kompensācijas pamats vai iemesls, turklāt orgāns var būt arī vesels un normāls, bet indivīds to var pārdzīvot vai izjust kā nepilnvērtīgu, t.i., kā faktoru, kas traucē pielāgoties appasaulei. Nepilnvērtība ir cieši saistīta ar mazvērtības izjūtu, kuras stiprums, pēc A.Ādlera ieskatiem, nosaka tās pārvarēšanas intensitāti. Turklāt mazvērtības izjūta attiecas ne tikai uz cilvēka ķermenisko (orgānu) dzīvi, bet arī uz sociālo sfēru. Cilvēks var justies mazvērtīgs vai nepilnvērtīgs arī noteiktos sociālpolitiskos, ekonomiskos apstākļos,

mazvērtības izjūtu var radīt ģimenes attiecības, audzināšana un dzimumattiecības (ne vien seksuālās, bet arī attieksme pret paša dzimumu). Pārvarot savu nepilnvērtību, cilvēkam jāatrod, jāiegūst, jāizcīna savs dzīves stils, jāizveido sevi virzībā uz pilnību.

A.Ādlers speciāli neanalizē un neizvērs š jēdzienu *mazvērtības izjūta*, var tikai nojaust tā nozīmi, un individuālpsiholoģijas pamatlicējs nemitīgi arī apelē pie intuīcijas, pie iespējas intuitīvi atjēgt piedāvātos jēdzienus visā to dažādībā. Ja mazvērtības izjūta kļūst intensīva, tā var pārvērsties par mazvērtības kompleksu, taču tā var kļūt arī par kompensācijas pamatu, bet tas jau, pēc A.Ādlera ieskats, ir atkarīgs no sociālās orientācijas, audzināšanas u.tml. Mazvērtības izjūtas intensitātes pastiprināšanās var būt saistīta ar audzināšanā pieļautām kļūdām, t.i., ar to, ka cilvēkā nav icaudzinātas iemaņas un ka indivīds nav iedrošināts pārvarēt pārdzīvojumos trūkumus un grūtības vai arī ievirzīts pārvarēšanas šķietamības sfērā. Tādējādi individuālpsiholoģija ir cieši saistīta ar pedagoģiju, jo norāda uz apstākļiem, kas var veicināt mazvērtības kompleksa veidošanos, un izstrādā šī kompleksa vai trūkuma atklāšanas tehniku un pārvarēšanas līdzekļus. Nepilnvērtība un tās izjūta, pēc A.Ādlera ieskats, pastāv neapzināti, raksturojot paša cilvēka iedabu, bet tās pārvarēšana veido ne tikai cilvēka dzīves stilu, bet arī kultūru, proti, tā ir atbilde uz appasaules radīto spriegumu, mēģinājums saglabāt līdzsvaru.

A.Ādlers nemitīgi uzsver, ka ikvienu indivīdu raksturo tendence pārvarēt radušos vai pastāvošos trūkumus un nepilnības, tā izpaužas kā tiekšanās pēc pilnības, pabeigtības, pārkuma vai varas. Nedrošība, nesusniedzamā pilnība, nelīdzsvarotība, t.i., neadekvāta iekļaušanās dzīves formās cilvēkam liek meklēt līdzekļus un ceļus, kā to pārvarēt, izkopt individuālās pārvarēšanas iemaņas. Tā nav tikai tiekšanās pēc varas vai «griba pēc varas» – cilvēkā, pēc A.Ādlera ieskats, mājō sevis node-rīguma, nozīmības apliecināšanās un pašpilnīgošanās nepieciešamība. Tāpēc F.Ničes izteikums *«Wille zur Macht»*

individuālpshilōģijā gandrīz pilnīgi zaudē savu filosofisko nozīmi, pārvēršoties par sadzīviskas, psihiskas norises apzīmējumu. Par to liecina arī A.Ādlera lietoto jēdzienu daudzveidība: *Wille zur Macht* tiek aizstāts ar *Machtstreben*, *Streben nach Vollkommenheit*, *Vollendung*.

Alkas būt, notīkties vai pati šī iespēja būt tiek aizstāta ar varēšanas, pilnīgošanās tieksmes, sava derīguma un vērties apliecināšanas analīzi. Turklāt tas ir saistīts ar individuālpshilōģijas galveno vērtību un patosa objektu — kopības izjūtu. Tā ir arī dzīves forma, tiekšanās pēc kopības, pēc pilnīgākas kopdzīves, kas tiek apzīmēta ar dažādiem nojēgumiem: *līdzcilvēcība*, *sociālā interese*, *solidaritāte*, *savstarpējība*, *koeksistence* u.tml. Līdz ar to individuālpshilōģija ir ne tikai sociāli orientēta, bet arī sociāli angažēta⁵¹, lai gan pati kopības izjūta vai kopība nav identificējama ar kādu no pastāvošajām kopdzīves formām: «Mūsu kopības izjūtas ideja kā ideja par cilvēces, kāda stāvokļa pēdējo formu, kurā iedomājamies, ka ir atrisināti visi jautājumi, kas skar mūsu dzīvi un attiecības ar ārpasauli, kā ideja par virzošo ideālu, virzienu nosakošu mērķi, šim pilnības mērķim ir jāietver kādas ideālas kopības mērķis, jo viss, ko mēs dzīvē atrodam par vērtīgu, kas pastāv un pastāvēs, vienmēr ir šīs kopības izjūtas produkts.»⁵² Tādējādi individuālpshilōģijā tiek risināti ne tikai psihohigiēniski, pedagoģiski uzdevumi, bet arī ētiskas problēmas, t.i., individuālpshilōģija tiek ētizēta. Tā ir aksioloģiski orientēta un nosacīta psihoterapijas forma, turklāt risinājums (prakse, darbība) bieži vien ir ieturēts veselā saprāta garā, galarezultātā izvērtoties par vienu no psiho—loģijas formām.

Cilvēka dzīve, pēc A.Ādlera ieskata, norisinās it kā starp diviem poliēm: starp mazvērtības izjūtu (nedrošību, sievišķību) un tās pārvarēšanu pašpilnīgojoties (drošība, virišķums), pateicoties «virišķajam protestam», kas vērstis augšup. Un virzošais spēks ir mērķis, kas veidojas agrā bērnībā, nosakot dzīves stīlu. «Dzīves stīls,» kā raksta A.Ādlers, «pa lielākai daļai nekad nemainās. Cilvēkam arvienu tā pati personība, tā

pati vienība. Dzīves stilu veido cenšoties pēc kāda sevišķa pārākuma mērķa un tāpēc ik vārds, ik darbs un jūta ir visas darbības linijas organiska daļa.»⁵³ Dzīves stila apzīmēšanai tiek izmantoti dažādi vārdi: fikcija, vadlīnija, ideāls, ideāltēls, vadtēls, attīstības līnija, indivīda melodija, pamatmelodija, dzīves plāns, šablons, psiholoģiskā konstitūcija u.c. Ar šiem vārdiem ir mēģināts apzīmēt dažādus individuālp psiholoģiskos aspektus, piemēram, fikcija un šablons norāda, ka dažkārt dzīves stils īstenojas vēlmju, iedomu pasaulē. Dzīves stils veidojas agrā bērnībā un parasti 4–5 gadu vecumā ir jau izveidojies, tāpēc īpaša nozīme individuālp psiholoģijā tiek atvēlēta pirmajām bērnības atmiņām. Turklāt dzīves stils funkcionē neapzināti un visskaidrāk izpaužas sapņos, kuru interpretācijā (pareizāk sakot – izpratnē) A.Ādlera gandrīz pilnīgi noliedz Z.Freida izstrādes, jo sapnis, viņaprāt, ir sagatavošanās izvēlētā mērķa sasniegšanai, noskaņošanās uz šo darbību.

Neapzinātajā, pēc A.Ādlera ieskata, mājo «spēki», kas nosaka un veido dzīves stilu, cilvēka psiholoģisko konstitūciju, taču savā mācībā viņš nekad nav mēģinājis precīzi noteikt un izvērst šo jēdzienu, noskaidrot tā statusu un būtību. Vitālijs Kakabadze, analizējot šo jēdzienu, ir noteicis trīs tā nozīmes: pirmā – neapzinātā psihe kā apzinātu psihisko struktūru ārpus-apziniska eksistence, otrā – personas struktūras neapzināta eksistence, trešā – neapzinātais kā gnozeoloģiska problēma.⁵⁴ Jēdziens *neapzinātais* var norādīt uz nesaprotamo, nezināmo, neizzināto, taču principā A.Ādlera mācībā tam nepiemīt tā izstrādātības pakāpe, kāda tam ir Z.Freida un K.G.Junga koncepcijā. Turklāt atšķirībā no psihoanalīzes pamatlicēja A.Ādlera uzskata, ka apzinātais un neapzinātais ir sinerģētiskās attiecības (kaut gan K.G.Jungs šo uzskatu ir izvērsis daudz pamatīgāk un detalizētāk): «Apzinātais un neapzinātais strādā kopā vienā virzienā un nebūt nav pretrunīgi, kā to bieži domā. Teiksim vēl vairāk, – viņus pat neatdala noteikta demarkācijas līnija.»⁵⁵

A.Ādlera jēdzienu neizstrādātība, neizvērstība un nepamatotība rada tikai neskaidrības⁵⁶, kaut gan nevar noliegt šīs

mācības praktiskos panākumus un atraktivitāti, jo tā ir vērsta uz intuīciju un veselo saprātu, ikdienas apziņu. Šajā sakarā var minēt Z.Freida sniegto individuālpsholoģijas vērtējumu: «(..) vai kāds ir homoseksuālists vai nekrofilis, icbiedēts histēriķis, izolēts neirotiķis vai trakajošs vājprātis, it visos gadījumos Ādlera virzības individuālpsholoģists par viņa stāvokļa nosakošo motīvu uzdos to, ka viņš vēlas panākt atzišanu, kompensēt savu nepilnvērtību, palikt augšā, pāriet no sievišķās uz vīrišķo līniju. Kaut ko ļoti līdzīgu mēs kā jauni studenti dzirdējām klinikā, kad reiz tika demonstrēts kāds histērijas gadījums: histēriķi izrāda savus simptomus, lai padarītu sevi interesantus, lai piesaistītu sev uzmanību. Cik bieži tomēr vecas patiesības atkārtojas!(..) Taču lielajam vairumam šāda mācība ir ļoti vēlama, tā neatzīst nekādus sarežģījumus, neievieš nekādus jaunus, grūti izprotamus jēdzienus, neko nezina par bezapziņu, ar vienu sienu tiek galā ar visus nomācošo seksualitātes problēmu, aprobežojoties ar dažu viltību atklāšanu, ar kurām vēlas dzīvi padarīt ērtu. Jo vairums pats ir ērts, izskaidrojumam tas neprasa vairāk par vienu cēloni, zinātnēi pateicas ne jau par tās detalizētību, tas vēlas, lai atrisinājumi būtu vienkārši, bet problēmas – atrisinātas.»⁵⁷

Taču tas nenozīmē, ka individuālpsholoģija ir veidota, balstoties tikai uz «banālam patiesībām» (Z.Freids) un A.Ādlera personiskajām komplikācijām. Tiesa, nevar neatzīt tās jēdzienisko neizstrādātību⁵⁸ un vienkāršotību, taču individuālpsholoģija nav tendēta uz metateorijas izveidi Z.Freida izpratnē, tā pirmām kārtām ir ētiski psihohigiēniska terapija, kas orientēta uz veselo saprātu. Līdz ar to individuālpsholoģija ir psiho–loģija, t.i., racionalizēti uzskati par psihi ikdienas apziņas ietvaros ar noteiktu vērtīborientāciju: «Kā «filosofs» Ādlerš līdzīgi Freidam un Jungam pieder dzīves filosofijas jomai; viņš pietiekami bieži atsaucas uz Darvina un Lamarka evolūcijas teoriju, un viņa mācības bioloģiskais pamats nav iedomājams bez šo evolūcijas teorētiku priekšdarbiem. Ādlerš labi pārzina arī Ničes, Bergsona, Klāges u.c. darbus.»⁵⁹ Taču

tīkpat drošticama ir arī atziņa, ka A.Ādlera orientāciju ir noteikuši citi domātāji (piemēram, sociālisti humānisti) un ierosmes viņš radis citos darbos.⁶⁰ Bet tas nenozīmē, ka viņš ir veidojis uzskatu sistēmu, kas pilnīgi saskaņotos ar kādu no filosofiskajiem strāvojumiem. A.Ādlera mācībā var atrast daudzas nerisinātas un neatrisinātas problēmas, neprecīzus un neizvērstus jēdzienus. Var apstrīdēt piedāvātos risinājumus, apšaubīt to statusu, norādot uz kļūdām u.tml. – turklāt diez vai tas izskaidrojams ar individuālpsiholoģiskajā literatūrā kultivēto priekšstatu, ka A.Ādleram neesot bijis vaļas to darīt, ka viņš nomiris daudz agrāk (67 gados) nekā Z.Freids (83 gados) un K.G.Jungs (86 gados), un tāpēc neesot spējījis precīzi izstrādāt savu mācību. Neizstrādātība, npabeigtība, neizvērstība ir viena no principiālākajām psihoanalītiskās antropoloģijas iezīmēm. Psihoanalītiskās antropoloģijas ietvaros tiek radīti vai veidoti apstākļi, lai paplašinātu apziņu, lai veidotos jauna pieredze, kas noārda iepriekšējās sakarības un atrisina kādu eksistenciālu problēmu. Tādējādi zūd priekšmets, par kuru jāveido teorija – teorētiskā darba uzdevums ir izveidot apstākļus un noteikumus, kas veidotu jaunu vai citu pieredzi. Tā ir saveida teorija bez priekšmeta vai teorija atsevišķam gadījumam, kas pēc tās izveides kļūst lieka un nevajadzīga, tāpat kā radītie jēdzieni. Tiesa, A.Ādleram ir raksturīgs arī evolucionistiski pozitīvisks skatījums, kas liek veidot tradicionālo, klasisko teoriju. Tāpēc individuālpsiholoģiju var uzskatīt tikai par mēģinājumu veidot jauno teoriju un radīt apziņas paplašināšanas vai jaunas, citas pieredzes iespējamības nosacījumus. Tas ir eksperiments, kas ne vienmēr ir izdevies, un tomēr tas ir iespējamības pārvarēšanas eksperiments, iespējot būt, izjūtot un pārdzīvojot to, radot apstākļus iespējai būt pašiem, patstāvīgiem un brīviem. Un tas, kā raksta Merabs Mamardašvili, «atkārtojas mūsu pieredzē, mūsu attieksmē pret pasauli un sevi, tā ir mūsu sastāvdaļa tik daudz, cik uzdrošināties būt, tostarp – dzīvot savu, nevis svešu dzīvi, mirt savā, nevis svešā nāvē».⁶¹ Tādējādi, var gadīties, daudz nozīmīgāks un būtiskāks

Alfreda Ādlera devums ir meklējams nevis teorētiskajos darbos, bet gan izstrādājamās individuālpsiholoģijas praksē, kura nav atkarājama un atražojama.

Piezīmes

1. *Ein Österreicher namens Alfred Adler.* – Wien, 1877. – S. 76.
2. **Sperber M.** *Alfred Adler oder das Elend der Psychologie.* – Wien, 1970. – S. 13.
3. Cit. no: *Die Psychologie des 20. Jahrhunderts.* – Zürich, 1977. – Bd. 3. – S. 528. Z. Freida un A. Cveiga publicētajā sarakstē šī vēstule nav izdota – **Freud S., Zwig A.** *Briefwechsel.* – F.a.M., 1968.
4. Sal.: «Individuālpsiholoģija pirmām kārtām ir psihoanalizes korektūra, taču vēlāk tā ir attīstījusies par patstāvīgu teoriju, kas, balstoties uz pilnīgi citiem pasauluzskatiskajiem pamatiem, rada pilnīgi jaunus rezultātus un pētījumus un tos izmanto no psihoanalizes atšķirīgā praksē.» (**Rüle–Gerstel A.** *Freud und Adler.* – Dresden, 1924. – S. 71). **M. Špērbers (Sperber M.)** Op. cit. – S. 289) uzskata šīs autore darbu *Der Weg zum Wir* (Dresden, 1927) par labāko individuālpsiholoģijas marksistisko interpretāciju. Plašāk par kolīzijām sk.: *Die Psychologie des 20. Jahrhunderts.* – Zürich, 1977. – Bd. 3.
5. **Rattner J.** *Alfred Adler.* – Reinbek, 1987. – S. 8.
6. Sk. piem.: Автономова Н. С. К спорам о научности психоанализа // Вопросы философии. – 1991. – N. 4. – С. 58–75.
7. Sal.: «Psihoanalīze nav tikai medicīniska māksla, tā ir askēze» (**Caruso I.** *Bios. Psyche. Person.* – Freiburg, 1957. – S. 351). Nedaudz plašāk par to sk. arī rakstā: *Psihoanalīzes mīti* // Grāmata. – 1991. – Nr. 7–8.
8. **Lorenzer A.** *Intimität und soziales Leid. Archäologie der Psychoanalyse.* – F.a.M., 1984. – S. 11.
9. **Erdheim M.** *Die Psychoanalyse und das Unbewusste in der Kultur.* – F.a.M., 1988. – S. 164.
10. Parasti uzsver, ka neoanalīzē tiek noraidīta libīdo teorija, ierobežota seksualitātes nozīme, piešķirta lielāka nozīme sociālajai vai kultūras pasaulei, mazināta jēdzienu *bezapziņa* slodze u. tml. (sk. **Wyss D.** *Die tiefenpsychologischen Schulen von den Anfängen bis zur Gegenwart.* – Göttingen, 1961. – S. 173).
11. **Adlers A.** *Psicholoģija un dzīve.* – Rīga, 1932. – 5. lpp.

12. Tolaik šīs disciplīnas dēvē par individuālo psiholoģiju, sk.: Rügsegger R. *Die Geschichte der Angewandten Psychologie. 1900 – 1940.* – Bern, 1986. – S. 35.

13. Wexberg E. *Individualpsychologie.* – Leipzig, 1931. – S. 20 u.f.

14. Adler A. *Menschenkenntnis.* – Leipzig, 1931. – S. 70.

15. Adler A. *Praxis und Theorie der Individualpsychologie.* – F.a.M., 1986. – S. 16.

16. Ibid. – S. 23. Sal.: «Tā [individuālpshiholoģija – I.Š.] nav tikai teorija vai zinātniska metode, bet pirmām kārtām un galvenokārt prakse.» (Wexberg E. Op. cit. – S. 10).

17. Sk.: Bruder-Bezzel A. *Die Geschichte der Individualpsychologie.* – F.a.M., 1991. J. Ratnera recenziju sk.: *Psychologie heute.* – 1992. – Hf. 2. – S. 71 – 72. Jozefs Ratners atzīmē, ka individuālpshiholoģija tiecas kļūt *gesellschaftimmanent*, neproblematizējot tās nākotnes modeli un filosofiski to nepadziļinot.

18. Adler A. Op. cit. – S. 182 – 183.

19. Ibid. – S. 183.

20. Ibid.

20a. Plašāk sk.: Leonhard S. *Gestohlenes Leben.* – F.a.M., 1956.

21. Plašāk sk.: Johnston W.M. *Österreichische Kultur- und Geistesgeschichte.* – Wien, 1974. Z. Freids to noliedza, bet A. Ädlera sevi apzināti saista ar Vīnes kultūru: «Uz jautājumu, kas viņš bijis pirmām kārtām, Ädlera jau kopš bērnības varēja vaļsirdīgi atbildēt: vīnietis. Vīnietis, nevis noteikti austrietis un nepavisam ne ebrejs.» (Sperber M. Op. cit. – S. 50.).

22. Cit. pēc: Handlbauer B. *Die Adler-Freud Kontroverse.* – F.a.M., 1990. – S. 17.

23. Metzger W. *Adler als Autor// Die Psychologie des 20. Jahrhunderts.* – Zürich, 1977. – Bd. 3. – S. 536.

24. Sk.: *Protokolle der Wiener Psychoanalytischen Vereinigung.* – F.a.M., 1976 – 1981. – Bd. 1 – 4.

25. Adler A. *Studie über Mindwertigkeit von Organen.* – F.a.M., 1977. – S. 98.

26. Ibid. – S. 92.

27. Handlbauer B. Op. cit. – S. 59.

28. *Protokolle der Wiener Psychoanalytischen Vereinigung.* – F.a.M., 1976 – 1981. – Bd. 1. – S. 154.

29. «Kā paranoīķim viņam, protams, ir daudz taisnības, kaut gan

it višā nav taisnība.» (Freud S., Jung C.G. *Briefwechsel*. – F.a.M., 1974.– S. 472). V. Štekels raksta: «Kādā sēdē pēc Ādlera izstāšanās viņš skaidroja, ka Ādlera ir paranoīķis.» (Handlbauer B. Op. cit.– S. 130.). Sal.: Freud S., Abraham K. *Briefe*.– F.a.M., 1965.– S. 165 u.c. Tiesa, šādus izteikumus Z. Freids lielākoties atļaujas sarakstēt, savā ziņā tie kalpo par antipātiju mazināšanas vārstuli. Kaut gan sal.: Freud S. *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*.– F.a.M., 1969.– S. 570 – 573.

30. Cit pēc: Handlbauer B. Op. cit.– S. 10.

31. Sk.: Krüll M. *Freud und sein Vater*.– München, 1979.

32. Jones E. *Das Leben und Werk von S. Freud*.– Bern, 1962.– Bd. 2.– S. 161.

33. Jacobi H. *Alfred Adler. Individualpsychologie und dialektische Charakterkunde*.– F.a.M., 1974.– S. 22.

34. Sk.: Stein H. *Wien, Freud und die Psychoanalyse*// *Psyche*.– 1988.– Nr. 1.– S. 1 – 18.

35. Freud S. Abraham K. *Briefe*.– F.a.M., 1965.– S. 47.

36. Freud S. «*Selbstdarstellung*».– F.a.M., 1971.– S. 185.

37. Cit pēc.: Handlbauer B. Op. cit.– S. 185.

38. Rattner J. *Klassiker der Tiefenpsychologie*.– München, 1990.– S. 39.

39. Sal.: «Ādlera personību raksturo tas, ka viņš noraidīja mēģinājumu nostiprināt savu mācību ar lielākas institucionālas organizācijas palīdzību, lai iegūtu lielāku ietekmi.» (*Ein Österreicher namens Alfred Adler*.– Wien, 1977.– S. 104).

40. Adler A. *Über den nervösen Charakter*.– Darmstadt, 1969.– S. 219.

41. *Ibid.*– S. 1.

42. Biseksualitātes teoriju gadsimtu mijā izstrādā Vilhelms Fliss, no kura to pārņem arī Z. Freids. Par to un par šo atziņu iespaidu Z. Freida dzīvē sk.: Krüll M. Op. cit. Tur arī par sakariem ar O. Veingeru un viņa grāmatu *Dzimums un raksturs*, kurā mēģināts pierādīt, ka ikvienā cilvēkā ir virišķā un sievišķā substance.

43. Kara laikā A. Ādlera ir karaārsts Krakovā, Brinnē un Vinē, un šie pārdzīvojumi maina viņa nostāju: «Pēc kara beigām draugi un paziņas viņu sastapa vēl apņēmīgāku un nobriedušāku, viens viņa draugs sprieda, ka viņš vairs necesot tas pats, esot kļuvis daudz mierīgāks un stiprāks.» (Rattner J. A. *Adler*.– Reinbek, 1987.– S. 130).

44. Plašāk sk.: Dienelt K. *Tiefenpsychologie und Marxismus.*– Wien, 1983. Sk. arī: Kätzel S. *Marxismus und Psychoanalyse.*– Berlin, 1987.

45. Adler A. *Praxis und Theorie der Individualpsychologie.*– F.a.M., 1986.– S. 15.

46. Taču visai nepamatots ir uzskats, ka A. Ādlera bijis ničietis, bet Z. Freids slikti pārzinājis F. Ničes darbus, tāpēc viņu darbos izpaužas «Niče *contra* Šopenhauera». Sk., piem.: Jung K.G. *Mits par Freidu*// Grāmata.– 1991.– Nr. 7–8 (it īpaši 11. piez.).

47. Sk. Dienelt K. Op. cit.– S. 83 u. w.

48. Cit pēc: Rattner J. *A. Adler.*– Reinbeck, 1987.– S. 132.

49. Orgler H. *Alfred Adler.*– Wien, 1956.– S. 229. Tiesa, ādlerieši vienmēr sniedz «pozitīvu» portretējumu un vērtējumu, nesaskatot neko «negatīvu».

50. Adler A. *Der Sinn des Lebens.*– Wien, 1933.– S. 63.

51. «Visas mūsu dzīves problēmas ir sociālas problēmas, to atrisināšanai ir nepieciešama trenētas kopības izjūtas noteikta pakāpe.» (Cit. pēc: Какабадзе В.Л. *Теоретические проблемы глубинной психологии.*– Тбилиси, 1982.– С. 133). Sal.: «Normāls cilvēks ir tāds indivīds, kas dzīvo sabiedrībā un kuŗa dzīves veids tā iekārtots, ka gribot vai negribot sabiedrība gūst no tā darba zināmus labumus. No psiholoģiskā viedokļa spriežot, viņam ir pietiekoši enerģijas un drosmes stāties pretīm tām problēmām un grūtībām, ko viņš sastop savā ceļā.» (Adlers A. Op. cit. – 38. lpp.).

52. Adler A. Op. cit.– S. 183.

53. Adlers A. Op. cit. – 45. lpp.

54. Какабадзе В.Л. Ук. соч.– С. 143.

55. Adlers A. Op. cit. – 16. lpp.

56. «Lai saprastu Ādleru, nepieciešams intensīvi nodarboties ar viņa teorijas galvenajiem jēdzieniem.» (*Ein Österreicher namens Alfred Adler.*– Wien, 1977.– S. 76). Sal. ar J. Ratnera bridinājumu: Rattner J. Op. cit.– S. 33.

57. Freud S. *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse.*– F.a.M., 1969.– S. 571–572.

58. Sistematizēts un jēdzieniski precizēts A. Ādlera mācības izklāsts ir sniegts Heinca un Rovenas Ansbaheru grāmatā: Ansbacher H., Ansbacher R. *The Individual Psychology of A. Adler.*– N.Y., 1956, vācu izd. Ansbacher H.L., Ansbacher R.R. *Alfred Adlers Individualpsychologie.*– München, 1972.

59. Rattner J. *Klassiker der Tiefenpsychologie*. – München, 1990. – S. 61.

60. Ņemot vērā individuālpsiholoģijas jēdzienu par dzīves stilu, to varētu saistīt ar mūsdienu filosofijā izstrādājamo *Dzīve kā mākslas darbs* problēmu un atvedināt uz F. Ničes, vācu romantiķu darbiem un pat uz kinīķu filosofiju; taču tas ir visai apšaubāms pasākums. Norāda arī, ka dažā labā ziņā viens no perfektākajiem ādleriešiem ir **Ž.P. Sartrs** (*Ein Österreicher...* – S. 44). Arī **Viktora Frankla** – tā saucamās trešās Vīnes skolas vai lōģoterapijas pamatlicēja darbos tiek saskatīti ādleriski motīvi, turklāt viņš *Wille zur Macht* aizstāj ar *Wille zur Sinn*.

61. Мамардашвили М. Вена на заре XX века // Литературная Грузия. – 1991. – N 5. – С. 208.

Alfreda Ādlera biogrāfijas nozīmīgākie dati

1870. 7.februārī Vīnes priekšpilsētā Rudolfsheimā Leopolda un Paulines Ādleru ģimenē piedzimst otrais dēls – Alfreds.

1877. Ādleru ģimene pārceļas uz Vīnes priekšpilsētu Leopoldštati, kur Alfreds apmeklē to pašu ģimnāziju, kuru savulaik apmeklēja Z.Freids.

1888. Abitūrija, imatrikulācija Vīnes universitātē, medicīnas studijas.

1895. A.Ādlers iegūst Dr.med. grādu, skolojas par acuārstu, vēlāk – par internistu un neirologu.

1897. Laulības ar Raisu Epšteinu – Maskavas tirgoņa meitu, kura ieradusies Vīnē studēt.

1898. Pirmā publikācija «*Gesundheitsbuch für das Schneidergewerbe*», piedzimst meita Valentine Dina.

1899. Netālu no Prātera A.Ādlers sāk privātpraksi un, iespējam, iepazīst Z.Freidu.

1901. Piedzimst meita Aleksandra, kura vēlāk kļūst par psihiatri, Ņujorkas «*Alfred Adler Mental Hygiene Clinic*» medicīnisko vadītāju un ilggadēju «*International Association of Individual Psychology*» prezidenti.

1902. A.Ādlers tiek ar Z.Freidu, piedalās *Psiholoģisko trešdienu* diskusijās.

1904. A.Ādlers publicē darbu *Ārsts kā audzinātājs*.

1905. Piedzimst dēls Kurts, kurš vēlāk kopā ar Aleksandru Ņujorkā nodibina «*Alfred Adler Institut*». Vācijā A.Ādlera biedrība (*Alfred-Adler-Gesellschaft*) 1962.gadā nodibina O.Brahfelds, V.Mecgers, Z.Zēgers, 1970.gadā to pārdēvē par

Vācu individuālpsiholoģijas sabiedrību (A.Adler Institut. 8 München 19, Kindermannstraße 9).

1907. Tiek publicēta A.Ādlera grāmata *Studijas par orgānu mazvērtību*.

1909. Piedzimst meita Kornēlija.

1910. A.Ādlers kļūst par Vīnes psihoanalītiķu apvienības prezidentu un Z.Freida izdotā «*Zentralblatt für Psychoanalyse*» redaktoru.

1911. Attiecību saraušana ar Z.Freidu (*Kritika par Freida dvēseles dzīves seksuālo teoriju*). Nodibina *Brīvo psihoanalītisko pētījumu apvienību* (*Verein für freie psychoanalytische Forschung*), kas pārveidojas par *Individuālpsiholoģijas sabiedrību* (*Gesellschaft für Individualpsychologie*).

1912. *Par nervozo raksturu*

1913. Kopā ar līdzstrādniekiem (Karlū Furtmilleru, Ervinu Veksbergu) izdod krājumu *Dziedināt un izglītēt*.

1914. Kopā ar K.Furtmilleru nodibina žurnālu «*Zeitschrift für Individualpsychologie*», A.Ādlera sieva uztur draudzīgus kontaktus ar L.Trocka sieva.

1914.–1916. Karaārsts Krakovā, Brinnē, Vīnē.

1919. *Cita puse. Maspsiholoģiska studija par tautas vainu*.

1920. Strādā Vīnes pilsētas pedagoģiskajā mācībiestādē, ierīko divdesmit izglītības konsultācijpunktus. *Individuālpsiholoģijas prakse un teorija*.

1922. Pirmais starptautiskais kongress individuālpsiholoģijā.

1924. Docē Vīnes pilsētas pedagoģiskajā mācībiestādē.

1927. *Cilvēkzinība*.

1929. *Individuālpsiholoģija skolā*, Amerikas Savienotajās Valstīs iznāk pirmās divas angļiski sarakstītās grāmatas: *Zinātne par dzīvošanu*, *Bērnu izglītība*.

1930. *Grūti audzināmā bērna dvēsele, Homoseksualitātes problēma*. Par godu 60 gadu jubilejai A.Ādleram piešķir Vīnes pilsētas pilsoņa nosaukumu.

1933. *Dzīves jēga, Reliģija un individuālpsiholoģija*.

1934. Pārceļšanās uz ASV, viesprofesors (no 1926.g.)
Kolumbijas universitātē un no 1932.gada Longailendas koledžā.

1935. Nodibināts amerikāņu izdevums «*International Journal of Individual Psychology*».

1937. 28.maijā A.Ādlers mirst Aberdīnā.

Bibliogrāfija

1. Alfreda Ädlera darbi

Studie über die Minderwertigkeit von Organen. Wien, 1907
– F.a.M., 1977.

Über den nervösen Charakter. Grundzüge einer vergleichenden Individualpsychologie und Psychotherapie. – Wien, 1912 – F.a.M., 1972.

– und **Furtmüller W.** *Heilen und Bilden. Ein Buch der Erziehungskunst für Ärzte und Pädagogen.* – München, 1913 – F.a.M., 1973.

Die andere Seite. Eine massenpsychologische Studie über die Schuld des Volkes. – Wien, 1919.

Praxis und Theorie der Individualpsychologie. Vorträge zur Einführung in die Psychotherapie für Ärzte, Psychologen und Lehrer. München, 1920 – F.a.M., 1986.

Menschenkenntnis. Leipzig, 1927 – F.a.M., 1966.

Psychologie der Gewalt// Kobler F. (Hg.) Gewalt und Gewaltlosigkeit. Handbuch des aktiven Pazifismus. – Zürich, 1928.

Individualpsychologie in der Schule. Vorlesungen für Lehrer und Erzieher. – Leipzig, 1929 – F.a.M., 1973.

Problems of neurosis. A book of case-histories. – London, 1929 – N.Y., 1964.

The Science of Living. – N.Y., 1929.

Die Seele des schwererziehbaren Kindes. – München, 1930.

The Education of Children. – N.Y., 1930 – London, 1957.

The Pattern of Life. – N.Y., 1930.

Das Problem der Homosexualität. Erotisches Training und erotischer Rückzug. – Leipzig, 1930.

What Life should Men to You. – N.Y., 1931.

– und **Jahn E.** *Religion und Individualpsychologie. Eine prinzipielle Auseinandersetzung über Menschenführung.* – Wien, 1933.

The Case of Miss R: The Interpretation of a Life Story. – London, 1933.

How I Chose my Career // *Individual Psychology Bulletin* (Chicago) 1/2 (1947) (A.Adler Memorial Issue).

2. Biogrāfijas

Bottome P. *Alfred Adler. Apostle of Freedom.* – London, 1939.

Orgler H. *Alfred Adler. Der Mann und sein Werk.* – Wien, 1956.

Rattner J. *Alfred Adler.* – Reinbeck, 1972.

Rattner J. *Klassiker der Tiefenpsychologie.* – München, 1990.

Sperber M. *Alfred Adler. Der Mensch und seine Lehre.* – München, 1926.

Sperber M. *Alfred Adler oder das Elend der Psychologie.* – Wien, 1970.

3. Bibliogrāfijas, žurnāli

Mosak H., Mosak B. *A Bibliography for Adlerian Psychology.* – Washington, 1975.

Internationale Zeitschrift für Individualpsychologie. – Wien, 1914–1937; – Amsterdam, 1947–1951.

International Journal of Individual Psychology. – Chicago, 1935–1937.

Individualpsychology News Letter. – London 1950–.

Journal of Individual Psychology. 1957 – 1981.

Zeitschrift für Individualpsychologie. Hg. v.d. *Deutschen Gesellschaft für Individualpsychologie.* – Wien, München, Basel. – Bd.I. ff. – 1976/77 ff.

Individual Psychology Bulletin. – Chicago, 1940 ff. 1952.gadā pārveidots par *American Journal of Individual Psychology*.

The Individual Psychologist. 1963 – 1981.

Individual Psychology: The Journal of Adlerian Theory, Research and Practics. 1982 ff. (Apvienoti divi žurnāli: *Journal of Individual Psychology* un *The Individual Psychologist*).

Rivista di Psicologia Individuale. 1973 ff.

Mensenkennis opveeding persoonlijke groei, tijdschrift voor *Individualpsychologie*.

4. Pētījumi

Ansbacher H.L., Ansbacher R.R. *Alfred Adlers Individualpsychologie*. München, 1972.

Adam-Ellinger R. *Die Individualpsychologie A.Adlers // Klinische Psychologie für Pädagogen*. – Braunschweig, 1979.

Alfred Adler. Eine Psychologe der Gegenwart. Hg.v. **W.Metzger**. München, 1971.

Beiträge zur Individualpsychologie: Bericht über den 13. Kongreß der Intern. Vereinigung für Individualpsychologie... 1976 in München, – München, 1978.

Böhringer H. *Kompensation und Common Sense – Zur Lebensphilosophie A.Adlers*. – F.a.M., 1975.

Brandl G. *Sich miteinander verständigen lernen: das Beratungskonzept der Individualpsychologie A.Adlers*. – München, 1980.

Bruder-Bezzel H.A.Adler. *Die Entstehungsgeschichte einer Theorie im historischen Millieu Wiens*. – Göttingen, 1983.

Crist-Bode U. *Die neurotisierende Verwöhnungsdisposition in den hockindustriellen Gesellschaften*. Diss. Phil. – F.a.M., 1981.

Freud Adler, Jung, Hg.v. **Bitter W.** München, 1972.

Handbauer B. *Die Entstehungsgeschichte der Individualpsychologie Alfred Adlers*. – Wien, 1984.

Handbauer B. *Die Adler-Freud Kontroverse*. – F.a.M., 1990.

Jacobi H. *Alfred Adlers Individualpsychologie und dialektische Charakterkunde.* – F.a.M., 1974.

Jacoby R. *Soziale Amnesie. Eine Kritik der konformistischen Psychologie von Adler bis Laing.* – F.a.M., 1978.

Какабадзе В.Л. *Теоретические проблемы глубинной психологии.* – Тбилиси, 1982.

Kaiser A. *Gemeinschaftsgefühle bei Alfred Adler.* Diss.Phil. – Zürich, 1977.

Körper W. *Alfred Adler// Pioniere der Tiefenpsychologie.* – Wien, 1979.

Körper W. *Sigmund Freud und Alfred Adler.* – Stuttgart, 1977.

Krips H. *Zur individualpsychologischen Theorie von Alfred Adler.* Diss.Math.Nat. – Köln, 1976.

Louis V. *Einführung in der Individualpsychologie.* – Bern, 1975.

Müller A. *Grundlagen der Individualpsychologie.* – Zürich, 1973.

«Neurose ist eine Fiktion»: die Behandlung von Verhaltensstörungen nach A.Adler. Hg.v. **Nikelly A.G.** München, 1978.

Ein Österreicher namens Alfred Adler. – Wien, 1977.

Ogler H. *Alfred Adler. Triumph über den Minderwertigkeitskomplex.* – München, 1989.

Die Psychologie des 20. Jahrhunderts. – Zürich, 1977. – Bd.2.

Rattner J. *Individualpsychologie.* München, 1963.

Rattner J. *A.Adler und F.M.Dostojewski // Zeitschrift für Individualpsychologie.* – 4,1 (1979). – S. 61–73.

Rattner J. *A.Adler als geistige Gestalt // Zeitschrift für Individualpsychologie.* – 5,2 (1980). – S. 99–107.

Rattner J. *A.Adler und die Literatur // Zeitschrift für Individualpsychologie.* – 5,4 (1980). – S. 208–217.

Rom P. *Alfred Adler und die wissenschaftliche Menschenkenntnis.* – F.a.M., 1966.

- Rühle-Gerstel A. *Freud und Adler*. – Dresden, 1924.
- Röhrich R. *Individualpsychologie*. München, 1976.
- Studer H. *Das Gemeinschaftsgeföhle in der Persönlichkeitstheorie A.Adlers*. Diss. Phil. – Zürich, 1979.
- Titze M. *Alred Adler und die Grundlagen der humanistischen Psychologie // Integrative Therapie*. – 4, 3/4 (1978).
- Titze M. *Lebensziel und Lebensstil, Grundzüge der Teleoanalyse nach A.Adler*. – München, 1979.
- Troch A. *Streß und Persönlichkeit*. München, 1979.

5. Individuālpshologijas literatūra

- Berger F. (Hg.) *Vom menschlichen Selbst*. – Stuttgart, 1965.
- Birnbaum F. *Die seelischen Gefahren des Kindes*. – Leipzig, 1931.
- Bleidick U. *Die Individualpsychologie in ihrer Bedeutung für die Pädagogie*. – Malheim, 1959.
- Brachfeld O. *Minderwertigkeitsgeföhle beim Einzelnen und in der Gemeinschaft*. – Stuttgart, 1953.
- Brandl G. (Hg) *Vom Ich zum Wir*. – München, 1979.
- Deutsch L. *Individualpsychologie im Musikunterricht*. – Leipzig, 1931.
- Dreikurs R. *Einführung in die Individualpsychologie*. – Leipzig, 1933.
- Dreikurs R. *Psychologie im Klassenzimmer*, – Stuttgart, 1967.
- Dreikurs R. *Grundbegriffe der Individualpsychologie*. – Stuttgart, 1971.
- Essays in Individual Psychology*. Ed. by K.Adler and D.Deutsch. – N.Y., 1959.
- Farau R. *Der Einfluß der österreichischen Tiefenpsychologie auf die amerikanische Psychotherapie der Gegenwart*. – Wien, 1953.
- Furtmüller C. *Ethik und Psychoanalyse*. – München, 1912.

- Furtmüller C. *Denken und Handeln*. – München, 1983.
- Ganz M. *La psychologie d'Alfred Adler et le developpment de l'enfant*. – Paris, 1935.
- Handbuch der Individualpsychologie*. Hg.v. E.Wexberg. – München, 1926.
- Holub A. *Die Lehre von der Organminderwertigkeit*. – Leipzig, 1931.
- Jacoby H. *Von des Kaisers Schule zu Hitlers Zuchthaus*. – F.a.M., 1980.
- Jacoby H. *Davongekommen – Zehn Jahre Exil 1936–1946*. – F.a.M., 1982.
- Kausen R. *Wege zur Einheit in der Tiefenpsychologie*. – München, 1959.
- Keller W. *Das Selbstwertstreben*. – München, 1963.
- Künkel F. *Vitale Dialektik*. – Leipzig, 1933.
- Künkel F. *Charakter, Liebe und Ehe*. – Leipzig, 1932.
- Künkel F. *Charakter, Einzelmensch und Gruppe*. – Leipzig, 1934.
- Künkel F. *Charakter, Leiden und Heilung*. – Leipzig, 1934.
- Künkel F. *Charakter, Wachstum und Erziehung*. – Leipzig, 1934.
- Künkel F. *Einführung in die Charakterkunde*. – Leipzig, 1934.
- Lazarsfeld S. (Hg.) *Technik der Erziehung*. – Leipzig, 1928.
- Louis V. *Einführung in die Individualpsychologie*. – Bern, 1975.
- Millett K. *Sexus und Herrschaft*. – München, 1971.
- Neumann J. *Der nervöse Charakter und seine Heilung*. – Stuttgart, 1954.
- Oppenheim D. E. *Dichtung und Menschenkenntnis*. – München, 1934.
- Rattner J. *Was ist Schizophrenie?* – Zürich, 1965.
- Rattner J. *Der nervöse Mensch und seine Heilung*. – Zürich, 1965.

- Rattner J. *Psychologie der Frau*. – Zürich, 1967.
- Rattner J. *Tiefenpsychologie und Humanismus*. – Zürich, 1968.
- Rattner J. *Große Pädagogen*. – München, 1970.
- Rattner J. *Psychologie und Psychopathologie des Liebeslebens*. – München, 1970.
- Rattner J. *Aggression und menschlicher Natur*. – Olten, 1970.
- Rattner J. *Tiefenpsychologie und Politik*. – Freiburg i.B. 1970.
- Rattner J. *Der schwere Mitmensch*. – Olten, 1971.
- Rattner J. *Psychologie des Vorurteils*. – Zürich, 1971.
- Rattner J. *Psychotherapie als Menschlichkeit*. – Olten, 1971.
- Rattner J. *Gruppentherapie – die Psychotherapie der Zukunft*. – Bergisch Gladbach, 1971.
- Rattner J. *Neue Psychoanalyse und intensive Psychotherapie*. – F.a.M., 1974.
- Rattner L. *Individualpsychologische Berufsberatung*. – Schwarzenburg, 1947.
- Rom P. *Alfred Adler un die wissenschaftliche Menschenkenntnis*. – F.a.M., 1966.
- Rühle – Gerstel A. *Der Weg zum Wir*. – Dresden, 1927.
- Schimid E. *Das Verbrechen als Ausdrucksform sozialer Entmutigung*. – München, 1931.
- Schmid R. (Hg.) *Lehrbuch zur Individualpsychologie*. – Stuttgart, 1982.
- Selbsterziehung des Charakters: Alfred Adler zum 60. Geburtstag*. Hg. v. L.Seif und L.Zilahi. – Leipzig, 1930.
- Spiel O. *Am Schalbertt der Erziehung*. – Wien, 1974.
- Wandeler J. *Die Individualpsychologie A.Adlers un Ihre Beziehung zur Philosophie des Als Ob. H.Vaihingers*. – Leipzig, 1932.
- Wexberg E. *Individualpsychologie*. – Leipzig, 1928 – 3. Aufl. Darmstadt, 1969.
- Wörterbuch der Individualpsychologie*. – München 1985.

Xylander E. von. *Umgang mit sich selbst.* – München, 1957.

Xylander E. von. *Umgang mit schwierigen Menschen.* München, 1958.

Individuālpsiholoģijas biedrības un institūti

Internationale Vereinigung für Individualpsychologie
(*IVIP*).

International Committee of Adlerian Summer Schools and
Institutes (*ICASSI*).

Anglija. Adlerian Society of Great Britain.

ASV. Alfred Adler Institute of Chicago.

Alfred Adler Institute of New York.

Alfred Adler Mental Hygiene Clinic (*New York*).

Individual Psychology Association of New York.

Oregon Society of Individual Psychology.

Western Institute for Research and Training in Humanics
(*Berkeley*).

San Francisco Bay Area Society for Adlerian Psychology.

Austrija. Österreichischer Verein für Individualpsychologie
(*Wien*).

Dānija. Den Danske Forening for Individual Psykologi
(*Kopenhagen*).

Francija. Société Française de Psychologie Adlérienne
(*Chantilly*).

Itālija. Società Italiana di Psicologia Individuale (*Mailand*).

Izraēla. The Alfred Adler Institute (*Tel Aviv*).

Nīderlande. Nederlandse Werkgemeenschap voor
Individualpsychologie (*Zeist*).

Šveice. Schweizerische Gesellschaft für Individualpsychologie
(*Zürich*).

Vācija. Deutsche Gesellschaft für Individualpsychologie
e.V. (*DGIP*): Geschäftsstelle der DGIP, *Ruffinistr. 10, 8000*

München 19.

Alfred Adler Institut Aachen e.V., *Oppenhoffallee 74,5100 Aachen.*

Alfred Adler Institut Nord e.V., *Bismarckstr. 26,2870 Delmenhorst.*

Institut für Wissenschaftliche Individualpsychologie e.V., *Schützenstr. 52,4000 Düsseldorf.*

Alfred Adler Institut e.V., (*München*).

Weiterbildung und Familienberatung: *Kindermannstr. 9,8000 München 19.*

Socialpsychiatrischer Dienst und Psychotherapeutische Ambulanz *Dall'Armi-Str. 24,8000 München 19.*

Alfreds Ādlers. Psihologija un dzīve
Tulkojuši E. Turkina un I. Šuvajevs

Izdevniecība *IDeA* Rīgā, 1992,

licence nr. 2 - 0572.

Mētens 2000 eks., formāts 182 x 128 mm.

Iespiests valsts uzņēmumā *Poligrāfists*

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305068368

[1,70]

~~92-3~~

L543